

PRENCIPES
EN
FRANCOYS

note des pieces contenues dans ce volume.

1. principes en françois. ant. Denidel. 4°. omis D.

2. ant. martinelli epitoma seu regule constructionis. (1492) parisiis, alex. de mediolano . . . . . 4°. D. 659

3. Regule elegantiarum augustini Dati familiari comment. declarate. (cum francisci Nigri expositione) a judoco chlichtoveo. parisiis, Denis Roce. . . . . 4°. omis D.

4. tractatus de orthographia (johann. carthusiensis) parisiis, ant. Denidel. . . . . . 4°. omis D.

5. ars versificatoria rob. gaguini . . . . . 4°. omis D.

6. fr. bapt. Mantuani de suorum temporum calamitatibus paris, Michel Lenoir, 1498 . . . . . 4°. D. ~~659~~ 878

7. auli persii flacci satyrarum opus. (parisiis), michiel Tholoze. . . . . 4°. omis D.

voir dans le Recueil 12° X. 308 Réserve (~~6~~ 7e pièce)

Pellechet Polain 4149.

REGVLE ELEGANTIARVM Augustini Dati familiari cōmentario declaratę.·.

ODN. 3

¶ Iudocus Clichthoueus Neoportunẽsis Theobaldo Paruo insigni doctori Theologo.

QVanquã litteraria disciplina (quã grãmaticẽ dicũt ceteris lõge dignitate sit inferior dignissime vir: vt que dũtaxat litteras / syllabas / dictiones / earũqȝ accidẽtia / & orationũ ex dictionibus cõpositionẽ doceat: cetere autẽ disciplinę mlto altiora & sublimiora cõsiderẽt: nõ tñ ceteris min⁹ necessaria ẽ: imo vero magis vtpote sine qua cetere acqri nequeãt. Quofit vt nõ oino pretermittẽda / negligẽdaqȝ sit: illis presertiqui ad litterarũ cognitionẽ aspirãt: imo vero tãto diligẽti⁹ expetẽda: quãto plures incõmoditates affert neglecta. Quis enĩ nullo iacto fũdamẽto solidũ cõstruxerit ędificium? Quo ingoenio surgẽt parietes & tecta nullis basib⁹ta nixaqȝ? Grãmaticã autẽ ceterarũ disciplinarũ basim & fundamentũ esse ambigit nemo: quod nisi firmũ fuerit quicquid superextruxeris corruet. Nẽpe vocibus significantur que in aĩmo & cogitatiõe versãtur: & sermo ad consequẽdas disciplinas vt apprime necessari⁹ ita accõmodatissimus ẽ. quẽ haud secus docet grãmatica recte cõponere: q̃ mater linguã vernaculã: quocirca & mater ẽ & nutrix ceterarũ disciplinarũ: quas siẽ grãmatica sibi vẽdicare potest nemo: vt neqȝ puer adolescere q prius a matris vberibus nõ pepẽderit. De ipsa aũt cũ diuersi diuersa tractauerit & sui laboris monumẽta posteris tradiderĩt: inter ceteros Augustin⁹ datus Senẽsis latinę linguę peritissim⁹ isagogico libello ita oẽm rectę loquẽdi rationẽ cõplexus ẽ: vt nihil quod ad hanc artẽ attineat pretermisisse videatur. Siqdẽ in eo mira breuitas ẽ: intellectui ad quippiã percipiendũ ĩ primis amica. Cui qdẽ breuitati annexa ẽ locupletissima sententia paucis ad modũ verbis comprehensa: & tãta insuper sermonis elegãtia verborũqȝ maiestas: vt eã ex Ciceroniana officina deprõpsisse videatur. Sed facit hec sermonis grauitas vt nõ facile ab adolescẽtibus capi possit: perinde atqȝ solidus cib⁹ a teneris infantulorũ dentib⁹ frangi & cõteri nequit: nisi nutricis cura & diligẽtia prius cõminuatur & molliatur Itaqȝ huiusce operis difficultatẽ clariori expositione tollendã ducẽs: familiarẽ in ipsũ cõmentationẽ parare aggressus sũ: & e tenebris erutũ adolescentũ oculis vel tenue lumẽ percipere valẽtib⁹ perspicuum efficere: quo adiuti iuuenes qui tuo equissĩo moderamine / curaqȝ peruigili bonis

litteris instituũtur: omnem loquendi barbariam exuant: & cũ tenera ętate latini sermonis eloquentiam imbibant: simul vt cęteri huius almę parisiorum achademię adolescentes (quib[9] presens opusculum ad cognoscendas elegantiarum leges lectitari & manibus versari solet) ex hoc meo quãtulocunq; studio commodum capiant/faciliorem q; habeant ad ipsum intelligendum viam. Nullam in eo sermonis leuitatem refugi: mihi persuadẽs nihil iuuenibus facile nimiũ tradi posse: molliores q; cibos teneriusculis annis gratiores esse. Adieci & breuem admodum in triginta regulas elegantiarum Francisci nigri declarationem. ꝙ ipse Augustini dati regulis apte respõdeant. Hoc igitur opusculum tuę dignitati commendatum: tuaq; fultum autoritate (si ita conducere tibi visum fuerit) in lucem exeat: & tuis auspiciis in cęteros transfusum: omnib[9] vtilitatem & emolumentum afferat.

Vale.

AVGVSTINI DATI SENENSSIS ISAGOGICVS libellus in eloquētię pręcepta ad andream domī Christofori filiū: cū familiari cōmētatōe Iudoci Clichthouei neoportuēſis.

CRedimus iamdudum a pleriſqꝫ viris etiā diſertiſſis ꝑſuaſi: tū demum artē quēpiam in dicēdo nōnullā adipiſci: ſi veterū ſectatꝰ veſtigia: optia ſibi quiſqꝫ ſemp ad imitandū ꝓpoſuerit. Neqꝫ enī qui diatiꝰ in Marci Ciceronis lectione verſatꝰ ſit non in dicēdo & ornatus / & copioſꝰ eſſe poterit. Nam & horridiora crebrius conſectati: ipſi quoqꝫ aridi / ieiuni / & inculti fiāt neceſſe ē. Lectitanti igiť mihi Ciceronis volumia (quē eloquētię parentem appellauerī) pauca ānotatione digna viſa ſūt: qbꝰ ſi vtemur vulgarium ſermonem aſpernati: ad eloquentiam proximius accedemus.

Ars.
Imitatio.
Exercitatio.

Cum tria ſint qbus perfectā eloquētię artē cōſequi poſſumꝰ: ars ſcilicet / imitatio & exercitatio: Ars ē pręceptio quę dat certā viā / rationēqꝫ loquēdi. Imitatio eſt / que īpellit cū ratione: vt aliorum ſiles ī loquēdo efficiamur. Exercitatio ē aſſiduꝰ vſꝰ / cōſuetudoqꝫ recte loquēdi. Artem traditurꝰ ē auctor: certis qbuſdā legibꝰ breuiſſie cōprehenſam: mīme tñ ſie aſſidua exercitatione pro ſuturā: vt facille ītelligāt oēs hanc preceptionis rationē: ad exercitationē accōmodari oportere. Ad imitationē aūt hoc prohœmio ſtudioſiſſim quēqꝫ īuitat: eiꝰ oñdēs vtilitatē ꝙ via ē facillis ad verā eloquētię cognitōem ꝑueniēdi: cū qs eo pacto loq conabiť quo latinę līguę ꝑitiſſī locuti ſunt. At nō oēs temere imitādos monet: ſꝫ eum doctos ſolū & Ciceronē īprimi oim facile oratorū pricipē q quāto fuit aliis eloquētia pręſtātior: tāto & cęteris ad rectā imitatōeꝫ pręferēdꝰ ē. Quod & Quītilianꝰ de Cicerone loquēs his verbis admonet. Hūc igitur ſpectemꝰ: hoc propoſitū ſit nobis exēplū: ille ſe profeciſſe ſciat: cui Cicero valde placebit Ergo qdā ex Cicerone. notata

elegantiarũ documẽta auctor se traditurũ profitetur: ad exornãdã orationẽ multũ cõducẽtia. Isagoge plurali nũero & prima inflexiõe/aut isagoge:es: significat ĩtroductionẽ: hoc est primã eorũ q̃ ad alicui⁹ sciẽtię cognitionẽ perducũt traditionẽ. Inde liber isagogicus latinę introductorius dicitur: q prima alicui⁹ artis rudimẽta/gradatim tradit. Ieiuni/inculti/ & aridi sũt: q triste habẽt oratiõis genus & minime gratũ. Illi vero horridiora cõsectati dicũtur: q auctores imitãtur incultos & scabrosos. Vulgariũ sermonẽ aspernati sũt: qui ineptos loquendi modos & apud imperitũ grãmaticorũ vulgus vsurpatos refugiũt: Nã aspernor/aris deponẽs ẽ significãs spernere/inde participiũ aspernatus.a.um. Quid sit imitatio: hec facile similitudo ostẽdet. Pictor q nõdũ artẽ pictoriã perfecte cõsecutus ẽ: imaginẽ pictã ãn oculos statuit: & illã diligẽtius cõtẽplatus/vt similẽ efformet. Sic q eloquẽtię studet: virorũ eloqẽntiũ exẽpla pponere debet: eorũ loquẽdi rationẽ & formã cõsiderare: secundũ quã multas similes oratiões effingat: & tãdẽ assiduo vsu peritus euadet: Qđ etiã Quitilianus decio de ĩstitutiõe oratoria libro testat̃ dicẽs: Neq; dubitari potest: quin arti pars magna cõtineatur imitatiõe. nã vt inuenire primũ fuit: ẽ q; precipuũ: sic ea que bene inuenta sunt vtile sequi Similem raro natura prestat: frequenter imitatio. Quitilian⁹

¶ Primũ preceptũ varietati/cõmutatiõiq; vt studeamus. Se cũ id ĩprimis quisq; admonẽdus sit: quod rhetor ille diligẽtissim⁹ & insignis admodũ orator Fabi⁹ Quitilianus de orationis ptibus dicere cõsueuit. Neq; eni leges sũt oratorũ quadã veluti imutabili necessitate cõstitutę: nec rogationibus (vt idẽ dicebat) plebisue scitis sãcta sũt ista precepta: sed vti ĩ statuis/picturis/poematib⁹/cęterisq;: ita quoq; in exornãda viri eloquẽtis orẽ plurimũ sẽper roboris ac venustatis habuit varietas. Atq; (quod dici solet) tenẽdũ/cauendũq; illud est ante oĩa: ne ars vlla dicendi (si fieri potest) esse videatur. Hec igitur lex prima cõmutationis/varietatisq;: q̃ eruditorũ aures nõ difficile iudicent. Quitilian⁹

Hoc igit̃ iacto fũdamẽto: ꝑpauca deiceps scribã Andrea amice suauissi͞e: q̃ & si nõ sẽp: vt plurimũ tñ his rõib⁹ tibi seruãda erũt. Sed iã nr̃i istituti ita nascet̃ exordiũ.

Imprimis elaborandum est ne semꝑ eodẽ loquendi genere vtamur sed oratõem nr̃am diuersis modis exornem⁹. Et hoc potissimũ obseruat̃ cum eãdẽ sẽtentiã mł̃tis modis exprimere sciuerimus. vt amo te mł̃tũ: sic ornati⁹ dicitur: mirifice te amo / sũmo pe te diligo / vnice te colo / te sũmo amore ꝓsequor / tibi vero amore deuict⁹ sũ / sincero i te amore affect⁹ sũ / sigł̃ari tibi beniuolẽtia sũ cõiũct⁹ / magna mihi tecũ ẽ amicitia / te miro cõplector amore / nõ possũ te ñ amare. Ad hoc etiã mł̃tũ cõducit vocabuloꝶ synonimoꝶ cognitio: quoꝶ varietate oratio quoq3 variat̃: vt si qs nouerit q̧ h̨ dictões elegãs / ornat⁹ / eloquẽs splẽdid⁹ / cõcĩnus / lepid⁹ / pulcher / venust⁹ / decor⁹ si ad orõem referãtur idẽ significãt: poterit facile diuersas cõficere orões. Vtit̃ aũt auctor testio͞nio Quĩtiliani oratoris sane clarissi: q i secũdo de institutione oratoria libro hoc iteresse dicit iter leges oratoꝶ & leges ciuiles: q̧ h̨ sẽp: ille nõ semꝑ obseruari debeãt: sed cũ aures doct̨ iudicauerit eẽ oportunũ: q̃rũ qdẽ iudicio oĩs oratoꝶ ꝑceptio submittit̃. Quod aũt varietas i orõe mł̃tũ exornet: triplici iducit similitudie. Prima est de statua: q̃ quãto magis fuerit diuersis celata modis: tãto ẽ ornatior Secũda ẽ de pictura i q̃ lineamẽtoꝶ diuers̨ ꝓtractões & colorũ varietates maxie cõmẽdant̃. Tertia ẽ de poetarũ carmib⁹ q̃ varia inuẽtione & figuris respersa: venustissĩa sũt. Nõ tñ ars debet i orõne emiere / ãt affectata videri: qđ qdẽ fit cũ repugnãte loco & iuitis aurib⁹: violẽter aliq̃ regł̃a poti⁹ iculcat̃ q̃ obseruat̃. Debet em̃ liberis habẽis fluere oratio. Ergo caput est artis: nõ videri vti arte.

Rogatões. plebiscita. — Rogationes sũt constitutões populi fact̨ ꝑpł̃o iterrogato: velletne tales cõstitutões ordiari. Plebiscita vero sũt decreta & cõstitutões plebis. vñ plebis noíe c̨teri ciues romani p̃ter patricios & senatores significant̃. Et scitũ. ti. nomẽ substãtiuũ: est decretũ. Scire em̃ siue sciscere iterdũ statuere significat. Plynius. idẽ legẽ sciuit: ne cui plebeio plusq̃ cẽtũ iugera habere liceret. Sãcta / apꝓbata cõfirmata. Et veit a verbo sãcio. is. ire. quod significat apꝓbare iñ sãctio. onis. constitutio. Hoc iacto fũdamẽto / hoc facto pricipio. iacere em̃ fũdamẽta: icipe ẽ. Nr̃i istituti / nr̃i ꝓpositi Nã istituere iterdũ ꝓponere significat

Plynius.

Secundum pr̨eceptum de situ suppositi verbi & appositi in oratione.

¶ Plerũq3 eni qui oratorįe artis floribus: ac phaleratis (vt aiunt) verbis studẽt: cõtra tritã vulgatãq3 grãticoꝶ

cõſuetudinẽ dãnãtes:qđ i calce abſolute orõis locari cõ
ſueuit:id illi poti⁹ coaptãt initio Qđ oẽ tibi exẽplo erit
manifeſti⁹. Scis plenã orõnẽ cõſtare trib⁹ ptib⁹:qđ ſup
poſitũ(vt eoꝝ ipoꝝ vocabulꝰ vtar)qđ verbũ/qđ appoſitũ
vocãt. Dicũt igiẽ grãmatici. Scipio aphricanus deleuit
carthaginẽ Ornatioris vero eloquij hões:cõuerſo poti⁹
vtũtur ordie Carthaginẽ Scipio aphrican⁹ deleuit. Illi
.M.T. Cicero vtitur familiariter. P. lentulo Nos vero
.P. lẽtulo. M.T. Cicero familiariter vtiẽ. Quib⁹ plane
exẽplis patere arbitror:appoſitũ primũ i orõe/ſuppoſi
tum mediũ/nouiſſimũ vero locũ verbũ tenere. Sed & ſi
quid p grãmaticoꝝ more p⁹appoſitũ ſitũ erit:id initio
orõis poni ſolet. Cui⁹ rei exẽpla ſubnectã. Scipio Emi
lian⁹ euertit Numãtiã vrbẽ opulẽtiſſimã hiſpaniẹ Hiſ
paniẹ opulẽtiſſimã vrbẽ Numãtiã Scipio emilian⁹ e=
uertit. Nõ ignoras multa eſſe genera ẹpiſtolaꝝ. Epi=
ſtolaꝝ genera multa eſſe nõ ignoras. Lycurgus cõdidit
ſctiſſimas leges lacẹdemoniis. Lacẹdemoniis ſanctiſſi
mas leges lycurgus cõdidit. multaqꝫ cõſimili ratione.
Appoſitũ igiẽ plerũqꝫ pricipio apponiẽ/ſuppoſitũ me
dio/fine verbũ. vt Areopagũ Solon Salamin⁹ primũ cõ
ſtituit. vbi grãmatici dicũt Solon prim⁹ cõſtituit Areo
pagũ. Cẹterũ diuerſis ordinib⁹ & locis locãdẹ ſũt ptes
p auriũ iudicio:qꝫ quidẽ ſolo vſu comparatur.

Oratoriẹ artis florib⁹ ſtudẽt:q̃ eloquẽtie dant opã:oratoria ſuas ora
tiones venuſtate decorare laborãtes. Grãmatici vero ſũt q ſolã ptiũ
oratõis i debitis accidẽtib⁹ cõuenientiã q̃rũt:ſermonis ornatum nihili
faciẽtes. Et hi eo qdẽ ordie dictiones i orõe cõſtituũt:quo ad cogno
ſcẽdam ſentẽtiã cõſtrui debẽt:vt prio poniẽ ſuppoſitũ:ſecũdo verbũ:
& tercio appoſitũ. vt ſitus dictionũ reſpõdeat ordi cõſtructõis. Ora=
tores vero oppoſito penit⁹ ad cõſtructõis ordinẽ ſcitu dictões locãt
vt quod vltio cõſtruiẽ prio ponũt loco. & quod prio cõſtruiẽ:ponũt i
fine. Ad cui⁹ clariorẽ cognitõem noſcere dignũ ẽ. qꝫ oratio abſoluta
ſiue plena ẽ/q̃ pfectã cõtinet ſẽtẽtiã Et illa ex trib⁹ pot ſſim cõponi
ẽ ſcꝫ ſuppoſito/ꝟbos & appoſito Suppoſitũ ẽ noiatiu⁹ añ verbũ rect⁹ Suppoſitũ

Verbum. Verbū autē hic in ꝓposito:ē verbū ꝑsonale finiti modi. Appo
Appositum situ̅ ē cas⁹ post verbū rect⁹. Debet ergo scd̄m oratoꝝ leges pri
mo loco appositū poni/scd̄o suppositū & tercio verbū. vt vbi
grāmatic⁹ dicit: gloria comitat̄ virtutē: poti⁹ dicendum ē vir
tutē gloria comitat̄. Studeāt aūt ꝓ virib⁹ adolescētes: verbum
pricipale in fīe oroīs ponere. Nihil eñ illa grati⁹ ē oroe: q̄ in
q̄ verbū pricipale vltīm sortit̄ locū vt te sanū eē(qd̄ ꝑfecto mi
hi fuit iucundissim)ex tuis lr̄is ītellexi. Quod si qd̄ in cōstruc-
tione sequat̄ appositū vt genitiuus ab eo rect⁹ aut q̄libet alius
obliqu⁹: debet in oratione p̄poni apposito: vt qd̄ cōstructōe vl
timū ē: sit primum situ et e diuerso: vt grammatic⁹ dicit. obtu
sitatē labor emollit īgenii. Orator vero dicit. īgoenii obtusita
tē/labor emollit. Similiter grāmatic⁹ dicit. Diligētia superat
grauissimā difficultatē cuiusq̄ rei. Orator vero dicit. Grauis-
Scipio aphricanus simā cuiusq̄ rei difficultatē diligētia supat. Duo fuerūt sci
piones virtute ad modū īsignes. Prior aphricanus cognomi
nat⁹. q̄ ī scd̄o bello punico Hānibale tādem deuicto Cartha-
ginē aphrice vrbē celeberrimā ī romanoꝝ potestatē redegerit
Scipio Emilianus. Posterior Emilian⁹ cognomīat⁹/est: a scipione aphricano ad
optatus: hic ī tercio bello punico Carthaginē subuertit: Nu-
mātiā hispanię vrbē fame diuti⁹ afflictā cepit: vt narrat lucius
Lycurgus. florus libro secūdo epithomatū de bello numantino. Lycur
gus(de quo auctor ponit exēplū)fuit lacedemonioꝝ priceps
clarissim⁹: q̄ vt cōditis a se legib⁹ eternitatē daret: patriā spō-
te reliq̄t/ & increta ꝑpetuū egit exilium. moriēs iussit ne sua os
sa lacedemōna referrēt: vt nō crederēt lacedemonii se iuramē-
to solutos esse: quo recedēs lycurg⁹ eos astrixerat: vt ei⁹ scili-
cet leges seruarēt donec reuerterentur. dequo lati⁹ tractat Iu-
Lacedemō. stin⁹ libro tertio epithomatum. Lacedemō onis: vel lacede
monia e est vrbs laconię: quę etiam sparta ę vel sparte es: voca
Solon. tur. inde lacędemoni⁹ & spartan⁹ noīa adiectiua. Solon fuit
Salamis. vnus ex septē sapiētibus grecię patria Salamin⁹. Vnde salami
inis. vel salamis vel salamina. e. est insula in Euboico mari: cō
tra Athenas sita: vrbē habens sui nominis: ex qua solon oriun
dus salamin⁹ dict⁹ est. hic athenien sibus leges dedit & Areo-
Areopagus pagum īstituit. Areopagus latine martis vicus dicitur: nam vi-
cus erat Athenis: a templo martis sic cognominatus. ī quo ex
actissimum de arduis rebus agebatur iudicium: inde Areopa-
Areopagita gite iudices qui in Areopago iudicabant hinc diuus Dyonisi⁹
Phalera. Areopagita cognominatus est. Phalęra phalerę(licet freque̅
Virgilius. tius pluraliter dicatur)equorum est ornamentum. Virgilius.

Primus equum phaleris insignē victor habeto inde phalęrat⁹ phaleris ornatus Transfertur aūt hoc nomen ad aliarum rerū vt orationis ornamenta.inde phalęrata verba dicūt ornata & splendida.

Tercium preceptum de aduerbiorū situ.

Iam vero de aduerbiis(quę sunt veluti adiectiua verborum)dici potest: vbiuis loci ponenda esse: vbi demū aptius congruere visa fuerint:modo in pricipio/modo in fine/modo interiecta iter vtrū q̄. qua in re diligenti vtendum est consilio. Sed prope verbum frequentius peruenustam reddūt orationem:vt Fabius maximus ante alios fortiter atq̄ animose pugnauit. C. Lelius Scipione familiarissime vtebatur. Clementissimus cesar humiliter ignoscebat. Nunc vero ad reliqua.

Aduerbia vocantur adiectiua verborum:quia determinant significationem verborum quibus sūt adiecta:vt nomina adiectiua suorum substantiuorum. Possunt autem aduerbia poni pro scribentis arbitrio:vbi aptior eorum locus visus fuerit. Sed maximā afferunt orationi venustatem:quando stāt iuxta verbum quod determinant. Omnis enim determinatio prope suum determinabile locari petit. Vt me tua beneficentia benigniter subleuasti. Ille me hospicio humaniter suscepit. Aduerbia tamen suspensiua:quę vno verbo non sunt cōtēta: vt cōpletam faciant sententiam:sed duas saltem requirunt orationes:qualia sunt cum primum/vbi primum/quando primum/posteaq̄/simul ac/simul atq̄/donec/dum: in principio debent poni.vt cum primū te sanū esse percepi:non mediocriter gauisus sum.Sed de istis non datur hoc preceptum:quin potius de aduerbiis qualitatis:quę indifferenter in oratione ponuntur:vt iussa tua exequar diligenter. Inter verbum autem & aduerbium sequens eleganter ponitur ista coniunctio & quidē: vt tuo desiderio satiffaciam & quidem libentissime. Vbiuis loci/in quocunq̄ loco placet:vt principio/medio vel fine. Interiecta/interposita.ab inter & iacio venit ide interiectio nomē verbale interpositio.

Quartum preceptum de prepositionũ & integrarũ plerũq; orationũ inter adiectiuũ & substantiuum interiectione.

¶ Prepositiones perpulchre inter substãtiua atq; adiectiua nomina interiiciũtur vt feraci ĩ agro ornatissimo in loco/maximas ad res/ hanc ob causam/iustis de causis/aliaq; huiusmodi complura. Nec prepositiones solum: sed alia preterea. Eiusmodi nunc exempla. Maxima in republica diligentia/magna in parentes pietas/ incredibilis in oẽs ciues obseruantia/summa ĩ hostes liberalitas.

prima Hoc preceptum duas partes habet. Prima cum substantiuum est casuale alicuius prepositionis: illa prepositio eleganter inter adiectiuum & substantiuum suum casuale ponitur. vt nostris in edibus media in vrbe. 2a Secunda pars est inter adiectiuum & substantiuum eleganter ponitur prepositio cum suo casuali: vt summus in parentes amor habendus est: q multa in filios beneficia contulerunt Casuale autem prepositiõis est accusatiuus & ablatiuus ad prepositionem positus: qui & casus prepositionis dicitur.

Quintum preceptũ de interiectione genitiuorum inter duos nominatiuos & contra.

¶ Atq; etiam pulcherrimũ inter duos casus puta duos nominatiuos: aliquid cõtinue ponitur. vt omnia reipublice iura/constantes militum animi/ magna scœleratorum hominum flagitia. Ecõuerso etiam constituta ac transposita oratio plurimũ exornat vt huius claritudo viri/huius quirites auctoritate loci.

Hoc etiam preceptũ duas partes habet. Prima est genitiuus eleganter ponitur inter adiectiuum & substantiuum a quo regitur siue illa in nominatiuo siue altero quocũq; casu ponantur. vt Firma amoris constantia nulla aduersitate frangitur. Egregia Romanorum virtus vbiq; predicatur. Secũda pars

est inter adiectiuum & substantiuum in genitiuo posita: elegāter ponitur dictio regens illius substantiui: siue in nominatiuo siue quocunqꝫ altero casu posita: vt hec sunt nostri monumēta laboris. hoc munus est synceri pignus amoris. Ex his autem duobus preceptis facile haberi potest ꝙ inter adiectiuum & substantiuum aliquid venuste ponitur: aliquando nomen/aliquando pronomen/aliquando verbum/aliquando aduerbium: & sic de aliis partibus orationis. vt tuę quidem voluntati morem geram. Vera semper amicorum dilectio in aduersitate probatur. magnum profecto laborem pro te cœpi. Et quod hic de adiectiuo dicitur: etiā intelligendum est de demonstratiuo pronomine: quod vim quandam adiectiui obtinet: vt ea de re certi nihil habeo. Tuus ille singularis in me amor mihi profecto est gratissim⁹. Quirites romani a romulo (qui quirinus dictus est) nuncupati sunt. Ouidius. Vos vrbe virum prohibete quirites. Virgilius. Remo cum fratre quirinus iura dabunt. Quirites. Ouidius. Virgilius

Sextum preceptum de adiectiuorum situ.

Venuste etiam plerūqꝫ pręcedit adiectiuū nomē substātiuū: vt tua dignitas/optima virtus diuinū ingœniū/exquisita doctrina. Magni enī refert quo loco quęqꝫ dictio sita sit: quod testatur Boeti⁹ in suis cōmētariis: quos in Aristotelis librū conscripsit. vbi & Ciceronis & Virgilij ponit exempla. Boetij autē ipsius hęc verba sūt. Etenim q̄tū ad cōpositionē oratiōis spectat: maximū differt quo verba & noīa prędicationis sue ordine ꝓferātur. Multū enim interest ī eo quod ait Cicero: ad hanc te amentiā natura pepit/voluptās exercuit/fortūa seruauit: ita dixisse (vt dictū ē: an ita. Ad hāc te amentiā peperit natura/exercuit volūtas/seruauit fortūa. Sic enī minor ē sentētię magnitudo/minusqꝫ ī ea lucet id quod si sic cōponat̄ emīet & sese vl̄ nolētib⁹ hoīm aurib⁹ animisqꝫ patefacit Boetius Cicero

Virgilius Rurſus cũ dicit Virgilius Paciq̨ ĩponere morẽ:
potuiſſet ſeruaſſe metrũ ſi ita dixiſſet: moreq̨ im
ponere paci: ſed eſt debilior ſonꝰ: nec eo ictu ver
ſus tã pręclare vt nũc cõpoſitꝰ diceret̃ :quod idẽ
nõ ẽ apud dialecticos. Hec Boetiꝰ. Nũc ad reliq̃.

Cũ triplex ſit adiectiuũ: noiale vt clarus/pronoiale vt tuus
ꝑticipale vt ſpectatus: hoc preceptũ cõmune ẽ oibus adiecti=
uis ſcȝ ꝙ elegãtius adiectiuũ pręcedit ſubſtãtiuũ vt clarũ in=
geniũ/tuus animꝰ/ſpectata fides. Subiũgitur ab auctore do=
cumẽtũ ad oia pręcepta cõmune: ꝙ magna eſt differẽtia quo
loco vnaq̨q̨ dictio ĩ oratiõe ponatur qñ q̨dẽ ſua cuiq̨ dictio
ni loca cõgrua ſũt: quibꝰ mutatis oratio nõ eã prę ſe fert venu
ſtatẽ: q̃ haberet ſi oia debito cõſtarẽt ordie: quod ĩ recto q̨dem
auriũ iudicio cognoſci poterit. Sicut eñ ĩ edificio cõſtruẽdo
lapides nõ temere ponũt̃ ĩ muro: ſed hi apte primo/hi medio
& hi poſtremo accõmodãt̃ loco. Sic ĩ latia oratiõe aliq̃ dictio
nes apte ꝓponũtur/aliquę ĩterponũtur/& aliquę poſtponũtur
Qđ cõfirmat auctor diui ſeuerini Boetii auctoritate: q̨ in pri
cipio quĩti libri ſecũdę ęditionis in librũ de interpretatiõe: ſi=
ue perhihermenias Ariſtotelis: Ciceronis in oratione ſoluta
ponit exẽplũ ſũptum ex oratione eius in Catilinã & virgilii
Intereſt etiã ĩ carmĩe affert teſtimoniũ ex ſexto eneidos. Hec verba
Refert imperſonalia intereſt & refert pro differt elegãter ponũtur cũ
aduerbiis quãtitatis paulũ/parũ/aliquantulũ/multũ/plurimũ.
Terentius Terentius. paululũ intereſſe cenſes ex aio hec oia vt fert natu
ra facias: an de induſtria. Sic quod vulgariter dicũt: ẽ totũ idẽ
nihil ẽ ad dicendũ: elegãtius dicitur nihil refert vel nihil inter
eſt. Ponũtur etiã venuſte cũ genitiuis magni/parui/ maximi/
minimi/mĺti plurimi: vt magni ĩtereſt/ꝑui fert: quod vel ſola
Dialectica textus cõpoſitiõe ẽ manifeſtũ. Dialectica e vel dialectice es:
cum ĩ latino & cantet ſcribi debet: ſcientia eſt veri/falſiq̨ in=
dagatrix que & logica dicitur. inde dialecticus adiectiuum ſi
gnificat dialectice peritum.

Negatiua dictio apte in calce orationis ponitur:
vt preſtantiorẽ te vidi neminẽ. Scipione clariorẽ
in libellicis laudibus inuenies neminẽ. Tua erga
me beniuolentia/tuo in me animo gratius eſt ni=
hil. Qui te ardentius amet: habes neminem.

Negatiua dictio est q̄ i se negationē icludit: per quā cū dictione affirmatiua explicatur. vt nihil: nō aliquid / nūq̄: nō nūq̄ nusq̄: nō vsq̄. Et elegāter i fine oratiōis ponitur: vt quē te magis amē: habeo profecto neminē. Tuis litteris mihi iocūdi⁹ ē nihil. Tui imemor ero nūq̄. Qui me tui sit amātior: iueies nusq̄. Similiter oīs (q̄ dictio affirmatiua ē & vniuersalis) cum suis cūdeclineis elegāter i fine ponitur: vt tuā virtutē mirātur oēs. Terētius. Nescio an que mihi dixit: sint vera omnia. Terentius

Octauū preceptū de possesso
ris ante possessionem situ.

Sed & possessor an̄ possessionē: vt optī viri diuitie / prestātis viri virt⁹ / prudētissimi hoīs cōsiliū.

Possessor ē nomē significās rē possidentē. Possessio ē nomē significans rē possessā. In oratione autē latina elegāter possessor ante possessionē ponitur. vt regis iperiū / patris autoritas / anī cōstantia / viri dignitas. Immo genitiu⁹ oīs elegātius suo regēti preponitur: quecūq; etiā fuerit genitiui ad noīatiuū habitudo. vt litterarū studiosus / virtutis amator. Et hoc eo venit: quia quelibet dictio recta venustius preponitur sue dictioni regēti: vt qui virtutē colit: magna quidē laude dignus est. Possessor Possessio.

Nonū preceptū de vsu gerun
diuorū nominū pro gerūdiis.

Quid vero pulchrius q̄ si pro gerundiis que appellant: vtamur gerundiuis nominibus? Ac tritum est Prisciani exemplum: veni causa amandi virtutē: veni amande virtutis causa. gratia gerēdi bella: gerendorū bellorū gratia. ad amplexandā virtutē magis q̄ ad amplexādū virtutē. Que vna preceptio optima est: crebraq; eius apud Marcū Tulliū aliosq; eloquētes viros fuit obseruatio.

Gerundiū est verbū participale quod in di vel i do vel in dū termiatur sine certa generis & nūeri determiatione. Et regit talē casū sicut verbum a quo descēdit. Sed gerundiuū ē nomē adiectiuū a gerūdio formatū: eiusdē cū eo significationis. Et declinatur per tria genera & per oēs casus in vtroq; numero. Gerundiū Gerūdiuū

Nec aliquē regit casū p⁹ se. sed pro suo substātiuo reqrit casum sui gerundii secū i oīb⁹ accidētib⁹ cōueniētē. Casū gerūdii vo co obliquum a gerundio rectum. vt non est mihi ocium narrandi hanc rem: ibi narrandi gerundium est. No est mihi ocium huius rei narrande: ibi narrande nomen gerundiuum est. Vult ergo hoc preceptum ꝙ loco orationis de gerundio: elegantius vtimur oratione de gerundiuo. Sed vt facile sciant oēs vnam orōem i alterā cōuertere summope obseruādū ē: ꝙ gerūdiuū in eodē casu maneat i quo fuit gerūdiū: & casus gerūdii in eodē ponat casu cū gerūdiuo: si pri⁹ alterius casus fuerit. Casus aūt gerūdii eiusdē maneat generis & numeri cui⁹ añ fuit: & gerūdiuū nomē ei in genere & nūero conformet. Debet eñ obliqu⁹ ille substātiu⁹ gerūdiuo suo adiectiuo in casu accōmodari: & gerūdiuū debet sui substātiui gen⁹ & numerū seq: vt sic in trib⁹ genere/numero/ & casu cōueniāt. Vt homo nat⁹ est ad cōparādum virtutē: sic elegātius đr: homo nat⁹ ē ad cōparādam virtutē In scribēdo epistolas op⁹ est arte: sic melius In scribēdis eplīs op⁹ est arte. Et eo pacto varia possunt formari exēpla ꝑ generū nūerorū & casuum diuersitate. Tritū/ vulgatum/ consuetum/ vsitatum/ & frequēter vsurpatum: nomē est cōparationem recipiens.

.Decimum preceptum de congruentia nominis relatiui plerumqꝫ cum consequente.

Nunc aūt multa cōficiā q̄ si diligēter aduerteris: haud parū ornat⁹ latino cōducēt eloqo. Sed id mihi iprimis aīaduertendū videt: vt cū tria fuerint/ ātecedens/ cōseques & eoꝵ mediū re latiuū nomē: si sit id cōseqūēs vel hoīs vel rei cuiuspiā ꝑprium nomē: relatiuū consequēti semꝑ cōgruat: alioquin nō latina oratio fit: sed a doctissimoꝵ hoīm cōsuetudine lōge aliena. Alias potest cū alterutro cōuenire. si nō cōsequat proprium nomē. Quā rem facile exēpla declarāt: & priscoꝵ autoritates cōplures. M. Cicero primo Tusculanarū questionum. Studio sapientię quę philosophia dicit. Et sexto de re publica. Concilia/ coetusqꝫ hoīm iure sociati: quę ciuitates appellant. Atqꝫ iterū. ex illis sēpiternis ignibus: quę vos sydera & stellas nuncupatis.

Cicero.

Salustij quoq illud tritũ est. Est locus in carcere qđ Tullianũ appellatur, innumerabilia in vetustis codicib⁹ id gen⁹ iuenies. Nec id ẽ grãmaticę artis viciũ: quod qdem ignari litterarũ arbitrant. Sed & nos aliquid exẽplorum afferamus. Pręclarum est Ciceronis op⁹: qui Cato maior dicit. nã ꝙ cato maior dicitur non latine ꝓfertur: Cõsimiliter. vrbis viscerib⁹ cõsulendũ est: qui sũt ciues ꝑditi viri ex vrbib⁹ pellendi sũt: quę est ciuitatum pernicies/ & sẽtina dedecoris. Plerumq igit relatiuum nomen cum eo concors est quod sequitur. Salustius.

Antecedẽs est nomẽ substantiuũ ꝑcedẽs relatiuũ. Cõsequẽs nomẽ substantiuũ sequẽs relatiuũ. Nomẽ relatiuũ ẽ hoc relatiuũ q q̃ quod: i quo quidẽ poti⁹ q̃ in aliis relatiuis hec regl'a seruata cõspicitur. Et huius precepti due sunt partes. Prima ẽ: si relatiuũ ponatur iter duo noĩa substãtiua diuersorũ generũ ãt numerorũ: & sequẽs nomẽ substãtiuũ fuerit propriũ nomẽ alicui⁹ rei: sic ꝙ per verbũ vocatiuũ ibidẽ positũ significetur alicui⁹ rei denominatio: tũc relatiuũ debet sẽper cõuenire cũ sequẽti: & nõ cũ prędẽti substãtiuo. Quod si cõuenerit cũ pręcedẽti: oratio nõ erit latina vt ẽ vrbs ĩ gallia quod lugdunũ appellatur & nõ quę. Est flumẽ apud Parisios: q Sequana dicitur & nõ quod sequana dicitur. Nec debet illud substãtiuũ sequẽs eẽ sẽper proprie qualitatis: sed sufficit: ꝙ alicui⁹ rei nomẽ exprimere significetur: q̃uis etiã appellatiuũ sit: vt satis declarãt exẽpla textus Nec ẽ in istis orationibus aliquod viciũ cõtra grãmatice preceptiões: imo pŕm ornatus. Secũda pars ẽ. Si relatiuũ ponitur inter duo noĩa substãtiua diuersorũ generũ ãt numerorũ/ & sequẽs nõ sit nomẽ propriũ alicui⁹ rei: sic ꝙ ibi nõ ponatur verbũ vocatiuũ: tũc potest illud relatiuũ cõuenire cũ precedẽte vel cũ sequẽte. Vt fugiẽdũ ẽ ociũ: quę oim malorũ ẽ mater: vel quod oim malorũ est mater. Virgilius Nec partem posuere suis: quę maxima turba ẽ. Pernicies/ exiciũ euersio/ destructio/ inde perniciosus/ noxius/ & exialis. Sẽtina locus ĩ ima naui: ad quẽ vndiq defluit sordes: & aqua ipsius nauis. Trãsfertur autẽ ad omnẽ illuuiẽ & malorũ congeriẽ: & sic translaticię viri perditi & mali dicũtur sentina dedecoris hoc est cumulus viciorum & omnis infamię.

Antecedẽs. Cõsequens Nomen relatiuum.

Virgilius in sexto Aenei

Pernicies.

Sentiua.

Vndecimũ preceptum de congruentia in casu ex tribus: eorum duorum que proximius iunguntur.

Illud quoq; spectãdũ ẽ: nam cũ tria existãt quorũ vnũ relatiuũ sit nomẽ: freqũetissime eorũ duo in eiusdẽ casus existu cõueniũt. nam (vt exẽplicã dicam aliquid) siq̃s hũc sermonẽ ꝓtulerit: liber ĩ quo de virute agit҃ pręclarus est: rectius atq; ornatius dixerit: ĩ quo libro de virtute agit҃ pręclar⁹ ẽ. Cõcordãt namq; eodem casu ex tribus duo illa: quę maiori vicinitate iuncta sunt. Aliud iterũ exẽplũ huiuscemodi sit: quas misisti litteras ad me iocundę fuerũt. Sermonẽ quem audistis / nõ est meus. Quã existimas Demosthenis orationẽ: eschinis est. Atq; huius sermonis crebrum iuenire poteris apud veteres vsũ. M. T. officiorũ primo. Quorũ aũt officiorũ pręcepta tradunt҃ ea q̃q̃ ꝓtineant ad finẽ bonorum. Virgiliusmaro ĩ eneide primo vrbẽ quã statuo vęstra est. Terentius in andria. Post hac quas faciet de ĩtegro comedias spectandę an exigẽdę sunt vobis prius. Idem populo vt placerent: quas fecisset fabulas Idem. quas. credis esse has non sunt verę nuptię. Atq; eiusmodi sermo plurimum exornat.

Cicero.
Virgilius.
Terentius.

Cum tria ĩ oratione fuerint: primo ãtecedẽs ĩ noĩatiuo ꝑositũ: secundo relatiuũ ĩ obliquo: & tertio verbũ vel adiectiuũ cuius illud ãñcedẽs est suppositũ vel sustãtiuũ: vt liber quẽ mihi misisti est mendos⁹: elegãti⁹ mutat҃ ãñcedẽs in eũdẽ casũ cũ relatiuo q̃uis videatur discõuenire cũ adiectiuo vel verbo sequẽte: nullum eñi ẽ in tali orationũ gñe grãmatice viciũ: imo maximus ornatus. vt quã mihi misisti librũ est mendosus. Ouidius. Cecidere manu q̃s legerat herbas. Et potest ĩ oratõe elegãti ãñcedẽs preponi relatiuo sicut & postponi: dũmodo cũ illo

Ouidius.

in casu cõcordet nã ꝗuis diuersus dictionũ situs variat elegã-tiam: non tamen congruitatem. Ergo vt exẽpla textus aperte ostendunt: non minus congrue dicitur litteras quas ad me dedisti fuerunt gratissime: ꝗ quas ad me dedisti litteras fuerũt gratissime Terẽtius in eunucho. Eunuchum quem dedisti nobis: quas turbas fecit? Veruntamen maior est orationis elegãtia quando antecedens postponitur relatiuo: & hinc frequentius ab autoribus antecedens postpositum inuenitur. Siquidẽ elegantius hoc relatiuũ qui: suũ antecedens in situ precedit: vt preclara ẽ (quã oẽs laudãt) amicitia: magna ẽ (qua ĩ te afficior) beniuolẽtia. Quod siqs voluerit aliquod exẽplũ huius precepti grãmaticaliter cõstruere nõ debet sumere exordiũ ab antecedẽte obliquo: sed subaudire antecedẽs in recto: quod sit suppositũ verbi / aut substãtiuũ adiectiui postpositi: deĩde antecedẽs obliquũ coniunctũ cũ relatiuo cõnectere: vt quas ad te litteras dedi mea manu scripte sũt: sic rite ordiatur: littere (quod subaudiri debet) scripte sũt mea manu: quas litteras ad te dedi. Demosthenes grecorũ fuit orator clarissim[9]. & Eschines etiã orator fuit insignis demostheni iimicus. hi cũ ãbo ĩ causa Ctesiphontis cõtenderẽt: eschines accusãdo / & demosthenes defendẽdo: vicit demosthenes. Cui[9] cũ oratio (vt diuus testatur hieronym[9] ĩ ꝓlogo biblie) legeretur corã eschine tũc rhodi exulãte: quã orationẽ demosthenes in eũ habuerat mirãtibus cũctis atqȝ laudantibus suspirãs eschines ait. Quid si ipsã audissetis bestiã sua verba resonantẽ? De his plani[9] locutus ẽ quĩtilianus libro septimo de institutione oratoria & decimo.

Demosthenes Eschines.

Hieronymus

Duodecimum preceptum de auxesi positiuorũ cum per.

Id quoqȝ dignissimum ẽ ãnotatu vt cum positiua exaugere velimus noĩa: vt his per prepositum accedat. Cicero in eplã ad curionem. cui & charus equesis & periocundus. Idem de oratore prio. Perbeati quinte frater illi videri solent. Terenti[9] ĩ eunucho. perpulchra credo dona haud nostris similia. nam pergratum valde gratum significat: & in oratione lepide personat.

Cicero

Terentius

Exaugere positiuum est vocem positiui retinendo: maiorẽ significantie vim alicuius additione exprimere. Et id dupliciter fit. Primo per cõpositionem huius dictionis per pro val-

Exaugere positiuum

de cum positiuo vt litterę tuę mihi pergratę fuerūt & periocundę. Comparatiuis autem & superlatiuis nūq̃ debet adiūgi per: vt nō dicendum est pergratior neq; pergratissimus. Verū tamen aliquę dictiones positiui gradus nō recipiūt per i cōpositione. sed loco eiꝰ hanc prepositionē prę. vt pręclarꝰ pręclarior pręclarissimus pręcelsus prępotēs pregrādis predurꝰ. Secūdo augetur significatio positiui: additione aduerbiorū significātiū valde: & hoc sine cōpositione. qualia sūt admodū mirū in modū / maiorē in modū / apprime / īprimis sane / egregie / vt sequentia precepta apertius declarabūt. Auxesis / augmentum / crementum / incrementum: idem.

Auxesis

xiii preceptū de superlatiuis cū mlto longe & q̃.

At superlatiuis multo. longe. & q̃ aduerbia preponimus: id quod sępenumero perpulchrū videri solet. vt longe amantissimus vestri / multo oīm fortunatissimus. Et ago tibi q̃maximas gratias.

Superlatiuus bifariā augeri potest. primo per cōpositionē aduerbii q̃ pro valde: vt litterę tuę mihi fuerūt q̃ gratissimę: āt additionem aduerbiorū multo & lōge sine cōpositione: vt sū tibi oīm lōge charissimꝰ: virtus ē mlto oīm dignissīa. De huiꝰ autē aduerbii q̃ ordinatiōe quiq; notādę sūt regulę. Prima. q̃ pro valde nō adiūgitur positiuis: nisi precedāt quędam aduerbia sexto & quadragesimo precepto declarāda. vt nō dicimꝰ q̃ iocūdus ē mihi tuus aduētus. Secūda. q̃ pro valde: suplatiuis venuste adiūgitur. vt q̃ plurima in me beneficia cōtulisti & nō cōplurima: ediuerso cōplura dicimus & nō q̃plura. Tertia. q̃ pro quātū positiuis & verbis pulchre preponitur. vt q̃beatus forē si mihi tecū viuere liceret: q̃ gauderē si te sanūesse intelligerē. Quarta. q̃ pro quātū nūq̃ iūgitur superlatiuis: nisi sequātur hec verba possū / valeo / queo vt faciā hoc q̃ optīe potero. Terētius in eunucho. Nisi vt te redimas captū: q̃ queas minimo. Quīta. Neq; q̃ pro valde: neq; q̃ pro quantū cōparatiuis adiūgi potest vt nō recte dicimus hec mihi res ē q̃ gratior neq; faciā q̃ melius potero sed bene: faciā quāto meliꝰ potero Secūdo augetur superlatiuus adiūctione istorū aduerbiorū lōge & multo. vt Cicero ē lōge oīm eloquētissimꝰ: hector ē troianorū mlto fortissimꝰ. Et quicquid his tribꝰ p̃ceptis de augēdis gradibꝰ cōparatiōis dicit: ęque de aduerbiis vt nomibꝰ itelligitur Quintilianus li. x. de institutiōe oratoria. Ita se res habet: curandū est vt q̃ optīe dicamꝰ: dicēdū tn̄ pro facultate.

Terētius

Quītilianꝰ

xiiii preceptū de cōparatiuis cū mlto aut longe.

Comparatiuis vero vel multo vel longe pręponi solet. vt iusticia multo pręclarior est ceteris virtutibꝰ: & Socrates lōge aliis philosophis sapiētior.

Comparatiui significatio augetur adiūctione istorū aduerbiorum multo & longe: vt virtus mlta est dignior opibus: & rebus caducis lōge pręstantior. Hec autem aduerbia positiuis nō iungūtur: vt nō recte dicimus: longe doctus multo bonus. Ediuerso valde aduerbiū: positiuis & verbis adiungitur: non autē cōparatiuis & superlatiuis: vt valde sapiēs bene dicimꝰ: nō valde sapiētior/ neqꝫ valde sapiētissimus. Pręterea multo & longe iungūtur nominibus & aduerbiis diuersitatē significantibus vt longe alia mihi mens est. Terētius. Verum multo aliter euenire intelligit. Ornate etiā addūtur verbis excellentiā significantibus: qualia sunt presto/ antecello/ vinco/ supero vt Cicero longe pręstat cęteris eloquētia. Deniqꝫ iungūtur & istis pręposi tionibus ante/ post/ & pre: vt multo ante te veni lōge post te recessi Socrates: philosophi nomen. Terētius

xv preceptū de quibusdā nominibus q̄ a grecis ꝑfecta declinationē mutāt

Illud nequaq̄ ōmiserimus ꝙ cū noīa quępiā sunt ꝑfecta a gręcis tercię flexionis: & obliquos casꝰ habētia q rectos superāt: latini oratores frequētissime casibus genitiuis illorū quibusdā immutatis: fingūt aliarū declinationū noīa & genus seruant. qualia sunt poematū entymematū delphinꝰ & elephantus & lāpada: q̄ a plerisqꝫ tertia flexione ꝓferūtur. poema entymema/ delphi/ elephas/ lāpas. hāc tu obseruationē diligēt māda meōrie

Nomina tercie declinationis formata a nominibus grecis & crescentia in genitiuo singulari: mutantur frequenter a latinis eodē semper genere manente in aliam declinationē: aliquādo in primā vt ether eris ethera e: vt in illo hymno quem terra ponthus ethera colunt adorant predicant: ethera nominatiuus singularis est. lampas lampadis lampada e. aliquādo vero in secundam declinationē in us vt elehpas elephātis elephantus ti. Terentius in eunucho. elephantis quem rex indicis prefecerat. sic delphin inis: delphinus i. Aliquando vero in secundam declinationem in um vt poema atis poematū i Terētius

Aulus Aulus gellius. in poematis quoq3 & in epistolis veterū scriptū plurifariam: Et fit hec formatio alterius declinationis: a genitiuo singulari crescente nominis tercie declinationis litterarū mutatione. vt genitiui delphinis mutata i vocali vltimę sillabę in u fit delphin⁹ & hui⁹ genitiui elephātis mutata i postreme syllabę vocali in u: fit elephantus. Virgilius in tercio eneidos.

Virgilius Dona dehinc auro grauia sectoq3 elephanto. Quo fit vt alterius declinationis nomen formatum superet nominatiuū nominis tercię declinationis a cuius genitiuo formatur sicut & ipse genitiuus a quo formatur. Vt elephantus tetrasyllabū est & etiam genitiuus elephantis: elephas autem trysillabum. & idem nomen a genitiuo formatum est equum ī syllabis genitiuo a quo formatur vt genitiuus delphinis tres syllabas habet & etiam nomen formatum ab eo delphinus.

xvi preceptum vt eleganter ostendemus quippiā nobis eē iocūdū/vtile/vel honestū & cetera id gen⁹

Cum autē volumus ostendere nobis aliquid iucundum honestum/vtile esse: datiuis cū verbo vtimur sum es est substātiuorū: quorū illa adiectiua sūt. Nā(ne ab exēplis discedā)quid aliud significat: hec res mihi iucunditati est: q̄ hec res ē mihi iucūda? ideq3: ispę mihi tuę litterę fuerūt gaudio: quod est ad gaudium vel gaudium mihi attulerunt Pręclara vrbis ędificia ciuib⁹ decori sunt. vicia dedecori sunt viris: id est dedecus pariunt viris deq3 ceteris consimili ratione.

Cum nomen adiectiuum significans vtilitatem vel damnū honestū vel turpe/delectabile vel triste: adiungitur verbo substantiuo sum es est: elegantius mutatur in suum substantiuum datiui casus. Vt hoc est tibi vtile: sic elegantius: hoc est tibi vtilitati. hec res est mihi dānosa: sic venusti⁹: hec res est mihi dāno Ouidius Ouibus sua lana decori est. Siquidem pulcherrime verbum substantiuum duobus datiuis iungitur. Terenti⁹. Ne hec res sib esset infamię. Virtus hominibus splendori ē & ornamēto. Ego tibi semper ero pręsidio: dum iniquitas tibi odio fuerit: & quod vulgariter dicitur: hoc faciet tibi maximū bonū: sic rectius dicetu: hoc tibi maximo erit emolumēto.

Verbum afficio & pulchrũ ẽ & late patet: nã affi cio te voluptate:id est tibi voluptatẽ afferto. affi= cio te honore:id est facio tibi honorẽ/ & te hono ro.afficio te laudibus: id est te laudo. afficio te p bro:id est vitupero te. afficio te cõmodis:id ẽ tibi cõmoda facio. afficio cadauera sepultura.i.cadaue ra sepelio. afficio inimicos iniuria .i. facio iniuriã inimicis. Atq similiter afficior dolore:id est do leo. afficior gaudio:id est gaudeo. afficior verecũ= dia:id est verecundor:latissimaq est huius verbi vsurpatio. Nec tamen lateat te:afficere dispone= re significare. hinc est Plauti illud. viua vox ma= gis afficit. Neq eni sine optimis causis tã lata/tã= q diffusa sit ei9 verbi significatio. Sed de hoc sat

Plautus

Quam sententiam superiore precepto per verbũ substanti= uum duob9 datiuis iunctũ autor explicare docuit:nũc docet exprimere per hoc verbũ afficio:quod fere significat facio vł infero:& habet in voce actiua accusatiuũ cũ ablatiuo sine pre positione:in voce autẽ passiua solũ ablatiuũ. Et debet oratio cõstituta ex hoc verbo afficio vł afficior:resolui per verbũ ab ablatiuo recto formatũ aut alterũ eiusdẽ significatiõis. Vt lit= terę tuę magno me affecerũt gaudio:hoc est fuerũt mihi gau= dio. Hic affecit me nimis:id est minatus est mihi. Sic afficere vulnere:est vulnerare. Afficere morte:iterficere. Afficere sup= plicio:punire. Magno afficior desiderio te corã videndi:hoc ẽ desidero te videre. Afficior tedio id est tedet me. Aliquãdo ad iũgitur & accusatiu9 mediante prepositione i:ipsi verbo pas= siuo Vt pro amore & beniuolentia qua in te afficior:hoc q li= bentissime exequar. Dicimus etiã ille est mihi bene affectus: hoc est i me vel erga me. Significat preterea afficere idẽ quod disponere:vt autor cõprobat Plauti testimonio. Eãdẽ quoq plauti sententiam Quintilianus his verbis in secũdo de insti= tutione oratoria libro inuit. Viua illa (vt dicitur) vox alit ple nius. Itaq aperte cõstat q pro diuersitate ablatiuorũ: afficio diuersas habet rationes:vt afficere exilio est mittere in exi=

Quĩtilian9

Cicero lium. Cicero i paradoxis. Quos leges exilio affici volūt: exules sunt: etiam si solum non mutarint.

xviii. preceptū. de tum vel & geminatis.

Non est autē ignorādum q̄ si duo/aut plura duobus (quod perraro vsu venit) pariter se habuerit: vtriq̄ tū dictionē p̄ponem⁹. Quod liq̄at exēplo Par ē in. C. Lelio doctrina ac virtus: quātaq̄ est eius viri probitas: tāta quoq̄ est eius sciētia. tunc splēdide ac recte dixerim. C. lelius vir tū doctus est/tum prob⁹. Itidemq̄. magna in est. M. C. lelio tū virtus: tū etiā doctrina. C. lelius plurimū tū laude: tū rerū sciētia valet. Aliud iterū exēplū Themistocles tū cōsilio pollet in vrbanis rebus: tū in bellicis negociis viribus atq̄ animi magnitudine floret. Sic enī tantū ostēdit in rebus vrbanis esse cōsiliū: q̄tum in bellicis magnitudinē animi: q̄ tū geminatū positū ē. Sed eandē vim habet

Virgilius geminata & cōiunctiua. Virgilius in eneide. Multum ille & terris iactatus & alto. Idē profecto significat: Aeneas tū pelagi: tū terrarū labores perpessus ē. Aphrican⁹ fuit siglis & vir & iperator idē sibi vult. Aphrican⁹ magn⁹ extitit tū vir tū ipator

Cum due p̄prietates alicui equaliter attribuende sūt: vt q̄tū vni⁹: tantū & alteri⁹ illi inesse significetur: nominib⁹ siue adiectiuis siue substātiuis res illas pares significātib⁹ tū geminatū preponi debet: vt siquis velit ostēdere tantū eloquētie Ciceroni inesse q̄tū virtutis: sic dicet. Marcus Cicero tū eloquēs tū studiosus ē. Vel sic. Marc⁹ Cicero tū eloquētia tū virtute prestat. Vel sic. Magna inest Ciceroni tū virtus tum eloquētia. Significatur enī ibi virtutis & eloquētie paritas per tū vtriq̄ prepositū. Eandē vim habet hec cōiunctio & geminata ad duo adiectiua vel substātiua eidē eque attributa. vt Catho & virtute preditus & doctrina insignis ē. Vel Catho & p̄bus & doct⁹ est.

Themi. Themistocles iclytus Atheniēsiū dux: q xersen persarū re

gē nauali prelio apud salamia deuicit: & trepida fuga ī regnū redire coegit. vt narrat Iustinus libro epithomatum secundo. Iustinus

xix. preceptū: de cum & tum.

Quod si duo cōtra nequaq̄ paria sūt: sed alterum minus cōplectitur: alterū vero magis, ita efficiendum ē: vt quod leuius existit locemus pri⁹ atq₃ ei cū dictione ꝑponamus: quod autē grauius validiusq₃: id posterius positū: tū dictio pcedat. Quod patefaciemus exēplis. C. lelius amat Scipionē/ ꝓpterea ꝗ eū doctū cognouit hoīem & sēper virū optimū. quod postremū vehemēter ad amorē impellit: quare ita oratio ē īstituēda. C. lelius amat Scipionē cū ob doctrinā eius: tum ꝓpter virtutē Ita virtus in hac beniuolētia plus momēti habet. Atq₃ idē ita si dixeri. Cū oēs fortunati sunt q bene viuūt: tū perbeati q oia deserūt: & virtutē solā cōplectuntur. hos nāq₃ posteriores mlto beatiores esse cōstat: siquis superius modo allatā ꝑceptionē intellexerit. hec M. Cicero īprimis frequēter vsurpat. Ex quo illud. Cum omnibus consulēdum ē: tum illis qui armis positis ad īperatoris fidē cōfugiunt. Significat enī fugiētibus ad īperatores & sese de dentibus mlto magis cōsulendū esse. Atq₃ in. C. maiore mirari sese aiebat Sceuola M. Ca. cū ceterarū reꝝ perfectā sapiētiā: tum ꝗ nūq̄ fuerit illi senectus grauis. Sed de hac re satis

Cū duo eidē attribuūtur: nō q̄ idē equalia: sed quorū vnum maioris ē momenti & estimationis q̄ alterū. Tunc leuius anteponendum est preposita ei dictione cum: significāte partim. Maius autē & vehemētius postponendū est: precedēte dictione tū significante & mag's/ siue l & ꝑcipue. Vt Temirifice amo cū ob tuā in me humanitatē: tum ob singularē vite probitatē.

Significat illa oratio vite probitatem efficatiorem esse amoris causam q̃ humanitatem. Preterea cum aliquid vniuersaliter prius explicatur & deinde ad aliquod particulare oratio cõuertitur: debet vniuersale adiũcta dictione cum precedere: & particulare addita dictione tum sequi. Id exẽpla textus ex Cicerone sũpta satis declarant: vt cũ omnes amare debemus: tum eos qui de nobis bene meriti sunt. Scęuola cognomẽ romanorum: primũ mutio romane constantie viro datũ: q focu lo manũ iulit: quę in cęde errauerat: nec porsennã ethruscorũ regem interfecerat sicut animo concepit: Inde sceuola appellatus est ꝙ exusta dextra manu: sinistra vti congebatur Sceuas enim vocant: qui sinistra manu pro dextra vtuntur.

xx. preceptum: vt quempiam laudari aut vituperari oporteat.

Iam vero explicãdum est qua ratione quampiam ꝑsonã aut laudari aut vituperari oporteat: quod ad decorem sermonis pertineat. Nam id trifariã posse fieri comperimus ex monumentis litterarũ Si enim velim ostendere. M. Cathonem habere magnam virtutem cum verbo sum es est: ita cõmodissime fiet. Marcus Catho vir est magna virtute. M. Catho vir est magnę virtutis. M. Catho vir ẽ magnus virtute. Plato philosophus fuit prę stans ingœnio/vel pręstãtis ingœnij/vel pręstãti ingenio. Mulier est clara moribus/ clarorũ morum/claris moribus. Vir egregius laude/egregie laudis/egregia laude: sed illud prius magis poetarũ ẽ postremũ vero splẽdidissimũ & ꝑpolitũ. Aristoteles est prestãs sciẽtię copia: philosophus exq̃sita doctrina: vir acerrimo ingenio. Quod q̃dẽ (vt disertissimus Priscian⁹ inq̃t) significat Aristotelem habentẽ sciẽtię copiã: ac q hẽat exq̃sitã

doctrinã:ceteraq; cõsimili ratiõe. Quod quidem Aulus gelli⁹ cõsentire videt̃ i noctib⁹ atticis. Est enim velut defectio quedã; sed ea trita vsurpataq; ab eloquẽtissimis viris ac clarissimis oratoribus. Qua & nobis quoq; vtendum sit.

Vt aliquẽ laudemus aut vituperem⁹ tria reqrunt̃. primo nomẽ substãtiuũ significãs rem laudandam aut vitupandã. scdo alteꝝ nomẽ substãtiuũ significãs idcirca qđ laus ãt vituperiũ versat̃. Et illud i obliquo seqt̃ nomẽ adiectiuũ: primũ aũt substãtiuũ pcedit in nomiatiuo. tertio reqrit̃ nomẽ adiectiuũ laudis vel vituperii illis duob⁹ substãtiuis ĩterpositum. Prim⁹ er ergo laudẽdi mod⁹ est: ponendo adiectiuũ cũ primo substãtiuo in noiatiuo: & secundũ substãtiuũ: in ablatiuo Vt iohannes est preclarus indole. secund⁹ mod⁹ est. ponẽdo adiectiuũ cũ secundo substãtiuo in genitiuo vt iohãnes est preclare indolis. Terti⁹ ponẽdo adiectiuũ cũ scdo substantiuo in ablatiuo vt iohannes est pclara idole. Et hic postremus mod⁹ elegãtissimus est & frequẽtissie ab autorib⁹ vsurpat⁹ Virgili⁹. Ceru⁹ erat forma pstãti. Idẽ Et pulchro pectore virgo. Fit aũt frequẽti⁹ hoc pceptũ p verbum substãtiuũ sũ es ẽ vt significat habeo: & ponendo primũ substãtiuũ in noiatiuo. Vt hic ẽ clar⁹ ingẽio/clari ingenii/claro ingenio. Attamẽ per alia verba eque hoc pceptum seruat̃ ponẽdo primũ substautiuũ in qlibet casu: vt vidi virũ mire benignitatis insignẽ doctrina preclaris moribus. Virgilius.

Aristoteles de stagyra oppido grecie oriund⁹ stagyrites dict⁹ est: oim facile philosophoꝝ priceps. De quo Quintilian⁹ libro decimo. Quid aristotelem? quẽ dubito scientia reꝝ/an scriptorũ copia/an eloquẽdi suauitate/an iuentionũ acumine/an varietate operum clariorẽ putẽ. Eius doctrinã iactis grãmatice fũdamẽtis (moneo) studiosi iuuenes audiẽt/ eũ piẽtissie colãt & tãq lraꝝ parentem sũmũ venerẽt̃. magnũ ex eius disciplinis recte itellectus profectum cõsecuturi. Aristoteles. Quintilian⁹

xxi preceptum de accusatiuis & ablatiuis participiorum locum tenentibus infinitiui verbi.

¶ Atqui participiorũ cum accusatiui casus sepe: tũ ablatiui locũ tenẽt infinitiui verbi. hic Salustianũ Salustius.

illud. nã & priusq̃ incipias cõsulto: & vbi cõsulue=
Terentius. ris/mature facto opus est. Et Terẽtiana misis gli
ceriũ alloquẽs amicã pãphili. Iãiã(ĩquit) iuẽtum
tibi curabo: & aductũ tuũ pãphilũ. Oĩa nãq; illa
cõsulto/facto/iuẽtũ/adductũ: cõsulere/ facere/ iue
nire/abducere/designãt Verũ frequẽter his ratõ
nibꝰ ablatiuoꝝ casibꝰ vtũtur: accusatiuoꝝ perraro.

Verbum infinitiuũ regẽs acuusatiuũ pꝰ se elegãtiꝰ mutat̃ ĩ pti
cipiũ p̃teriti tpis acti casꝰ eiusd̃ gñis & nũeri cũ actio substãtio
Vt hãc rẽ facere curabo: rectiꝰ dr̃ hãc rẽ factã curabo. Te exo
ratũ velim vt me adiuues idest exorare. Et cõtingit hoc potis
simũ per hec verba finiti modi curo/volo/oportet/habeo. Te
Terentius. rentius. Adolescẽti morem gestũ oportuit. i ẽ gerere. huiꝰ rei
te premoĩtũ habui. Ceteꝝ si hoc nomẽ opus cũ ĩfinitiuo pona
tur: mutat̃ elegãter verbũ infinitiuũ ĩ ablatiuũ singularem pti
cipii p̃teriti temporis in neutro gñe sine substãtiuo. positũ. Vt
q̇d opus est facere: pulchrius dicit̃: q̇d facto opꝰ est. Sic opꝰ ẽ
tacito p̱ tacere. Et hoc secundũ ĩ vsu frequẽtiori est apud au=
tores q̃ primum.

xxii. preceptum de hoc nomi
ne opus cum variis casibus.

¶ Et quoniã de nomie quod est opꝰ attulimꝰ mẽ
tõnẽ: ĩtelligendũ est opꝰ est mihi hac re significa
re me egere ac re: sed id variis casibꝰ iungi solet.
Nã etiã opꝰ est mihi tua opa latine dicimꝰ: & tue
ope/& tuã operã/& tua opa: sed hoc postremũ or
natiꝰ est & totũ oratorium Ceteris ratõibus poete
potius/historiographiq; vtunt̃ Nos aũt quedam
precipimus: vt cognoscamus a veteribus vsurpata
eisdemq; vtamur: quedam vero vt cognoscamꝰ so
lum. Nam opus est mihi hanc rem: nunq̃ orator
dicit. sed hac re.

Licet hoc nomẽ opꝰ cũ oĩbus casibꝰ p̃ter vocatiuũ iueniat̃ ab
autoribꝰ positũ hoc tñ nõ ẽ ĩ imitationẽ trahẽdum: sed cũ da=

tiuo tātum & ablatiuo ipm nomē ordinādū ē vt op9 est mihi tuo consilio hoc est egeo tuo consilio: vbi barbare dicunt alii habeo ad faciendum de tuo cōsilio. Vult autē Diomedes grāmatic9/op9 nō recte poni cum habeo: vt nō recte dici op9 habeo/vel op9 habebam: sed solum per verbū substantiuū loquēdum esse precipit: vt opus est mihi/opus erat mihi. Interdum solus ablatiuus ponit sine datiuo. Terentius. Sed qd opus est verbis? Aliqñ loco ablatiui ponitur infinitiuus. Vt opus est bñ facere his: qui de nobis benemeriti sunt. Perop9 compositum eandem omnino habet naturam sicut suum simplex. Terentius in andria Sed nunc peropus est aut hunc cū ipsa: aut aliqd de illa me aduersus hunc loqui. Diomedes. Terentius. Peropus. Terentius.

xxiii. preceptum: decommutatione adiecti ui & substantiui in voce genere & casu.

Quid illud? nonne pulcherrimum est vt cum duo nomia alterum adiectiuū alterum substantiuum eodem casus exitu proferri debent (vt sepe creberrimeq3 (quodammodo terciam adiectiui nominis vocem: quę est neutra ī vim substantiui trāsferamus: & blustantiuū illud prius casu collocem9 genitiuo? quod vt freqūes est eruditis/atq3 disertis viris: ita quoq3 erit exēplo manifesti9. Nam cū multā virtutē dictur9 sum: si mltum virtutis loco eius oratōis posuero: mlto ꝓtuleri venusti9. Multum pecunię enī significat multam pecuniā. plurimum virium plurimas vires. quid animi est: quis anim9 quid rei: quęres. quid causę: que causa. Alia quoq3 ita peruulgata. Sed animaduertēdum ē: ꝙ si genitiuus ille casus singularis fuerit: totā item orōem singulariter exponere debemus. Si pluralis: plr. Nāq3 (exēpli causa) mltū pecunię ē multa pecunia singulari numero. at contra multum pecuniarum significat multas pecunias. Similisq3 est & aliorum ratio: vt multū roboris singularē:

plurimū viriū pluralem quoq; habet significatōnē Et aduerbia quoq; nōnulla eandē vim retinēt: p̄sertim vero duo hec parū & satis. Nam parū sapiētie id est parua sapiētia: satis viriū id ē sufficiētes vires. Et nihil quoq; siue nomē siue aduerbiū sit: in eandem sepe obseruantiam cadit.

Cū adiectiuū & substātiuū in eod̄ casu ponunt̄. elegāti⁹ mutat̄ adiectiuū in vocem substātiuā neutri generis singularis numeri / noīatiui vel accusatiui casus cui⁹ prius fuit. In illis enim casibus hec preceptio frequēti⁹ locum habet: & nomē substātiuū imutat̄ i genitiuū eiusd̄ numeri cui⁹ pri⁹ fuerat. vt Catho multā habet sapiētiam: sic pulchri⁹ dicit̄. Catho multū habet sapientie. Sic & in p̄noībus primitiue speciei: Terentius. Sed
Terentius. quid hoc negocii est? Id cause est q̄ a te non venerim hoc ē ea
Ouidius. causa. Similiter in aduerbiis satis / sat / parum / abunde. Ouidius
Virgilius Consilii satis est in me mihi. Virgilius. Nec sat rationis in ar-
Aulus. mis. Aulus gellius. Hanc vtramq; declamatiūculam super Ale
Gellius. xandro & Scipione celebrauerit: quibus abūde igoenii & ocii & verborum est. Postremo in hac dictione nihil hoc preceptū
Nihil. obseruatur: vt nihil ad me litterarū dedisti id est nullas. Et ibi nihil est nomen: significās non aliqd. Aliquādo nihil. est aduer
Terentius. bium significās solum non. Terentius in ādria Nihil circuitione vsus es: pro non. Ante omnia autem seruanda est ratio numeri illius genitiui: secundum quē si singularis fuerit: tota oratio sīgulariter exponitur. vt plurimū prudentie idest plurima prudētia: Sī genitiu⁹ pluralis fuerit: tota quoq; oratio pluraliter exponet̄: vt multum verboꝝ multa verba significat.

xxiiii. preceptum: vt gemināndum est epithe ton sequentibus substantiuis aut contra.

Quoniam aūt singula hic fere iuestigamus id quoq; dignū cognitōe est: vt cū duo meminerim⁹ noīa substātia quoꝝ vtriq; idē epithetō adiiciēdū ē: vt adiectīm ip̄m pricipio collocem⁹: & sequētib⁹ substātiuis vel tū gemiatū vel duplicatū & p̄ponam⁹. Exēpli vero causa afferātur Ciceronis verba.

Aphricanus singularis & vir & imperator: quod ē aphricanus singularis vir / & singularis imperator Propter magnā & doctoris autoritatē & vrbis: est propter magnā autoritatē doctoris: & ꝓpter magnā autoritatē vrbis. ꝑclarus & miles & ciuis Illustris tū vir tū philosophus Optim⁹ tū patrię defensor / tū gubernator. iustus & rex & iudex Cōsimilia eodēmodo se habēt. Sed & sepenumero cōtra eodē ordine vni substātiuo ꝑposita duo adiectiua aut plura deseruiūt Exēpla sūt q̄ nūc cōstituā Vir tū bonus / tū tēperatus. īperator & callidus / & fortis. iudex & īteger / & solers. ornamēta ciuitatis tū multa / tū ꝑclara. Alia tui ꝑe coniecta. Nōnūq̄ & duo substātiua ita se habēt: vt alterū vim suā vbiqꝫ seruet ac tueatur: alterū quasi quendā obtineat adiectiui nōis locū & eius fungatur officio. Quale est illud Virgilianū primo ęneidos. Molemqꝫ & montes insup altos īposuit. ac si dicat: molē mōtuosam imposuit. Cauēdum est ne ab honestate / naturaqꝫ discedam⁹: ac si dixerit: cauēdum ne a naturali honestate discedamus. Sed tibi hec satis sint. Virgilius.

Hoc pręceptū tres habet ꝑtes Prima cū epithetō (hoc ē adiectiuū significās substātiui ꝓprietatē) duob⁹ substātiuis adiūgit: non debet illd̄ ad singulū illoꝝ repeti: vt nō dicendum est egregi⁹ vir & egregi⁹ impator: Quādo em̄ vna determinatio duob⁹ determinabilibus / vel idem determīabile duabus determinatōibus adiungit: nō debet illud vnū ad singl'a repeti: sed semel tantum poni. Ergo adiectiuū in principio ponendū est: deinde posꝰ ponēda substātiua: geminato & vel tū copulata vt egregi⁹ & vir & īperator. Cicero fuit insignis tū cōsultū orator Epitheton.

Secunda pars est. cū duob⁹ adiectiuis idē substātiuum adiūgitur: debet illud substātiuum ꝑponi & adiectiua per & vel tū geminata postponi: vt orator & grauis & eloquēs. Amic⁹ tū bo

nꝰ tū fidelis. Et in sūma qñ due dictiones recte eādē habent dictionē regētē: debent ille gemiato tū vel & copulate: sue dictioni regēti semel tantū pos ite adiūgi. vt & virtute & doctrina insignis Cicero tū ingoenio tū eloquētia valuit Tertia pars est. cū in oratione ponunť adiectiuū & substātiuū. a quo qdē adiectiuo possit formari substātiuum diuerse significatōis a priori substātiuo: tūc adiectiuū & substātiuū potiꝰ ĩ duo substātiua vertēda sūt & cōiūctione copulatiua cōnectēda vt adolescētum ꝓbos mores cōmēdo: tuc elegātiꝰ dr̃. Adolescētū ꝓbitatē & mores cōmēdo Virgiliꝰ Pateris libamꝰ & auro. hoc ē pateris aureis

Virgilius.

xxv. de exstremis supinis ꝓ gerūdiis accusatiui casus.

¶ Sed ne quasi hystoriā texēs dicēdoꝝ seriē nectā: ita queqꝫ patefeceri vt sese mihi sorte quadam obtulerint. Ceterū nō ignorandū esse videtur (vt ipe arbitror) extrema supina plerūqꝫ ornate / ac ꝓ uenuste significare gerūdia accusatiui casus: ad dictione preposita. vt res difficilis creditu: id est ad credēdū. miserabilis visu: id est ad vidēdū iucūda auditu: id est ad audiendū. suauis gustu: id est ad gustādū. ꝓmulta simili ac pari ratiōe se habent.

Cum noīa adiectiua vt facile / difficile / mirabile / horrēdū / dignū / rarū / ĩpe / effabile / & ꝓmulta id genꝰ ponunť cū gerundio accusatiui casꝰ & ꝑpositōe ad: elegātiꝰ mutať gerūdiū ĩ vltim supinū abiecta ꝑpositōe. Vt hoc facile qdē ē dictu: verū difficile factu Virgiliꝰ. Terribiles visu forme. hoc est ad vidēdū. Sūt & alia adiectiua que loco gerūdii ĩ dū: habent elegāter ĩfinitiuū: vt doctꝰ / peritꝰ / patꝰ / certꝰ / aptꝰ / bonꝰ / & sĩlia Virgiliꝰ. soli cātare piti: idest ad cātandū. Idē. Et cātare pares & respōdere pati: hoc ē ad respōdendū. Sed verba ĩfinitiua cū his adiectiuis posita exponūť ꝑ futurū optatiui actiue vocis: vt sū certꝰ ire hoc ē vt eā. Vltima vero supina cū adiectiuis supra nūeratis posita: passiue significāt. exponunť enim ꝑ futurū optatiui passiue vocis adiūcta dictōe vt: Exēpli gratia. hoc ē dignū annotatu: idest vt ānoteť. Nec debēt vnq̄ vltia supina poni cū verbis motū de loco significātibus. vt non recte dicimus venio lectu sed venio de legendo / vel de lectione. Qđ ipsa vltimi supini significatio (que semper passiua est) vel apertissime ostendit

Hoc enei.
Virgilius.
In Buco.
Virgilius.

xxvi de exasperatione orationis per mutationē suplatiui cū adiectione aduerbii suplatiui /admodū/vel ĩprimis

Nec id te amice lateat: vt cū fuerit suplatiuū qđ piam duri⁹/aspiriusq̧/& suplatiue significādū sit: vt ꝑ suplatiuo positiuū afferam⁹& ei aptū aduerbiū suplatiuū apponam⁹Nā maxīe memorabile facinus est memorabilissimū facin⁹maxīe rarū genus hoīm: est rarissimū gen⁹ hoīm. Sed admodū & imprimis positiuis adiuncta vim ferme eandē retinent: vt admodum memorabile facinus: vel ĩmprimis rarum genus hominum.

Cum omnis aspitas ĩ orōe latina fugienda sit: qñ occurrerit suplatiuū nomē asperioris soni & durioris ꝓnūciatōis: loco illi⁹ elegātius ponit̃ suus positiuus cum aduerbio maxime: qđ significationē superlatiuā exprimit. Vt modestia est hoī maxime necessaria: pro necessarissima. Vir maxīe egregi⁹ ꝓ egregiissimus. Hec itē aduerbia admodū & imprimis possunt loco aduerbii maxīe: positiuis iungi. vt vir admodū insignis. Virt⁹ ĩprimis laudēda ē & ꝑcipua. In cōpatiuis itidē hoc preceptum obseruari opeꝑpretiū est: vt hoc negociū magis arduū est q̄ vt viribus meis suscipiat̃: pro arduius: magis tenue pro tenuius:

xxvii. vt quēpiam mediocriter aut vehemēter laudabim⁹.

Id autē nequaq̄ silētio ꝑterierim: vt si quē qui virtutē habeat velī mediocriter laudare: dicā(xēplí causa(pericles virtute prestās prīceps erat athenis: vel multa ꝑclara gesserat Themistocles reb⁹gestis floruit Si nvelī vehemēter ac plurimū laudare adijciā gloriā siue laudē: & causā laudationis casu genitiuo constituā. Pericles(vt idē exēplum agā) virtutis gl̃ia pręstās athenis claruit Themistocles rerū gestaꝝ laude emicuit. Sicq̧. M. Anthoni⁹ ꝑstabat eloquētia: mediocriter laudat̃ ac fere exiliter. L. Crassus eloquētię gl̃ia excelluit vehemētissīe laudat̃. Sed tu ꝓ tui ĩgœnij bōitate deducito.

Ad mediocrē laudē explicādā: illud in quo versat̄ laus ī ablatiuo ponēdū ē cū istis verbis neutralib⁹ clareo/polleo/valeo/floreo/emico/presto/& similib⁹. Vt Cicero valuit eloquētia. Scipio reb⁹ bellicis claruit. Sed ad vehemētiorē laudē significandā: debet causa laudis ī genitiuo poni: & eadē sumēda sūt verba neutralia cū istis ablatiuis laude vel gloria. vt Cicero eloquētię gloria plurimū valuit. Scipio reꝝ bellicaꝝ laude claruit In vitupatione quoq₃ eadē seruāda ē lex. vt si paꝝ vituperare volum⁹: in ablatiuo vituperii cām ponem⁹. Vt Catilina cōiuratione notat⁹ ē. Sin vero acri⁹ & vehemēti⁹ vituperare volum⁹: cām vituperii in genitiuo ponem⁹: & hec noīa crimē/viciū/scel⁹/facin⁹ in ablatiuo. vt Catilina cōiuratōis scelere notat⁹ est.

Pericles. Pericles spectate virtutis vir & īclytus atheniēsiū aduersū lacedemonios dux: hic ꝓprios agros reipublicę dedit: quos ītactos populabūdi hostes reliquerāt: vt eū suspectū fuisfacerēt: sicut narrat Iustinus libro tertio epithomatum.

xxviii. Quotiēs sīgularis & pluralis numerus conectūt̄ viciniori respōdendū: ideq₃ fit ī diuersis gn̄ib⁹

Quotiēs (qđ ipe testatur quoq₃ grāmatic⁹ seruius) singularis & plural' numerus cōnectūtur: respōdem⁹ viciniori. Virgilius. Virgili⁹ ī primo eneidos. Hic illi⁹ arma: hic currus fuit: nō aūt fuerūt. Terentius. Terētius in andria Amātiū irę amoris re ītegratio ē. xenophō delicie mee sūt. hostes/eoꝝq₃ exercit⁹ ꝓperabit: atq₃ ita frequēti⁹ obseruat̄. Idē fit ī diuersis gn̄rib⁹. nā siue masculinū siue feminū est: vicino respōdem⁹: vt vir atq₃ mulier optīa ad me venit. Intelligit̄ nāq₃ optimum esse virū & optimā mulierē q̄ venerit Verum si plurali numero velim⁹ vti: ad masculinum trāsire necesse est: vt vir & mulier leti properant: Alexander & Olympias clari extiterunt.

Quinq₃ regulis hoc preceptum fiet apertius. Prima quando duo substantiua vel supposita singularis numeri diuersoꝝ accidētiū: ponunt̄ ad adiectiuū vel verbū singularis numeri illud debet cōuenire cū ꝓpinquiori. De adiectiuo vt amor & be

niuolentia nostra nūq̄ dissoluetur: De verbo. Vt & ego te & tu me amas. Secunda regula est: quando duo substātiua vł supposita dissimiliū numerorum eidem verbo aut adiectiuo annectuntur illud debet conuenire cum propinquiori. De adiectiuo. Vt & mihi parētes: & ego illis sum charissimus. De verbo. Vt & me parentes: & ego illos diligo. Et habent he regule locum: siue verbum & adiectiuum preponantur siue interponantur siue postponantur. Virgilius. Nec tamē interea raucę tua cura palūbes: nec gemere aeria cessabit turtur ab vlmo Idem nihil hic nisi carmina desūt. ꝙ si interpositum verbū āt adiectiuum eque vtriqꝫ sit vicinum & copulam precedat: cum priori substantiuo aut supposito conueni re debet. Virgilius. Caper tibi saluus & hedi. Ego id curabo & petrus. Si tamen per aduerbium similitudinis aut comparandi illa duo substātiua aut supposita copulantur: tunc verbum vel adiectiuū nō conueniet cum propinquiore sed cum remotiore: vt tempora sicut aqua dilabuntur & non dilabitur Tu melius q̄ ego hanc rem expedies Est autem in predictarum regularum orationibus zeugma: id est duorum dissimiliū ad vnū tertiū reductio: quod cum illorum vno oīno conuenit & cum altero discōuenit. Tercia regula. si duo supposita diuersarum personarum & eiusdem numeri ad verbum plurale copulētur: debet illud cum digniori persona conuenire. Persona quidem dignior ē que certi⁹ demonstrat: vt prima est dignior secunda & secūda q̄ tercia. Virgilius. Egregiam vero laudem & spolia ampla refertis Tuqꝫ puerqꝫ tuus. Nos & socii veniemus. Quarta regula. Si duo substantiua diuersorum generum & eiusdem numeri res animatas significantia ad adiectiuum plurale copulentur: illud cum digniori genere conueniet. Censetur aūt masculinum genus digni⁹ fœminino & feminimū neutro vt pater & mater sunt honorādi. Fratres & sorores sunt dilecti. Et in his duabus postremis regulis sillepsis ē que latine cōceptio dicitur. Dictum est substantiua illa res animatas debere significare: quoniam si duo substantiua rerum inanimatarum: siue eiusdem generis & numeri siue diuersorū copulentur ad vnū adiectiuū pluralis numeri: illud debet in neutro genere poni. vt studiosus animus vt vite probitas in adolescentibus cōmendanda sunt. Virgilius Cum daphnidis arcum fregisti & calamos: quę tu peruersę menalca Et cū vidisti puero donata dolebas. Quinta regula. Cum verbum substantiuum in eadem oratione duos habet nominatiuos diuersorum numerorum

Virgilius

Virgilius

Virgilius

Virgilius

sine coniunctione copulante: viciniori in numero conuenire debet. Sin vtriq; eque propinquū est: precedenti supposito in nūo cōcordabit. Vt sūt m̄ pfecto litterę tuę sūma voluptas. litterę tuę sūt m̄ sūa voluptas. Litterę tuę sūa m̄ voluptas est Qui sec⁹ orationē cōstituerit: grāmatice non loqtur: nedum ornate.

Xenophon — Xenophon fuit philosophus atheniensis socratis discipulus & platonis emulus. De quo diogenes laerti⁹ late disserit.

Olympias — Olympias adis: philippi Macedonum regis cōiunx & alexēdri magni mater. De qua Iustinus libro nono epithomatum late commemorat.

xxix preceptū. Opere preciū est.

Opereprecium est (quod peruenustum est) significat modo vtile esse/modo necessarium/modo iocundum/modo laudabile. Atq; his significationibus id nominis veteres vsurpant.

Opereprecium ex hoc nomine opera: & precium componitur quasi laboris premium. Iūgitur in nominatiuo casu verbo substantiuo sequente infinitiuo

Terentius — Terentius. Audireq; eorū ē operępreciū audaciā: id est delectabile/ & quod barbare dicitur: facit bonum. Est operepreciuṁ a primis annis virtutem amplecti id est laudabile.

Aulus Gellius — Aulus gellius nominatiuū genitiuo preponit cum ait. Cuius libros attigere nullum precium opesit. interdum in accusatiuo casu positum iūgitur isti verbo facio. vt me operepreciū spero facturum: si hec elocutionis precepta apertius exposuero.

xxx preceptum. Frui.

Frui quapiam re est fructum siue vtilitatē vel voluptatē pcipere ex ea: vt cū dixerit qs: ocio fruor

Fructus modo vtilitatem significat: modo voluptatem. Vt ex hac re non paruum quidem fructum cepi. Sic frui est vtilitatem vel voluptatem (vt eadē sit nominis verbalis & sui verbi significatio) ex aliqua re habere: que sui tantum gratia queritur. vt o felicem illum diem quo tuo alloquio frui potero.

Ouidius — Ouidius. Nec fruitur somno vigilantibus excita curis. Perfruor sui simplicis auget significatum: & ablatiuum sine prepositionē (sicut & suum simplex) postulat.

Pre se ferre aliquid est verbis aut indiciis quibusdam id ostendere: & quodam modo confiteri. Vt Marcus catho pre se fert grammaticam. Lelius pre se fert liberalitatem. Hic vult ostēdere ꝙ ipse sit liberalis.

Ista prepositio pre iuncta ablatiuis vtriusq; numeri triū primorum pronominum primitiuorum: eleganter preponitur huic verbo fero. Quiquidem ablatiui pro personarum & numerorum verbi diuersitate variantur nam debent eiusdem eē numeri & personę cum verbo cui iunguntur. vt pre me fero pre te fers/pre se fert. Et pluraliter pre nobis ferimus/prę vobis fertis/pre se ferūt. Significat autē pre se ferre animū vultu ostendere: & animi affectionem exteriori signo declarare. Quintilianus libro decimo Et illa qua nihil pulchrius auditu est oratio: pre se fert tamen felicissimam facilitatem. ille prę se fert lęticiam: hoc est se letum prodit & ostendit. Interdum ablatiuus pronominalis omittitur & dicimus pręfero/prefers prefert in eadem significatione. vt tue littere summam (qua ī me afficeris) amicitiam preferunt. Quintilianus

xxxii. preceptum. Rationem habere.

Rationem habere est respectū habere. Vt planius exponam: habere rationem alicuius rei est rē considerare. vt habeo rationē temporum/loci/psonarum: est ea ratione omnia complecti & cōsiderare

Habere rationem si genitiuus sequatur: est habere consyderationem. Vt tue valitudinis rationem habere debes. i. respectum. Temporis habenda est ratio. i. conditio temporis consyderanda est. Si vero sequatur ablatiuus cum prepositione cū: tunc habere rationem significat habere commercium. Vt cū bonis viris rationē habere volo. Nullā tecū rationē habere cupio: hoc ē quod barbare dicitur: nolo tecū habere ad faciēdū.

xxxiii. Complector animo.

Hanc rem animo menteq; complector id est hāc rem consydero & voluo.

Complecti interdum est suo ambitu alterum conuenire: vt mare suis fluctibus terram complectitur. Interdum est prosequi: vt Te singulari complector amore. Si autem iungatur isti ablatiuo animo vel mente: significat considerare & cogitare. vt cum tuam in me beneficētiam animo complector: nō possum te non amare. Alias autem huius verbi rationes: preceptum ducentesimum & tercium explicabit.

xxxiiii. In animo est.

In animo est significat in animo habeo: & animus mihi est: id est volo.

In animo esse significat intendere siue proponere: vt in animo mihi est ad te venire. Idem significant animus ē/siue mēs est sequente datiuo cum infinitiuo vel gerundio in di. vt fuit mihi animus ad te litteras dare. Virgilius. Mens omnibus vna sequendi. Etiam hoc verbum stat impersonaliter positum idē significat. Ouidius. Stat nece matura tenerum pensare pudorem. Et interdum personaliter. Idem in primo metamorphoseos. sic stat sententia. similiter cōsilium mihi est/sententia mihi est/voluntas/cupiditas/desiderium mihi fuit te videndi.

Virgilius

xxxv. Certum est mihi.

Certum est mihi: id est deliberatum & decretū/ vel deliberaui & decreui.

Certum aliquando significat manifestum est. Vt certum est amicitiam opibus prestare. Aliquādo significat constitutum est vel propositum est: potissimum sequēte datiuo. vt certum est mihi ad te proficisci. Interdum ille datiuus omittitur. Virgilius. Certum est in siluis inter spelea ferarum: malle pati. Siquidem certus aliquando est non dubius: aliquando vero determinatus ad aliquid faciendum. Virgilius secundo aenei. Iā certus eundi. Et idem. Certa mori. i. que decreuit mori.

Virgilius.

xxxvi. Prosequor.

Prosequor te honore: id est te honoro. ꝓsequor te laude: id est te laudo. prosequor te probro: id est vitupero te. prosequor te amore: id est te amo.

Prosequi est quapiam re mentis affectum alterum declarare accusatiuumq; petit cū ablatiuo sine prepositione. Et exponenda est tota oratio per verbum actiunm ab illo ablatiuo formatum: vt te oculis prosequor: id est abeūtem respicio. Te singulari prosequor beniuolētia & charitate.i te amo. Ille me pręcipua beneficentia & amplissimis muneribus prosecutus est.i.donauit.

xxxvii. Bene mereri.

Bene meritus sum de republica.i. beneficium in illam contuli: bene mereri de amicis.i. conferre ī amicos beneficia.

Mereor eris deponens quod habet meritus in preterito & mereo esprima breui actiuum: quod habet ī preterito merui: significāt conferre aliquid in alterum. Iunguntur ablatiuo cū prepositione de: adiunctis aduerbiis/ bene melius/ optime vł male peius pessime. Virgilius. Si bene quid de te merui. Nihil de me bene meritus es: hoc est: nihil vnq̄ fecisti pro me. Cicero de lingua latina optime meritus est. Catilina male meritus est de re publica.i.nocuit reipublice. Virgilius.

xxxviii Eque.

Eque pro ita: ac vel atq; pro vt vel quasi: ornatissime ponuntur. Exemplum est eque te laudo ac Ciceronem.

Eque pro tantum: eleganter post se habet has dictiones ac vel atq;: prout significant sicut/ vel quātum/ vt eque te ac propriam vitam charum habeo. Quicquid ī amicum contuleris.eque mihi gratum futurum est atq; in me contulisses. Eque te diligo atq; fratrem: id est tantum sicut.

xxxix. haud secus.

Haud pro non: secus pro aliter: venuste in eadē oratione continue se habent: vt haud secus sentio atq; tu: id est sentio ita sicut tu.

Haud secus significat non aliter: sequente ista dictione ac/ vel atq; pro q̄ Cum enim ac & atq; dictionibus diuersitatem

Terentius. Virgilius

significantibus postponuntur:significant q̃ Terẽtius. Alium nunc me esse censes atq̧ olim.i.q̃olim: Virgilius. Haud secus ac iussi faciunt. Haud secus tua negocia q̃ mea curabo. Haud secus faciam atq̧ ceteri.

xli. De cõpratiuo loco positiui.

Nonnũq̃ & pulchre cõparatiui pro positiuis ponũtur. Vt Alexũder macedo corpus habebat imbecillius:quod imbecillum significat. Satyri i scelera vehemẽti⁹ inuehuntur:quod est vehemẽter

Comparatiuus suam vim seruat cum vnius rei supra aliam significat excellentiam:ablatiuo vel aduerbio q̃ iũctus.vt Cicero q̃ ceteri oratores prestantior est:vel ceteris oratoribus. Cum autem comparatiuus in oratione ponitur:nulla autem significatur rerum comparatio:tunc positiui locum occupat. Et maiorem orationi significantiam & suauitatem affert:q̃ si positiu⁹ poneretur. Vt sepius ad te litteras dedi.i.sepe. Hic ad me venit tristior.i.tristis. Virgilius. Tristior & lachrimis oculos suffusa nitentes. Alexander ille qui ob egregia gesta magnus cognominatus est:vocatur macedo:nam fuit rex macedonie que prouincia est in europa alio nomine emathia noïata:thessalie contermina. De hoc itaq̧ Alexandro Iustinus libro decimo epithomatũ late meminit. Imbecillus a um: vel hic & hec imbecillis & hoc e pro eodem:est debilis & non robustus. Satyri sũt dii campestres humana figura:frontẽ cornibus asperam habentes:& in caprinos pedes desinentes Virgilius Saltantes satyros imitabitur alphesibeus. Etiam satyri sunt scriptores satyre id est illius generis poematis quo vicia hominum acriter reprehenduntur:qui & Satyrici dicuntur.

Virgilius
Alexander Macedo
Satyri
Virgilius

xli. Dare rem vicio vel laudi.

Do tibi hanc rem vicio:id est vitupero te de hac re. do laudi.i.laudo. do crimini : id est criminor.

Do eleganter iungitur duobus datiuis.ex quorũ altero verbum formetur:quo tota oratio exponatur. Terentius. Nunquam rem vicio dent queso animaduertite:id est culpent. Tu id mihi das vicio quod alii dare laudi solent.i.laudare. Sic date aliquid dono est donare. Virgili⁹. Dametas dono mihi quã

Terentius
Virgilius

dedit olim.

xlii subiunctiuo loco indicatiui & illius pro hui⁹ temporibus.

Sed nec illud quidem negligendum est: subiunctiuus modus pro indicatiuo: & illius tempora ꝑ huius temporibus haud illepide ponuntur: vt velim sepe pro volo/ & gererem pro gerebam / dilexerim pro dilexi/fecissem pro feceram/fuerit gratum pro gratum erit/feceris pro facies. Id omniũ multo ornatissimũ: si oportunis locis agat̃. quod vbi factitandum sit: peritorum aures facile censebunt. Quãobrem exercitatio adhibenda est non mediocris: que omnium magistrorũ precepta superat. Quod si quis nouerit grecas litteras: ei qđ modo explicauimus non difficile persuadetur.

Subiunctiui hoc est coniunctiui modi tempora: pro indicatiui temporibus respondentibus frequenter ponuntur. Tempora voco respondentia que eiusdem sunt nominis & denominationis vt presens pro presenti: Vt quid in hac re te facere velim cognosces: id est volo. preteritum imperfectum pro preterito imperfecto / preteritũ perfectum pro preterito perfecto: presertim cum due orationes coniungantur per aduerbia aut cõiunctiones suspensiuas vt ꝑ licet/ quandoquidem/ cum/ quãdo pro quia. vt quo pacto / quantum & similes. vt non possum verbis exponere: quantum gaudii ex tuis litteris ceperim pro cepi. Vel q̃ grate mihi fuerint littere tue: haud facile quidem verbis explicauero. Preteritũ plusq̃ perfectũ pro preterito plusq̃ perfecto / & futurum pro futuro vt si meis precibus acquieueris: te verum mihi amicum prestiteris pro prestabis. Hec omnia vsu qui (vt preclare ait Cesar in commentariis) omniũ magister est facile com paranda sunt & assiduo studio. Cesar

xliiii. Partim hominum & de eius aduerbii geminatione.

Partim hoim venerunt per sepe dicitur. & Aulo

gellio teste est idem quod pars hominum. i. quidam homines. nam partim in hoc loco aduerbiū est neq; inclinatur casus fine. Et cum partim hominum dici potest: id est cum quibusdam hominibus / & quasi cum quadam parte hominum. Sed hoc tum est splendidius: cum in oratione iterum fuerit additum. vt est illud Marci Tullij in epistolis. nam qui istinc veniunt partim te superbū esse dicunt: ꝙ nihil respondeas: partim contumeliosum ꝙ male respōdeas. Et qui ciuitatibus presūt partim nobiles sunt / partim populares: quod est aliqui nobiles sunt / aliqui: populares

Cicero.

Partim & si nullam declinationem habeat neq; terminationem casualem: tamē vim quandam nominis obinet: & modo verbo pluralis numeri quasi suppositum modo prepositioni tanq̄ casuale adiungitur. Genitiuum post se pluralem petit tā q̄ ptitiuum esset: & exponitur per hoc nomē pars vel per hec pronomina aliquis & quidam. Vt partim adolescētum studiosi sunt. i. pars adolescentum vel aliqui adolescentes. Veni cum partim iuuenum. i. cum quibusdam iuuenibus. Si autem partim geminetur: ad significādam partitionem est aptum & non parum elegans. Vt qui disciplinis mancipati sunt: partim quidē studiosi partim desides sunt. i. aliqui studiosi & aliqui desides.

xliiii. Decimusquisq;.

Id est optimum cognitu ꝙ decimusquisq; est vn⁹ ex numero denario. hinc est illud cesaris in commentariis Cognosci non decimum quēq; esse reliquum militem sue vulnere. quo exemplo vti perpulchrum est. vt vix decimus quisq; remāsit sine vulnere in tali conflictu.

Quisq; numero ordinali postpositū significat vnum ex illo

numero. vt vix decimus quisq; adolescentum litteris incumbit. i. vnus ex decem. Centesimus quisq; hominum vix bon⁹ est. i. vnus ex centum. Preterea quisq; pro omnes: superlatiuis eleganter adiungitur Quintilianus libro decimo. Nihil enim rerum voluit natura ipsa effici cito: preposuitq; pulcherrimo cuiq; operi difficultatem: que nascendi quoq; hanc fecerit legem vt maiora animalia diutius visceribus parentum contineātur. Sic dicimus. optimus quisq; amic⁹ alteri est presidio. Quintilian⁹

xlv. Quotus quisq;.

Quotus quisq; homo est. i. quot homines. quotus quisq; miles: id est quot milites.

Quotus aliquando interrogatiue capitur pro quot: vt quotus venies. i. quot sunt tecum venturi. Prepenitur autē sic eleganter huic dictioni quisq;: vt quotus quisq; adolescens ē litterarum studiosus. i. quot adolescentes. idem significat quota pars vt quota pars hominum integra est fide. i. quotusquisq; homo fidelis est vel quot homines fideles sunt.

xlvi Perq̄ cum positiuo.

Perq̄ vna dictio dūtaxat: pulcherrime positiuis adiungitur nominibus vt perq̄ doctus philosophus / perq̄ bonus amicus.

Perq̄ pro valde neq; superlatiuis neq; comparatiuis sed solum positiuis preponitur. vt littere tue mihi perq̄grate fuerūt Preterea q̄ pro valde aliis quoq; aduerbiis postponitur & positiuis adiungitur. vt sane q̄ doctus / admodum q̄ suauis / Oppido q̄libens id feci. i. valde multum libens. Nimis q̄ improb⁹. Valde q̄ paucus. Sed perq̄ in frequētiori autorū vsu versatur.

xlvii Alias geminatum locū tenet modo aduerbii.

Quid illud? nūquid lepidissime vsurpamus vt in oratione eadem iterum alias vsurpatū: locum obtineat modo aduerbij? Quale esset siquis dicat. omnes homines eodem ferme nati sunt ingenio: alias quidē ridēt / alias vero lachrimātur. Oēs itē ciues alias boni / alias mali: nūq̄ eisdē sūt moribus.

Alias interdum significat alio tempore: quod barbare dicitur alia vice. Vt hoc negocium alias tractabimus. Aliquando significat alioquin siue aliter. Vt hic aliquantulum est ignauus alias bonus adolescens. Et istis modis non geminatur in oratione. Aliquando idem est quod modo siue nunc siue aliquando: & tunc geminatur. Vt nō semper eodem vultu sunt homines alias quidem leti alias tristes. i. modo lęti & modo tristes: vel aliquando lęti & aliquando tristes.

xlviii. Ire in castra.

Marcus Antonius iuit in castra multifariam dicitur Marcus Antonius castra petiuit/in castra profectus est/se ad castra contulit/se in castra recepit/se ad castra perduxit.

Tribus modis potissimum: motum ad locum aliquem significabimus. Primo per verba iūcta vni accusatiuo addita prepositione in. vt Cicero iuit in vrbem/concessit in vrbem/profectus est in vrbem. Secundo per verba iuncta accusatiuo sine prepositione. vt Cicero petiuit vrbem adiit arbem accessit vrbem. Tercio per verba iuncta duobus accusatiuis vni pronominali significāti idem cum supposito verbi & eiusdem cū eo persone & numeri: altero nominali cum prepositione ad vel in. vt Cicero contulit se in vrbem/se in vrbem recepit/se ad vrbem perduxit. ibi se conferre est ad aliquem locum ire. Significat etiam conferre idem quod prodesse Quintilianus libro secūdo. Discipulos id vnum moneo: vt preceptores suos non minus quam ipsa studia ament: & parentes esse non quidem corporū sed mentiū credant. Multum hęc pietas confert studio. Multifariam multis modis: sicut plurifariam pluribus modis.

Quintilianus

xlix Viginti annos natus.

Hic habet vinginti annos: quod veterum consuetudine dicitur contra pedagogam opinionem. aliisque rationibus dicitur hic vicesimum annū attigit. Agit/degit vicesimū annū etatis/vigītī ānos natus est. Sed hoc postremū magis oratori cōuenit

Etatē eleganter per genitiuū nō interueniēte verbo substā-

tiuo explicam⁹. Plyni⁹. filiū tridecim annoꝝ (q̄ i bello hostē pcusserat) p̄texta & aurea bulla donauit. Per verba aūt ętas bifariam significari potest. primo p nūeꝝ cardinalē accusatiuo iūctū. vt iohānes habet duodeci ānos. Quā loquēdi rationē licet grāmatici dicāt nō esse aptā: tñ pitoꝝ vsu cōprobatā recipe debem⁹. Quintilian⁹ li. xii. Cesar august⁹ duodeci nat⁹ annos auiā pro rostris laudauit. scdo p nūeꝝ ordialē accusatiuo iūctū vt hic attigit ānū ętatis duodecimū. Alexander scdm & tricesimū ānū agēs mortu⁹ ē. ille degit annū q̄dragesimū. Pedagog⁹ latie dicitur pueri ductor. Et ē q pueꝝ litteris istituit & secū comitē ducit & reducit. iñ pedagogā opinionē vocat autor grāmaticoꝝ sentēciā q rudē magis orōem q̄ ornatū docet — Plynius. Quintilian⁹ Pedagog⁹.

l. Eloquentia laborare.

Cicero laborat eloquentia/ Cicero in eloquētia tēpus consumit/tempus in eloquētia cōterit/in eloquentia operā ponit/dat eloquentię opam/ ętatē in eloquētia consumit/in studium icumbit eloquētie. Et alia deduc pro tuo iudicio.

Studiū circa aliquā disciplinā trib⁹ p̄cipue modis significatur Primo per accusatiuum & ablatiuū vel p̄positione adiūcta vel omissa. vt Catho laborat i studio litterario vel etatē cōsumit i tēp⁹ cōterit i studio litterario Ego totā ętatē litteraꝝ studio triui. i. cōsūpsi. Scdo per verba trāsitiua iūcta datiuo & accusatiuo. vt Catho dat opā litteris/ pręstat opā studio/ ipēdit omnē opā disciplinis/ egregiā nauat opā philosophie/ itendit opā siue laborē adhibet sciētiis. Terti⁹ mod⁹ est per verba neutralia iūcta solo datiuo vt Catho idulget litteris/ vacat lr̄aꝝ studio/ insudat lr̄is/ iuigilat bonaꝝ artiū studio/ deditus ē siue mancipatus disciplinis/ incumbit scientiis. Quod quidem postremū verbum loco datiui potest habere accusatiuū cum prępositione in vel ad. vt Catho incumbit in litterarum studia vel ad litterarum studia. Vtrumq; enim recte dicitur.

li. habeo teneo hanc rem memoria.

Habeo hanc rem memoria non minus vsitate dicitur q̄ habeo siue teneo hāc rem memorie. teneo hanc rem memoria/ huius rei memoriam habeo.

Hec duo verba habeo & teneo iuncta huic ablatiuo memoria: significant alicuius rei memoriam habere. Terēti⁹ in — Terentius

Terentius. memoria habeo. Sic dicimus hanc sentenciam non teneo memoria/tua adhuc verba memoria teneo: vel tua verba memori animo condita sunt: alta mente reposita sũt/notata sũt. hec res mẽti tenaci9 heret: vel ĩfixa est Tua verba scripta sũt (vt ait Terentius) in animo meo: siue inscripta sunt aĩo meo quod imperiti dicunt ego bene retinui.

lii. Voluptatis me capit obliuio.

Obliuiscor voluptatis vel cuiuscunqꝫ alterius rei/ voluptatis me capit obliuio. Et idem verbum cum ceteris iunctum noĩbus significat diuersa consili ordĩe: vt capit me satietas ciuitatis/capit me hominum odium vel tedium.

Virgilius. Obliuionem rei alicuius explicamus per verbũ obliuiscor iunctum genitiuo vel accusatiuo: aut per verbum capio & perhoc nomen verbale obliuio obliuionis vel obliuia obliuiorum. vt nunq̃ me tui capiet obliuio vel nũq̃ tui capiam obliuionẽ. Rogo ne te mei capiant obliuia: hoc enim verbum capio admodum elegans est: vbi accusatiuum regit significantẽ personã. vt Desiderium vrbis me cepit Virgilius Que te dementia cepit: huius loci odium me cepit: hoc est satietas vel tedium. In voce passiua ille nominatiuus in ablatiuũ mutatur vt captus sum desiderio tui/captus sum pulchritudine loci Hic litterarꝫ amore captus est. Interdum capio capitur pro habeo: & tunc accusatiuũ habet significantem rem inanimatam. Vt ꝑ te magnum cepi timorem. Non modicum exhac re capies commodũ. Durꝫ ꝑ hac re laborẽ cepi. grauẽ ex tuo casu cepi dolorẽ.

liiii Contineo me ruri vel in vrbe.

Virgilius incolit ciuitatem: hoc ꝑpulchre dicitur cũ teneo/vel etiam cum contineo verbo: vt Virgilius ruri se continet. Virgilius tenet sese ĩ vrbe.

Hec verba colo/habito/incolo/teneo: iũcta accusatiuo significanti locum: ornatam reddunt orationem vt Virgili9. Ille colit terras. Idẽ. Atqꝫ humiles habitare casas. Idẽ. Proxima deinde tenent mesti loca. Eadem sententia exprimitur per hec verba teneo & contineo iuncta accusatiuo & ablatiuo significanti locum. Terentius. Ruri se continebat.

liiii. Preter & pre venuste ostentant aliquam rem aliam antecellere.

Si quis velit ostẽtare aliquã rẽ aliam antecellere & vltra illam valere. venuste id dicit vel p accusatiuum ꝓposita: ꝑter vel cũ ꝑ ablatiuo ꝓposita. vt Cesar preter cęteros rebus bellicis pollebat/vel pre cęteris pollebat.

Iste prepositiones preter & similiter ante apte sunt adsignificandũ vnius rei supra aliã excellentiã. Terentius. Quę mihi lachrimari preter cęteras via est. Virgilius. Vnũ illud tibi ante dea preq; oibus vnũ expediã. Idem. Philida amo ante alias Sic dicimus Catho ante alios omnes litterarum studiosissim⁹ est .i. plus q̃ alii. Vnde & verba cum predictis prepositionibus composita excellentiam significant/vt pręsto precello. Terentius Virgilius.

lv. lelius est facili ingoenio vel faclimis moribus natus.

Lesius habet faciles mores vel facilẽ naturã: ornatius dicit. Lęlius ẽ leui ĩgeio nat⁹/vel facillimis natus moribus: Scipio natus est tristi ingoenio. Et de relquis consimiliter.

Hoc participium natus iunctum ablatiuo sine prępositione eleganter mores vel naturam alicuius explicat siue benignam siue imesuetam/secundum adiectiuum ei adiunctum. Vt hic ẽ hummano natus ingoenio: hoc ẽ habet bonam naturam. Siq; dẽ ingoeniũ aliquando naturalẽ conditionẽ significat. Terẽ⁹. Qui natum haberent tali ingoenio preditum Idem. ingoeniũ est hominũ ab labore procliue ad libidinẽ. Hic est immansueto & in humano nat⁹ ingoenio. i. habet naturam difficilem & duram. Terentius.

lvi. Valeo polleo cum ablatiuis.

Valeo & poleo verba & splendida sunt & latissie patent: & ablatiuo iunguut hoc pacto. Aurelius Augustin⁹ plurimũ ĩgoenio valuit. Hippocrates ingoenij bonitate pollebat. Mithridates memo-

ria claruit vel polluit. Marcus Catho in ciuitate plurimum auctoritate pollebat.

Hec verba clareo & polleo similiter valeo/prepolleo/emico floreo ablatiuis sine prepositione iuncta significant excello.
Quintilian9 Quintilianus: quantum greci preceptis valent tantum romani (quod est maius) exemplis. Viribus hector/ & consilio nestor polluit. Cesar rebus gestis emicuit. Philosophi litterarũ studio floruerunt.
Aurelius Augustinus Aurelius augustinus fuit magnus ille fidei catholice splendor diuus Augustinus cognomento aurelius dictus.
Hippocra. Hippocrates medicus insignis ex Coo insula oriundus & ergo cognominatur Cous.
mithridates Mithridates (de quo autor meminit) rex ponthi fuit & romanorum hostis cum quibus quadraginta sex annos bella gessit: tãdem a pompeio victus mortem sibi ferro cõsciuit. Vt dicit Aulus gellius libro. xvii. hunc singulari memoria valuisse dicit Quintilianus libro decimo. nam ei duas & viginti linguas (quot nationibus imperauit) tradit notas fuisse

lvii. Clareo possum.

Clareo & possum verba eadem ferme ratione se habent. Ego apud dominum cesarem multum siue possum siue clareo: ornate & splẽdide dicitur: Apud dominum cesarem plurimũ mea claret auctoritas. hortensius multum potest in senatu: ornatius. Multum hortensij in senatu potest auctoritas: que potissimum significat eam opinionem que est apud homines de alicuius viri p̃stancia: q̃ vulgo & trita cõsuetudine reputatio nũcupatur.

Hec verba clareo/possum/valeo iuncta huic nomini autoritas significãti estimationem que apud homines de aliquo habetur: ornatam reddunt orationem sequente accusatiuo vel ablatiuo cũ prepositione Cicero. Plurimum valuisse apud me tuã sẽp autoritatẽ: cũ i oĩ re tũ i hoc maxĩe negocio potes existimare. Sic dicim9 Tua apud meũ patrẽ multũ põt autoritas illi9 apud regẽ plĩm claret autoritas: qđ significat illũ apud regẽ maximi existimari & plurimi fieri.
Hortensius Hortẽsi9 orator roma

n⁹ admodũ isignis & ciceroni cõtẽporane⁹. De quo quĩtilia- Quintilian⁹
n⁹ libro. vi. dicit q̃ fuit formẹ nõ min⁹ q̃ eloquẽtiẹ studiosus

lviii. sum datiuo iunctum habere significat
et quodam modo possidere.

Cẹterum id perbellũ est. Est mihi apud te fides i. tn adhibes mihi fidem: quod est accuratius aduertendum. nam plerumq̃ solet sum es est verbũ datiuo iunctũ significare habere/& quodam modo possidere. vt est mihi pecunia: est cẹsari magna potestas siue pietas: illud designat me pecuniam habere: hoc hẽre cesar ẽ magnã potestatẽ cui⁹ cõstitutionis crebra apud priscos & disertos viros obseruatio est.

Verbum substantiuũ sum es est datiuo iunctũ significat idẽ quod habeo: & elegãter hoc verbum in illud mutatur: eodem tempore & modo seruato. Vt habeo librum: venustius dicitur est mihi liber. habui fratrem: melius: Fuit mihi frater. habebo amicũ: recti⁹: erit mihi amicus. Et in his orationibus verbum substantiuũ sepius primo loco ponitur datiu⁹ secundo/nominatiuus tertio. quoniã autores frequẽtius sic locuti sunt. Virgilius. Sunt nobis mitia poma. Idem. Sunt & mihi carmina. Virgilius

lix. Recordor hanc rem/hec res mihi inmentemvenit

Ego recordor hanc rem potius q̃ huius rei dicit. Ad idẽ dicitur: huius rei me subit recordatio. hec res mihi imentem venit: i. mihi occurrit/vel mihi succurrit: quod postremũ minus vsitate dicitur.

Recordor verbum deponens potius accusatiuo q̃ genitiuo iungitur Virgilius. Si rite audita recordor. Idem significat subeo verbum: vel accusatiuo iunctum: vt huius rei animũ meum subit memoria: vel datiuo. Ouidius. Subeunt illi frater q̃ parensq̃. Venire in mentem id est cum prẹdictis significat: de quo precepto centesimo septuagesimoquinto ꝓpria fiet declaratio. Postremum occurro & succurro eandem cum precedentibus habent rationem. vt patris imago sepi⁹ aĩo meo occurrit. Virgilius. pulchrumq̃ mori succurrit in armis. Ouidius Virgilius

lx. Presto antecello: aliquando cum accusatiuo aliquando cum ablatiuo.

Presto & antecello (que venuste sonant) verba aliquando datiuo aliquando accusatiuo perpulchre iunguntur: cum acessione ablatiuorum eius rei cuius est prestantia vt ego presto tibi ingoenij acumine Iohannes precellit petrum acumine ingoenij / equus prestat acello velocitate cursus.

Verba neutra excellentiã significãtia vt presto / antesto / excello / precello / ãtecello / ante eo: regũt rem excedentem i noiatiuo: rem excessam in datiuo aut actio. & proprietatem in qua fit excessus in ablatiuo sine prepositione. Vt iohannes ceteris prestat doctrina petrus vero procellit virtute. Ouidius quantoq ratem qui temperat anteit remigis officiũ: Et possunt orationes de comparatiuo gradu mutari in has loquẽdi rationes vt Cicero fuit eloquentior ceteris oratoribus: mutari in hanc orationem. Cicero ceteris oratorib[9] eloquẽtia prestitit: vel ceteros oratores.

Ouidius.

lxi. De frequentatiuis verbis loco primitiuorum.

Sepenumero frequentatiua verba q̃ appellantur: primitiuorum verborum a qbus traxerunt origi nem significationem retinẽt: p̃sertim si prima illa asperiora fuerit: vt coniecto pro coniicio / mãso pro maneo / iperito p ipero / ãplexor p ãplector: & alia itẽ pene inumerabilia: si qñ etiã verbi asp itas vlla contingat: qđ eruditorum iudicio nũc derelinquimus.

Verba frequentatiua si cum suis primitiuis significãt aduerbium frequenter: propriam habent significationem. vt hic vltro / citroq cursitat. i. frequenter currit. At si solus verbi perfecte forme sine aduerbii adiunctione significationem habeant tunc loco verborum perfecte forme & quidem eleganter ponuntur: quod potissimum fit cum verba perfecta habent asperum & durum sonum vt gaudeo si quando tuas litteras lecti

tare possum. i. legere. Primeua etate homines glande vectitas se dicũtur: ꝑ vixisse. sic clamito pro clamo/scriptio ꝑ scribo.

lxii. De & dis mutant.

De prępositio verbis adiecta: persępe contrariã mutat significationem: vt pręcor & deprecor contraria sunt/hortor & dehortor. Nonnũq̃ idẽ dis efficit vt suadeo dissuadeo: q̃uis in iisdem verbis nonnũq̃ auget perpotius q̃ vim cõmutet.

De verbo compositũ interdum habet oppositam significationem ad simplex vt pręcari significat rogare: deprecari aũt est refugere & ne quicq̃ eueniat pręcãdo auertere. Ouidius Sępe precor mortem/mortem quoq; deprecor idem. Etiam deprecari aliquãdo est obnixe & valde precari & tunc de auget significatum simplicis. Hortari est ad aliquid faciendum incitare. Sed dehortari est ab aliqua re facienda quemq̃ retrahere Sic detegere & deuelare quod tectum & velatum erat manifestare. Ouidius Oraq; deuelat miserę pudibunda sororis. Consimiliter dis interdum compositione mutat significatum simplicis vt dissuadere est verbis aliquẽ ab instituto deducere conari. Vt adolescentibus ĩprobos mores dissuadeo: Sępius etiã dis in cõpositione significat in diuersas partes vt discurro dispergo disiicio: in diuersas partes curro/spargo/iacio. Ouidius Ouidius

lxiii. Ex & de amplificant.

Ex & de vehementer amplificant: vt exoro quod ab ex & oro deductum significat impetro. Terẽtius in andria. Gnatam vt det oro vixq; id exoro Terentius

Ex auget interdum significatum simplicis & exoro quod oraui impetro. q̃uis aliquãdo exorare pro orare capiatur. Vt Te exoratum hadeo vt me adiuues. Etiam ex in compositione significat sine: vt expes sine spe/expers sine parte/exors sine sorte. Deniq; ex significat extra vt extrudo exeo excedo. De prepositio aliquando auget significatum simplicis vt demiror valde miror deamo valde amo. Interdum de significat a vel ab vt decedo. i. abscedo: demigro: a priori domicilio ab eo Nõnũq̃ significat deorsũ vt decurrere detrudere deiicere.

lxiiii. Suadeo/persuadeo: facio perficio.

Sic suadeo significat oratoris officium quod est bene dico. atq persuadeo bene dixisse significat: quod est oratoris finis. i. impetro atq obtineo. Vnde & crebro non solum suadeo: sed etiam persuadeo. sed facio & perficio explorata sūt.

Per in compositione significat perfecte & vsq ad finem: vt suadere est in aliquam sententiam quemq̄ verbis inducere conari. licet si inaīatis rebus attribuatus sit solū impellere & ad aliquid inuitare. Virgilius. suadentq cadētia sidera somnos.
Virgilius
Persuadere autē est quod quis suadere studuit consequi & obtinere. Et hic finis oratoris est qui cū causam suam in persuasionē deduxerit: voti compos est. Nullus est qui mihi vt hoc faciam persuadere poterit. Significat etiā persuadere aliquē i rei cuiuspiam credulitatem inducere: quod barbare dicunt facere credere. Vt quecūq libet ei facile p̄suadebo. Persuasū habeas me tui amantiorem esse neminem. i. credas. inde persuasio opinio suadēdo inducta Quintilianus libro primo. Nihil peius est his qui paulum aliquid vltra primas litteras progressi: falsam sibi sciētię persuasionem induerunt.
Quītilianus

lxv. De aduersatiua dictione.

Plurimum etiam sermonem ac orationē exornat aduersatiua dictō q̄q̄: idicatiuo iūcta qđ vbiq. M Cicero seruauit/aliiq doctissimi. sed hui⁹ exemplum sit. Quāquam te antehac diligebam: nūc tñ ob singularē virtutem vehementer admiror. Nā tria sunt que quodam sibi ordine inuicem iungūtur: quorum prius ac leui⁹ est diligere: postremū admiror quod vehemens ac precipuū: & eorū medium obseruo quod est veneror & colo: ex quo obseruantia reuerētiam significat Sed iterum aliud exemplum: quāq̄ mihi sint omniū amicorum iucundę litterę: tuę tñ iocūdissimę fuerūt. Sed & p tamen post q̄uis raro collocamus vt q̄q̄ mihi ante

hac charus eras sed & nunc pfecto charissim⁹ es.

Aduersatiua dictio ē q̄ priorem orationem posteriori quo quo pacto contrariam esse significat. vt q̄q̄/ & si/tametsi: q̄uis: licet. Et preponuntur predictę dictiones priori parti: sequente coniunctione tn̄ ad partem posteriorem Duę autem primę coniūctio nes scilicet q̄q̄: etsi: requirunt verbum indicatiuum. vt Virgilius quāquā nil testibus illis profeci: extrema moriēs tn̄ alloquar hora Cicero. Etsi ea est perturbatio oīm rerum vt suę quę; fortunę maxime peniteat. Ponitur interdū quāq̄ in secūda orōne & subticetur tn̄. vt te charissimum habeo q̄q̄ nulla mihi antehac tecū fuit cōsuetudo. Aliq̄n loco coniūctionis tn̄: ponitur cōiunctio & vt q̄q̄ mihi antehac amicus eras sed & nūc profecto es amicissimus: Tametsi: q̄uis: licet requirunt verbū optatiui vel cōiūctiui modi vt q̄uis nullo tibi amore an̄ cōiūctus fuerim: nūc tn̄ sūmopere te amo. Tametsi nullas ad te litteras dederim non tamen suspiceris me tui esse imemorem. Diligere est vulgariter: mediocriter & leuiter amare. Obseruare est ex vehementi amore in veneratione eius quē amamus deduci. Admirari est eius quem mirifice amamus singularem virtutē admiratione prosequi. Primum ergo minimū ē secundum medium & tercium maximum.

Virgilius
Cicero

Dilige.
Obseruare
Admirari.

lxvi. nō solum sed etiam/ verū etiā/ verū quoq;.

Adhec illa duo orationē puenustā reddūt sibi inuicē correspōdētia: quorum alterum ē nō solū / siue nō modo siue nō tantū alterū ē: sed etiā vl' verum etiā: vel loco etiā posito quoq; & aliq̄b⁹ īteriectis. quorū oīm exēpla subnectā. hęc mihi res nō solum grata ē sed etiā iucūda. M. Antoni⁹ nō mō ciceronis erat īimicus: verum etiā hostis patrię M. chato nō solū igœnio pollebat sed etiā virtute florebat plīm. Alexāder nō solū reliquā vrbē subegit: verum quoq; ipsū romanū imperiū cogitabat attingere.

Hoc pręceptū quattuor regulis clari⁹ euadet. Prima. loquēdo per non modo/ non tantū/ non solū/ nulla negatione postposita: debet min⁹ & leui⁹ cū prędictis pręponi dictiōib⁹: maius autē & vehementius sequi cum verum etiam/ sed etiā/ verum quoq;: vt non tantum te diligo: sed etiam vehementer amo.

Secunda regula. loquendo q per non modo & cęteras dictiones prędictas sequēte negatione: res maior preponi debet cū illis predictis dictionibus: & res minor postponi adiuncta dictione sed ne quidem. vt non modo te non amo: sed ne diligo quidem. Aliquando nequidem in prima parte ponitur: & nō modo in secunda Cicero. Mihi vero quicquid acciderit in tā ingrata ciuitate: ne recusanti quidem euenerit non modo nō repugnanti. Tertia regula. per nedum sine negatione loquēdo debet maius pręcedere / nedum interponi / & minus sequi. vt virtutem exactissima opera nedum scientiam cōparate elaboremus. Est enim virtus maioris momēti q̄ scientia. Quarta regula. Per nedum adiuncta negatione loquendo: debet minus pręcedere / nedū i medio poni / & maius sequi. Vt hic sciētiam non sibi com parat nedum virtutem non colit. Et idem est si duę illę partes idem habent verbum ad quod referantur: sine diuersa verba illis orationibus respondentia.

Cicero

lxvii. Tam & q̄

Et sic etiam tam & q̄ sibi correspondēt: vt tā chara mihi patria est q̄ tibi iocunda vita. sed facile tu te hoc intelliges.

Tam pro tantum & q̄ pro quantum mutuam habent connexionem vt alterutro precedente alterū sequatur. Et iunguntur positiuis & verbis. Virgilins. Tam ficti prauix q; tenax q̄ nuncia veri. Tam te diligo q̄ tu me diligis. Aliquādo tā significat adeo & tunc in secunda parte sequitur. vt Cicero orator ē tam pręclarus vt illius eloquentiam mirentur omnes: id est adeo / vel vsq; adeo / vel vsq; eo / vel intantum preclarus.

Virgilius

lxviii. Egoipse pro egomet.

Pro eo autem quod cęteri exprimere cōsueuere: pronominibus adētes vel te vel met syllabicas adiectiones: Cicero potius idem efficit per hoc pronomē ipse ipsa ipsum: quod illarum fere adiectionum locum obtinet: vt egoipse magis q̄ egomet / ille ipse / nosipsi: vt nūq̄ secus dicendum sit.

Syllabica adiectio.

Syllabica adiectio ē syllaba per se nō significatiua: pnoibus

ciȩ primū munus ne cui quis noceat nisi lacessitus iniuria. Idē est adolescentum munus maiores natu vereri. Partes in plurali numero idē cōpredictis significat: vt patris in te partes agā id est quod pertinet ad patrē. hic veri amici partes executus est: qui amico in fortuniis presso suppetias tulit. Cȩser in cōmētariis. Aliȩ enim sūt legati partes atq3 imperatoris. Nec capitur partes pro natali solo vt aliqui iperite dicūt vado ad partes: nā dicendū est patrios lares aut penates patrios peto.

lxxiii. Caueo cum ablatiuo significat prouideo cum accusatiuo vito vel fugio.

Caueo verbum & si sȩpe significat puideo vt cautum est lege: perornate tamen accusatiuo iunctum pro vito ac fugio vsurpant eloquentes viri vt turpis viri ingoenii cauent mores.

Caueo cum datiuo significat prospicere vel prouidere & sequitur interdū ablatiuus cū prȩpositione a vel ab. Vt caue tibi a morbo aliquādo vero sequitur futurū optatiui aduerbio ne interposito vel omisso vt caue ne morbo labores. Terentius. Caue te tristē pater sētiat. Idē verbū accusatiuo iunctum significat fugere & vitare. Ouidius. hectora (quisquis is est) si sū tibi chara: caueto. Debent adolescentes imprimis malorum cauere consortia. Si vero ablatiuo iungatur: significat constituere vel ordinare. Quintilianus in libro quarto. Pro cȩrtis autē habemus primū que sensibus percipiuntur: prȩterea que legibus cauta sunt. Terentius Ouidius Quintilian⁹

lxxiiii Memini cum accusatiuo.

Atqui & memini rectius ac vsitatius iūgitur accusatiuo q̄ genitiuo vt memini platonis sapientiā Virgilius in bucolicis: Numeros memini si verba tenerem. Nec mirum si in his quȩ sunt potius solute orationis: virgilij maronis afferam testimonium: quem non solum poetam egregie eruditum sed & rhetoricȩ artis vbiq3 obseruantissimū fuisse constat. Virgilius

Nemini genitiuo quidē adiūgitur: vt illi⁹ adhuc tēporis memini quo tecū amicitiā primū iniui. Verum actō elegantius & frequētius iunctū inuenitur. Vt Pythagorȩ sētentiā memini:

qui omnia dixit amicorum esse coia. Ad qd cõprobandũ Virgilii exẽplo vtitur: qui (vt testatur quoq; Philippus beroaldus in epistola quadã) nõ minus orator q̃ poeta habendus esse censetur. Ponitur etiam memini cum infinitiuo. Virgilius. Degeneremq; neoptolemũ narrare memento.

Philippus beroaldus

Virgilius

lxxv. Penitet id est parũ videtur.

Penitet me qd significet notissimũ ẽ: sed & p parum videtur vsurpant auctores & prestantes doctrina viri.

Penitere primo est rei preterite penitẽtia & penitudine duci. Iũgitur genitiuo cum accusatiuo vt illius me facti penitet. Aut verbo infinitiuo vt penitet me id fecisse. i. illius rei penitẽtiam habeo. Secundo penitere est parũ videri potissimum negatione precedente: & sequẽte verbo infinitiuo Virgilius. Officiis nec te certasse priorẽ peniteat. Idem nec te peniteat calamo triuisse labellum. i. parum videatur.

Virgilius

lxxvi. Vaco cum datiuo attendo: cum ablatiuo vacuum esse.

Sed idẽ persepe verbũ variis cõstructionibus positũ: haud eãdẽ retinet significationis vim. Vaco huic rei est attẽdo huic rei. vaco ac re: est hac re sũ vacuus: & ornatissimũ ẽ. boni viri dãt operam vt perturbationibus vacẽt. i. vacui & liberi sint.

Vaco datiuo iũctũ significat opam do: vt optimus pfecto habendus est: qui & litteris: & virtuti vacat. Ablatiuo vero iũctum significat carere. Cicero. Debes ea qua me accusas culpa vacare. Neminẽ inuenias crimine penitus vacantem. Inde vacu9 nomen cum genitiuo aut ablatiuo ponitur. Vt Tẽpus vacuum negocii: honesto ludo deducẽdum est. Animus curis vacuus: liberior est. Vacat autẽ impersonale: significat ocium esse: & temporis oportunitatem. Iũgitur datiuo sequẽte infinitiuo. Ouidi9. Nec nostris prebere vacat tibi cantibus aures.

Cicero.

Ouidius

lxxvii. De animaduerto & animaduersio.

Animaduerto. i. fore video & quodãmodo intelligo At animaduerto constructũ cũ accusatiuo in preposita idẽ sibi vult q punio vt pseusippus a=

per cõpositionẽ subiuncta. vt met/te/egomet/tute. loco illarũ autẽ syllabicarũ adiectionum: elegantius pronominibus post ponitur pronomen ipse. vt ego ipse hoc expediam tu tibi ipsi sis cure: pro ego met/tibi met. Diligẽter autem curandum est vt pronomẽ ipse in eo ponatur genere: quo res demonstrata ponitur: nã secundũ diuersũ rei demõstratę genus: ipsũ quoq; pronomẽ variatur. quod in syllabicis adiectionibus nõ fuerat obseruandũ. Est & alia adiectio scilicet pte: que ablatiuis pronominum possessiuorũ singularis numeri adiungitur: vt omnia suapte natura bonum expetunt.

lxix. De mecum & me cum.

Alia est adiectio pulchra vt mecum ipse cogitassẽ & hoc vt mecum sit vna dictio. Item me cum ipse vincerem: cum duę sunt dictiones.

Trium primorũ pronominũ ablatiuis vtriusq; numeri subiungitur eleganter per cõpositionẽ hec ꝑpositio cũ: & fiũt aduerbia ꝑsonalia. i. certis distiɛta ꝑsonis. vt mecũ/tecũ/secũ/nobiscũ/vobiscũ. Virgilius. Id quidẽ ago: & tacitus lycida mecũ ipse voluto. Idẽ primo aenei. Talia flãmato secum dea corde volutãs. Et debet hec dictio secũ solũ iũgi verbis tertię ꝑsonę vel singularis vel pluralis numeri. quare nõ recte dicitur: veni secũ vel ibo secũ: sed cũ eo dicendũ est. Aliqñ sepantur ille dictiones. vt prior sit ꝓnomẽ & posterior aduerbiũ tẽporis. Vt tecũ ipse video: oẽm penitus a corde dolorẽ amoueo. Virgilius

lxx. Vt familiaritatem/conuersationẽ & similia ornate exprimemus.

Sed si tibi dicendũ erit: tu mihi familiaris es: ornatius dicitur: ego te vtor familiariter. tu mihi amicus es: ego te amico vtor. tu mihi es magister: ornati⁹ ego te vtor magistro. ego tecũ frequenter versor: frequẽs ẽ mihi tecũ consuetudo: quę sępe cõuersationẽ significat. tecũ magnam amicitiã habeo: magna mihi tecũ ẽ amicitia. Et ita alia ꝑmulta: vt sint mihi cũ omibus malis viris inimicitię: nã rectius dixerimus inimicitię ꝑlali nũo q̃ singlari.

Hoc verbũ vtor vteris ablatiuo iũctũ: elegãter cõuersationẽ

exprimit: & multas etiã orationes de verbo substãtiuo ornatiores reddit. vt ego te multos annos familiariter vsus sũ: vel ego tua dulcissima familiaritate vtor: vel tua cõsuetudine iocundissĩe vtor. Similiter. Ego te amico vtor: quod barbare dicũt: teneo te pro amico meo: & sic de aliis orationib⁹. hoc etiã verbũ substantiuũ sũ es est datiuo iunctũ & ablatiuo mediãte prepositione cũ aut aduerbio personali: cõuersationẽ eleganter explicat vt freques mihi tecũ est cõsuetudo. hoc eñ nomẽ cõsuetudo aliqñ assuetudinẽ siue assuefactionẽ significat: aliquando vero cõuersationẽ vt assidua amicorum cõsuetudine amicitia mirũ in modũ cõfirmatur. Sic ergo recte dixerim⁹. Opto vt diuturna mihi cũ illo sit cõsuetudo. i. familiaritas.

lxxi. Nihil cũ comparatiuis.

Sed neutra vox nihil ac potissimũ in cõparatiuis nominibus: tũ fœmininã reddit orationẽ / tũ masculinã: vt nihil est hoc homine melius: fere idẽ ẽ vt nullus homo est hoc homine melior. nihil hac virgine est formosius: quasi: nulla virgo hac virgine ẽ formosior. Et in ceteris aliquãdo cõsimiliter

Hoc nomẽ nihil positũ cũ noie cõparatiuo neutri generis aliqñ per masculinũ genus & aliqñ per fœmininũ exponitur. Siquidẽ neutrũ genus illa duo in se includit: vt nihil est mihi te gratius id est nullus homo est mihi te gratior. Nihil amicitia est prestãtius. i. nulla res est amicitia prestãtior. Et lõge elegantius oratione de cõparatiuo neutri generis vtemur q̃ aliis quoniam ea vehementior est & amplior.

lxxii pro officio & consimiliter partes.

Munus pro officio ornatissĩe dicit: vt hoc ẽ amici munus. i. amici officiũ Fũgor boni viri munere ferme idem est facio boni viri officiũ. Sed & ptes plurali nũo cõsimilẽ habet significationẽ vt mee partes sunt. i. officium meũ est vel pertinet ad me

Officiũ est quod quisq; facere debet: persone loco & tẽpori accõmodatũ. Vt Adolescẽtes suo satisfaciũt officio: si diligẽtem litteris operã prestãt: Munus idẽ significat. Cicero. Iusti-

Cicero

ficatõem sigularẽ a plurali: op⁹ ẽ illis apponere nomẽ numerale. Propterea nominib⁹ sigulari numero carẽtib⁹ adiũgitur adiectiuũ vn⁹ a ũ: quo singularis & vnius tãtum rei significatio denotetur. Terẽti⁹. Ex vnis nuptiis geminas mihi cõficies. Verumtñ apud poetas vn⁹ in plurali numero ĩterdum iungit dictõibus habẽtibus singularẽ numerꝝ. Virgilius in secundo eneidos. Satis vna superq; vidim⁹ excidia. Nã sigulariter excidiũ recte dicit. Inter epistolã autẽ & litteras hęc est differẽtia ꝙ hoc nomẽ ępistola ponit cũ istis nõib⁹ numeralib⁹ duę tres q̃ttuor quinque & sic deinceps: & non cũ istis binę ternę q̃tęrnę. vt scripsi duas ępistolas nõ binas/tres non ternas/quattuor non quatternas/quinq; ępistolas non quinnas Sed hoc nomen litterę ponitur cum istis numeralibus binę ternę quatternę quinę: & sic deinceps: & nõ cum istis duę tres quattuor qnq;. Vt accepi binas litteras non duas ternas litteras nõ tres/q̃t ternas non quattuor & sic in aliis. Terentius Virgilius

lxxxi. Infinitiua oratio pro coniũctiua peruenisse ponit.

Infinitiua oratio pro cõiũctiua p̃q̃ pulchra est: vt volo te ad me scribere/cupio te athenas ꝑficisci/& id terẽtianum quid facere te in hac re veli: significat eni quid velim ꝙ tu in hac re facias: veli ciues oẽs vnanimes eẽ. i. ꝙ vnanimes sint & cõcordes. Sed hoc sit concinnius ꝙ nullũ sit ãbigui sermonis discrimẽ. neq; eni oĩno rectum sit/volo te me amare: q̃uis plerumq; id suppositõis locũ hẽat: quod ĩfinitiuũ verbũ ĩmediatius p̃cesserit. vt puto pyrrhũ romanos vicere posse. i. credo ꝙ romani possũt vicere pyrrhum: sed id ꝓ virib⁹ caueat orator Et quod modo p̃ceptũ erat de cõiunctiua atq; ĩfinitiua orõe: p̃cipue ĩ absolutis verbis vl' vbi alteri casui fuerit adiecta prepositio seruãdũ sit. vt volo te amari a me. Terentius

Infinitiua oratio est quę ex verbo infinitiui modi componitur. Cõiũctiua vero q̃ ex x̃bo cõiũctiui modi cõstat. Cũ aũt in orõe latia p⁹ vnũ x̃bũ finiti modi: seq̃t alterꝝ etiã finiti modi:

ista coniunctõe q̄ iterposita:elegāti⁹ verbū sequēs cõiūctõem (qd plerūq̄ ē cõiūctiui modi)mutat̄ i verbū īfinitiuū eiusd tē=poris&vocis:&noīatiu⁹ q ē suppositū illi⁹verbi i actm̄:remota cõiūctõe q̄:vt gaudeo q̄ sis san⁹. Te sanū eē gaudeo. Intelligo q̄ nūcius abierit. Nūciū abiisse intelligo Spero q̄ tu eris mihi amic⁹. Te mihi amicū fore spero. Et sic in voce passiua/deponēti&cõi exēpla dari possūt. Curā dū tñ ē sūmope ne aliqua sit ābiguitas i orõe īfinitiua. q qdē ābiguitas cõtigit potissimū:cū verbū trāsitiuū habet duos actõs:vnū quē regit ante se&alterū.p⁹ se:nec pōt ex situ haberi differētia vel cognitio vter actõrū p̄cedit verbū īfinitiuū i cõstructõe āt seqt̄.vt scio Iohānē petrū amare:dubiū ē an iohānes amet petrū vel petr⁹ iohānē. q̄uis em̄ plerūq̄ accusatiu⁹ verbo propīqor regat̄ āte verbū:&remotior post verbū:tñ quia hoc nõ sēp ab autorib⁹ obseruatū fuerit:nõ ē hoc p̄cepto i verbis trāsitiuis vtēdū:nisi eo situ ponāt̄ actī vt manifeste cõspiciat̄ sine vlla dubietate sētētia:q̄ per mutatõem orõis īfinitiue in orõem cõiūctiuā solet clarior fieri. Ea em̄ mutatõe facta act⁹ is q i noīatiuū vertit̄:locū hēt suppositõis:hoc ē regit̄ a verbo īfinitiuo a parte āte sicut suppositū. Ille vero actūs qi vtraq̄ orõe manet īmutatus regit̄ post verbū īfinitiuū:vt gaudeo te ad me litteras dedisse: ibi te añ verbū īfinitiuū regit̄:&litteras post verbū. Sic em̄ fit resolutio:gaudeo q̄ ad me litteras dederis:lõge autem certi⁹ hoc p̄ceptū i verbis neutralib⁹&absolutis seruat̄:i qb⁹ nullus reliq̄t errori loc⁹ Pyrrh⁹ fuit Achillis fili⁹ex deidamia filia regis lycomedis i scyro īsula. De quo ouidi⁹ Pyrrhus achilleides aios⁹ imagīe p̄ris. Ali⁹ similiter fuit pyrrhus rex epyri ex priore gen⁹ paternū ducēs:&ergo etiā eacides dict⁹ ē sicut & achillis fili⁹ hic cū pro tarētinis bellū romanis īferre pararet: &super euētu belli appollinis oraculū cõsuleret:Respõdit apollo. Aio te eacida romanos vīcere posse:qualēcūq̄ belli casum(vt qui futurorū erat ignar⁹)dubio carmine cõplectēs De quo qdē Pyrrho iustin⁹ libro xvii.epithomatū lati⁹ cõmemorat.

Pyrrhus
Ouidius.
Pyrrhus epirota.

lxxxii. ex vel e pro a vel ab.

Ex vel e p̄pōsitões pro.a.vel ab & sępe & perornate ponūtur:vt audiui ex maiorib⁹ nostris/pro a maioribus nostris.accepi ex patre tuo vel e patre tuo/quero exte & a te/quod est te consulo & te īterrogo:quod aduerte & vsui trade.

nimaduertit i seruū platonis.i. punit platonis seruū: ex quo animaduersio punitionē quandam nōnunq̄ significat.

Animaduerto interdum est aio aduerto: id est perspicio & cognosco: & tunc accusatiuo iungitur sequēte infinitiuo. Vt animaduerti te mei esse amātissimū. Cicero. Animaduerti sępe brute Marcū Cathonē auunculū tuū (cū in senatu sententiam diceret) locos graues ex philosophia tractare. Secundo significat punire sed cū legitima ratione & animi moderatione: & tunc accusatiuo iūgitur cū prępositione in: vt pater in filium deliquentē adnimaduertere debet. Terentius. Animaduertēda in eum hec iniuria est. Inde animaduersio est cū iusta ratione & animi māsuetudine punitio. Aurelius augustinus hac animaduersiōe percutitur peccator: vt moriēs obliuiscatur sui: qui dū viueret oblitus est dei. Cicero. Terentius Augustinus

lxxviii. De re fero cū datiuo & accusatiuo mediante ad.

Atq̧ iterū refero tibi hāc rē.i. narro tibi hāc rē. sed refero ad senatū/refero ad populū hāc rem.i. pono hāc rē in cōsultationē populi vl' senatus: q vsus verbi ei⁹ apud historiarū scriptores frequentissime est.

Refero cū datiuo & accusatiuo significat narrare vt referā tibi letū nūciū. Adiūgitur aliquando accusatiuo istud participium acceptus/a/um: & dicimus acceptū refero. Est autē acceptū referre: fateri nos ab altero (qui per datiuū significat) aliquid accepisse. vt oīa bona deo accepta referre debem⁹. At refero iunctū accusatiuo cū prepositione ad: significat rē i alterius deliberationē ponere: cuius iudiciū & sentētia super ea re expectetur. Vt hāc controuersiam ad iudices referre volo. Virgilius. Delectos populi ad proceres primumq̧ parentem: monstra deū refero & que sit sententia posco: id est pono i cōsultationem procerum & parentis. Virgilius

lxxix. Dare litteras tibi vel ad te.

Quid varij quoq̧ casus eidē sępe cōiūcti: nonne magnā ac lōge diuersā vi habēt? Quale est do bibaculo ad cęsarē litteras. Nā datur bibaculo de=

fereti vt cęsari reddat ad quē mittuntur litterę. Eas igitur leget cesar: bibaculus quidem velut tabellarius defert. Nā q fert litteras: cōsueuit tabellarius appellari Verū ne quid huius nūc ignores: dare litteras significat scribere seu mittere lrās.

Dare litteras licet idē sit ꝙ scribere vel mittere litteras: hoc tñ interest: ꝙ idē penitus significāt: mitto tibi litteras & mitto ad te litteras: similiter idē sunt: scribo tibi litteras & scribo ad te litteras. Sed nō idē significāt do tibi litteras & do ad te litteras nā datiuus significat eū q defert litteras alteri eas lecturo. Accusatiuus vero eū significat ad quē litterę sunt deferēdę: vt eas accipiat & legat. Vt dedi marcello ad Ciceronē litteras. Marcello quidem vt ferat: ad Ciceronē vt eas legat. Nullas ad patrē litteras dedi. Tabella e aliqñ significat epistolā. Marcialis. Falleris & nūmos ista tabella rogat. Inde tabellarius q fert ępistolas quē & tabellionē/& gerulum litterarū vocamus. Bibaculus nomē viri propriū. Cęterū si appellatiuū fuerit: eum significat qui assidue bibit & diminutiuū est huius adiectiui bibax Bibosus idem significat.

Marcialis

Bibaculus

lxxx. Vnas/binas/ternas litteras: pro vna duabus/tribusue epistolis dicimus.

Nec te fugiat ꝙ pro epistola dicimus litteras plurali nūero nec obstat poetarū cōsuetudo. Et pro vna ępistola dicimus vnas litteras: nā id nomen vnus vna vnū: cū his quę pluraliter solū inflectūtur pluralē quoqꝫ retinet naturā. vt vnę nuptię/vnę bigę/vna mœnia. Et (vt ad ꝓpositū redeā) ꝑ duabus ępistolis dicimus itē binas litteras nō autē duas. pro tribus ępistolis dicimus ternas non autem tres. pro quattuor quaternas. Et quę deinceps sunt reliqua consimili ratione proferentur.

Litterę plurali numero tātū: significat ępistolā. poetę tamē gratia carminis: vtuntur hac dictione singulari pro epistola. Ouidius: quā legis a rapta briseide littera venit. Noīa autem appellatiua singulari numero carentia: sub voce plurali significāt singulariter & pluraliter vt bigę nūc vnū currū duobꝰ eqs vectū/nūc plures currus significat. Ergo ad dignoscēdā signi

Ouidius

Prepositiones.e.vel exposite cũ verbis significantib⁹ cognoscere vel interrogare vt sunt cognosco/intelligo/accipio/audio: interrogo:percontor:sciscitor:scitor:quero:ponũtur eleganter pro a vel ab vt Ex parte accepi te sanum esse. Ex litteris tuis intellexi te mihi esse amicissimum. Cicero in paradoxis. Sed tñ quero ex te:qm̃ verbis inter nos contendimus nõ pugnis:vbi imperiti dicunt quero tibi hãc rem. Audiui ex nũcio:vbi barbare dicunt alii audiui dicere.

lxxxiii. De pro:loco in & secundum.

Pro ornate ponitur loco in & secundum vt ꝓ rostris.i.in rostris/ꝓ tribunali.i.i tribunali.& alia. Pro viribus tuis.i.secundum tuas vires.ꝓ tui ingoenij bonitate/ꝓvirili tua/& similia.

Pro pꝛepositio iuncta ablatiuo significanti locũ:significat i vt Cicero habuit orationem pro rostris.i.in rostris hoc est in loco iudiciali vbi ius exercebatur:eo ꝙ in illo erant naues rostrate. Capitur etiam eleganter pro:vt significat secundum.vt pro tua in me beniuolentia hoc fecisti. Pro tua in omnes humanitate mihi pꝛesidium tulisti.i.secundum tuam beniuolentiam & humanitatem.

lxxxiiii. Sub in compositione aut clam aut diminute significat.

Sub in compositione aut clam aut diminute significat.vt submouit me ꝑmeno.i.clam & occulte:sꝫ irascor tibi:quod est paululum irascor.

Sub composita aliis dictionibus significat aliquando occulte siue latenter. Virgilius. Vel que sublegi tacitus tibi carmina nuper.i.sustuli Aliquando significat paulũ&parum vt subtristis. Terentius. Subtristis visus est esse aliquantulum mihi:succenseo/subirascor/subrideo Aliquãdo significat subter vt suppono subdo subiicio. Aliqñ sursum significat vt susp icio/sursum aspicio/subleuo sustollo surrigo.i.sursum erigo. Virgilius: Terentius

lxxxv. Morem gerere:complacere/obsequi significat

Morem gerere per ornatum verbum: complacere significat atqꝫ obsequi. Vnde moriger a um qđ

a moroso quod difficilē significat: & a morato qđ institutum significat: plurimum differt.

Morem gerere datiuo iungitur & significat obtemperare. vt tue semper morem geram, voluntati. In voce passiua accusatiuus in nominatiuum mutatur. Terentius. Mos gerund⁹ ē tha idi pro gerendus. Inde verbum deponens morigeror aris eiusdem significationis. Cicero. voluptati aurium morigerari debet oratio. Et adiectiuum moriger a um. i. obediens. Terenti⁹ Si tibi morigera semper fuit in omnibus. Sed morosus est difficilis & cui nihil ex sententia fieri potest: vt graue est morosis obsequium p̄stare. Moratus vero est bonis moribus institut⁹ & honestate preditus: vt morati adolescentes sunt parentibus honori.

Terentius

Terentius

lxxxvi. Consequor pro exprimo.

Cōsequor ꝓ exprimo pulcherrimū est. non possū ego verbis cōsequi. i. exprimere. litteris consequi i. per litteras explicare.

Consequi aliquando est obtinere: vt hic magnos honores cō secut⁹ est: aliquando explicare & exprimere: & tūc accusatiuo cum ablatiuo iungitur vt quātum gaudii ceperim cum primū te sanum esse accepi: non possem his litteris consequi. Ouidi⁹. Desinet añ dies & in alto phœb⁹ anhelos equore tiget equos: q̄ consequar oīa dictis Idem significant exponere/explicare/declarare/expromere.

Ouidius

lxxxvii. Metuo timeo multis casibus coniunguntur.

Metuo & timeo verba aliquando multis casibus adiunguntur Metuit Cicero a Publio Clodio sibi extremum periculum. Timeo mihi abs te mortem Nōnunq̄ absolute ponuntur solo datiuo iuncta vt metui pamphilo: pamphili vitę timeo. sed hic est potius poeticus vsus.

Terentius

Timeo & metuo iunguntur datiuo significanti cum pro quo vt amico est timor: ne illi' quicq̄ mali accidat. Iungūtur accusatiuo significanti illud malum quod venturum timetur Iunguntur & ablatiuo cū prepositione a vel ab significanti eum a quo tale malum futurum timetur. vt timeo mihi periculum a iohanne ille metuit sibi mortem ab innimico.

Et ponitur aliquando solum vnus illorum casuum Terenti⁹. ꝙ metui a chriside. Virgili⁹. Et pariter comitiqꝫ onetiqꝫ timẽtem. Ponuntur etiam predicta verba cum futuro optatiui ne pticula apposita vel omissa. vt timeo preceptor veniat/vel ne preceptor veniat. Hoc etiam verbum vereor iũctum futuro optatiui ne pticula intercedente vel omissa eandem reddit sentẽtiam. vt vereor pater id sciat vel ne pater id sciat: sicut de caueo predictum est. Terentius Virgilius

lxxxviii. Euado pro fio & efficior.

Euado pro fio & efficior: ornatũ visitatũqꝫ est vt Cicero euasit eloquẽtissim⁹ Aristoteles euasit sũmus philosophus. Cesar euasit iclytus imperator & de aliis quoqꝫ cõsimiliter.

Euado interdum effugere est & actõ iungitur. Virgilius. Iuuat euasisse tot vrbes. Interdum cum labore & diligentia ad altiorem locum peruenire & tunc quoqꝫ actõ sed cum prepositiõe ad vel ĩ iũgit. Virgilius in secundo ænei euado & sũmi fastigia culminis. Deniqꝫ est fieri vel effici & tũc nominatiuũ post se habet vel accusatiuum cum prepositione i: vt qui pro viribus elaborauerit: tandem doctus euadet. vel in doctum virum/magnus vel in magnum virum. Virgilius

lxxxix. Fore futurum esse.

Fore futurã sp̃ habet significationẽ: & ẽ idẽ ꝙ futurũ eẽ. Mar Cice. de oratore tercio libro loquẽs de hortẽsio: quẽ quidẽ cõfido oibus istis laudib⁹ quas tua oratione cõplexus es: excellẽtiorẽ fore. & crassus. Fore dicis inqt. ego vero eẽ iã iudico.

Fore & eẽ tũ significato/tũ cõstructione differũt. Significato quidẽ: ꝙ eẽ presẽs tẽpus/fore futurũ eẽ significat. vt Te mihi amicũ fore spero. Te sanũ eẽ nõ parũ gaudeo. Constructione vero nã fore nõ iũgitur actis participiorũ cuiuscũqꝫ tẽporis fuerit: sed solũ accusatiuis noim & pronominũ vt nõ dicimus: spero te amaturũ fore neqꝫ amãdum fore: sed recte dicimus: spero amicitiã meã tibi gratã fore. Esse vero actis & nominũ & pronominũ & participiorũ cuiuscũqꝫ tẽporis fuerint iũgi põt. Tñ forẽ & essem neqꝫ significato neqꝫ cõstructione differunt: vt gauderem si nuncius foret reuersus. i. esset.

xc. Quid inter dimidiũ & dimidiatum interest.

Quid inter dimidium & inter dimidiatum intersit: nosse perutile est. Cum enĩ dimidiatũ sit quasi ĩ partes duas diuisum. nisi aliquid diuisum sit: dimidiatum non potest dici. Dimidium vero appellatur: nõ ꝙ ipsum diuisũ sit: sed ꝙ ex dimidiato pars altera est. Nõ igitur recte dixerit quis ꝑ sententia Marci Varronis (vt ait aulus gellius in noctibus atticis) dimidium librum legi: dimidiã fabulam audiui: sed dimidiatum librum / dimidiatam fabulam recte quis dixerit: quia dimidiatũ (exempli causa) digitũ appellam⁹: sed alterutrã ꝑtem dimidium. quod est accurate diligenterqȝ aspiciendum.

A.gellius

Dimidiatum est totum in duas medietates diuisum vel partium distractione vel animi apprehensione: qui alicuius integri duas medietates absqȝ earũ separatione facile signat. Vnde manifestum est ꝙ dimidiatum habet significationem participii preteriti temporis vt dimidiatum mihi panem obtulit id est diuisum in duo dimidia. Dimidium vero est dimidiati media pars & nomen est substantiuum post se genitiuum petens: vt mee vite dimidium penes te est. Anime mee dimidiũ tuo in corpore viuit. Differunt ergo dimidium & dimidiatũ sicut totum & sua medietas.

xci Intersum & pręsum quid differunt.

Plurimum autem conducit vobis intelligere que sunt nominum differẽtię / ac verborum discrimina Ea quoqȝ res mirum in modum orationem exornabit: vt si quis nouerit quid differũt pręsum & intersum inter se verba: pulcherrime dicet. Mar. Cicero publicis negociis nõ interfuit solum: sed prefuit. quorum illud significat comitem esse alicuius rei: hoc vero ducem.

Pręesse est alicui negocio gerendo prefectum & pręposit̄u esse ad illud dirigēdum & administrādum a. vt optiates vrbis pręesse debent reipublice.i.administratores reipublicę. Sed interesse est cum aliquid geritur solum adesse siue presentem eē: vt illi rei cum ageretur interfrui. Ergo interesse minus est: pre esse maius. Illud enim scilicet interesse comitem significat & minorem potestate. hoc vero scilicet pręesse ducem.i.directorem & precipuum alicuius rei curatorem. Pręesse Interesse.

xcii. Confiteor/profiteor/gratulor/ gaudeo.

Ego non solū confiteor quod ē vi: sed etiā profiteor quod quidem est spōte. Et apud Mar. Tul. persępe tibi gratulor mihi gaudeo: gaudem⁹ nobis gratulamur aliis ꝙ adepti sunt aliqua bona.

Confiteri est coacte aliquid fateri vt qui grauibus torquentur suppliciis: sua tandem maleficia confitentur. Profiteri autem est sponte & libere aliquid fateri: vt igenue profiteor me dignas tibi gratias nūq̄ agere posse. Etiam profiteri est artē aliquam callere & eam publice tradere: & accusatiuo sine prepositione iungitur vt Cicero profitetur artem oratoriam. Vn̄ professor oris verbale nomen qui summum artis apicem cōsecutus est. vt Cicero est professor artis oratorie. Gaudere ē de proprio bono letari. Iungitur datiuo pronominali idem significanti cum supposito verbi: eiusdem quoq; persone & numeri cum illo. vt mihi non parum gaudeo ꝙ talem amicum nactus fuerim. Gratulari vero est de alterius bono letari. iungitur datiuo vel infinitiuo per interpositionem accusatiui. Vt amicis pro secūda fortuna gratulari debemus. gratulor te saluum aduenisse. Poetę vtuntur loco huius verbi gratulor: hoc verbo grator aris. Virgilius. Inueni germana viam gratare sorori id est gratulare. Confiteri Profiteri Professor Gaudere Gratulari Virgilius

xciii. Ago refero habeo debeo.

Et tibi ago gratias quod quidem est verbis: refero gratiam est re & factis. habeo gratiam vel gratias quod est in animo Debeo gratiam vbi aliqua obligationis vis cernitur. Et item alias opiniones his similes.

Agere gratias & non gratiam est verbo de acceptis beneficiis gratitudinem ostendere quod barbare dicunt regratiari. Cicero Immortales tibi gratias ago:agamq3 dum viuam. Habere gratiam vel gratias est animum accepti beneficii memorem habere. Terentius. Id gratum fuisse aduersũ te habeo gratiam. Quintilianus libro quinto. Habenda his quoq3 gratia est per quos labor nobis detractus est:nanque priores beneficio ingœnii singula inuenerunt:nobis &non sunt requirẽda & nota sunt omnia. Referre gratiam & non gratias est vnum factũ altero compensare:&pro re(qualiscunq3 sit)accepta:similem rependere. Vt tanta est tua in me benefiscentia vt nunq̃ tibi parem gratiam referre possim. Debere gratiam vel gratias est ob acceptum beneficium alteri astrictũ esse ad gratiam referendã vt gratias tibi non quantas debeo sed quãtas possũ ago. Hanc tibi gratiam debeo pro tuis in me meritis. loco autẽ huius dictionis gratia cum oratores. tum poete. vtuntur hac dictione grates vt agere grates habere grates/persoluere grates. i. referre beneficium. Virgilius in primo eneidos. Grates persoluere dignas non opis est nostrę. Idem in secundo. Dii(si q̃ ẽ celo pietas que talia curet) Persoluant grates dignas & premia reddant debita.

Cicero | Terentius | Quintilian⁹

xc iiii. Hec res mihi conducit:dono te hac re.

Optimum est non ignorare nominũ differentias vt & vberior &ornatior nostra reddatur oratio: hec res mihi conducit est idem q̄ mihi res hec vtilis est. Et quod ceteri plerumq3 dicunt: dono tibi hanc rem: pulchrius dicitur ac splendidius dono te hac re:vt miles nauali corona dõatus est. Sabinos romani ciuitate donauerũt qđ ẽ ciues fecerũt qđ itẽ dicũt sabinos romani in ciuitatẽ acceperũt

Conducere verbũ neutrũ datiuo iunctum est vtile esse: vt si tibi hec res conducere potest:ea(vt libet)vtere. Cum vero actiuum est significat simul ducere. Dono autem actiuum verbun quod dare significat iungitur datiuo cum accusatiuo:sed elegantius accusatiuo cum ablatiuo sine prepositoine vt dominus donauit seruo libertatem:sic pulchrius dicitur domin⁹ donauit seruum libertate. Condono tibi hoc munus:sic elegã

eius. Condono te hoc munere. Corona naualis ea erat: qua donabatur qui primus nauali prelio armat⁹ in nauē hostium vi transiliebat. Et illa ex auro composita erat quasi rostris nauium insignita. Sabini fuerunt populi in italia qui ciuitates sine moenibus incolebā:. Hic cum pro raptis virginibus bellum aduersum romulum gessissent: composito foedere in vrbem Romam transierunt: propriis sedibus relictis. Corona naualis Sabini.

xcv. Prępositio quę solet adiūgi nomini pulchrius verbo adiungitur.

Interdum vero ꝓpositio que nomini ac casui preponitur pulchrius venustiusq₃ verbum precesserit in quibusdam verbis. Quale est si quis dicat: eo ad te vt dicat poti⁹ adeo te: & loquor ad te: poti⁹ alloquor te/cedit de vita: decedit vita. cedit ex humanis rebus/excedit reb⁹ humanis. Et ī aliis quibusdam consimiliter.

Prępositio accusatiuo vel ablatiuo suo casuali iūcta: elegātius verbo per compositionem adiungitur. eodem accusatiuo vel ablatiuo manente: & recto a verbo qui prius ponebatur cum prępositione. vt piscis tranat equora: potius q̄ nat trans equora/Fluuius vrbem perlabitur: potius q̄ labitur per vrbē. Auis cœlo delabitur: potius q̄ labitur delo. Hoc etiam in verbis transitiuis habet locum vt nauta traduxit me fluuium potius q̄ ducit me trans fluuium: adducit naues portum potius q̄ ducit naues ad portum. Virgilius detrudūt naues scopulo. In quibusdam autem verbis non manet idem casus qui prius prępositioni iungebatur vt superi aspirent nostris ceptis non nostra cepta: illi fortuna arridet non illum. Minister astat domino non dominum: & in aliis plerisq₃ verbis. Virgilius.

xcvi De minus aduerbio.

Minus aduerbium q̄q̄ sępe significat non: nōnū q̄ tamen cum positiuo iunctum contrarie significationis comparatiuum demonstrat. vt Terentianum illud Phedria nemo fuit mimus ieptus pro prudentior. & nemo est te minus formosus. i. deformior: & sic de aliis consimilibus. Terentius

Minus quando significat non: sequitur hanc coniunctionē sin in secunda orationis parte positam & significantem idem ꝙ sed si: vt si virtutem studiose colueris: magnam tibi gloriā comparabis: sin minus feceris: eternū tibi dedecus paries. Minus in eadem significatione sequitur hāc dictionem quo pro vt. vt hanc rem tibi significare volui quo min⁹ errares. i. vt nō errares. Quando tamen minus positiuo preponitur: significat comparatiuum contrarium illi positiuo vt Cicerone nemo fuit min⁹ indoct⁹. i. doctior. Te nēo est mihi min⁹ inuis⁹. i. dilectior vel charior. Phedria nomen adolescentis in secunda comedia therentii: cuius ab autore exemplum adducitur.

Phedria

xcvii. Quid inter decem annos & decem ānis interest

Quotiens mltos aut dies aut annos dicimus per accusatiuū itelligim⁹ iuge tēporis curriculū esse fere cōtinuū. Sed per ablatiuū significatur ānorum siue dierum interiectio/ itermissioqꝫ. quare (vt ait Marcellus) optantes rectius accusatiuo vti debent siquidem ad secundam fortunam attineat. Inter est igitur ita si quis dixerit decē ānos in re militari versatussū ā ita decē ānis dedi operā rebus bellicis.

Accusatiuus (vt autoris est sententia) significat tempus continuatum qno toto aliquid factum est sine intermissione Ablatiuus vero tempus non continuatum sed aliqua more itermissione interruptum: vt tres annos dedi operam litteris cum assiduum fuit studium: tribus ānis dedi litteris operam cum studium non fuerit assiduum. Frgo per accusatiuum (vt sentit autor) potius q̄ per ablatiuum: amico fœlicitatem pręcari debemus: cum diuturnior accusatiuo q̄ ablatiuo significetur fœlicitas vt multos annos sis sanus: potius q̄ multis annis hic enim sanitatis interruptio non excluditur: Illic vero continua sine interruptione sanitas optatur. Verum hec differentia a Laurētio vallensi non probatur qui probatissimos auctores indifferenter accusatiuo & ablatiuo vsos dicit absqꝫ illa temporis vel continui vel non continui consideratione Quod nobis quoqꝫ factitandum est: & modo accusatiuo/modo ablatiuo sine vllo discrimine vtendum: accusatiuo tamen frequentius: nam elegantior est per accusatiuum sermo. Virgilius: Vna cum gente

Laurentius valla

Virgilius

tot annos bella gero. Idem. Hic iam ter centum totos regnabitur annos. Interdum prępositio per accusatiuo tempus significanti pręiungitur. Virgili⁹. m̄ltosq̧ p ānos errabāt acti fatis

xcviii. Cordi est.

Cordi homo etiā flexibiliter cordi hominis / cordi homini (vt priscianus inquit) significat iucundus iucundi iucundo: sicut & frugi. sed sati⁹ mea sentencia Marcellus opinatus est: dicit enim cordi est. i. animo sedet. Nam hec res mihi cordi est id est placet. Terētius in andria. An tibi hę nuptię sunt cordi. Mar. Cice. de perfecto oratore. flumen aliis verborum volubilitas cordi est. Et lucilius probe declarat cum inquit. Et quod tibi magnopere cordi est: mihi vehementer displicet. Terentius

Priscianus dixit hoc nomen cordi esse adiectiuum & indeclinabile sicut frugi. Dixit item cordi esse significare iocundum esse. Verius tamen arbitrantur alii: cordi datiuum esse singularem huius nominatiui cor cordis & cordi esse: significare placere. Vt tui mores sunt mihi cordi. i. placet mihi. Sedeo datiuo iunctū idem significat. Virgilius. Et sedet hoc animo Virgilius
Frugi homines qui & frugales dicuntur: sunt qui in omni re motibus animi moderantur. Et frugalitas virtus que motus animi regit & sedat: moderatāq̧ in omni re nouit seruare cōstantiam. Inde frugaliter aduerbium: temperate & modeste significat.

xcix. De tantisper.

Tantisper quod quasi est tā diu: ornate post se deposcit dum: quod ferme est donec vt illud Terentij in heautātimorumenos. Tantisper meum dici te volo: dum quod te dignum est facias. Ego tātisper magna voluptate afficior: dum apud te viuo. Terentius

Tantisper aduerbium temporis in priori orationis parte locatur sequente dum pro donec vt tantisper mihi gratus es dū

boni viri fūgaris officio. Sequitur interdum loco aduerbii dū: istud aduerbium quoad pro donec. vt tātisper hac re vtar: quo ad melius inuenero. Alia quoqꝫ aduerbia in per terminata exi guam temporis moram significant vt paulisper parumper. i. pauco tempore/aliquantisper aliquanto tempore sicut tantis per tanto tempore significare dictum est.

Pręceptum cētesimum. Quid iter delecto & oblecto iterest

Tu mihi charus es: ego te amo/tu mihi iocundus es/ego te delector. Sed delecto & oblecto nō similiter construuntur nam dicimus. delectat me hec res sed oblecto me hac re. delectabat socratē vite integritas. pittacus sese virtute & doctrina oblectabat. ego me oblecto ruri.

Delectare & oblectare verba trāsitiua significant ex aliqua re voluptatem capere. Constructione tamē differunt nam delecto solum regit accusatiuum. vt tue littere sūmopere me delectant. Cicero ad Appium. Sin autem quem mea instituta in prouincia non delectant. Sed oblecto postulat accusatiuū cū ablatiuo sine prepositione vt oblecto me mirum in modum tuis litteris. In voce autem passiua vtrumqꝫ verbum iungitur ablatiuo sine prepositione vt adolescentes delectantur ludo: sapientes oblectantur litterarum studio. Cicero ad appium. Multo magis meo facto delector q̄ tuo. Pittacus duplicato t scribitur: fuit vnus ex septem grecię sapientibus patria mityleneus: qui optimis institutis patriam constituit agrūqꝫ & ciuitatem ab infestis hostibus sua virtute tutatus est.

Pitacus

Ci. Fero hanc rem facile modeste moderate/equo animo.

Fero hanc rem patiēter seu patienti animo: splendidius dicitur ego hanc rem facile patior/& modeste fero/& moderate/& equo animo. Contra significantia aduerbia: grauiter/acerbe/egre/moleste/& iniquo animo. hec mihi iocunda res est/

hec res placet mihi/& que molesta est: displicet.

Hanc rem ęquo animo fero/placido/modesto/moderato benigno miti facili leui onimo: vel hanc rē placide: modeste: moderate: benigne: facile: leuiter fero idem significant Ouidi⁹. Similes aliorum respice casus: miti⁹ ista feres. Fero hāc rē ęgro animo: acerbo: molesto indigno iniquo: graui: tristi animo vel hanc rem moleste: acerbe indigne: egre grauiter fero. Terenti⁹ neq; hanc rem ęgre tulit. i. impatienter. Grauius amicorum q̄ propriam fero aduersitatem idest molestius. Ouidius Terentius

c ii. Affero, & dolet mihi.

Affero communissimum verbum est & quo multis locis vti possumus. Secunda fortuna affert mihi voluptatem id est me delectat. Aduersa fortuna affert mihi dolorē id est dolet mihi. Nam dicimus & hec res mihi dolet & doleo hanc rē. Sed redeo vnde digressus sum: littere tue afferūt mihi admirationē id est efficiunt vt admirer. affers testimonium id est testificaris: & ita dispersa est & vaga huius verbi significatio.

Afferre est aliquam animi affectionem siue qualitatem i aliquo efficere & eleganter datiuum cum accusatiuo petit. Quintilianus libro tertio. Afferunt laudem liberi parentibus: vrbes conditoribus: leges latoribus: artes inuentorib⁹: necnon instituta quoq; autoribus. Sic dicimus litterę tue attulerunt mihi gaudium. i. littere tue fuerunt mihi gaudio/vel affecerunt me gaudio vel magnum ex tuis litteris cœpi gaudium. He eni loquendi rationes eedem sunt. Virtus suis cultoribus affert gloriam & honorem. Doleo eleganter datiuo iungitur. Terentius. Sed hoc mihi dolet nos pene sero sciffe. Etiam accusatiuo iungitur vt doleo pedes vel dolēt mihi pedes: quod barbare dicitur pedes faciunt mihi malum. Interdum ablatiuo iungitur. Quintilian⁹ in sexto. Nemo nisi sua culpa diu dolet. Quintilian⁹ Doleo Terentius Quitilianus

c iii De perinde cum atq; vel ac preposita.

Peride ornatissime postulat post se: ac vel atq; &

totum simul perinde ac vel atq̄ habet eandem vi quam tanq̄. vt Camillus perinde atq̄ omnium sapientissimus. & cherea perīde ac foret eunuchus Et de hac re satis hec dicta sint hactenus.

Aulus Gellius

Camillus

Chretea

Perinde similitudinis aduerbium: requirit post se ac vel atq̄ vel vt pro sicut. Vt tuū negocium perinde ac meum curabo Tu perinde atq̄ mihi amicus multa in me prestas bn̄ficia. Aulus gellius. Perinde vt ipse in prelio versaretur: coram videre sese vociferatus est. Proinde autem coniunctio est rationalis significans propterea vt singularem in me beniuolentiam tuā declarasti: proinde summopere te amo. Camillus. nomen proprium ducis romani qui vrbem a gallis captam ciuibus restituit: & pristinam libertatem vendicauit. Cherea: therentianus adolescens qui in secunda comedia (cui eunucho nomen est) iducitur amore virginis captus: ad quam permenonis consilio pro eunucho deduct⁹ ē: & voto potitus. Eunuchus castrat⁹.

Aulus gellius

c iiii. De coeo.

Coeo non solum absolutum est: sed nonnūq̄ peruenuste casum habet accusatiuum. Coeo societatē tecum. Et hinc est illud Auli gellij in noctibus atticis de Pythagora deq̄ eius consorte: quod quisq̄ familie pecunieq̄ habebāt: in medium dabāt: & coibatur societas inseparabilis Sed eodem Cicero pacto est aliquando eo verbo vsus.

Pythagoras

Coire interdū simul ire significat siue congregari vt aues vnū in locum coeūt. Interdunm concordare, vt inter eos non mutua est amicitia: quorum animi non coeūt. Interdum rem habere: inde coitus concubitus Et his modis neutrale est. Deniq̄ significat comparare & concilare & tunc transitiuum est: accusatiuo iungitur & passiuum habet i or vt si inter homines vna esset aninorum coniunctio: coiretur amicitia indissolubilis: volo tecū societatem coire. Pythagoras philosoph⁹ qui philosophi nomen sibi primus vendicauit patria samius: cui⁹ precepta ouidius in decimoquinto metamorphoseos elegantissime descripsit.

cv. De mille hominum in singulari numero.

Mille hominum singulari numero significat mille homines. mille militū interiit: hoc est mille milites interierunt mille militum vulneratum est. i. mille vulnerati sūt milites Idq3 ornatū visitatūq3 ē

Mille aliquando substantiuum est singularis numeri neutri generis & indeclinabile: vt mille hominū est in vrbe: siue vnū mille hominum est ī vrbe. Et in plurali numero habet hec milia: horum milium/milibus declinabiliter. Et in vtroq3 numero requirit genitiuum pluralem post se vt duo milia hominū sunt in vrbe & non duo milia homines. Et possunt huic nomini milia addi quelibet nomina numeralia vt tria quattuor quinq3 decem centum mille milia virorum habitant in vrbe. Sed mille adiectiuum pluralis numeri tantum & indeclinabile petit nomē substantiuum eodem sibi casu iungi vt mille homines habitant in vrbe/mille vrbes euersę sunt/mille oppida diruta sunt. Et possūt huic adiectiuo mille pręponi aduerbia numerandi. vt bis mille homines id est duo milia hominum/ter mille/tria milia. & sic deinceps.

cvi De primus.

Primus significat etiam ordinem: quod nomē sequitur secundus tercius & deinceps alia eiusdem ordinis noīa: tñ mltociēs significat principalē vt hic ē nostre ciuitatis vnus oīm prim⁹: per se significat optimum: sed id postremum in raro est vsu oratorum.

Primus nomē numerale ordinale est qui cęteros omnes ordine pręcedit. Ouidius Prima ceres vnco glebam dimouit aratro. Secundo est precipuus & principalis. Virgilius Reginā thalamo cunctantem ad limina primi: pœnorum expectant. Inde primates vocamus in aliqua re precipuos vt primates vrbis/primates regni/qui & optimates dicūtur Tertio prim⁹ optimum significat vt is inter omnes merito primus habendus est: qui ceteros virtute precellit. Sed hoc tertium rarius ē.

Ouidius
Virgilius

cvii. De interdico.

Interdico tibi hac re & non hanc rem: vt interdico tibi aqua & igni. Plinius secūdus in epistolis. Carēt rege iure: quib⁹ aqua & igni interdictū ē.

Interdicere est prohibere: & regit datiuum significantem eum cui quicq̄ prohibetur: & ablatiuum significantem illud quod prohibetur/ vt interdico tibi domo mea & nō domum meam. Vel per verbum impersonale sic. Tibi interdictum est domo mea. Vel per verbum passiuum sic. Domus mea interdicta est tibi: vel tu interdictus es domo mea Sed hoc vltimū rarius est.

cviii. Quę nomina ornate syncopantur.

Nunc vero ad reliqua. neqꝫ enim inuitus omiseri ꝙ quę nomina ad numerum spectant in eorū pluralibus genitiuis syncopam efficiūt. idqꝫ cum vsitatum est: tum ad exornādam pertinet orationē. vt mille nummum potius q̄ mille nummorū/ mille denarium/ mille aureum/ & tot milia argenteum. Et ita de reliquis & i genitiuis omnium nominū secunde declinationis frequenter efficiunt.

Syncopa

Syncopa est littere vel syllabe a media dictione sublatio: & latine potest concisio vocari. Plurimum illa venustatis affert orationi si commode fiat presertim cum nimia syllabarum i aliqua dictione congeries: aures prolixitate offendit: tamouendū aliquid ē e medio: quo gratior breuitate fiat dictio. Quod quidem potissimū seruāt auctores in genitiuis pluralibus prime declinationis vt rex celicolum pro cęlicolarum / terrigenum pro terrigenarum. Etiam in genitiuis pluralibus secunde declinationis aut pecuniam significātibus vt duo milia nūmum pro nūmorum aut significantibus numerum. vt turris centenum pedum. i. centenorum. Ambitus quadragenum passuum. i. quadragenorum.

cix. Citra centenarium & post vigenariū minor numerus maiorem eleganter precedit mediante coniunctione.

Sed prosam scribentes & solutam orationem in nominibus solum numerum & mensuram significantibus atq; innumerorum nominibus eam plerumq; seruamus consuetudinem. & citra centenarium numerum siquādo post vigenariū duo numeri commemorandi sunt: vt eorum minor precedat & maior sequatur vt hic est vnum & viginti annos natus: duos & triginta annos viximus/ tres & quadraginta annos nauigaui: quattuor & quinquaginta annorum consumpsi etatem. Sed vltra centenarium & citra vingenarium: tritum ac vulgarem seruamus morem & sermonem. Quod autem sicut duodeuiginti nōnūq̄ dicimus & duodetriginta: ita & duodeuicesimo & duodetrigesimo manifestum est sed non quidem est frequenti oratorum vsu.

Hec pręceptio quattuor regulis facile declarabitur. Prima est. vltra decem & citra viginti sine copula minor numer⁹ maiori per compositionem preponitur: si vero copula intercesserit maior minori preponitur: vt octodecim annos natus sū: vel decem & octo annos natus sum. Maior autem numerus ē in proposito qui alterum in se continet tanq̄ suam partē. Minor vero numerus qui ab altero tanq̄ pars continetur. Secunda regula est. vltra viginti & citra centum minor numerus maiori: si mediet copula: preponitur: sed maiori minori sine copula preponendus est. vt vixi quattuor & viginti annos vel vixi viginti quattuor annos. Tertia regula. vltra centum quātumlibet progrediendo: maior numerus minori & cum copula & sine copula preferendus est vt vixi centum & viginti ānos vel centum viginti annos. Quarta regula. vltra decem: octauum quemq; numerum eleganter explicamus: per nomē numeri decimi sequentis significatiuum: cū hoc adiūcto duode compositum. Similiter nonum quemq; vltra decem numerum venuste exprimimus per nomen sequentis numeri significatiuum cum vnde compositum: vt duodeuiginti ānos na=

tus sum.i.octodecim:quasi duobus demptis de vigiti:vndeuiginti annos natus.i.nouēdecim:quasi vno dempto de vigiti. Sic duodetriginta.i.viginti octo / vndetriginta viginti nouē. duodequadragita:triginta octo:vndequadraginta/trigita nouē. Et he quattuor regulę in aliis quoqȝ nominibus numerum & ordinem significantibus locum habent vt quarto & vicesimo vel vicesimo quarto etatis anno hanc vrbem accessi/ centesimo quinto vel centesimo & quito ętatis anno pater obiit/ duodeuicesimo vel vndeuicesimo etatis anno te cognoscere cepi. Sic in aliis numerorum generibus:eadem penitus seruāda est lex.

cx. In dies & in diem.

Quid in dies? nonne pulcherrimus sermo est: ac significat per singulos dies/& quotidie: sed cum quodam in cremēto vt tua in dies accrescit virt⁹/ in dies homines sapiunt/stultorum hominum in dies accrescit infamia:sed cum dicitur in diem est terminus deputatus.

In dies non vna est dictio composita vt pleriqȝ arbitrātur: sed due dictiones scilicet prepositio & nomen accusatiui casus pluralis numeri sicut in naues.i.per singulas naues. Virgilius in quito eneidos. Muneraqȝ ī naues donat. Significat autem in dies quotidie:sed rei cum tempore crementum denotat. Et ergo cum dictionibus crementum significantib⁹ vt cōparatiuis/verbis inchoatiue forme & aliis consimilem habētibus significationem iungitur vt in dies meus in te amor accrescit. Tua in dies maior euadit virtus. Sed in diem significat pro vnius diei spacio & presenti tempore: futuri tēporis rationem nullo pacto habendo. vt Aues in diem rapto viuūt. Eandem quoqȝ differētiam habent in horam & in horas. hoc enim cremētum significat. Virgilius in bucolicis. gallo cuius amor tantum mihi crescit in horas Illud vero pro p̄ sēti tm̄ hora: vt in horam viuo.

cxi. Vt in verbis actionem aut passionem significantibus: varietati studendum.

Virgilius In verbis tam actionem q̄ passionem significantibus considerare debemus varias vocum inflexio=

nes atq; exitus: & modo his modo illis vti ꝓ aurium iudicio: vt fuere pro fuerunt/amarunt pro amauerunt/videre pro viderunt/norim pro nouerim/triumpharat pro triumphauerat & de aliis quoq; eodem modo Sed ne quid cōtra grāmaticę artis preceptiones fiat: hac via prouidēdum est.

In verbis bifariam possumus varietati studere. Primo vtendo cōcisis per syncopam personis loco integrarum. Cū enim verba habent vi in preterito: in eius & temporum ab eo formatorum personis potest fieri syncopa modo solam litterā remouēdo vt petii pro petiui/petiisse pro petiuisse. modo syllabam remouendo vt optaram pro optaueram optarim pro optauerim. Poetę tamen in aliis quoq; verbis quorum preterita in vi non exeunt: interdum faciunt syncopam vt apud Terentium. Intellexi pro intellexisti sepenumero est inuenire: & apud Virgilium accestis pro accessistis in primo eneidos cū ait. Vos & scilleam rabiem: penitusq; sonantes accestis scopulos. Secundo contingit in verbis varietas vbi due sunt voces eiusdem persone vna in consonantem altera in vocalem desinens: tunc enim eleganter vtimur vna alterius loco: si modo oportune hoc fiat vt potuere pro potuerunt. Cura ne hoc beneficio indignus videare pro videaris. Nam in secunda persona singulari verba passiua habent duplicem vocem in temporibus a presenti formatis quod tum carmini tum orationi solute non modicam affert venustatem. Terentius Virgilius

cxii. De quin.

Quin particula quomodo increpet vel exortetur quomodo itē confirmet & quomodo interroget: id satis exploratum est. Sed nos ea pulcherrime vtimur: cum dicimus nō possum quin gestiā/non possum quin doleam/nō possum qui admirer. Significat enim fere me non posse continere ꝙ nō doleam. Et ita de ceteris consimiliter.

Hec dictio quin aliquando increpat cum aspera interrogatione & sic verbum indicatiuum requirit. Terentius. quid stas Terentius

lapis quin accipis.i.cur non. Aliquando interrogat sine incre=patione: vt quin studes/quin ad me venies.i.cur non. Aliquando exhortatur Terētius. quin tu vno verbo dic quid est ꝙ me velis. Aliquando confirmat & significat quinetiam. Virgilius quin aspera Iuno que mare nunc terrasqꝫ metu cęlūqꝫ fatigat. Consilia in melius referet. Aliquando significat ꝙ presertim negatione precedente vt non dubium est quin cicero sit oīm oratorum clarissimus. Deniqꝫ quin significat qui nō: vel ꝙ nō vt nullus est quin te amet.i.qui te non amet. Nūq̄ ad te venio quin discedam sapientior.i. ꝙ non discedam sapientior. Ex quibus exemplis plane constat ꝙ hoc postremo modo: debet quin ante se habere dictionem negatiuam & post se verbum optatiui modi. Sic etiā eleganter postponitur huic verbo possum negatione precedente: vt quod vulgariter dicunt pleriqꝫ nō possum me tenere de plorādo: sic venustius dicetur: nō possum quin plorem: non possum quin gaudeā. Vel adiuncto hoc verbo contineo es ere sic non possum me continere quin plorem vel non possum continere lachrymas/nō possum me a lachrimis continere siue temperare. Virgilius. quis talia fando temperet a lachrimis? Deniqꝫ non possum tenere lachrymas. idē significat. Ouidius in secundo meta. Vixqꝫ tenet lachrymas/quia nil lachrimabile cernit.

Virgilius

Virgilius

Ouidius

cxiii. De locus est/vel multū/ vel nihil loci est huic rei.

Quid illud: nonne preclarū est vsu: locus est huic rei/multum loci est gaudio/plurimum loci ē tranquillitati. Et Terentianus dauus. Nihil loci est segnitię. Significant enī hec omnia predicta oportere nos lętari/vel tranquillos esse vel voluptatibus affici/vel non negligētes ac segnes esse: & sic in aliis huiusmodi.

Terentius

Locus duo potissimū habet significata orationem latinam multum exornantia. Primo oportunitatem significat. Virgilius. Et istam oro (siquis adhuc precibus locus) exue mētem. hoc pacto ordinātur eleganter in genitiuo cū istis dictionibꝰ nichil plurimum multum & cō similibus seq̄uēte verbo substā

tiuo cum datiuo. Terenti⁹. Nichil est loci preci relictū. Quod ergo sine ornatu dicitur: non oportet hic dolere: elegantius dictum fuerit: nichil loci est dolori. Nonnunq̃ in eodem significato cum genitiuo gerundii ponitur. Terentius in andria. Itē & multa alia que nunc non est narrandi locus. Secundo significat vicem siue vicariam pro altero existimationem: vt Te patris loco semper colui. i. pro patre/ & tanta veneratione quanta patrem. Terentius. Si te in fratris germani semper dilexi loco. Sic recte dixerimus hoc michi voluptatis loco est: quod significat hoc est michi iucundum & delectabile. Litteras tuas magni muneris loco expecto: hoc est pro magno munere. Sed de priori tantum in littera. Terentius Terentius

cxiiii. De magnopere & similibus.

Nonnūq̃ vero duo nomina siue prepositione addita siue non: aduerbii vim retinent vt magnopere pro valde/ maximopere pro plurimum maiorem in modum pro maxime.

Duo nomina vnum adiectiuum altarū substantiuū aliquando in vnam dictionem coeunt & fiunt aduerbia: d q̄ʒ bifariam euenit. Primo sine preposiōe vt summopere te diligo. i. maxime. Pleriqʒ virtutem magnopere extollunt: non tamen eā sequūtur. Tantopere. i. in tantum. Terentius. Ahne sui tantopere. Secundo prepositione intercedente vt mirum in modū te amo idest mirifice. hac de re maiorē in modum admiror. Sic admodum pro valde positiuo iungitur vt Cicero insignis admodum orator/ clarus ad modum vir/ supramodum idest preter modum siue plurimum vt supramodū litteris tuis gauisus sū. Prope modum significat quasi pene/ ferme. Terentius. prope modum tibi habeo fidem. Terentius

cxv De imprimis & similibus.

Sed ablatiui casus siue cū cōmercio prepositionis siue sine eo: vim habēt aduerbii vt īprimis. significat eni precipue ac preserti: & id (vt greci dicūt)

aduerbium ipſum(ſi ita appellãdum eſt) perorna te nominibus iungitur: vt iprimis ſapiens/impri mis eruditus. Sed ne a propoſito digrediar pau-cis iter dum pro paucum/ & multis pro multum. Verum hec alio loco oportunius.

Imprimis ex prepoſitione in & ablatiuo plurali cõpoſitum aduerbium eſt poſitiuis adiungendum. & ſignificat potiſſimũ ſiue precipue. Debet autem reſolui per prepoſitionem inter: et accuſatiuũ pluralem huius ſuperlatiui primus a ũ talis quidẽ generis quale exigit oratio. Vt Cicero imprimis eſt doctus: ideſt inter primos. lucretia imprimis fuit pudica. i. iter primas Id imprimis eſt honeſtum ideſt/iter prima. Eodem quoqꝫ mo do ablatiui plurales aiectiui ſepe trãſeunt in vim aduerbiorũ

Virgilius

Virgilius. Adqꝫ hinc reſpõſum paucis ita reddidit heros. Idẽ expediam paucis & te tua fata docebo. Non multis tecum a-gam ideſt multum. breuibus hanc rem perſtringã. i. breuiter.

cxvi De gerit cum nomine magiſtratus ſiue imperii.

Ille etiam modus optimus eſt vt ſiquis dicturus ſit quempiam hominem aliquẽ habere magiſtra-tum vel honorẽ ſiue imperium vt ex nomine ho-noris eiuſmodi & gero geris verbo pulcherrimã conſtituat orationem hoc pacto hic eſt rome con-ſul/rome conſulem gerit. ita conſimiliter impera torem gerit/principem gerit/pretorem gerit & a lia conſimiliter. Ad hos etenim viros rerum cura & adminiſtratio pertinet.

Gero cum ſignificat habere eleganter accuſatiuum habet ſi gnificantem dignitatem vel officium: aliqundo quidem cõcre ctum & aliquando abſtractum Concrectum vt hic gerit cõſu-lem/imperatorem/cenſorem/pretorem/queſtorem/ tribunum principem. Abſtractum vt hic gerit in vrbe magiſtratum/con-ſulatum imperium cenſuram/preturam/queſturam/tribunatũ principatum. i. fungitur officio conſulis imperatoris & c. ho-rum autem officiorum nomina alio loco declaranda ſunt.

Vsitata & perpulchra est sermonis oratio vt gerundiorum accusatiuis preposita inter: significet tēpus imperfectū indicatiui vel subiunctiui modi vel alterius / & dum particulam. vt inter ambulandum hostes offendi. hoc est dum ambularem / inter legendum videbas: hoc est dum legeres. Et sic pro varietate personarum ita explicandū est vti modo explicauimus. Sic seruius ī bucolicis virgilij. Inter agendum. i. dum agis: honesta locutio si dicamus inter cenandum hoc sum locutus. i. dum cenarem hoc sum locutus.

Cum verbum preteriti imperfecti temporis indicatiui vel coniunctiui modi adiūgitur aduerbio temporis dum / cū / quādo: elegantius verbum mutatur in gerundium accusatiui cas9 preposita prepositione inter. Quod quidē gerundium explicari debet per verbum talis persone & temporis: qualem sentencia requirit. vt multa inter legendum annotatu digna mihi occurrerūt. i. dum legerem. inter ambulandum de te cogitare cepi. i. dum ambularem. Quid inter eundum obsecro inuenisti id est dum ires.

cxviii de in pro erga vel contra.

In pro erga & contra pulcherrima est accusatiuo preposita: vt meus in te animus mea in te beniuolentia. vbiq3 enim significat erga. Iuuenalis inuehitur in domitianum Cicero habuit orationem ī catilinam. ibi enim contra significat.

In pro erga ornatam reddit orationem. Cicero. & tua summa in me beniuolentia que mihi iam a pueritia cognita ē. Itidem pro cōtra. vt magnum in romanos bellum gessere carthaginenses. Deniq3 significat pro: & actō quoq3 iungitur vt in amoris nostri declarationem hec munera ad te missa volui. Do- Cicero
mitianus filius vespasiani & frater titi cui īmatura morte sublato successit in regno sed moribus longe ab eo dissentiens vt

Catilina lato tractat suetonius. Catilina romanus ciuis flagitiosissimus de quo late Salustius scribit.

cxix. De apprime.

Apprime pro valde recte apponitur nominibus quemadmodum de imprimis superius supra dictum est. Vt Virgilius apprime nobilis/res apprime vtilis/& ita de aliis similibus.

Apprime quantitatis aduerbium sicut valde tribus longis constat syllabis: quod ad sustollendum eorum errorem dictũ est qui penultimam pronunciatione corripiunt. Significat autem valde & positiuis iungitur in andria. Terentius. Nãq; id arbitror apprime in vita esse vtile vt nequid nimis. Virtus homini est apprime necessaria. Virgilius autem vt hãc dictionẽ carmini aptaret dixit apprima nominaliter vltima correpta. cum in secũdo georgicorum inquit. Flos apprima tenax. Vbi teste seruio apprima pro apprime posuit.

Virgilius

cxx. Vt res apte coniungitur adiectiuis possessiuis.

Res nomen latum diffusumq; est: sed eo pulcherrime vtimur cum adiectiuis possessiuis noĩbus & p̃serti huiusmodi: vt cũ dicitur res bellica/res domestica/res publica/res familiaris/res militaris: & de similibus pariter.

Res interdum negocium significat. vt tuam rem eque atq; meam curabo Horatius. Tunc tua res agitur paries cum prodimus ardet. In hoc significato eleganter nominibus adiectiuis adiũgitur. Terentius. Adolescentulo abhorrẽti ab re vxoria. Sic recte dicimus. Hic in re ciuili iam diutius versatus est In re scholastica morum probitas & animi modestia mirum in modum commendantur. Preter litteram interdum res significat diuitias. Terentius. Cuius frater aliquantulum est ad rem auidior. Nonnũq̃ imperium. Virgilius. Postq̃ res asie p̃amiq; euertere gentem. hinc rerum potiri dicitur qui summam imperii consecutus est. Deniq; vtilitatem significat Terenti⁹ i andria. Gi in re est vtriq; vt fiant. Vnde hoc e re tua factũ ẽ id est pro tua vtilitate Alias eiusdem nominis acceptiones ex aliis abunde est inuenire.

Horatius
Terentius
Terentius
Virgilius
Terentius

cxxi. De prestolor.

Vt aliqua veluti signāda instituā: pstolor verbū plerunq; poete acusatiuo iungunt: Cicero connectit datiuo vt quē prestolaris: prestolor iohāni.

Prestolari verbum deponens: expectare significat & accusatiuo iungitur apud poetas. Terentius. quem prestolaris per meno. Apud oratores vero datiuo vt prestolor tabellario. Cuius ex Cicerone plurima facile exempla occurrunt. Terentius

cxxii. Assentior/tio. impertior/tio.

Multa sunt verba qbus p eandē significanciā & passiua vtimur voce & actiua Et (vt omittā pene innumerabilia) Cicero frequenter in his duobus modo actiuā modo passiuā vocem vsurpat assentior & assentio. vbiq; eadē cōstructiōis forma: & impertior. In ceteris auit fit multo rarius.

Vox actiua que in o desinit quācūq; significationem habeat. Vox passiua que desinit in or cuiuscūq; significationis fuerit. Complectitur ergo vox actiua in ea (qua autor vtitur) acceptione vocem actiuam & neutralem secundum donatum. Et vox passiua hoc in loco suo ambitu continet vocē passiuā depo nentalem & communem secundum donati diffinitionē. Itaq; assentire verbum neutrum secundum vocem/vel assētiri deponens vbiq; tamen neutrum secundum significationem: est assensū prebere & datiuo iūgitur. Virgilius in secundo eneidos. Assensere omnes & que sibi quisq; timebat: haud facile tibi assētiar. imptio vero in voce actiua vel imptior in voce deponētali: vbiq; significationis trāsitiue: est dare siue distribuere & iungitur datiuo cū accusatiuo vel actō cū ablatiuo vt pr imptiuit mihi mlta bona vel imptiuit me mltis bonis: vl impertitus est mihi multa bona. Vel impertitus est me multis bonis. Terētius in eunucho. Sūma salute suū permenonē imptit gnato. Dicimus etiā impertior in significatione passiua quod huic verbo imptio is respōdet. vt multa bona mihi sūt a patre imptita. Partior verbū simplex idē significat scilicet i partes diuidere: vt pater mihi partitus est sua bona/vel i me ptitus ē sua bona. Virgilius. & socios partitur in oēs. Dispertio is/vel disptior iris: alterū cōpositū significat diuersis distribuere. vt summa bonitas hominibus sua bona dispertit. vel/dispertitur Virgilius Terentius

Virgilius
Mãtuanus
Sic alia pleraq; verba eandem constructionem & significationem sub diuersis habẽt vocibus vt preuerto/or. Virgilius. Volucreq; fuga preuertitur hebrum. reuerto or: vocifero or. Mãtuanus. Vociferant altum lateq; incendia iactant. Sic populo as/populor aris. Virgilius. Venimus aut libicos ferro populare penates. Comito as comitor aris. Ouidius. Ac nostros comitate gradus simul ardua montis Medico as: medicor aris. Virgilius. semina vidi equidem multos medicare serentes. & similia.

Ouidius

cxxiii. Vsu venit.

Vsu venit ornatissime pro contingit ponitur.

Vsu venire eleganter cum datiuo ponitur pro euenire contingere accidere. Sępenumero vsu euenire solet vt in autorem scœlera redeant sua. Interdum vsu venit ꝙ boni aduersam & mali prosperam habeant fortunam.

cxxiiii. Vsurpatio & vsurpare.

Vsurpatio & vsurpare non ita intelligi debent sicut iurisconsulti vtuntur: sed vsurpationem oratores in frequentem vsum nominant: vt vsurpare in frequenti vsu habere.

Iuriscõsulti dicunt vsurpare esse: rem alienam vt suam detinere/ac in suum vsum applicare. hec tamen significatio apud oratores non est vsitata apud quos vsurpare significat frequẽter vti. vt Cicero hoc loquendi genus sepius vsurpat. In voce passiua sic. Quę a probatis autoribus vsurpata sunt vocabula & nos quoq; vsurpare debemus. Vnde vsurpatio freques vsus vt Crebra est apud Ciceronem huius verbi vsurpatio.

cxxv. Deficit cum accusatiuo.

Hęc res me defecit id est deest mihi hec res: vt deficit me dies/vita q̃primum mortales deficit. Sed deficio hac re magis poetarum est.

Deficere deesse significat & aliquando datiuũ habet quod rarius est vt deficiunt michi vires/pro tanto onere subeundo.

Interdum accusatiuum vt deficit me animus. Ante me dies deficiet q̃ omnia dixero. & hoc ornatissimum est. Interdum habet ablatiuum vt deficio viribus. In voce passiua deficior idest deseror relinquor nonnunq̃ inuenitur. Ouidius. Deficior prudens artis ab arte mea Nam deficio accusatiuo iunctum relinquere & deserere potius q̃ deesse significat. quare actiuam tu3 significationem retinet. inde participium defectus a um passiue quidem vocis sed actiue significationis. Nempe significat fractum debilitatum/ & quod propemodum deficit. Ouidius que vires defecto reddat amori: & ablatiuo iungitur vt sum defectus labore. At nomen verbale defectus/us/ui/carentiam & absentiam significat. vt defectu naute nauis facit naufragium idest quia nauta non est presens.

cxxvi. Omnis pro omnes

Nunc autem ne ea que perutilia sunt & ornatissima omittamus intelligendum est ꝙ que nomina tercie declinationis tam nominatiuum q̃ genitiuum singularem habent similes. sertim si genitiuus pluralis in ium exiuerit: eorum frequenter accusatiuus pluralis in is terminari solet raro in es vt omnis pro omnes/mortalis pro mortales inanis ꝓ inanes. Similiter (vt ipse quoqȝ testatur priscianus) in es & in is terminata reperiũtur vt sortis & sortes/partis & partes/pontis & pontes. In reliquis rarius id fit que est poetarum venia.

Nomina tertie declinationis non crescentia in genitiuo singulari & habentia ium in genitiuo plurali habent in accusatiuo plurali is longam pro es. Quod in adiectiuis sepius vsu venire solet. De carentibus singulari numero idem subit iudiciũ sicut de habentib⁹ vt tris pro tres. Virgilius in tertio eneidos Tris adeo incertos ceca caligine soles. Idem in primo. Crudelis aras traiectaqȝ pectora ferro. Etiam nomina terminata in ns & rs q̃uis genitiuum singularem habeant excedentem nominatiuum in syllabis: & inueniuntur habere is pro es in ac-

cusatiuo plurali modo habeant ium in genitiuo plurali vt pre claras artis edoctus est pro artes/fontis pro fontes: sapientis pro sapientes: hoc tamen posterius poetarum licentia potius q̃ regula & lege concessum est. Nec extenditur hoc preceptũ ad nominatiuum & vocatiuum pluralem q̃uis pleriq; credide rint communem tribus pluralis numeri casibus hanc legẽ eẽ. Obstat enim doctissimorum id non vsurpantium autoritas.

cxxvii. De propediem & postridie.

Quedam aduerbia sunt que epistolis maxime cõ gruunt sicut prope diem/quãprimũ/cito/confest. & postridie quod multi ignari litterarum & grã matice artis expertes exponũt post tres dies Sed tu(ne eodem ducaris errore)crede postridie sig nificare postero die. Et eo pacto Marcus Cicero accepit & alii eruditissimi viri.

Propediem significat tempus statim futurum quod vulga riter dicunt quidam in breui vt nũcius propediem venturus e q̃primum significat continuo. Cicero ad marcellum. Cura ig tur vt q̃primum venias: venies enim mihi crede expectatus. At cum primum due sunt dictiones sicut quando primum. i. postq̃ posteaq̃/simul ac/simul atq;/simul vt/vt duo verba po stulant: q̃primum vnum tantum vt cum primum ociũ nactus fuero: litteras ad te dabo. Pleriq; tamen errore ducti & nihil interesse credentes hoc pro illo vtuntur: & dicunt q̃primum ocium nactus fuero vbi rectius cum primum diceret. Cito ce leriter/confestim protinus/illico/continuo/euestigio. Postri die significat posteriori die sicut pridie priori die & ordinan tur primo cũ genitiuo vt pridie illius diei quo ad te veni: mor bo captus sum/postridie calendarum martii recessi. Cum accu satiuo vt pridie calendas ianuarii ad te veniam & postridie no nas ianuarii recedam. Interdum habent post se aduerbium q̃ vt pridie q̃ recessi te allocutus sum/postridie q̃ vrbem intraui te salutaui. Aliquando sine casu & aduerbio vt has ad te litteras calendis ianuarii dedi: tuas autem pridie accepi. Terẽtius i an dria. Venit chremes postridie ad me.

cxxviii Primum/deinde/pre terea/ad hoc postremum.

At si quis multa referre velit pro prima re ponat primū vel primo: vtrunq₃ enim in vsu est. pro secunda deinde vel secundo loco. pro tercia: preterea/vel tercio loco. pro quarta (quod praro accidit) ad hoc/vel pterea/vel quarto loco In calce: postremo velpostremū demū. Sit igit huiuscemodi exēplū Tria sūt quę magnā michi afferunt voluptatē primū eniq optimū amicum natus sum: deide autem q singularem tuam erga me sępe testificaris beniuolētiā: postremū veroq te icolumē itellexi.

Quando in aliqua oratione multa occurrunt quodam ordine referenda: vt multe cause ad vnam rem afferēde. aut aliqd in partes digerendum: debet Prime parti preponi hoc aduerbium ordinis. primum. vel primo: Siquidem aduerbia ordinis a nominibus ordinis numerum significātibus formata: in vm vel in o terminantur. vt secundum vel secundo/tercium vel tercio/quartum vel quarto. Ante secundam partē secundum vel secundo loco. Ante terciam partem preterea vel tercio loco. Ante quartam si vltima non fuerit: ad hoc siue ad hec (qd aduerbium est ordinis significans insuper vel preterea) vel quarto loco. Ante vltimam partem: postremū vel postremo/demū/ deniq₃ nouissime: vt multa sunt: quę aīm meum ad te amandū vehementer impellunt. Primum enim/ q virtutem studiose colas: deinde q acri polleas ingenio: preterea q litterarum es studiosissimus: ad hoc q singulari me amore prosequeris: postremum q tuum in me amorem multis beneficiis clarissime testificaris/ostendisq₃: Ibi quinq₃ ad eandē rem adducte cause hoc pacto per ordinem sunt constituende.

cxxix De ordine harum cōiunctionum enim autem vero.

Quo iure id quoq₃ aduertendū est q tres inuenimus coniunctiones recto atq vsitato ordine: quę sunt enim autē & vero. Sed tu ipse hec oīa ac multo plura facile cognoueris: si Ciceronis scripta & imprimis ępistolas lectitabis.

Enim coniūctio rationalis est nō in principio sed medio collocanda. vt merito te amo: sępius enim de me bene meritus es Istę vero coniunctiones rationales: nam/quia/qm̄ quando quādoquidē/quippe nēpe semper preponūtur. nāqȝ & si quidē interdum preponuntur/interdum vero interponuntur. vt nō mireris obsecro: ꝗ tantopere exte litteras petā: ea nanqȝ est amicorsi consuetudo: hę duę coniunctiones vero. &. autem significātes idem ꝗ sed: nūq̄ preponūtur. sed semper interponunt differenter tamen: quia autem negationi postponitur: vero p̄ponitur. vt iohannes studiosus est: non autē ingeniosus: vel studiosus est: ingeniosus vero non. Pręterea dicimus eniuero tū vero. at vero. sane vero. ita vero/iam vero. non tū dicimus eni autem/tū autem/at autem/sane autem & sic de aliis. Verū coniunctio aduersatiua in principio oratōnis ponitur. Vt Te huc venturum arbitrabar. verum mea opinione deceptus rem aliter euenisse cognoui.

cxxx Memorie proditum est.

Memorię proditum: significat scriptum ē. Multa enim talia ornatissime vsurpantur variis cum significantiis: vt memorie tradere/mandare scriptis/mandare litterarum monumentis. quorū ferme omnium eadem vis est: sed mādare memorię aliud sibi videtur.

Memorię prodere vel tradere est scriptum relinquere. Vnde res memorię prodita vel tradita dicitur quę in scriptis redacta est: vt memorię proditū est romanos cum bello tū virtute cęteris prestitisse Memorię traditū accepim⁹ romanos atroianis ortū duxisse Mandare litteris vel litterarum monumētis idem significat: vt egregia illustriū virorum facta litteris mandata sunt/vel preclara nobilium virorum facinora litterarum monumentis tradita mandataqȝ sunt. Memorię mandare est aīo reponere siue memori mēte condere. Et qđ pleriqȝ inepte dicunt retinere vt quęcunqȝ didisseris: memorię māda. i. annimo fige vel menti tenacius hęreant. nichil te scire existima nisi quod memorię mādatum fuerit & sic de consimilibus.

cxxxi. Fallit me hec res.

Fallo verbū tritū ē apud Ciceronē. Fallit me hec res dicim⁹/fallit te spes qđ ē frustrat̄ & decepit.

Fallo ꝑ decipere & frustrari noiatm̄ exigit significātē illud quod aliquē fraudat: & accusatm̄ significātē personā que fraudatur. vt hec me fefellit opinio. Virgilius. nec me mea cura fefellit In voce passiua petit ablatiuum sine prepositione. vt falsus sum mea spe. Sabinus. fallitur augurio spes bona sepe suo. Ille sua opinione falsus est idest fraudatus. Virgilius Sabinus:

cxxxii. Missum facere.

Missum facere. i. dimittere: venustū & ornatū est Nā missā hanc rē facio significat dimitto illā rē.

Facio verbum ornate ponitur cum hoc accusatiuo participiali missum in quolibet genere & vtrolibet numero pro varietate substantiui additi. vt te missum fatio. i. dimitto. Terenti⁹. nos missos face pro fac. Antiquum enim est imperatiuū & absoletum huius verbi facio: quo tamen Ouidius vsus est in secūda epistola. Philliface expectes demophoonta tuū. Itē in epistola laodomie ad prothesilaum. Et dicet referas arma face ista ioui. nam ratio carminis non admittit fac monosyllabum & longum. Sed hec missa faciamus alia nō minus vtilia dicturi. Terentius

cxxxiii. De ne quidem.

Ad hoc & ī eadem oratione duę hę particulę ne & quidē pulcherrime sūt: siquis fuerit illis recte vsus: Nam cum ponuntur: semper aut aliquid dictum est/aut mente concipitur. Vt ne audiui quidem. Significat enim exempli causa: non solum non vidi sed neq̧ etiam audiui. Item aliud: exemplum. Philosophię studia democritus non solum non intermittit: sed ne remittit quidem. Remittere nāq̧ philosophiā est remissius philosophari.

Ne pro non eleganter habet post se hanc dictionem quidem aliquo tamen interposito. Tot ac tantis virtutibus ornatus est Cicero: vt ne vna quidē ei deesse videatur. Adeo firma erit tui apud me beneficii memoria: vt ne vlla quidem obliuione aboleri possit vnq̄. Vbi autem in prima orationis parte hę particule ponuntur aliquid interdum subauditur & subticetur intelli=

gendum: vt ne vllas quidē gratias egit. idest non modo gratias non habuit: sed neq vllas egit. Frequentius tamen in secunda parte sententie locatur ad rem minorē: precedēte nō modo cū negatione ad rem maiorem. vt hic non modo michi nō est iocundus / sed ne gratos quidem. Et summatim vbi in oratione latina ponitur negatio: eius loco fere semp poni potest ne quidem Quintilianus in primo. Gaudemus si quid licentius dixerint: verba ne alexādrinis quidem permitenda deliciis risa & osculo exipimus. Democritus philosophus ex Abdera vrbe Trancię oriūdus & hinc abderites vocatus est: de quo vide diogenē laertium. Intermittere. interlarare. interrumpere. vt cū quis cœpto desistit rursum operaturus: ille intermittit opus. Sic intermittere studium est illud interrumpere. Remittere vero studium est ipsum diminuere & minus diligenter q̄ ante illud exercere. vt remissior est Iohāni litterarū cura q̄ an fuerat

cxxxiii. De ordine plurium sine cōiūctione.

Sed ea quoq adhibenda diligentia est: q siquando plura ponimus presertim sine copulatione q articulus est: & si idem videant significare: quod vehemētius sonat magis collocetur in calce vt tua virtus laudanda / probanda est nam probāda est magis: q fit animi iudicio. magistrat⁹ diligere. amare. colere. debemus. probatissimos viros: omnes homines verentur / obseruāt / admirātur. quę turpia. obscœna tetra. fœda sunt: ea fugere & asp nari debemus. Virtutis / officij summa laus est: nā officium habet accessionē actiōis. Sed in his quoq ordo quidem spectandus est. q si tria: quorum duo partem aliquam significent / tertium sit communi⁹: id profecto plerūq debet in fine collocari: nisi se habuerit quodā generis modo: tunc eni econtrario fit. quod nunc liquido ac perspicuo pa

tefaciam exemplis: ac prioris quidem exemplum est. Omnis in adipiscenda virtute cura. opera. diligentia. ponenda est. est enim cura consilium animi/opera corporis/diligentia vtrūq; complectitur. Item in republica plurimum industrię. laboris. temporis ponendum est. Amicos consilio/viribus/opera adiuuare debemus. Alteris nota exempla sunt. Non sunt par se res commode expetende: diuitie/honores/voluptates. Commodum enim generis locum detinet: cuius spēs sunt multę: puta quas modo numerauimus. Atq; item ani malia quęq; homines leones equi bonum videntur appetere. Sed vtcūq; res sese habeat si multa sunt quod pluris est debet poni in fine. Iam ad alia procedamus.

Hec regula in tres partes diuiditur. Prima est quando multe ponūtur dictiōes sine copula intermedia idē significantes vna tamē maius & altera minus quicquā importet: tunc que min⁹ significat primo poni: & que vehemētius in fine locari debet vt fiat gradatim a minori ad maius progressio. Terentius Adeo ne me ignāuū/adeo ingratum/aut in humanum putes vt neq; me consuetudo neq; amor neq; pudor commoueat. Idē i eunucho. Pergis scęlesta mecum perplexe loqui? quid ais sacrilega? quid ais venœfica? Omnes tibi opes operam/studiū animum & deniq; meipsum tibi deuoueo. Laudare est ore & voce aliquem commendare. Probare est alicuius virtutem animo approbare: hoc ergo maius est illud minus quemadmodum vocis iudicium animi iudicio est in efficacius. *Similiter* diligere est mediocriter/amare vehementer/colere cum veneratione. postremum ergo maximum est. Vereri est cum reuerentia timere/obseruare est venerari & honore quem amamus prosequi. Admirari est ob virtutis magnitudinem admiratione capi. quare postremum vehementissimum est. Turpia ihonesta/que virū studiosū minime decent. Obscœna/lasciua scurrilia. & p̄ter honestatē sordide ac petulāter dicta āt facta.

Terentius

Tetra.horrenda.nephanda:infanda. Fœda que adeo execrãda sunt.vt narrata audientium aures offendãt:quare hoc vltimum maximum est. Virtus est animę habitus ipsam perficiens atq3 opus eius bonũ reddens. Officium est ex virtute procedens operatio: & hoc quidem maius est:quandoquidẽ laus omnis ab ipsa actione surgit.non enim ob habitus tantum cõmẽdamur:sed ob bonas(quę ex illis enascũtur)operationes. Adde officium finem esse virtutis:quia ob officium exercendum ordinatur:finis autem pręstantior est his/quę sunt ad finem:vt in morali philosophia latius discutiendum est. Secũda pars est / si tria sint in oratione quorum duo cuiuspiam rei partem tantum denotant/ &tercium complectatur totũ/tunc illud generalius fine collocandum est.vt amicus amico consilium.vires.operam.pręstare debet:nempe consilium animi ẽ: vires corporis opera vtrũq3 complectitur. Tercia pars est/si multa in oratione eadem ponũtur:quorum vnum se habet vt magis commune ad ętera:quę sua significatione complectatur:quod communius est pręcedere debet: & specialia sequi. vt omnis virtus.fortitudo.temperantia.liberalitas. laudẽ meretur:Animalia rationis expertia.equi.boues.asini. longe sũt homine inferiora.

cxxxv. De quisquis/ vt vt/vbi vbi.

Multotiẽs geminatio in quibusdam tam verbis in finitis q̃ aduerbiis tanti valet:quanti id nomẽ semel& cũq3:vt quisquis pro quicũq3/quotquot ꝓ quotcũq3/quãtusquantus pro quantuscũq3/qualisqualis pro qualiscũq3/vtvt pro vtcũq3/ vbivbi pro vbicũq3/Et id aduerte diligenter.

Quando iste dictiones quis.qualis.buntus.quod.vbi.vt.& similes geminantur:significant idem:q̃ simplex dictio composita cum cũq3 vt quãtum quantum.i.quantuncunq3/ quoquo ꝓ quocunq3.quotiens quotiens ꝓ quotienscunq3.Terentius: Iã vbi vbi erit inuentum tuum pamphilum/& adductum curabo. Et petunt hę dictiones geminas orationes:quoniam vno verbo sentenciam non complent: vt hoc quidem negocium expediam:vtcunq3 ferent vires. Pręterea conponuntur predictę dictiones cum uis.vt quiuis.quantuuis.quouis.vbiuis.&

Terentius

significant idem quod ipsemet composite cum libet: vt quilibet/quantumlibet/quodlibet/vbilibet/scilicet indifferentiam persone: quantitatis: vel loci: vel cuiuspiam alterius rei & vnū tantum requirunt verbum. vt vbiuis loci maneamus. id est. in quocunq3 loco placet vel petis. Illud etiam non est omittendum q̄ q̄uis quicunq3 & quisquis idem significent: non tamē eodem modo inflectuntur nec eosdem retinent casus nam q=cunq3 per omnes casus vtriusq3 numeri in triplici genere declinatur nec vllus casuum ad integram declinationem facientium ei deest. Sed quisquis geminata dictio solum illos habet casus singulares & plurales qui nominatiuum singularem syllabis non excedunt: ceteris autem nominatiuo in syllabis supcrescentibus caret. Quare in singulari numero nominatiuum habet in omni genere accusatiuum & ablatiuum vt quisquis quemquē quoquo: queque quamquam quaqua: quicquid quicquid quoquo: & caret genitiuo & datiuo singularibus nominatiuum in syllabarum numero superantibus: non enim dicim⁹ cuiuscuius cuicui. In plurali numero nominatiuum & accusatiuum pluralem tantum habet vt qqui. quosquos. queque quasquas queque queque vtroq3 nominaliter scripto: nā queq3 vbi secunda pars coniunctio est correpta: venit a quisq3 & significat omnia: de quo nunc sermonem non agitamus. Et caret' genitiuo datiuo & ablatiuo pluralibus: q̄ his casus plures nominatiuo syllabas habeant/dicimus enim nunq̄ quorumquorum quibus quibus licet enī ars omnes admittat casus: vsus tñ (quē penes arbitrium est & ius & norma loquendi) huiusmodi excrescentes casus non recipit. Et quoniam de comqositis huius dictionis quis incidit sermo: non videbitur huic loco incongruum id vnum de illis adiicere: q̄ hoc nomen infinitum siue pronomen (nihil enim in presentiarum refert) in nominatiuo singulari fœminini generis/& nominatiuo & accusatiuo plurali neutri generis habet quę vel qua: quod nō est intelligēdum de ipso simplici q̄ in differēter alterā illarū terminationū in p̄dictis casibus hēat Dicimus em̄ in sīplici in p̄dictis casibus sēper quę nec vnq̄ recte loquētes dicerem⁹ qua: sed hoc ratione cōpositorum eius positum esse cognoscant oēs: nam aliqua eius composita habent e in predictis casibus & non a. Cōtra alia habent a & non e: ad quod clarius dinoscendum ponuntur duę regulę. Prima. omnia composita pronominis q & etiam pronominis quis habentia hoc ipsum pronomen in principio cōpositionis: habent i noīatiuo singulari fœminini generis & ī noīatiuo & acc̄ō plurali neutrius generis. e. & nō

Quicunq3 quisquis

Cōposita a quis & qui

a.vt quidam.quiuis.quicunq; quilibet:habent quidam.queuis quecunq; quelibet & non quadam quauis quacunq; qualibet. Item quisnam quisquis quispiam quisputas quisq; quisq̄ habēt quenam quepiam queputas queq; queq̄ & non a. Secunda regula est/ q̄ composita huius pronominis quis habētia hoc ipsum pronomen in fine & non in principio:habent in nominatiuo singulari foeminini generis & in nominatiuo & accusatiuo plurali neutri generis.a.& non e.vt aliquis aliqua & nō alique/siquis siqua & non sique. Virgilius.Siqua tui coridonis habet te cura venito/nequis nequa non autem neque. Virgili⁹ in octauo eneidos.Atq; hos nequa forent pedibus vestigia rectis.

Virgilius

Simplicis autem nominis infiniti quis vel qui in numero singulari masculini generis duplex nominatiuus diuersa(vt satis omnibus cōstat)sortitᵉ officia nam quis interrogat & nō refert.qui vero refert non autem interrogat:in ceteris casib⁹ eadem voce huiusce pronominis interrogamus & referimus: excepta hac neutra voce quid:qua interrogamus solum referimus vero nūq̄. Proinde ab altero neutrius generis nominatiuo multū differt. Nam quod refert & interrogat & adiectiui fungitur officio:nam substantiuum eiusdem cum eo generis numeri & casus sibi asciscit:vt quod munus/quod donū/ nec alterum secum adiectiuum admittit nisi illud in vim substantiui transierit vt quod bonum/quod malum. Quid vero interrogat solum aut inde terminatam reddit locutionem cum significat aliquid: & substantiui naturam habet. Adiectiuum enī & genere & numero & casu sibi conforme recipit. vt quid vtile/quid dignum tantis meritis rependam? Substantiuum vero eodem casu secum nunq̄ habet sed bene ī genitiuo casu positum vt quid animi habes/quid cause est q̄ ad me non veneris:quēadmodum tertio & vicesimo precepto latius declaratum est. Eandem seruant differentiam in neutro genere composita huius pronominis quis. & qui.nam que.o.ante.d.habēt adiectiuorum seruant naturam.vt quoddam/aliquod/ quodlibet/quodcunq;:sed que.i.ante.d.retinēt substantiua sunt:quiddam.aliquid.quicquid quicq̄ quippiam. De quorum quidē cōpositorū & simplicis natura latius tractanda alius requiritur locus:nec debet quisq̄ istorū acceptiones:& que grāmatice locutioni conducūt proprietates:vt exiguū aliquid relinquere aut cōtēnere:nempe ex his recte intellectis certa patet ad eloquentiam via:quibus sane neglectis aut perperam intellectis ne latinum quidem sermonem quisq̄ proferre posset.

Et id aduerte diligenter: accedit pro additur q̃ vsitatum est tam pulcherrimū videri debet. Vnde & accessio additionem signat. vt ad meas miserias mihi accedit dolor. i. additur.

Accedere pro adire accusatiuum vel loci vel persone sine p̄positione requirit: vt accessi patrem. Interdum adiungitur prepositio ad. Terentius in eunucho. Accede ad ignem hunc: iam calesces plus satis. inde accessus. us. ui. nomen. i. aditus. Ouidius Quo ferar? accessum terra paterna negat. Accedere vero p̄ addi. & adiungi. datiuum exigit. vel accusatiuum cum prepositione. ad. vt malo malum accedere solet. Ad meam paupertatem mihi accessit & moribus. Inde accessio: adiectio/cremētum. vt siqua tibi fortune accessio fuerit: ne mei sis immemor oro. Tantus est meus in te amor: vt ne vllam quidem accessionem illi posse fieri crediderim. Terentius Ouidius

cxxxvii. De cōfido.

Confido non sicut quidam arbitrant̄ (nescio quo pacto) construitur: sed iungitur datiuo/alias ablatiuo casui & in his potissimum versatur: que ad animum spectant. vt confido tua virtute/humanitate/tuo consilio/& idem de aliis huiusmodi.

Confitere est fiduciam habere nec accusatiuum cum prepositione super aut ablatiuum cum preposione ī post se petit vt pleriq; arbitrantur. Sed vel datiuum. vt tue humanitati confisus ad te confugere decreui. Vel ablatiuum sine prepositione vt tua (qua in omnes vteris) benignitate confisus: opem tuam implorare statui. Simplex autem fido modo datiuum habet Mantuanus. Fidite virtuti: fortuna fugacior vndis Baptista Mātuanus
Non manet: & certam nescit habere domum.
Modo ablatiuum: vt tua fisus beniuolentia intrepidus te accessi. A fido fiducia in bonam partem. A confido confidentia in malam partem accipitur pro malefaciendi impudentia & audacia. Terentius. O ingentem cōfidentiam. Terentius

cxxxviii. Credo pro committo

Credo quoq; p̄ cōmitto/ornatissimū ē: vt credo tibi consilia mea/credo tibi grandem pecuniam.

& sic de aliis.

Ccredo pro committo transitiuum est & datiuum cum accusatiuo postulat. vt credo tibi negocia mea. Virgilius. Ausus se credere cœlo. Interdum fidem habere etiam trāsitiuum. vt Quintilianus in sexto Credēdum doctissimis hominibus: qui vnicum aduersorum solacium litteras putauerunt. Vnde res non est credita quę non accepit fidem apud audiētes. Virgili9 Ora dei iussu non vnq̄ credita teucris Inde nomen credulus/ qui credit. Virgilius. sed nō ego credulus illis. Inuenitur hoc nomen cum accusatiuo mediante prepositione in. Ouidius

Virgilius

Conscia mens recti fame mendacia ridet:

Ouidius

Sed nos in vicium credula turba sumus.

Et credibile quod credi potest. Incredibile quod hominum fidem excedit. Deniq; credere est fidere: & datiuum solum petit. Virgilius in bucolicis/ O formose puer nimiū ne crede colori. Idem Non bene ripe creditur.

cxxxix Grandis/ maior vel minor natu.

Grande adiectiuum nomen proli vel ętati conuenit vel pecunię. pecunię exempla supra posuimus. Sed hic grandior nestore videtur: id est videtur ꝙ nestorem vincat ętate & antecedat: hic ē grandis natu: grandissimus natu significat longœuum hominem atq; admodum senem. Et quia de natu facta mentio est: maior natu ornatissime significat seniorem/ sicut minor natu iuniorem.

Grande adiectiuum significat magnum. & attribuitur interdum moli vt grandia saxa & edificia recte dicimus. Attribuitur & pecunię: vt hic grandi pecunia mulctatus est. Preterea proli vt hic filiorum est grandior. Deniq; ętati & cęteris quidem frequētius: vt hic est grandis ętate/ ęuo/ natu. i. pfecta etate/ grandior ęuo q̄ iohannes. i. maiorem habet ętatem/ grandissimus natu. i. annis & ęuo maturus siue grandęuus. Natu vero ablatiuus est singularis ętatem significans: & recte adiectiuis cuiuslibet gradus excessum aut diminumētū significantibus additur. vt iohannes est maior natu ego. i. senior/ maximus natu. i. antiquissimus. Sū minor natu q̄ iohānes. i. iunior.

Ego sum minimus natu fratrum.i.minimam inter fratres eta tem nactus. Nestor filius Nelei rex Pyli:trecentos annos vi xisse memoratur.vt ipse apud Ouidium de seipso refert. An= nos vixi bis centum iam tertia viuitur etas. Nestor

cxl. De parenthesi

Insuper haud illepida fit interpositio nonnunq̃ in oratione atq̧ interiecta parẽthesis:vt dedisti ad me(que mea sũma est voluptas) suauissimas lit teras.omnes amicos(nisi fallor)plurimum admi= ror. Scire velim ex te(ea nãq̧ est amicorum con= suetudo)quid nuper i causa marci antonij egeris. Et ita demum re postulante nostram orationem huiusmodi interpositionibus aspergamus.

Parenthesis latine interpositio dicitur & est integrę sen= tentię inter alterius diuise partes interceptio:duobusq̧ semi= circulis a sentẽtia cui interponitur distingui solet. Ea ornatis simam reddit orationem: si modo accommodate & deceden ter fiat:neq̧ nimium frequens:sed materia orationis expeten= te.vt me vltima(vt ita dixerim)suspiria trahẽtem ad vitam re uocasti. Tuę litterę summam (mihi crede) voluptatem animo meo attulerunt. Virtus(vt mea fert sententia) cęteris dignior habenda est. Si tibi vita(quod dii iubeant)sit superstes:mirum in modum gaudeo:sin languida(quod superi auertant)valitu= do:tuam sortem doleo.

cxli. De increbruit.

Hec res apud me increbruit:& fere significat ad aures peruenit:& rei noticiam significat.

Crebrescere frequentius esse & augeri significat. Virgilius. Crebrescunt optatę aurę.inde increbrescere frequenti narra= tione diuulgari & ad cuiuspiam noticiam peruenire:& accu= satiuum petit significantem personam vel locum cum prępo sitione apud.huius rei fama apud nos increbruit.

cxlii. Vt nos nescire quid dicamus.

Nescio hanc rem/ ignoro/preterit me/ fugit me/

latet me/huius rei nescius sum/ignarus sum/hec res scientiam meam fugit.

Trifariam rei alicuius ignorantiam exprimere possumus. Primo ponendo personam ignorātem in nominatiuo & rem ignoratam in accusatiuo cum istis verbo nescio/ignoro vt nescio huius rei veritatem. Secundo ediuerso ponendo rē ignoratam in nominatiuo & personam ignorantem in accusatiuo cum istis verbis fugit/preterit/latet: quę interdum significant ignotum & incognitum esse. vt huius rei veritas me fugit/illius rei noticia me preterit. Virgilius. Nec latuere doli fratrem iunonis & irę. Tercio ponendo personam ignorātem in nominatiuo aut altero quocūqȝ casu/& rem ignoratam in genitiuo cum istis adiectiuis nescius/ignarus/inscius/iperitus/ignorans Vt hui⁹ profecto rei sum nescius/Istius loci sum ignar⁹.

cxliii. Reliquū est pro restat.

Hoc reliquum est. i. hoc restat: per pulchre & magno cum ornatu idem significat. Exemplum est: omnia tibi & natura & fortuna tribuit: reliquum est vt bene & laudabiliter uiuas.

Reliquum est pro restat post se requirit coniunctionem vt cum verbo optatiuo. vt cū claro polleas ingenio/ & egregios preceptores nactus fueris: reliquum est vt litteris insudes. Cū tibi superi optimos prestiterint parētes/ & animum virtuti natum. reliquum est vt pro viribus bene agas. Sic dicimus nihil spei est reliquum: ille nihil pecunie reliquum fecit.

cxliiii. Vulgo. i. vbiqȝ

Rumor est vulgo. i. vbiqȝ & cōmuniter dicitur & ornatus est sermo.

Cōmuniter barbare significat fere apud ommnes siue quod in omnium ore versatur. Recte enim est cōiunctim collectim & simul: vt illi communiter victitant. Ouidius. Diiqȝ o cōmuniter omnes. Vulgo autem aduerbiū significat vbiqȝ & quod inepte per communiter significatur. Terentius Verū est quod vulgo dici solet omnes sibi malle melius q̄ alteri. Quintilian⁹ in septimo. Vulgo dicitur scœlera non habere consilium.

Ouidius.
Terentius.
Quintilian⁹

cxlv. Accipere pro au
dire & cognoscere.

Accipere pro audire & cognoscere peruenuste dicitur. vt accipi rumoribus quorum est incert⁹ auctor. Accepi hominū fama: quę certo auctore continetur. Accepi nūciis idest nunciationib⁹: quos nuncios: & qui mittitur affert. Accepi litteris q̃s plerūq; ab amicis accepim⁹ Et ĩ aliis cōsilib⁹ locis.

Accipio pro intelligere & cognoscere multū ex ornat orationem: si accusatiuo iungatur & ablatiuo intercedente plerūq; prepositione vt tibi bene esse ex tuis litteris accepi. Amicū meum bona esse valitudine ex nūcio accepi. Virgilius. Quo facere id possis nostram nunc accipe mentem. Pręterea accipere est habere siue pati & quibusdam accusatiuis iūctum splēdidam reddit orationem vt hic vulnus letale accepit. i. vulneratus est. Accepi iniuriam cladem & c. Iuuenalis quandoquidē accepto claudenda est ianua dāno. Rumor & fama vt declarat autor differūt q; rumor est rerum nouarum siue certo autore. Fama autem rerum recentium certo autore vulgatarum Nuncius modo ille qui nunciat aliquid & tunc actiue capitur modo illud quod nūciatur & tunc passiue. vt quod vulgariter dicunt habui bona noua sic rectius dicitur letum accepi nuncium. Tristem de fratris obitu nunciū accepi. Idem significat nuncium nuncii vt iocunda aut tristia accepi nuncia. Virgilius Iuuenalis.

cxlvi. hisce/hosce/hasce.

Pronominibus articularibus demōstratiuis consueuerunt oratores addere se adiectionem ĩ iis casib⁹q; in s desinunt euphonie causa: vt hisce hosce hasce pro his hos has.

Pronomen hic in casibus ereuntibus in s suscipit hanc syllabicam adiectionem ce vt huiusce pro huius/huiuscemodi p huiusmodi/hisce pro his/hosce pro hos: hasce/pro has. Terētius. hisce amabo tu non insidiabere: & capiuntur hec composita (sicut & simplex) demōstratiue. Preterea in casibus desinē Terentius

tibus in c componitur idem pronomen cum hac adiectione ci ne vt hic cine/hęccine/hoccine/hunccine/hăccine haccine hec cine & capiuntur hec omnia interrogatiue. Resoluuntur eni per suum simplex & aduerbium interrogandi ne. Terentius. hoccine est humanum factum aut inceptum hoccine est offici um patris.i.est ne hoc humanum factum/hoc ne est officium patris. Eodem modo siccine aduerbium idest sic ue:vt siccine accepta beneficia rependis.

cxlvii. De translatione hui⁹ ꝑpositionis cum.

Sępe prępositio quę prępont solet:postponitur: etiā si significantia eadē manet:& in quibusdam quidē semper:quę sunt mecū/tecum/secum/ nobiscū/vobiscū/In quibusdā quoqꝫ nō semper:vt quicum quocū quibuscū. Te propter ac etiā propter te idem significāt:& sic quibuscū & cum quibus: & in his potissimum ea prepositionū translatō fit quo modo enumerabimus.

Cum prepositō per anastrophen postponitur interdū suo casuali:vt semper in ablatiuis tum singularibus tum pluralibus trium primorum pronominum ego tu sui. Interdum & ablatiuis huius pro nominis quis vel qui. Terētius vt habeas qui cū saltites. Est michi socius quo cum familiariter viuo:sunt & amici quibuscum iocundissima michi est consuetudo. Aliis itidem prepositionibus id cōuenit. Virgilius. Te propter eundē extinctus pudor. Ouidius Te penes arbitriū nostre viteqꝫ necisqꝫ. Vir ille quo de verba modo feci adest.id tamen frequēti⁹ carmine quam prosa vsu venit.

cxlviii.clam prepositio
potius q̄ aduerbium.

Clam plerūqꝫ prępositio est & nōnunq̄ aduerbium:sed oratores prępositionem potius accipiunt siue iūgantur ablatiuo vt priscian⁹ sētit/siue actō quod opinatur donatus.vt clam me profectus est idest me nesciente.

Clam ꝑpositio ablatiuo pocius iungitur. Terētius nec clam te est q̄ illi vtreq; res inutiles sient. i. non ignoras. Interdum ad uerbium scilicet nullo sequēte casu & significat furtim: latēter vt clam ingressus ē: & rursum clam abscessit. Inde clanculum. Terētius. Inuidere oēs michi & mordere clanculum. Inde clā destinum: furtiuum occultum & latēs vt clandestinum odium clandestinum incēdium. Palam ei opposita dictio aliquando ꝑpositio est vt palam omnibus hoc factum est: aliquando aduerbium. Iuuenalis Fiēt ista palam Terentius Terentius Iuuenalis.

c xlix Coram & ꝑposito & aduerbium

Coram cum accentu in prima syllaba prepositio est: & quid significet nemo est qui nesciat: cū accē tu vero i vltima syllaba: aduerbium pulcherrimū est significans (vt ita dicam) presētialiter: quo frequentissime viri docti vtuntur. Vt apud. M. Ciceronem Cupio tecum coram iocari. i. presentialiter. Etiam coram tecum loquor. Cicero

Coram ꝑpositio inconspectu significat: vt coram iudice causam egi. Corā senatu orationē habui idest ante senatores. Sed cum aduerbium est: significat ꝑsentialiter. Virgilius corā quē queritis assū Cū michi tecū corā loquēdi non datur copia: has adte litteras dare cōstitui. Terēti⁹. Ah vereor hos corā te laudare. Virgilius Terentius

c l. De aduerbiis in i & in u desinentibus.

Multa aduerbia in i exeūta etiam in ipsis ępistolis sunt pulcherrima: sed hec imprimis. ruri vespi domi belli. Multa item in o: serio/cōsulto/postremo/ falso/merito/precario. Cętera vero in eodē exitu desinentia haud in frequenti sunt vsu oratorum. In u vero non multa sūt: diu cuius significatio manifesta est: interdiu quod est quasi infra medij diei tempus/ & noctu pro nocte quod magis nomen. Vnde diu noctuq; dicimus.

Aduerbia in i terminata orationem venustam reddunt. vt iohannes ruri vitam agit. Terentius. ruri se continebat: nẽpe ibi aduerbium est non nomen: nominaliter enim rure dicimus. Terentius. ex meo propinquo rure hoc capio cõmodi Vesperi: tempore vespertino aduerbium est Terẽtius. nunq̃ tã mane egredior neq; tam vesperi reuertor quin te in agro conspicer fodere. Ibi vesperi aduerbium est: nominaliter enim in ablatiuo singulari vespere dicitur. Ouidius: Seroq; trahens a vespere nomen. multa domi egregia facta gessit: belli vitam egit pro in domo i bello Similiter aduerbia in o vt letio idest citra iocum vt serio loquor: consulto idest premeditate & ex consilio: vt consulto id feci idest debita opera siue ex industria. Sic etiam dicimus aduerbialiter composito idest ex conuẽtione vel pacto prius inito. Virgilius Composito rumpit vocem & me destinat are. Postremo vel postremũ primo vel primũ. vt te nunc postremo alloquor. Falso & vero vt hic falso me accusat vero hanc rem cognosco: merito idest digne. vt merito te amo ob singulares (quibus ornatus es) virtutes. Precario per p̃ces. Plynius de viris illustribus. Et quasi precario regnare cepit. Aduerbia in u sunt diu pro longo temporis interuallo: vt iam diu te videre optaui. Nec dicẽdum est diu est q̃ ego te nõ vidi: quin potius multis ante diebus te non vidi: vel multo añ tẽpore michi vis⁹ nõ es. Inter diu tẽpore diturno sicut noctu tẽpore nocturno. vt pleraq; aĩalia interdiu dormiunt & noctu vigilant. Diu p̃terea capitur nõnunq̃ pro diurno tẽpore vt diu noctuq; litteris insudandum est.

Terentius — Ouidius — Virgilius — Plynius

c l i. Nullus pro non

Nullus a um nunq̃ pro non: presertim sum es est verbo adiuncto. vt nullus sum. i. interii Respublica nulla est. i. extincta est: idq; ornatissimũ fũerit

Nullus pro non cum verbo sustantiuo nullo altero sequẽte nomine ponitur. Terẽtius. Nullus es geta. i. peristi: occidisti. Ouidius proq; viro qui nullus erat veniebat ad aras idest qui pierat. Vbii vero alus adiungitur verbis aut verbo sustantiuo aliquo nomine sequẽte nullus: solitam habet significationem: vt nulla michi sine te est voluptas.

Terentius — Ouidius

c lii. Presto sum idest assum vel appareo

Presto sum significat assum & fere appareo: & sic

idem aduerbium eiuſdem verbi modis omnibus ac temporibus peruenuſte connectitur in eadem quam modo poſuimus ſignificantia: vt preſto michi fuit ſeruus tuus vrbem ingredieti. i. affuit.

Preſto non ſignificat paratum vt pleriq; putāt dicētes ego ſum preſto tuis obſequiis ſed idē eſt ꝙ preſes: & verbo ſubſtātiuo per omnia tempora & modos adiūctum: explicatur per verbum aſſum cōſimilis numeri perſonę & temporis vt cum nobis eūdem fuerit: ero preſto. i. adero. Cum litteras ad te dare volui: non fuit preſto mihi tabellarius. i. non affuit. Aduerbium dicit in analogia: ſicut enim aduerbium adiectum verbo ipſum determinat ita nomen preſto additum verbo ſubſtātiuo adiacet ipſi more aduerbii.

c liii. licet mihi bono viro eſſe: vel bonum virum.

Licet michi bonum virum eſſe & licet michi bono viro eſſe: vtrunq; latine atq; vſitate dicitur: ſed id poſterius magis oratorum eſt.

Infinitiuus verbi ſubſtantiui ſcilicet eſſe ſi nominatiuū antecedentem habeat: habebit & ſequētē vt cupio tibi eſſe bonus amicus & non amicum. Si vero obliquum pręcedētē habet vt genitiuum datiuum vel ablatiuum: eiuſdem caſus ſequētē obliquum habere poteſt: vel accuſatiuum poſt ſe: tametſi obliquus caſus pręceſſerit Et ꝗuis tunc diuerſis caſibus interponi contra verbi ſubſtantiui naturam videatur: nullum tamen eſt contra grammaticę legis vicium: nam facile ſubauditur accuſatiuus verbo ſubſtantiuo preponēdus. vt eſt patris eſſe benignū in filios. Inter eſt ſcolaſtici eſſe ſtudioſum & modeſtum. Ouidius Et tute non licet eſſe mihi. Idē. quo mihi commiſſo non licet eſſe piam. Sic licet mihi eſſe docto vel doctum: probo vel probum & ſic de aliis. Ouidius

c liiii. Perpetuum & imperpetuum aduerbia.

Perpetuum & imperpetuum aduerbia pro eodē ponuntur & eis frequenter vtimur.

. Perpetuum & eius compositum imperpetuum significant p petuitatem tēporis & iugem duratione͂. vt meus in te amorp= petuum durabit Virtus imperpetuū manet: nullo interitu ca= sura. Dicimus & perpetuo aduerbium. Ouidius Perpetuoq; vi= rens buxus. Sic eternum & ineternum aduerbia sunt. Virgili⁹ Eternumq; vale dulcissime palla. Ineternum tui apud me erit memoria. Sic longum aduerbialiter pro longo tēpore. Virgi= lius in buco. Et longum formose vale: vale inquit iolla.

Ouidius
Virgilius

c lv. Deuincio pro obligo.

Deuincio verbum pulcherimum est: tamen pre= cipue epistolis congruit. Significat & deuincio obligo & deuinctus obligatus: sicut & sepe obno xius: quod non solum trito more significat quod notum est: sed etiam deuinctum.

Deuincio interdum coniungo & vinculo connecto signifi= cat. & regit datiuum eiusdē persone cum nominatiuo supposi to: pterea accusatiuum & ablatiuū sequēte ppositione. vt hic sibi oēs summo deuinxit amore. Ego sum tibi vera deuinct⁹ charitate. Ob amorē illum quo vterq; mutuo deuincti sumus te vt id facias rogo. Preterea significat obligo & eandē cum priore seruat constructionē. vt sum tibi ppetua seruitute deui ctus Me tibi innumeris iisdēq; maximis beneficiis deuixisti Terētius. spero consuetudine & coniugio liberali deuinctum chreme ex his facile emersurum malis. Obnoxius itidē obli= gatus significat: vt quod vulgariter dicunt ego multum tene= or tibi: sic elegantius dicitur ego sum tibi plurimum obnoxi⁹ Preterea obnoxius est subiectus vt variis casib⁹ & morbis vi ta nostra obnoxia est.

Terentius

c lvi. Collocare apud aliquē beneficium.

Collocare apud aliquem beneficium est alicui be neficium facere: vt apud gratos viros beneficium collocasti.

Collocare apud aliquē beneficium est meritum & beneficiū in aliquē conferre: & accusatiuo significanti personam iungit cum ppositione apud vt quicquid apud ingratos beneficii col locatur: id totum prorsus perditur. Si quid apud me beneficii

collocaueris nō me ingratum senties. Cumulare aliquem meritis/beneficiis/donis/muneribus: pene idem significat vt me amplissimis (que tua est liberalitas) beneficiis cumulasti.

clvii. Gratificor.

Gratificor tibi hanc rem preclare vsurpatur pro gratum facio.

Gratificari verbum deponens est gratum facere, & datiuū significantem personam petit adiuncto interdum accusatiuo significante rem que grata fit cuiq̄: vt quod inculte dicunt faces mihi magnum placitum. sic potius dicendum est. Michi profecto rem facies q̄gratissimam. vel hac in re mihi non parum gratificabere. Nullum pro te laborem recusauero dū me tibi gratificari sensero. hāc tibi rem gratificabor vel hac in re tibi gratificabor.

clviii. De indulgeo & ignosco.

Indulgeo sane verbum est aptissimum & splendidi ornatus: quod & datiuo iungitur/ & fere significat do operam/ atq̃ ita exponitur. vt hic nimio somno indulget. i. nimis dormit/ nimio cibo idulget. i. nimis comedit. de aliis consimili pacto. Indulgere preterea quasi concedere: est verbum luxuriosam quandam designans clementiam: & indulgentem patrem appellamus leniore erga liberos ingenio. quare & ab ignosco plurimū differt Est enim ignosco parco id est do veniam siue excusatū habeo. Ignosco tibi siquid (exempli causa) admiseris sceleris. Indulgeo vero & multa agere impune queas. Quorum verborum discrimen diligentissime consideratum est.

Indulgere modo operam dare significat. Virgilius Quid in sano iuuat indulgere labori. hic genio indulget. i. voluptatibus animū laxat: idulget baccho: studio. i. vino vel studio dedit⁹ est. Modo p̄mittere vt que velis impune facias & pro liberi animi arbitrio licenter agas. vt hic aīo indulget qui quicq̄d ap- Virgilius

h. i.

petit animus laxis concedit habenis. Mater indulget filio: & preceptor discipulis: qui omnia discipulos impune agere sinit. hinc indulgentia mollicies animi: leuitasq; & citra honestum clemētia. Mātuanus Mantuanus blanda patrum segnes facit indulgentia natos. Nnec apud probatos autores indulgentia veniam significat. vt multi credunt optantes deum concedere indulgentiam peccatorum. Nulli enim deus concedit indulgētiam. i. licentius peccādi impunitatem: sed pro sua pietate veniam cōcedit: hoc est pcit & ignoscit malo perpetrato. Ignoscere autem est commisso crimini parcere: & veniam dare/ & meritam penam remittere. vt ignosce queso meo errori: quē posthac nunq̄ commissurus sum. huic culpa ignoscenda est q̄ facile veniam meretur. Ergo ignoscere ad preteritū spectat: indulgere vero ad futurū. Ignoscere bonorū est: indulgere malorum: quādoquidē bonus nunq̄ indulget vt malū ipune fiat.

clix. Tantus & quantus.

Tantus a um & quātus eodē modo se habent in oratione: vt raro alterū absq; altero ponatur vt cōcio hec tāta ē: quāta ātehac vnq̄ fuit. Tribuis mihi tantū quantū nec agnosco nec postulo. Tantū i te est doctrine: quantū i doctissimo solet eē viro.

Tantus & quantus sibi mutuo respondent vt alterutro precedente alterum sequatur. vt; Tanta est tua virtus quantam homines predicant. inde tantum & quantum aduerbia similem seruant annexionem vt tantum te amo quantum tua reqrunt merita. Iuuenalis Iuuenalis. Quātum quisq; sua nūmorum seruat in archa: tantum habet & fidei: interdū alterum eorum subticetur & alterum exprimitur. Iuuenalis. Crescit amor nūmi quātum ipsa pecunia crescit. Aliquando tātum aduerbium est exclusiuum significans solum vel tantūmodo. Quintilian9 Quintilian9 libro septimo. Nemo expectet vt alieno tantum labore sit disert9.

clx. Talis & qualis

Talis & qualis alterutrum creberrime ponit: raro vtrumq;. vt talem solemus sentire bonum virum: & subintelligimus qualem diximus. Et contra. Oratio est illustris qualis alter nullus reperiatur Verum hec de his satis.

Talis & qualis licet mutuam habeant sepius connexionem vt cum vnum precesserit alterum fere sequatur (vt talis est tua beniuolentia qualem fama prius accepi. Sepe tamen vnum sine altero ponitur vt cum quis alicuius virtutes memorauerit & subiungat. Talem profecto virum summis extollere p reconiis equum est. ibi talem relatiue sine altero expresso ponitur: Item Cicero clarissimus fuit orator: qualem & quintilianum fuisse ambigit nemo. Interdum post talis ponitur qui pro qualis. vt talem te velim ostendere quem omnes laudant.

clxi. Vel pro etiam.

Vel pro etiam particula in multis locis rectissime congruit vt hannibal fuit imperator vel omnium primus. Tua eximia virtus vt te amem vel maxime impellit.

Vel coniunctio disiunctiua significat aut. Quītilianus libro primo. Ipsius magistri (si tamē ambiciosis vtilia preferet) hoc opus sit cum adhuc rudia tractabit ingœnia: non statim onerare infirmitatem discentium sed temperare vires suas: & ad intellectum audientis descendere nam vt vascula oris angusti superfusam humoris copiam respuūt: sensim aūt influentib9 vel etiam instillantibus complentur: sic animi puerorum quātum excipere possint videndū est. Nam maiora intellectu velut parum aptos ad percipiendum animos non subibunt. Aliquando significat etiam. & tunc cum multis dictionibus: tum superlatiuis & adiectiuo solus potissimum adiungitur. vt cicero orator est vel omnium clarissimus. Quintilianus libro primo de grammatica Quo minus sunt ferendi qui hanc artem (grammaticam intelligens) vt tenuem ac ieiunam cauillantur que nisi oratoris futuri fideliter fundamenta iecerit quicquid superstruxeris corruet: necessaria pueris: iocunda senibus: dulcis secretorum comes: & que vel sola omni studiorum genere plus habet operis q̄ ostentationis Deniq3 vel pro saltem accipitur vt si non te coram videre: vel litteris tuam cognoscere valitudinem concedatur opto.

Quintilian9

Quintilian9

clxii. Versor.

Versor verbū in frequentissimo ē vsu veterum ac disertorū hoīm / perdiffusaq3 est eius verbi signifiātia ac deniq3 variis pōt ratiōib9 exponi. vt ego

versor in litterarum studio.i.do operam litterarum studio. Virtus circa difficile versatur. i. virt⁹ in difficili consistit. versamur in tenebris.i. fere sumus ac viuimus/& quasi stamus in tenebris Et (quod est exemplis superioribus declaratū) duos sibi plerumq; ac frequētius casus postulat: nam āt accusatiuo pręposita circa: aut ablatiuo in pręcedēte. Nam cum accusatiuo vt ante fūdum versari/ad portam versabatur perraro dicta sunt: sed quem admodum cęteris rebus oībus ita huic summa adhibenda est diligentia.

Terentius

Versari verbum deponens significat esse siue consistere: iungitur accusatiuo cum prepositione circa vel ablatiuo cū prepositione in. Terentius. Ah nescis quantis in malis verser miser. Hic in ciuilibus versatur negociis.i.circa res ciuiles animum intendit illisq; occupatur. Grāmatica circa latini sermonis compositionem contextumq; versatur: rethorica vero circa ornatum. Aliis prepositionibus adiūctos casus raro admodum habet. Versor itidem passiuum est huius frequētatiuū verso as are: quod frequēter mutare aut aīo agitare significat. Virgili⁹ Sors omnia versat. Idem. At cytherea nouas artes nous pectore versat consilia. Et tūc sicut significationem habet aliam: ita & cōstructionem. vt omnia cęco Turbine versantur.

Virgilius

clxiii. eniuero sinautem.

Nōnūq̄ duę pticulę ornatissię cōiungūtur: quarū eadē sit vtriusq; significatio. vt eniuero. nā p explēda sētētia altera dūtaxat sufficere poterat. & similiter siautē: cā cōplende sētētie eo ī loco aūt particula nullam omnino vim habet. Sin enim per se significat sed si.

Interdum due cōiūctiones idē penitus significātes sibi coniungūtur: quorum altera solū ornatus grā & nō maioris significatiōis denotāde adiūgit. vt eniuero pro quia. Immēsas tibi grās ago: eniuero mihi benignissię opē tulisti. Sinautē signifi-

cat sed si: quod altera pars scilicet sin per se significat. vt si virtutem colueris omnibus eris gratissimus: sinautem secus feceris & deo & hominibus eris inuisus. Apud probatissimos aũt autores nunq̃ sinautem significat sed si non: q̃uis plerique vulgariter loquentes id astruere conentur/ & in ea significatione accipi contendant.

clxiiii. Quoad pro quousque.

Quoad pro quousque non minus ornate ponitur q̃ latine vt volo ĩ vrbe esse quoad tu redeas. Ita ĩ plerisque locis consimiliter accipi potest.

Quoad significat quousque: & modo ad p̃teritũ refertur: vt te expectaui domi quoad venisti. mõ ad futurũ & hoc frequẽtius vt te sũmo ꝓsequar amore quoad vixero. Vñ nõ ab re notat Aulus gellius exactissimus autor idẽ tẽpus significari cũ dicimus. Tibi amicissimus ero quoad viuã & quoad moriar: illic eñi totius vite spaciũ cõplectitur oratio: hic vero vitę terminum & interitum: finitur aũt eo primum tempore & vita & pœnitus eodẽ quo mors vitalem aufert spiritum

clxv. Suscipere.

Suscipere nõ solũ (quod tritus/vulgatusque vsus habet) significat quod est super se accipere & quodã modo adducere aliquid: sed etiã perornate positũ in ępistolis cõmendatũ habere. vt suscipit Ciceronẽ cęsar in suis aduersis rebus: que vtique postrema significatio haud quaq̃ (siquis inspiciat accuratius) a priore illa aliena est.

Suscipere vulgata significatione est accipere vt magnos ꝓ te labores suscepi mĺta abs te suscepi beneficia. Terẽtius. porcinciã suscepisti durã. Preterea est cõmẽdatũ hẽre: vt hunc mihi amicissimũ meo noĩe suscipias velim. Ego tuis in negociis te suscipiã. i. cõmendatũ habebo: ꝙ siquas commẽdatos habemus illos in nostro presidio tutelaque accipere videmur. Terentius

clxvi. Positiuo adiuncta negatio contrarii positiui plerũque vim tenet.

Optima quoque ratio est vt positiuo cuipiã adiuncta negatio cõtrarij positiui vim ac significatonẽ

teneat: sed nõ ita plene/tamẽ accurrate illã exple at. cuius rei exẽpla subiiciamus. hic vir ẽ haud improbus: significat enĩ fere hunc hominẽ ꝓbũ potius q̃ ĩprobũ eẽ habendũ. Et philosophus haud ignobilis/histrio nõ illepidus/miles nõ instrenuus/ciuis haud malus. nã ĩ his eorũq; similibus rectius atq; vsitatius dicitur q̃ñ vis laudis cuiusdã ẽ: sed quasi dĩnute & quasi defraudate laudis.

Cũ aliquod positiuum exornare volumus: contrario eius negationẽ preponamus tã in noĩbus q̃ in aduerbiis vt dedisti ad me litteras nõ ĩiocundas. i. iocũdas. Non sũ huius rei nesci us. Iohannes haud litterarũ imperitus est. i. peritus. Illis eñ binis negationibus affirmatiuã assertionẽ per liptotẽ denotamus. Et q̃uis non vsq; adeo perfecta ẽ per negationẽ vt affirmationẽ significantia: maior tamẽ est decor & orõnis ornat⁹ vt nõ mediocriter te amo pro multũ: nõ parũ gaudeo ꝓ valde. Histrio q in scęna aliorũ gestus effingit & q̃proxime imitatur: Inde histrionicos mores dicimus/ex histrionatum leuitatem gesticulatoriam.

Histrio

clxvii. Peto hanc rem a te.

Quod grãmatici dicũt petõ tibi hanc rem: ornatius nec minus latine dici queat: peto hanc rẽ a te. Et id plurimum Cicero in epistolis consueuit.

Peto pro postulo duos quidẽ accusatiuos habere potest cũ verbũ sit vehementissime transitionis. Verũ loco alterius accusatiui personam significantis ablatiuũ potius habet cũ prepositione a vel ab: vt petiui te auxiliũ: sic ornatius: petiui abs te auxiliũ. interdũ & oro eiusmodi est nature. Terẽtius in andria. Imo vero nũc maxime abs te oro atq; postulo chremes. Alia eiusdem verbi significata huic loco non conducunt: que consulto relinquimus.

Terentius

clxviii. Conficior pro pereo.

Conficior passiua voce crebro vsitatum est pro eo fere quod est pereo: vt senio confectus sum. i. con

ſumptus vt vir inops ac miſer fame/frigore/dolore cõficitur. & ſic annis/etate/& ſtudio cõficit̃/ac merore labore ſenio cõfect⁹ & de aliis ſic pmltis.

Conficior pro consumor/attenuor/debilitor habet ablatiuum ſine prepoſitione vt animus meus dolore conficitur ob tuã aduerſitatem. Virgilius. Tum me confectũ curis ſomnoq̃ grauatum. Idẽ in tertio eneidos. marcie cõfecta ſuprema. Sic ergo venuſte dicimus: corpus labore/& animus dolore confectus eſt. Sum confectus moleſtiis. Alia huiuſce verbi ſignificata abunde apud alios traduntur hic non repetenda. Virgilius

clxix. Ablatiui cum participiorũ tũ aliorum peruenuſtam reddunt orationem.

Ablatiui caſus non participiorum ſolum: verũ etiam omnium aliorum in oratione perconcine ponuntur: preſertim ſiqua fuerit temporis ſignificatio. Et de participiis quidem manifeſtum ẽ. vt regnante Octouiano cęſare parta eſt vniuerſo orbi pax quaſi qua tẽpeſtate regnabat octouianus ceſar. Et aliud: Dionyſio ſiracuſis tirannidẽ gerente grauiſſima in ſicilia bella geſta ſunt. i. in quo tẽpore ſiracuſanorum tirannus dionyſius erat. Sed eodẽ quoq̃ modo alia q̃dã ſe habent noĩa maxĩe ſi dignitatũ & honorũ: vt Cornelio & galba edilibus curilibus actę ſunt in theatro fabulę. Quidã addũt participiũ exiſtẽtibus. Sed nos phibemus (q̃ad venuſtatẽ orõnis nõ ptinet) addi oportere Et idẽ Scipione cõſule pœni deuicti ſũt. Scipiõe imperatore euerſa eſt Numãtia & reliqua huiuſmodi pariter.

Cum duę fuerint orationes de ſuppoſito & appoſito ad diuerſa ſuppoſita relate & per aduerbium temporis coniuncte: verbum (cui aduerbium illud adiacet) elegãtius in ablatiuum participii mutatur remoto aduerbio: & illius ſuppoſitum

etiam in ablatiuum substantiuum illius participii. Et interdū conuertitur ipsum verbum ī participium presentis temporis: vtpote si actiuum vel neutrale fuerit: aut deponens presentis temporis rationem habeat: vt cum imperaret augustus noua salus mundo exorta est: sic elegantius dicitur. Imperante augusto noua salus mūdo exorta est. Cū sol oritur fugiunt tenebrę: sic venustius. sole oriente fugiunt tenebrę. nōnūq̄ verbum mutatur in participiū preteriti tēporis si videlicet passiuū sit: aut deponēs preteritū tēpus significat. vt postq̄ tuę litterę mihi reddite sunt miro affectus sum gaudio: sic. Tuis mihi redditis litteris miro affectus sum gaudio. postq̄ sol exortus est fugit vmbra noctis: venusti⁹ dicitur. sole exorto fugit vmbra noctis. Debēt autē (vt prius dictū est) ille due orōnes ad diuersa referri supposita. nēpe si ad vnū referentur & idē suppositū: tūc alterū verbū nō mutandū ē in ablatiuū participii sed nominatiuum. vt cū domū intraui nūciū offendi: nō dicēdū est me domū intrante nūciū offendi: sed domū intrans nunciū offendi. Cū mītis occupatus sum negociis non possum tuis reb⁹ intēdere. nō dicēdū est me distracto multis negociis nō possū tuis rebus animū intēdere: sed multis occupatus negociis nō possum & c. nā prima oratio & secūda eodē ligantur supposito.

Preterea noīa dignitatū cōcreta posita cū noibus propriis eorū qui illis dignitatibus functi sunt in ablatiuū trāsferūtur. vt Cicerone cōsule repressa est & extincta catilinę cōiuratio. Hānibale carthagīēsiū duce vastata est italia. nec debet expresse ibidē poni participiū existēs in ablatiuo. Verbū ad explicandū orationē potest subaudiri. Virgilius in septimo eneidos. Nō vobis rege latino. Diuitis vber agri troię ue opulētia deerit. Idē in bucolicis. Teq; adeo decus hoc œui te cōsule inibit. Octouianus cesar Iulii in imperio romano successor q̄ toto orbe ditioni romanorū subiectione diutius optatā pacē pacato orbi restituit: sub quo humani generis piissimus saluator salutiferā hoībus attulit pacē: cū huic orbi natus hominē merito dānatū exilio: offenso patri recōciliauit. Dionysius sicile tirannus crudelis & sacrilegus: cui eodē noīe & moribus filius in tirānidē successit: hic tandē ob suorū īmanitatē flagiciorum siracusis pulsus. Chorinti ludum litterariū aperuit vt narrat Valerius.

Virgilius

Octouian⁹

Dionysius siracusanus

clxx. de genitiuis cū possessiuis pronominib⁹

Licet etiam tam grāmaticę q̄ oratorię genitiuos quorūcūq; casualiū cum possessiuis quocūq; casu

prolatis cũiungere: quod & Priscianus tradit. vt mea causa venit & cęterorum amicorum. Meum agrum & marci ãthonii populati sunt. tuo amico & fratris gratificare: tuum imperatorem sectare & coriolani. noster ac fratris amicus: Sua ille confidit & ciuiũ prudentia: atq3 ita figuratur cõstructio in omnibus possessiuis. hinc Terẽtianum illud meo prçsideo atq3 hospitis. Terentius

Pronomini possessiuo in quolibet casu posito potest per cõiũctionẽ copulatiuã aiũgi genitiu9 rect9 a substãtiuo pronoĩs possessiui. vt meã & fratris vtilitatẽ quero. tuũ & patris negociũ cures tuo & amicoꝝ auxilio sum subleuat9. At sine cõiũctione media pronomina possessiua adiũgunt istis genitiuis vni9 soli9 ipsi9 cui9q3 duoꝝ/ipsoꝝ/triũ/oĩm/pluriũ/paucoꝝ: i. quocũq3 numero genere & casu ipsa pronoĩa cõstituta fuerit: itẽ & participiis pñtis tẽporis tam singularis q̃ pluralis numeri. Cicero. Dico mea vni9 opera rẽ publicã esse liberatã. Idẽ. & tu o ipsi9 aĩo cõiecturã ceperis. Sic recte dicim9 Tua soli9 culpa plectimur oẽs. Nostra oĩm salus in deo cõstituta est. Meũ scribẽtis librũ nõ auferas. Nostra studẽtiũ cura circa litteras versari debet. Ouidi9 Et flesti & nostros vidisti flẽtie ocellos Post ponitur etiã possessiuis quocũq3 gñe numero aut casu positis relatiuũ: referẽs personam possidẽtẽ per pronomẽ possessiuũ denotatã. vt accepi litteras tuas: qui es mihi amicissim9. Suscepi tua munera qui es mihi bñfactor amplissim9. Ouidius. Et mea scripta legis qui sum submot9 ad histrũ. Coriolan9 possessiuum est deductũ a coriolis vrbe volscorum: quo cognomẽto dict9 est gneus marti9 inter romanos vir illustris: q2 predictã volscorum vrbẽ ceperit. de quo Plynius libro primo de viris illustribus meminit Cicero Ouidius Coriolanus

c lxxi. De noĩatiuo possessiuo cũ gẽtõ possessoris.

Idq3 penitus inspiciẽdũ sit: quandoq3 etiã discretionis seu abundãtię cuiusdã causa solet addi cum genitiuo possessoris & noĩati9 possessiuus. vt suus est Caii cesaris mos idest eius & non alteri9 Suus

titii filius heres testamento constitutus est: Suus (vt ipse quoqȝ priscianus exponit) ad discretionē eius pertinet qui secundum leges suus non est id est sub potestate patris legitimi non est. Suus autem pro vniuscuiusqȝ proprio accipitur: quod ipsum apud viros eloquentissimos frequens est.

Suus sine coniunctione media potest iūgi genitiuo possessoris ad maiorem discretionem & certitudinem: vt sua patris beniuolentia/suum Ciceronis ingœnium. Sententię quidē necessitas non exigit pronomen addi possessiuum: ad cęterorum tamen exclusionem & certiorem attributionem additur. Preterea suus pro proprius eleganter habet post se obliquos singulares huius pronominis quisqȝ. vt scire veli que sit sua cuiusqȝ sententia. Quintilianus. sua cuiqȝ sunt vitia/sua cuiqȝ proposita est lex/su⁹ cuiqȝ decor. Persius. velle suum cuiqȝ est nec voto viuitur vno. Terentius. suus cuiqȝ mos. Virgilius. trahit sua quemqȝ voluptas.

Quintilian⁹
Persius

c lxxii. Quid distant die quarto & die quarta.

Die quarta (vt nonius marcellus etiā testis est) & die quarto nō idem significant: sed masculino genere preteritū tempus designatur: fœminino futurum. quod vetustissimi tamē aliter protulerūt: vt sic die quarto pro eo quod aliter nudiusquartus dicitur nudiustercius & itidem de aliis.

Nomen dies cum masculino genere nominis ordinalis positum: preteritum tempus apud antiquos significabat vt die tercio. nudiusterius quod barbare dicunt ante heri/die quarto nudiusquartus & ita deinceps. Sed fœminino generi nominis ordinem significantis additum significabat tempus futurum vt dia tertia: idest perēdie quod inepte dicūt postcras sic die quarta. i. sequēte diē phēdinū hec tamē differētia nō vsqȝquaqȝ seruata ab autorib⁹ cōspici t: quipoci⁹ dies in masculino genere diurnū tēp⁹ siue ꝑteritū siue futuꝝ significat. In fœminino autē genere tēp⁹ īcertū & lōgā tēporis morā notat. vt lōga dies hoī docuit parere leonē. lōga dies hoīeȝ exptū reddit ac efficit

c lxxiii. Quid īterest inter tua causa & tuscausa feci.

Mea causa & mei causa/tua causa & tu causa & ita i aliis pronominibus possessiuis (vt doctiores testant) dici possũt sine vllo discrimine: nec procedit illa differentia a quibusdam non indoctis excogitata

Autor seruiũ secut⁹ inter has orõnes tua causa feci & tui causa feci differẽtiã ponit his verbis. Tua causa feci & tui causa feci (ne preter veterũ & doctoꝝ cõsuetudinẽ aliquid efficiam⁹) inter sese haud mediocriter discernunt. Nã tui causa dicimus si quid ei ad quẽ sermonẽ vertim⁹ pstiterim⁹: vt tui causa ad anthonii castra profect⁹ fũ: quod est te tuẽdi gratia. Sed tua causa: cum tua (vt ita dixerim) cõtẽplatione aliquid alteri prestiterim⁹: vt tua causa fratris tui causam egi. Verum laurẽti⁹ vallẽsis de lingua latina bene meritus primo capite secundi libri elegantiarũ clare ostẽdit hãc differẽtiam a prisca doctissimoꝝ viroꝝ autoritate & vsu lõge esse alienã: probatq; nõ inualidis exẽplis nihil interesse inter has orõnes quib⁹ nomẽ causa cũ possessiuis pronoĩb⁹ aut genitiuis primitiuorũ iungit. Quem imitatus Guido iuuenalis in lingua latina nõ mediocriter eruditus: hunc autoris textum altero qui cõmẽtario premittitur textu permutauit: verioreq; laurẽtii vallẽsis sentẽtiã paucis explicuit. Vnde aliqua sunt noĩa que pronominib⁹ possessiuis iũgi quidẽ possũt sed nõ genitiuis primitiuorum: vt tua virtus non tui/mea longitudo non mei: sua pulchritudo: nostra prudẽtia vestra probitas: non sui: nostri: vestri: Alia sunt que sine vllo discrimine in eademq; significatione & possessiuis iungũtur & genitiuis primitiuorum: vt mea causa & mei causa: mea fama: & mei fama: mea imago & mei imago mea forma & mei. Terentius. Hem tot mei soliciti sunt causa vt me expleunt. Potius tamen & vsitasius (vt sentit laurentius valla) possessiuis pro noĩbus adiungunt. Alia & genitiuis primitiuoꝝ & pronominib⁹ possessiuis iungunt hac differẽtia: q genitiuus primitiuoꝝ adiuncta passiuã habent significantiam/ possessiuis autẽ addita: actiuam. qualia sunt amor/odium fastidium/copia vtilitas/vsus/memoria/ & similia. vt amor meus quo ego amo: amor mei qui habetur de me. Ouidius. Vror amore mei. Virgilius. Victus amore tui cognato sanguine victus. Sic odium meum quod in alterum habeo: odium mei quod quis habet in me. Memoria mea quam de aliqua re habeo/ memoria mei

Terentius

Ouidius
Virgilius

que habetur de me. Deniq3 aliqua & genitiuis primitiuorū & possessiuis pronominibus differēter iunguntur non eadē qua pcedētes dictiones differētia: sed altera: q scilicet cum genitiuis primitiuorum adiuncta partem integralem vel aliud quippiam eenāle rei significare p illum genitiuum pronominis important. At cum possessiuis. adiuncta partem possessionis aut quicq̄ extrinsecam habitudinē ad rem pronomine demōstratam retinēs significant qualia sunt pars: dimidium: medium/ mēbrum/ quid/ aliquid/ multum. vt pars mea idest ame possessa pars mei idest corporis: dimidium meum quod possideo: dimidium mei idest medietas corporis. quare nichil tui habēs bene aliquid tuum habeo.

c l xxiiii. De differētia inter genitiuos primitiui & possessiui

Hi genitiui primitiuorum mei tui sui nostri vestri semper capiuntur passiue vt hic gerit curam nostri idest curat nos seu curamur ab illo. Sed mis tis & sis nostrum & vestrum capiebantur actiue & possessiue. Sed mis tis & sis exoluerunt idest ab vsu recesserunt. nostrum vero & vestrum partitiue sepe ponuntur vt nemo nostrum/ mullus vestrum. quorum locum occupant & naturam pronomia possessiua me⁹ tu⁹ suus noster & vester

Prisciani sētētiam autor ponit genitiuos primitiuorū mei tui sui differre a possessiuis: q hec duplicā illa vero simplicem possessionē denotēt: sic inquiēs. Et quia aliquid de his que ad possessionē spectāt locucti sumus: haud ab re fuerit differētiā illam proferre in medium que inter genitiuos primitiui est & possessiui. vt mei tui sui nostri & vestri. Quam tandē pulcherrime priscianus exponit Vox nanq3 est eadē: at vis ipsa longe diuersa: cum genitiui primitiui simplicē significāt possessionē: possessiui vero duplicē vt mei amicus idest meus amicus Sed mei filii amicus duplicē possessionē continet: alteram meam in filio. alteram in amico: quod eo subiecimus ne cum ornatum requirimus verborum vim ignoremus ipsam atq3 in errorē quēpiam incidamus. Sed nunc institutum prosequamur.

hec autor. Verum laurentius valla primo secundi libri elegantiarum capite manifeste ostēdit genitiuos primitiuorum nullo pacto possessiue capi. Cuius eum rationibus tum exemplis inductus Guido iuuenalis textum auctoris hoc ante commētarium prefixo textu commutauit: & laurentii vallensis determinationem breuibus perstrinxit: qua primum differit genitiuos primitiuorum mei tui sui nostri & vestri semper apud autores passiue capi: vt desiderio tui huc veni. Te mei (vt arbitror) cepit tedium quare nominibus possessionem aut proprietatem accidentalem denotantibus (ꝙ hec actiue significēt & possessiue) hi genitiui non iunguntur vt non recte dicimus liber mei aut anima mei. Erant prędictis pronominibus primitiuis & alii genitiui scilicet mis tis sis actiue & possessiue significantes Vnde (vt coniectura deriuationis ducor) poete in datiuo singulari interdum mi dicunt pro mihi. Virgilius. O virgo noua mi facies inopinaue surgit. Ouidius Nec mihi centauri potuere resistere nec mi Archadie vastator aper. Cęterū hec tria mis tis sis ab vsu recesserunt. & nostrum & vestrum (que partitiōnem significant) partitiuis nominibus adiūgi debent: vt quisq̄ nostrum hoc facturus est: nemo vestrum hoc fecit. Genitiuorum autem quōdam actiue significantium locū obtinet pronomina deriuatiua & possessiua meus tuus suus noster & vester semper actiue capta: vt meum desiderium quo aliquid desidero meum tedium quod in alterum habeo. q̄ differenter ergo genitiui primitiuorum & pronomina possessiua eisdem nominibus vel vt dictiones recte vel vt adiectiua iūgantur superiori precepto abunde dictū est: & a laurentio vallenii in pricipio secundi elegantiarū libri diffusus declaratū.

Virgilius
Ouidius

clxxv. In mentem venit.

Hec res michi in mētē venit dicitur: & cum genitiuo hui⁹ rei michi in mētem venit: nec michi curę est an ꝓnotio genitiu⁹ posit⁹ sit Vtrūq; vero non solum poetę sed etiam marcus Cicero vsurpauit.

In mentem venit pro occurrit nominatiuum interdum ante se habet: vt ille dies mihi in mentem venit quo a te discessi. Interdum nominatiuus ille in genitiuum transit vt illius facti mihi in mentē venit. Terentius: cum eius aduēti mihi ī mētē

Terentius

Virgilius venit quid tibi dicturus eram. Virgilius. non venit in mentam quorum consederis aruis: Sic dicimus Cogitanti michi quid adte scripturus essem in mētē venit te de mea valitudine certiorē facere. Non venit mihi in mētē illi salutes dicere. Cum autem genitiuus preponitur sub auditur nominatiuus recordatio. Cicero. huius tēporis venerat in mētē. sub audiēdū est recordatio illius temporis.

c lxxvi. De tēporum cōmutatione

Oratores sicut & poetę persępe presentibus tēporibus vtūtur pro preteritis: nonnunq̄ & pro futuris: verū id quidem multo rarius. Sed contra haud crebro fit nisi forte inq̄ verbum quod futuri temporis est: preteriti loco vel presentis accipiamus. Sed multa que super his dici possūt in aliud quoqꝫ tempus seruamus.

Terentius Virgilius Temporis pro tēpore comutatio plerūqꝫ ab autoribus vsurpatur. Terētius. quod si fit: per eo funditus. i. peribo. Virgili⁹. Et oīs humo fumat neptunia troia: idest fumauit. Et potest hec tēporum cōmutatio sex modis fieri. primo presēs in p̄teritum/secundo presēs in futurum/tertio preteritum in p̄sens/quarto preteritum in futurū/quinto futurum in presens/sexto futurum in preteritum. Quorum omnium exēpla tum expoetis tum ex oratoribus abunde occurrent siquis accuratius eorum scripta lectitauerit.

c lxxvii. Similis datiuo & plenus genitiuo.

Similis & plenus noīa (quorū prius datiuo iūgit posterius etiā ablatiuo) oratores vt plurimū ac fere sēper genitiuo iūgūt: vt similis es tuorū maiorum: dignitatis & officii es plenus: nōnunq̄ vero sed peraro proferunt cū superioribus casibus.

Similis nomen genitiuo iūctū: morū & facto & frequēti⁹ similitudinē significat. Vt hic sui patris & optimi quidē viri est similis Sepe solet similis filius esse patris: Sed datino iunctum similitudinē figure corporalis & mēbrorum potius denotat.

Virgilius. Omnia mercurio similis vultumqȝ coloreqȝ. Idem Os humerosqȝ deo similis. Plenus vero interdum ablatiuo iũgitur: vt liberalitate & begniuolẽtia plenus Frequẽtius tamẽ cũ genitiuo vt hic virtutis est plenus & probitatis. Sic refertus. i. replet⁹ aliquãdo ablatiuũ habet vt refertus laude: aliquãdo genitiuũ vt cum transit in vi nominis. vt Audiui eam vrbẽ scelerassimorum hominum esse refertissimã hic locus doctorum virorum refertus est. Virgilius

c lxxviii. Vt imperatiuis susiũctiua verba iungũtur.

Sępe numero etiã maioris significantie causa vel ornatissime imperatiuis subiũctiua verba iũgunt quod Cicero sepe efficere solebat. quale est illud cura vt vir sis: & alio loco scribens ad filium: effice & labora vt exellas.

Post verbum imperatiui modi ornate ponitur verbum futuri tẽporis optatiui vel presentis cõiunctiui. Siquidẽ quod verbo imperatiuo imperamus aut amonem⁹ vt quis faciat: sequẽte verbo optatiui vel cõiũctiui modi cõmode explicam⁹. Et id quidẽ cõiunctione vt nõnunq̃ interposita. Cicero. Cura vt valeas. effice vt omnes te amẽt & cõmẽdẽt. Interdum eleganter omittitur particula vt Prudẽtius. Fac cum vocante somno: castum petas cubile frontẽ locumqȝ cordis/crucis figura signet. Virgilius. Insani feriant sine littera fluctus. Ouidius Menia fac cõdas boetiaqȝ illa vocato. Sic dicamus fac me ames. Cicero Prudentius Ouidius

c lxxix. Curritur cenatur prandetur

Decurritur spacium/ cęnatur rhombus/ prandet̃ turtur & consimilia pulcherrime dicuntur.

Verba neutra interdũ transeũt in vi vẽborꝫ trãsitiuorꝫ & accusatiuũ habẽt & vocẽ passiuã vt magnũ decurri spaciũ/prãdebim⁹ piscẽ/cenabim⁹ panẽ. Hic passiue dicim⁹ spaciũ decurri t̃/piscis prãdet̃/panis cęnat̃. Et hoc nõ mõ de verbis neutris trãsitiuis q̃ vocẽ passiuã solũ i t̃ciis psõis (nisi p psopopeiã eis & i pria & scdã vtamur) habẽt: id verꝫ ẽ: quietiã de absolutis. vt pr̃ deflet̃ a filiis/frater ame deploratur/hic participia p̃teriti tẽporis plerũqȝ a verbis neutris formata inueniunt̃ vt regnatus/triũphatus/fletus/deploratus/intratus/requetus/vigilatus

Virgilius Virgilius. Acri quondam regnata lycurgo. Idem. Ille triũphata capitolia ad alta chorinto. Ouidius. Visaq; & intrata est alte mihi curia troię. Idem Et deplorata colonis vota iacent. Idem Da requiem requietus ager bene credita seruat. Idẽ. nõ mihi grata dies: noctes vigilantur amarę.

Ouidius

clxxx. Vt transitiua verba absolute proferuntur.

Atq; vt absoluta iterdũ verba obliquis casib⁹ iũguntur ita trãsitiua quoq; nõnũq̃ nõ solum pro grãmaticoꝝ more sed etiã ꝑ oratorũ cõsuetudine absolute ꝓferũtur. ꝓsertim vero siqua sui passio cũ actione ipsa significat qualia illa sunt amo/lugeo/rideo/metuo: que cum transitiua sunt: nunc absolute proferuntur.

ꝗ absoluta vim transitiuorum habentia obliquis iungãtur q̃plurima auctorum exẽpla magnifeste comprobant. Virgili⁹. Formosum pastor choridõ ardebat alexim. i. ardẽter amabat

Virgilius

E diuerso transitiua interdum transeunt in vim & naturã verborum absolutorum & sine obliquo ponuntur: presertim cũ passionẽ actioni coniunctam significant. Ouidius. Et si quid faciam nunc quoq; queris amo. Virgilius Ardet amans dido traxitq; per ossa furorem idest amore capta Ouidi⁹ ridere absolute ponit cum dicit. Risit & o vatum stolidissime falleris inquit. Virgilius autem transitiue cum inquit. Ille dolum ridẽs. Sic cum dicimus lugeo patrẽ transitiue ponitur nam accusatiuum regit inquẽ suus transit actus At cum dicim⁹. Merore cõfectus lugeo: ibi absolute ponitur: cũ no regat oblquũ in quẽ suus transit actus.

Ouidius

Virgilius

c lxxxi. De terminatis in bundus.

Que in bũdus exeunt noia: nõ tã similitudinẽ significãt (quod pleriq; arbitrãtur) q̃ abũdantiam quandã poti⁹ ac vehemẽtiã. vt gloriabũdus nõ tã gloriãti similis: q̃ abũde sese/vehementerq; efferẽs. quã opinionẽ eloquẽtiũ atq; eruditissimorũ hominũq; vbiq; testimoniis cõprobatã tu quoq;

firmiter ãplectere. Nã(vt alios omittã) Aul⁹ Gelliusautor ꝓbatissim⁹ ex sentẽcia quoqꝫ doctissimi apolliaris ĩquit: errabũd⁹ dicit̃ qui lõgo atqꝫ abũdãti errore est: & tu quoqꝫ eisdẽ vtere nominibus.

Vt decimi noctiũ atticarum libri capite decimo quinto testatur Aulus gellius nomina in bundus terminata non significant similitudinem sed potius abundantiam & vehemẽtiam: & exponuntur per participium presens illius verbi a quo descendunt adiuncto hoc aduerbio vehementer aut abundãter. vt sitibundus vehementer sitiens: letabundus vehementi leticia perfusus. furibundus: meditabundus: vehemenrer furens aut meditans. Moribundus iãiam moriens. Virgilius. cui me moribundam diseris hospes. Virgilius

clxxxii. De fretus.

Frętus ta tum incerte originis ablatiuo iunctum pulcherrimum est: & significat fere confisum atqꝫ munitum vt vestra humanitate fretus / vestra sapientia non mea virtute fretus.

Frętus incertę originis est: quia non apte constat a quo formetur. nõ enim a fruor deducitur: cum significatio dictionis frętus a significatione verbi fruor aliena sit. Est enim frętus cõfisus & fiduciam habens quare non tam participium q̃ nomen censendum est q̃uis vocem / regimen & significationem participii habeat. Ablatiuum sine prepositione reqrit. vt tuo fretus presidio non meis viribus hoc faciam. Terentius in andria Dauum optime video cuius consilio fretus sum.

clxxxiii. Certiorem facere.

Certiorem facere vsitate atqꝫ frequenter in epistolis vsurpatur. Nam facio te de hac re certiorẽ: id est tibi significo hanc rem. & sepissime velim me de tua valitudine facias certiorem.

Certiorem facere vel reddere vel efficere est significare: & iũgitur genitiuo recto a cõparatiuo vt me tuarũ rerũ certiorẽ facias velim: vel ablatiuo cũ prępositione de: vt me de tuis rebus certiorem facias quod inepte dicunt facias mihi scire. In

voce passiua cōparatiuus accusatiuus in noīatiuū mutatur: vt de tuis successibus factus sum certior. Cicero ad lentulū. Legi tuas litteras quibus ad me scribis gratū esse ꝙ crebro certior per me fias de oībus rebus. Nec in oratione soluta dicendū ē facere certū q̄uis poete gr̄a carminis interdū sic dixerit. Virgilius ī tertio eneidos. Anchisen facio certū/ rēq3 ordīe pādo.

lxxxiiii. De habeo.

Habeo varia constructione figuratū plurimū ornatus habet: vt bene hec res se habet: & ita bene habeo me: & cum participiis vt bene me habēs redeo rure. & contrarium aduerbiū similiter ei verbo iungitur quod est malē.

Habeō verbū habēs noiatiuū ante se pro supposito & accusatiuū post se eiusdē persone/ & ad idē pertinentē: significat aliqua esse valitudine vel bona vel mala pro qualitate aduerbii adiūcti vt bene me habeo. Tu male te habes. Res bene se habet. i. bene succedit Cū aūt noiatiuus ante verbū rectus: & accusatiu[9] post verbū ad diuersa spectāt: significat leticiam aut tristitiā afferre: vt tua felicitas bn̄ me habet. i. delectat me. Tua aduersitas male me habet. i. vexat & torquet me. Terentius. Terentius Preter spē euenit scio: hoc male habet virū. i. affligit. Alia huiusce verbi significata (nā plura supsūt) huic loco imptinentia consulto relinquimus: ex aliis locis perquirenda diligentius.

clxxxv. De participiis futuri tēporis.

Participia sepenumero futuri temporis ornatissime vsurpantur. vt scripturus sum ad scipionē litteras: quod ē fere debeo scribere. Et aliud: tu ad edes cras iturus es: quasi ire debes. Cicero ē athenas profecturus. i. debet athenas proficisci. Plautus ī cyprum traiecturus est: fere est nauigare debet incyprum. Quod idcirco ita exposuimus quoniam quis proprie nauigare. i. trāsmittere: & soluere de eo loco dicitur: vnde proficiscitur. Is demū traiicere dicitur: qui rate vehitur ad eum locū quo proficiscitur: vt Cicero soluit athenis & ina

siam traiecit. Verũ ad propositum redeundũ est Illa igitur participia que a verbis manant passiuis: & passiue quoqꝫ exponi debent. vt cuius irsons animus est: multandus non est. i. multari & puniri non debet. Sontes accusandi sunt. i. accusari debent. Vir flagiciosus est trudendus in carcerem id est coniiciendus in vincula: & alia reliqua exponantur vt supradiximus. Nec tamen negauerim quin eorundem participiorum alia quoqꝫ ratio sit: sed ea nos modo prosequimur impresentiarum: que venustius eloquium reddant.

Participia futuri tẽporis ĩ rus terminata duobus modis exponũtur. Prĩo per futurum tẽpus indicatiui vt spero iohannem venturũ esse. i. ꝙ veniet. Audiui patrẽ hic propediẽ affuturũ. & elegantius participio in rus decoratur orõ q̃ futuro indicatiui: vt tabellarius cras profecturus est. i. proficiscetur. Secũdo exponũtur per verbum debeo & infinitiuũ sui verbi. Ouidius. Per quod sępe ieras per quod iturus eras. i. ire habebas. Erã arduũ quiddã (nescio quid) facturus. i. facere debebã Sum tibi aliqua dicturus. i. debeo dicere. Participia aũt ĩ dus trifariã exponi possũt. primo per futurũ indicatiui passiue vocis vt hoc negociũ abs te agendũ esse intellexi. i. ꝙ agetur. Secundo per verbũ debeo & infinitiuũ vocis passiue. Quintilianus. nõ sit preceptor eorũ que emẽdanda erũt dissimulator. i. que emẽdari debent. Ingœniũ assiduo studio excolendũ est. i. excoli debet. Tertio per nomẽ dignus & infinitiuũ passiue vocis vt qui virtutem amplectitur laudandus. i. dignus laudari. Qui honestam ducit vitã: merito ingẽti laude efferẽdus ẽ. Soluere est retinacula nauẽ ĩ portu alligãtia dissoluere quod faciũt naute petituri mare & ergo de loco dicitur a quo quis recedit. Ouidi⁹. Aura dabit zephiros tu modo solue ratẽ. Traiicere vero est mare aut fluuiũ pernauigãdo: nauẽ ad aliquẽ locum ducere & dicitur de loco ad quem quis nauigare statuit: illũqꝫ in accusatiuo prepositiõe in adiũcta petit vt hic soluit thoma & in galliam traiecit. Transmittere est nauem per fluuium ducere. Virgilius. Stabãt orantes primi trãsmittere cursum. Sons / nocens / flagiciosus. insons innocens / innoxius.

Ouidius

Quintilian⁹

Ouidius

Virgiliu

Multare abiecta c est capitis supplicio vel pecunia punire: vt hic multatus est graui pecunia. Inde mlta e & alicuius criminis in pecunia vel corpore punitio. vt hic multa capitis dānatus est: ille vero multa pecunaria crimen diluit.

clxxxvi. De repeto.

Quid repeto? nōne ꝑpulchre ponitur siqd ei accesserit neq; datiuus solus casus sed etiā ablatiu⁹: vt repeto hāc rē memoria: quod nō teneo memoria significat (vt ꝑmulti extimāt) sed poti⁹ memoria voluto & reminiscor / & quasi obliuioni datū rursum inuestigo memoria. hoc nos vti verbo ornatissime poterimus quoniā eodē & veteres eloquentissimi frequēter vsi sunt: huic illud de oratore Ciceronis libro. Cogitāti mihi ac memoria

Cicero repetēti. Et africanus a neuio accusatus tribuno plebis ꝙ ab antiocho pecuniā accepisset: cōmodissime eo verbo vsus: memoria (īquit) quirites repeto hūc diē hodiernū esse quo hannibalē pœnū inimicissimū huic imperio vici in africa: & ꝑpetuā pacem vobis ac victoriā peperi inseparabilē. Verū captus ingēti voluptate longius in africā verbis referēdis progressus sum. Quāobrem ad vestrum institutum referat se oratio.

Repeto preter duas notas significatiōes? qb⁹ significat āt redire. Virgilius. Ipse vrbē repeto & cīgor fulgētib⁹ armis: āt

Virgilius reposcere vt iohānes repetit a me depositū) isti abl'o memoria iunctū significat qđ aīo exciderat rursū ī memoriā reducere: & iterū post obliuionē meminisse. vt id sepi⁹ mecū cogitaui: verū memoria repetere nō possū. quo ī loco librū meū posuerim: memoria repetere nequeo. Memoria repeto hunc diē hodiernū esse quo hāc vrbē primū accessi. Hānibal carthaginēsiū dux romanis in festissim⁹ supatis alpibus italiā occupauit

Hannibal Romanoꝝ exercitū cū sepi⁹ tū apud trebiā & lacū trasuemenū & cānas maxīa clade ꝓfligauit: & xvi. ānis eā insidēs igni

ferroq; vastauit. Verũ a scipione africano romanorũ duce(q vt hostē italia excedere cogeret paria faciēs africā inuasit) in africā redire coactus est: & cũ eo cōserto prelio victus ad Antiochũ macedonię regē confugit: eũq; ad inferendũ romanis bellũ suo cōsilio induxit. Quē etiā sua animi magnitudine & virtute scipio africanus deuicit: & ad pacē cũ romanis cōponendũ coegit. Cęterũ inuidia simulati aliqui(solet eñ gloria inuidiā parere)criminati sunt scipionē accepisse pecuniā ab antiocho tanq̃ pactũ precium belli deponēdi. Illiusq; criminis Neuius tribunus plebis eũ insimulauit Scipio cōuocato populo dixit eum diē ānua reuolutione adesse quo hannibalem atrocissimũ rhomanoꝝ hostē deuicerat: & ergo nō imperatoris tam bene de republica meriti accusatione dedecorādum: quinpotius votis & sacrificiis pro tāto reipublicę bono quotānis celebrandum. hinc in capitoliũ comitāte populo processit/ & hostias cędens sacra fecit. Postea inuidię cedens sponte exilium subiit: vt narrat Valerius capite de ingratitudine.

clxxxvii. Pro mori: diē obiire oppetere & similia: p viuere aũt: vitā agere: degere etatem & similia ornate dicimus

Optimũ factu fuerit ne eisdem aut modis orōnis aut verbis vtamur: & (quod initio diximus) varia plurimũ probat orō & si veluti quibusdā flosculis aspgitur vt pro mori: diē obire/mortē oppetere/aiam expirare/vita decedere/aiam efflare vita defũgi/rebus hũanis excedere/ex vita migrare/res deserere hũanas/exire de vita/mortē obire/ mortem oppetere/aiam expirare / extremũ claudere diem/interire/occidere consimiliaq; Et iterũ pro viuere/vitam agere/degere etatem.

Aliquē mori tribus presertim diuersis rationibus explicari potest. Primo per verba absoluta nullũ post se casũ habētia. vt hic obiit/oppetiit/interiit/occidit/ occubuit. Virgilius. O terq; quaterq; beati quis ante ora patrũ troie sub menibus altis contigit oppetere. Idē. Mene iliacis occũbere cāpis nō potuisse? Idē. Nec adhuc crudelis occubat vmbris. Sic dicimus. satius ē emori q̃ turpe quicq̃ admittere. Secũdo per verba cũ neutralia tũ actiua accusatiuũ post se habētia vt obire mortē. Virgilius

Terentius Terẽtius Is obiit mortẽ. Obire diẽ/oppetere mortẽ/ expirare eflare/exhalare aĩam vitã spiritũ. Virgilius. Vt regẽ/equeuum crudeli funere vidi vitã exhalãtẽ. Finire vitã/vitã cũ morte cõmutare/res hũanas deserere/extremũ claudere diẽ i extremã noctẽ(vt ait virgilius)sua lumina claudere/effũdere/ emittere aĩam vitã spiritũ Virgilius. Tuaqȝ aĩam hanc effũdere dextra. Cicero ad lẽtulũ. Si vitã pro tua dignitate profũdã:nullã partẽ videar meritoꝝ tuoꝝ assecutus/ Vltima trahere/ & fundere suspiria & c. Tercia per verba cũ ablatiuo posita nũc adiũcta nũc omissa prepositione vt vite mortalis mũere fungi/vita defungi. Virgilius defunctaqȝ corpora vita/reb⁹ hũanis excedere/e vita decedere/e vita migrare/exire de vita/ excedere vita/corpore solui/fato eripi/reb⁹ hũanis sustolli aut substrahi. Viuere aũt elegãter dicim⁹/viuere vitã:beatã/miserã tranquillã/felicẽ infelicẽ:viuere dies felices faustos infaustos. Ducere vitã. Virgilius Me si celicole voluissent ducere vitã. Idẽ Vitãqȝ extrema per oĩa duco. Agere vitã. Terẽtius. Primum hec pudice/duriter: & parce vitã agebat. Degere vitã. Virgilius. Nõ licuit thalami exptẽ sine crimĩe vitã degere more fere Vita potiri:Aura vesci ętherea. Virgilius. Quid puer ascanius supat ne & vescitur aura Carpere auras vitales. Virgili⁹. Quisquis es(haud credo inuisus celestib⁹)auras vitales carpis. Spirare vitam & consimilia.

Virgilius

Virgilius

Cicero

Virgilius

Virgilius

clxxxviii. Vt ludo ludũ sic & viuo vitã dicim⁹ & cõsimilia.

Et(ne sigillatĩ cũcta cõplectar)ilḋ hoc loco aĩaduertendũ sit: ꝙ sicut sępe dicimus ludo ludũ/ pugno pugnã/seruio seruitutẽ/doleo dolorẽ:ita iuterdũ viuo vitã:viuo miserã seu felicẽ vitã. vt si quis dixerit. q expeditã fuerit virtutẽ cõsecuti hĩ viuẽt beatã & ĩmortalẽ vitã: & q prętclarũ certamẽ certauerit amplissimis donabiť mũeribus. Et quod de variis dicimus orõnis modis:idipsũ de sigľis ptibus intelligẽdũ sit. vt ꝑ oro rogo/precor/obsecro. ꝑ quasi:pene/ferme. reliqua tuipse coniecta.

Verba fere oĩa quãquã neutralia sunt possunt regere accusatiuũ conformis significatiõis:ab ipsis quidẽ verbis formatione deductũ vt Boetius. hũc cõtinuũ ludũ ludimus. Idẽ ma-

Boetius

gnū profecto certamē certauim⁹. hic acerrimā pugnā pugnauit q potuit duros animi cōponere mot⁹. Ille grauē seruit seruitutē: qui aīm viciis seruū habet. Nec accusatiuus ille ad necessitatē ponitur vel ad completiorē aut perfectiorē sententiam sed solū ad ornatū. Nā viuo vitā idē est q viuo: ludo ludū id est ludo. Et sicut diuerse orationes: ita synonime quoq; dictiones ad varietatē & proinde ad venustatē cōducunt vt pro narro: refero. memoro: recito. pro delibero: statuo: īstituo. cōstituo: intēdo: propono: decerno. pro statim: protin⁹: illico exemplo: euestigio: confestim: continuo: pro postq̄: posteaq̄: vt: vbi: simulac: simulat q;: simul vt & c.

clxxxix. Id genus

Id genus pro eius generis (quod fere sile nomen exprimit) pulchre & vsitate dicitur. vt multa sūt id genus monstra: de multis id genus rebus locutus est. quod est similibus & ita in aliis.

Id genus in nominatiuo casu omnibus casibus & generib⁹ in vtrolibet numero adiungi potest. & significat fere idem / q huiusmodi vel similis. vt rari sūt id genus homines: multa id genus exempla passim occurrent: Oues / capras / boues / equos & cętera id genus animalia pecora vocamus. Possumus etiā ipsā pticulā id genus & ornate q dē ī genitiuū ei⁹ generis trāsferre: vt mlta sūt eius generis aīalia. Cicero ad lentulū. Nō ei⁹ generis meę litterę sūt: vt eas audeā temere cōmittere.

cxc. Et sententia.

Ex sentēcia quasi scđm volūtatē: & pspere: vt gestares ē ex sentēcia quod ē put optabamus: & tibi id euenit ex sententia Et mltis ī locis cōsiliter.

Ex sentēcia significat ex voto / ad votū: secundū desideriū nostrū. Nā ex interdū id quod prępositio secundū significat. & sentēcia voluntatē animiq; arbitriū. Vt si tuū amorē consecutus fuero: oīa mihi ex sentencia succedent. Cicero ad lentulum. Illud tibi affirmo si rem istam ex sentēcia gesseris fore. Cicero
Nonnūq̄ interponitur genitiuus animi. Vt amicū mihi nact⁹ sum ex animi sentēcia. i. vt anim⁹ optat. Pręterea sentēcia ppositū significat. Terēti⁹ ne is suā mutet sētēciā. Sic dicim⁹. Terentius

Ab hac animi sententia nūq̄ discedā. Deniq; sententia iudiciū vel opinionē significat: inde rogare sententiā est alicuius iudicium super aliqua re petere. Dicere sentenciā est quid sentiat animus verbis aperire. Ferre sentēciā est consultatione facta rem iudicare. vt iudex hanc tulit sentenciam. i. iudicium.

cxci. Inferre.

Inferre iniuriā quasi iniuriā facere: manus inferre alicui est aliquē pulsare. Impetū in quēpiā facere ē quēpiā cū ipetu & q̄si vi adoriri & irruere.

Inferre preter notam significationē (qua intra aliquem locū portare significat. Virgili9. Inferretq; deos latio) significat cōtra ferre siue ingerere & in malā partē accipitur vt hic mihi iuriā & dānū intulit. Oīm sceleratissimus est qui scelestas manus in parentes inferre nō erubescit. Et petiuit post se datiuū cum accusatiuo vel loco datiui accusatiuū cū prepositione in vt intulisti mihi vel ī me vim. Facere impetū est inuadere quēpiā & ei insultare. Adoriri verbū deponēs clā & subito aliquē īuadere significat. Terēti9. hic si me ī veris nuptiis adorat9 eēt

Virgilius

cxcii. Dare veniam.

Dare veniā pulcherrimū ē ignoscere & licētiam cōcedere Ab initio etatis habui te amicū / amicitia mihi tecū ē a teneris annis / a puulo / a primis etatis tēporib9 / a teneris (vt greci dicūt) vnguiculis / ab incunabulis iqsis & huiusmodi Iuuenalis etas pulcherrime adolescentiam significat.

Hoc preceptū duo complectitur. Primū. dare veniā ē parcere & cōmisso crimini clemēter ignoscere. Deus dat veniam deliquētibus: Etiā dare veniā est cōcedere libertatē alicui9 rei agende vt Iohannes dedit mihi veniā abeundi Venia enim interdum est perpetrati criminis remissio: interdū vero libertas & permissio vt venia tua dixerim quod dicūt saluo honore vel salua pace vel salua gratia. Secundū huius precepti documētum est quod multis modis possumus explicare hāc orationē a principio iuuētutis vel etatis. hic ab etatis initio litteris operā dedit: a teneris annis litterarum studio vocauit. Terentius Ego postq̄ te emi a puulo. i. ab ineūte etate vel a tenellis ānis

Terentius

Cicero. Presta te eũ qui a teneris (vt greci aiũt) vnguiculis mihi cogit⁹ es. Idẽ ad lentulũ. Te vero admoneo vt omnẽ gloriam ad quã apuericia iflãmat⁹ fuisti: oĩ cura atq; industria consequare. Idẽ ad eũdẽ Refero me ad mãsuetiores musas que me maxĩe sicut iã a pría adolescẽtia delectarũt. Sic dicit quĩtilian⁹. Natura tenacissimi sum⁹ eoꝝ que rudib⁹ ãnis percepim⁹ Qui a teneris ãnis virtutẽ coluerit ꝑfecto spectatissim⁹ ẽ. Iuuenilis aũt adiectiuũ a noĩe iuuenis deductũ: istis nomĩb⁹ ann⁹, etas euũ adiũctũ significat adolescẽtiã. i. eã etatẽ qua hoĩes pueritiã trãgressi ad adultam etatem procedunt. vt iuuenilibus annis virtus colenda est. Cicero. Quintilian⁹

cxciii. Ferire fedus.

Ferire fed⁹ optime atq; ex optimis causis exfeci aliũ cõsuetudĩe significat fed⁹ cõponere. vt ꝑepe ictũ seu ꝑcussum fedus est cõstitutũ & cõpositũ.

Ferire fœd⁹ est bello posito pacẽ ĩire: illãq; inuicẽ pacto firmare. Et idẽ significat cõponere fœdus & cõstituere fœdus. Idẽ quoq; est inire fœd⁹ icere fœdus seu percutere fœdus: qui post rem⁹ loquẽdi mod⁹ ex ritu fecialiũ originẽ traxit. Erant enĩ fœciales legati romani ad res populationib⁹ vel bello ablatas repetẽdas missi: qui (nõ reddebant ablata) bellum his qui abstulerãt vt hostib⁹ ĩdixerũt. Si vero reddebãt inierũt pacem cũ hostib⁹ pro qua firmãda ꝑter cęteros rit⁹/porca silice feriebat in frõtẽ: adiectis ꝑcib⁹ vt Iupiter optim⁹ maxim⁹ ita (qui imo tãto graui⁹ quãto diuina virt⁹ humanę prestat feriret eũ: qui prim⁹ cõpositũ fœd⁹ violatur⁹ esset: hinc fœd⁹ dictũ ẽ ꝙ ibi porca (vt sentiũt nõnulli) fœde mactabat Per ꝑticipia ergo dicim⁹ fœd⁹ ictũ/pactũ/initũ/firmatũ/cõstitutũ/cõpositum/percussum Cõtra temerare/violare/frãgere/rũpere/corrũpere/cõfũdere fœd⁹ dicim⁹: initũ cõcordię pactũ facere irritum. Feciales

cxciiii. Est mihi nomen scipioni.

Est mihi nomẽ scipiõi. Sipiõi cognomẽ africano fuit: cui pago troiano nomẽ ẽ: & sic de reliqs datiuo casu ꝑsitate ac pulcherrĩe dicit. Que eadẽ & aliis quoq; modis dicũt: sed frequẽci⁹ modos supiores apud eloqntissĩos & doctissĩos viros ĩueies.

Nomē alicuius variis modis explicam⁹. Primo verbo vocatiuo vt hic vocat̃ Cicero. Virgili⁹. Est locus: hesperiam graii cognomine dicūt. Secundo isto ablatiuo noīe vel cognomine adiūcto noī ꝓprio cuiuscūqꝫ cas⁹ vt īpator noīe Iuli⁹ nō min⁹ lr̃aꝝ q̄ belli studios⁹ fuit. Pōpei⁹ cognoīe magn⁹ / vel cognomēto magn⁹ egregi⁹ fuit. Tertio p ꝟbū substātim & noīe propriū in nomīatiuo. vt est mihi nomē iohānes. Quarto per verbum substātiuum & nomē propriū ī gt̃ō vt est mihi nomē iohānis. Quinto per verbū substātiuū & nomē propriū in dt̃ō vt est mihi nomē iohāni & hic postrem⁹ ellegantissimus est. Virgilius. At puer ascani⁹ cui nūc cognomē iulo. Preterea (vt ex autorib⁹ depħedere licet) recte dicimus habeo nomē iohānes. Ouidius. Lactea nomē habet cādore notabilis ipso. Item habeo nomē iohānis. Virgili⁹. Eternūqꝫ locus palinuri nomē habebit. Deniqꝫ habeo nomē iohānem. Virgilius. Eneadasqꝫ meo nomē de noīe fingo. Et si qui similes inueniantur.

Virgilius (manuscript marginal note)

Ouidius
Virgilius

cxcv. Aiunt / dicunt / fertur

Cū tritū verbū volum⁹ ostēdere & quod ī ore populo est: vtimur vel ipersonali fertur / vel ꝑsonali verbo aiūt & nōnunq̄ dicit̃: & eis singulis vt ꝓponimus & raro ita sed interdū quod: exēpla huius modi sunt. Nō sirenas (vt aiūt) surda debemus aure trāsire. Et itē: nā ita fert̃ vt nusq̄ tuta sit fides. Item haud turpe est tumultuanti (vt dicitur) de gradu deiici.

Cum aliquod prouerbiū explicandum occurrit: illi venuste per parēthesim iterponunt̃ he orationes: vt fertur: vt dicitur: vt aiūt: vt dicūt: vt memorant: vt peribēt & similes: quib⁹ hoc dictū vulgatū esse frequēter vsurpatū significem⁹. vt stateram (vt aiūt) trāsilire nō licet: hoc est mediū in omnib⁹ reb⁹ tenendū est. Bos lassus (vt dicitur) forti⁹ figit pedē. i. assuetudīe longa tritus & frequēti exercitatione defectus si prouocet̃: acri⁹ instat & vrget: Nō est ouis (vt aiūt) lupo cōmittenda: & similia passim iuenient̃. Sirenes tres nymphe fuerūt filie Acheloi in mari siculo: que sue vocis dulcedine captos nautas: & proinde ad nauis gubernationē incautos pōtho demergebant. Vlixes

aūt a Circe admonit⁹ & suas & socio℞ aures cera obturauit: & sic illesus trāsiuit. Ob quod ille indignate in mare se ꝑcipites dederūt. Sed hac velata fabula nihil aliud diuina poesis admonet q̄ voluptates (q̄s sirenū noīe denotāt) aprudētissīo quoq₃ more vlixis surda aure pretereūdas esse: nec illa℞ illecebris capiēdos fortiū viro℞ aīos. alioqui blādimētis suis captū aīm infacin⁹ omne & horrēdū vicio℞ pelagus ille precipitarent. Ipse vero victe victor nō ampli⁹ infestabūt: sed cōparāde felicitatis comoditatē & viā sua fuga prestabūt. Mātuan⁹. Fœlix igit̄ cui vita voluptas terga dedit. lōgi quē nō fregere labores Tertium prouerbiū quod pro exēplo ponit autor innuit eum qui turbā excitat & dissensionis autor est: nō immerito in ipsa turbatione cadere: & sua ipsius tumutuatione quam suscitauit primum prosterni & deprimi. Mantua n⁹

cxcvi. Mediam super noctem

Nōnūq̄ ita dicim⁹ noctē sup mediā vigilam⁹: qđ ē vltra mediā noctē vigilam⁹: idq₃ & seruius ipse testat̄ & quorundam veterum cō ꝓbat autoritas.

Super aliquādo significat vltra & accusatiuū petit significātē tempus: vt mediā super noctē vigilaui. Mediā super noctem te expectaui. hic mediū super diē dormire solet. i. vltra. Non min⁹ elegāter capitur eadē prepositio ablatiuo iūcta pro de: vt super hac re nunc verba facimus: super tuo negotio multa verba habita sunt.

cxcvii. Tendo.

Contra sermonē tuum tēdo. i. respondeo tibi: sicut & tendo contra iter: id est tibi occurro. Sed hec haud in frequēti vsu oratorum inuenies.

Tendere cōtra sermonē est respōdere. Virgilius in nono eneidos. Nil tēdere cōtra sed celerare fugā. Sic tēdere cōtraiter est obuiare. vt cū rus proficiscerer: Iohānes cōtraiter meū tendebat. Tendere iter vero omissa prepositione est ire. Virgilius. Quā super haud vlle poterāt īpune volucres tēdere iter pēnie Interdū omisso illo accusatiuo iter tēdere per se positū est ire. Virgilius. Quisquis es armat⁹ qui nostra ad limina tēdis. Tendere gressū etiā est ire. Virgilius. Talibus incusat: gressumq₃ ad menia tendit. Preterea tendere est extendere. Terentius. in Virgilius Virgilius Terentius

Phormione. Non rethe accipitri tenditur neq; miluo qui male faciunt nobis: illis. q̄ nihil faciūt tēdit. Deniq; est castra ponere. Inde tentorium.

cxcviii. Macte.

Macte magis aucte / & est gl'ę & laudis sermo: & plerunq; ablatiuo iungitur. vt macte virtute esto. Idq; & poetę vsurpant & scriptores historiarum & demū oratores ipsi: qui sermo vt multi eruditissimi tradunt a sacris deductus est.

Virgilius

A verbo macto as are (quod est hostias in sacrifitium cedere Virgilius. Taurū ingentem mactabat ad aras) venit macte vocati⁹ singularis. i. magis aucte & exaltate. Cęteris enim casibus caret quos in vsu antiquorum quōdam fuisse. Noni⁹ marcellus tradit: Et construitur cum ablatiuo sine prepositione. Virgilius. Macte noua virtute puer sicitur ad astra. Interdum adiungitur ei verbum substantiuū imperatiui modi vt macte virtute esto. i. sis magis virtute exaltat⁹. Dicitur & pluraliter macti etiam cum ablatiuo sine p̄positione & cū verbo substātiuo. Quint⁹ curtius libro quarto. Vos quidem macti virtute estote inquit: qui primi intellexistis quanto satius est fastidire regnum q̄ accipere.

Quintus curtius

cxcix. Ad explicādū locū siue genus: gentile nomē ac patrium effingimus.

Quotiens alicuius explicaturi sumus siue genus siue locū: gentile ac patriū nomē effigim⁹: quod q̄ secus effecerit fortasse latine locutus sit / sed illepide pœnitus atq; īdecore. vt qui fuerit a ciracusis oriūdus nō de siracusis dicendū sed siracusanus: nō de athenis sed atheniensis & sic de aliis. At q; in generibus ac familiis nos non de cum ablatiuo vtimur vt multi: sed īde nomē efficimus vt nō de scauris sed scaur⁹. nō qdē de gracchis sed gracch⁹ ñ de catulis sed catul⁹. ñ de datis sed dat⁹. quā

quidem ad rem id merito afferendum sit quod plini9 ipse aiebat ꝙ deriuationes nō habent firmas regulas: sed exeunt teminanturqꝫ vt ipsis autoribus placet. Sic a thauro: thaurum/ thaureū & thaurinum dicimus. & quos nos romanos dicim9 dicunt grȩci romeos: quos nos carthaginenses: illi carthidoneos vocant. Sed in ensis/us/ atqꝫ as si ad loca pertinēt frequentiores terminationessūt vt albauensis veronensis/eleusinus/tarentinus lacedemonius siracusanus/arpinas. Alii quoqꝫ sunt eorundem nominū exitus: sed hi frequentiore vsu celebrantur/quodidem & in quibusdā aliis fit que neqꝫ a generis noibus fluxere/neqꝫ loci vlli9 vt Terentianus chremes. platonicus giges socraticus gorgias que oīa a propriis profecta sūt/atqꝫ originē traxere Sed que alia hac de re dici possūt tuipse cogitatione complectere.

Hoc preceptum habet tres partes. Prima locum aliquem elegantius adiectiuo a nomine loci formato (quod patriū vocatur) significamus q̃ substantiuo ablatiui casus cum prepositione de sum pto. vt Virgilius est mātuan9 nō de mantua/ Romanus non de Roma/patauinus non de patauio/tarentinus non de tarento. Ȩterum opere precium est cognoscere quo pacto a substantiuis locoꝝ adiectiua formanda sint: & id ne certa q dem regula sed duntaxat autoꝝ vsu cognocendum est Varia autem est ipsorum deriuatiuorum terminatio. Hec enim in as terminantur vt archas/in es vt perses in is vt athemensis: in os vt tros: in us vt dardanus: in acus vt iliacus in alus vt tessalus: in anus vt roman9: in arus vt barbarus: in enus vt abiden9: in eus vt mycheneus: in cus vt grecus: in dus vt medus in dus: in icus vt italicus: in ius vt lacedemonius: in inus penultima longa vt florentinus: in ous vt cous: in sus vt cressus threissus: in an vt acarnā: in ax vt trax: in ix vt phrix: in ox vt capadox Et sic de aliis facile apud autores inueniēdis terminationib9

dicēdum est. Secuuda pars est. Ad exemplicandam alicuius familiam nō ablatiuo cū ꝑpōe de sed noīe gētili vtē dum est. Est eni gentile nomē adiectiuū a noīe ꝓprio familie deducti vt iste est fabi⁹ nō de fabiis & c. Tertia ps est a noib⁹ propriis viroꝝ & ꝑsertim auctoꝝ cuiuspiam rei eleganter formant̄ adiectiua possessiua significātia aliqd primitiui: & quo elegātior q̄ primitiuo refulget oratio. vt miles darian⁹: pōpeian⁹ cesarian⁹: marian⁹: alexādrin⁹. i. miles darii pōpeii cesaris: marii alexādri. xerxiana acies. i. xerxis Sic Terētian⁹ chremes. i. q inducitur a terētio in comediarū fabulis. Platonic⁹. Giges. i. cuius plato meminit Socratic⁹ gorgias de quo socrates disserit Sic Virgilian⁹ eneas de quo virgili⁹ loqt̄ in libris eneidū.

cc. Conor.

Conor hāc rē optīe ac puenuste dicim⁹: ꝑserti si difficilior sit & ardua. Quo pacto Cicero sepe vtebat̄ vt de pfecto oratore. Magnum opus & arduum brute conamur.

Virgilius

Conari interdū laborare significat & viribus eniti: habetq́ꝫ post se infinitiuū. vt Virgili⁹. Ter modo conat⁹ lētū cōuellere vimē. Scdō est rē difficilē & arduā aggredi & tūc requirit actm sine ꝑpositione vt rē arduā conaris. Difficilē conaris prouinciā Nōnunq̄ ꝑpositio adinteruenit vt ad optima conari debēt q igenuo sūt aīo. Inde noīa conomē & conat⁹. i. satagētis ai diligētia. vt sūmo conamie litteris vacandū est. Det tibi deus vires conatibus equas. i. proposito quod agere cognaris

cc i. Studeo.

Et studeo siquid studiosius effecturi sumus etiam accusatiuo pulcherrime iungitur.

Studere cū operā dare significat aliqn̄ datiuū habet vt hic studet virtuti acquirē le: aliqū accusatiuū vt studet artē eloquētie Inde studiū: ai ad aliquid agēdū diligētia. vt nihil vita illa honesti⁹ est que studio litteratio operā impēdit. Ouidi⁹ Quid iuuat iucinctę studiū exercere diane. inde studiosus diligēs sedulus vt hic litteraꝝ studiosissim⁹ est. secūdo siguificat faueo & tūc solū datiuū habet. Ouidi⁹. Cui studeat de⁹ oīs habet. Cui studet ipe de⁹ nemo nocere pōt. Deniq́ꝫ laborare & eniti significat & infinitiuo iūgit̄. Terēti⁹. Dū studeo obseq tbi: pene illusi vitā filie. Oib⁹ iussis tuis morē gerere studebo.

Ouidius

Terentius

cc ii. Desidero

Desidero verbũ pulcherrie positũ est: nã cũ desideriũ sit abscẽtiũ rerũ persepe dicimus. desidero amorem tuum: quasi tu nõ me ames. Desidero tuam prudentiã quasi sis incipiens & item de aliis.

Desiderare est rẽ quã nõ habem⁹ & quã asseq speram⁹ affectare vt desidero aduẽtũ tuũ cũ sc₃ nõdũ adueneris. Desidero salutẽ tuã cũ nõ es bona valitudine quã tibi opto & eẽ cupio. Desiderium aũt est rei quã nõ habem⁹ cõsequẽdę cupiditas: vt capt⁹ sum ingẽti desiderio te vidẽdi. Teneor magnope desiderio tui. Res ergo hic absẽs ditur nõ secũdũ locum sed habitudinem: quam scilicet non habemus vt sanitas abest ęgroto.

cc iii. Complecto.

Cõplector pdiffusũ ẽ atq₃ ornatũ verbũ pserti vero aliqb⁹ abiectis hac ratione: vt te amore atq₃ beiuolẽtia cõplector pte amo. cogitatiõe cõplector qđ ẽ cogito & .i. aĩ facltate sic cõsequor ẽ rei ipi⁹.

Complecti preter significasionẽ vulgatã qua ãplecti significat vt iohãnes vt primũ me vidit mediũ cõplex⁹ est: & qua cõtinere significat: suoq₃ ãbitu alterũ cõcludere. Virgili⁹. que patris anchise gremio cõplectit̃ ossa: ablatiuis quibusdã iũctũ ornatã reddit orationẽ que explicãda est per verbũ a quo talis ablatiu⁹ descẽdit vel per aliquod verbũ synonimũ vt ego te singulari amore cõplector .i. amo. Dolorẽ meũ litteris cõplecti nõ possum .i. scribere. Quĩt⁹ curti⁹ libro quarto Quis ludibria fortune/ducũ agminũq₃ cędẽ multiplicẽ deuictorũ fugã. cladẽ nũc singulo℞ nũc vniuerso℞ aut aĩo assequi queat aut oratione cõplecti? Tuas virtutes cogitatiõe cõplecti nõ satis posse. sic numero cõplecti .i. cõprehẽdere. Complecti verbis/scriptis idest explicare vel exprimere. De hoc latius vide pręcepto tercio, & tricesimo. Quintus curtius

cc iiii. De gerundiis.

Illud ignorãdũ non ẽ ꝙ gerũdiuus modus ab oĩ verbo similiter pcreat̃: si qñ nobis foret eo opus vt cãtãdo rũpit̃ anguis .i. dũ cãtat̃ vt ait seruus Et alio in loco actiue dictũ ẽ. Cãtãdo in illũ .i. dũ canis. Id efficere atq₃ vsurpare oratores queunt.

Gerundia a cuiuslibet significationis & generis verbis oriũtur: suorumq; verborum significationem seruant. vt si ab actiuo actiuam a passiuo passiuam. Quo fit vt cum eadem sit vox gerundiorum actiuorum & passiuorum: eadem voce diuersã significationem habent. sed quam explicatio gerundii & constructio satis aperte differentem magnifestant. Namque actiue significant gerundia per verbum actiuum resoluunt̃ & illi⁹ constructionem seruant vt colendo agrum copiosam messem percipiunt coloni idest cum colunt agrum. Quę autem passiue significant resoluuntur per verbum passiuum Quintilian⁹ libro vndecimo. Omnis dicip[l]ina memoria constat. frustraq; docemur: si quicquid audimus preterfluat. Memoria excollẽdo sicut alia omnia augetur. Illa quoq; aĩalia quę carere intellectu uidemus meminerũt & cognoscunt & q̃libet longo itinere diducta ad assuetas sibi sedes reuertunt̃. Nõ est in vtile quo facilius hereãt aliquas apponere notas: quarũ recordatio commoueat & quasi exitet: memoriam. Siquis tamen vnam maximamq; a me artem memorię quęrat: exercitatio est & labor multa ediscere: multa cogitare & si fieri potest cotidie potissimum est. Nihil ęque vel augetur cura vel neligẽtia intercidit. Hec ille. Vbi excolendo passiue capitur idest dum excolitur. Et ita de aliis gerundiis.

Quĩtilian⁹

cc v. De quarto pretor & quartum pretor.

Putãt nõnulli nihil interesse siquis dixerit quarto pretor & quartum pretor & sic de aliis. Sed magna est certe differentia vt Marc⁹ varro testis est. nam quarto pretor locum significat & tres ante factos: quartum vero significat tempus. Caue igitur diligenter ne perperam hisce vtaris rationibus: ne quid contra veterum atq; eloquẽtiũ morem consuetudinemq; faciamus quare tertium cõsul/ac tertio cõsul non idem significant.

Licet aduerbia ordinis a nominibus ordinis numerũ significantibus formata modo in ũ modo in o terminentur: ea tamẽ nominibus dignitatem significantibus iuncta habẽt diuersas rationes. Nam in o designant locum siue ordinem illius dig-

gnitatis ad cęteros qui ante illa functi sunt. In ū vero numerū significant quotiens idem illam dignitatem gesserit: vt tercio consul est in ordine consulum tertius: quem scilicet duo precesserunt. At tercium consul est qui bis ante gessit consulatū: & nūc iterum gerit pro tercia (si ita loqui phas est) vice. Et sic de cęteris dignitatibus quę pro tempore geruntur & semel habire rursum eedem ab eodem possunt haberi dicendum est.

ccvi. Ruri esse.

Sed ne plura iā sequar (nā īfinita pene huiusmodi pcipi possūt) id tene memoria ꝙ nō rure esse sed ruri esse dicimus. Quod cū festus pōpeius affirmat: tum Terētius comprobat: ait enim: ruri se continebat. Quamobrem siqua reliqua sunt paucis expediamus. Nam cum pro conficiendis ępistolis hec potissimum attigerimus: si salutationis formulam ac regulam iduū/nonarūq; obseruationem patefecerim: iure huic paruo īstituto finē ac modum statuerim. Terentius

Rus nomen tercię declinationis in ablatiuo singulari habet rure quod ordinatur cum verbis motum de loco significātibus vt pater meus rediit rure. Et adiungitur etiam prepositionibus: vt ex meo rure quotānis magnum capio cōmodū. Ruri autem aduerbium est cum verbis quietam in loco significantibus iungendum. vt malo ruri q̄ in vrbe vitam agere. Inde rusticari verbum deponēs est ruri habitare. Deinde auctor propemodum huius operis metam assecutus: que declaranda supersunt aperit.

ccvii. Vale salue.

Vale igitur ac salue verba pro Marci varronis & omnium doctissimorū virorū sentētia idē significare videntur. Quibus nos alias in salutando/alias in contennendo vtimur. Ex quo Terentianū illud est: valeant qui inter nos dissidiū/volunt ac cupiunt. mortuis quoq; & qui mortaliū vita deces Terentius

ſerũt(quibus nullã huiuſce lucis optare ſalutẽ poſ ſumus)nonnũq̃ vale dicimus. Et veteres quondã eiſdẽ idẽ verbũ pro more dicebãt: quaſi nihil amplius viuẽtibus ſibi cũ mortuis futurũ eſſet: & i perpetuũ iã ab eorũ aſpectu diſcederẽt. Nã neq; valent illi neq; ſalui eſſe poſſũt. Ob eandẽ rẽ addũt nõnulli bene/ feliciterq; aduerbia: aut ſiqua alia ſunt eiuſmodi ſignificãtie. Verũtamẽ i ẽpiſtolis ipſis vale dicere in fine cõſueuimus abſq; vlla aduerbij acceſſione: perinde ac amicis vite ſalutẽ ac fœlicitatẽ exoptem⁹. Quid igitur vale ſibi quęrat: quoue illo pacto vtendum ſit noſce.

Arbitrãtur nonnulli vale cum ſalutantis verbum eſt ſolum ſecundas habere perſonas in imparatiuo & ceteris omnibus carere. Qui ſi accuratius conſiderẽt: id verbum nihil in ſignificato differre a verbo valeo es pro ſanum eſſe & ſaluum percipiẽt. Quid enim vale ſibi aliud vult q̃ ſis ſaluus & ſanus? nec aliud quicq̃ recedentes amico per hoc verbum precamur. quare verbum illud cum eo ſalutantes vtimur: imperatiuus ẽ verbi valeo vales ſignificantis ſanum eſſe. Cicero. ſi vales bene ẽ: ego quoq; valeo: quare nec quoquo pacto defectiuum eſt. Inde valitudo anceps vocabulum corporis diſpoſitionem ſignificat: ſi bonam: adiungenda ſunt ei adiectiua/ bona fauſta/ proſpera/ optata/ ſi malam: alia adiectiua oppoſita vt mala infauſta/ aduerſa triſtis & c. Recedentes ergo amici valitudinẽ hoc verbo optamus dicentes. Vale amicorũ dulciſſime: aduenientes autem nõ illo verbo vtimur ſed hoc verdo ſalue: quo tam accedentes primo congreſſu q̃ abeuntes ſalutare poſſumus. Terẽtius. Salue pamphile. i. ſis ſalu⁹. Quare diſcedẽtes recte dixerimus. Salue amicorum optime vel ſaluete amicorũ optimi. In exemplo autem terentiano quod autor in littera adducit valeo aliam habet rationem nec ſalutandi verbũ eſt qui potius contẽptum/ indignationem & ſtomachũ loquẽtis oſtẽdens. Terẽtius in andria. Immo habeat/ valeat/ viuat cũ illa. i. recedat. & faſtidiẽti/ indignatoq; animo recte accõmodatur. Deniq; mortuis vale dicimus eis non corporis ſalutem(nẽpe

Cicero

Terentius

illa cum vita extinguitur)optantes:sed animę fœlicitatem:sedibus vt cœli placidis post fata quiescat. Dum autem viuentibus vale dicitur:cum corporis tum animę salus optatur/oraturq; vt sit mēs sana ī corpore sano. Nec opus ē aduerbia cū salutamus bene fauste feliciter huic verbo adiicere:qñquidem illa in sua ratione īcludit. ꝙ si quis ea adiecerit: diminuta erit verbi ratio minusq; q̄ illis non adiectis significatur. Virgili⁹. Jamq; vale & nati serua communis amorem. Virgilius

ccviii. Dico tibi salutē/iubeo te saluere.

Pro salute autem plerūq; dicim⁹ salutem dico. & siquem salutare cupimus:datiuo casu aptissime apposuerim⁹. vt vale & cęsari dic salutem. Alia quoq; erit salutandi ratio:vt iube scipionem saluere/quod est scipionē saluta. Nam ille modis vī quandam desiderij continet: & pro antiquorum more & consuetudine infinitiuus modus in alium trāsmutatur vt iubeo te saluere id est salue / iubeo te gaudere pro gaude.

Salutationem accommodate hac oratione salutem dicere exprimimus adiuncto datiuo significāte personam quam salutare volumus. vt Cicero Marcello salutem dicit. Iohannes patri suo obseruandissimo salutem plurimam dicit.i.eū salutat. Idē fit per verbum impartio vel impartior exopto & cetera conformis significati vt impartior tibi plurimam salutē/vel impartior te plurima salute vt ꝑcepto centesimo secundo dictum est manifestius Item Cicero marcello fœlicitatem/ salutemq; exoptat & siquę sint similes loquendi rationes. Deniq; idem fit per infinitiuum saluere & verbum iubeo iubes ere pręponendo nomen scribentis(vt in reliquis quoq; modis) in nominatiuo & eius ad quem scribimus nomen in accusatiuo vt iohānes petrum amicorum suauissimum saluere iubet. Cū patrios contigeris lares:oro me os iubeas saluere parentes.i. salutes eos. Nam iubeo non ibi imperiosum verbum est sed scribentis desiderium affectionemq; quod optat īuentis insinuat & significat cupio vel volo. Ouidius. Dii precor hoc iubeant vt eūtibus ordine fatis. Et est ille infinitiuus huius verbi salue saluete. Ouidius

ccix. Meo noie vel meis verbis pro mea ex parte.

Quod vero alij ex mea parte dicunt: mlto quidē ornatius dicitur vel meo noie vel meis verbis.

Meo noie vel meis verbis eleganter calci ępistolarū vbi ali quibus cōmendari petimus adiicitur cum verbis in superiore precepto declaratis. vt charissimis parētibus meo nomine salutem dicas vel meis verbis saluere eos iubeas. i. pro me vł ex parte mea. Sic tuo nomine hūc cōmendatū habeo. Ita suo nomine nostro & vestro itidem dicendum est.

ccx. De calendis nonis & idibus.

Quotam autem cuiusq; mensis diem velimus intelligere: calendis nonis idibusue notamus. Neq; quid illi sibi velint nunc explicare consilium est: sed quo pacto dicamus singulorum mēsium dies & quomodo ab eis denominationem suscipiant. Quamobrem intelligēdum est imprimis primū cuiusq; mensis diem calendarum appellatione vocari: secundum quas nonarum dies constituūtur. Et in aliis quidem mēsibus septima luce. martio/maio/iulio/octobri: in aliis autē quinta: ianuario/februario/aprili/iunio/augusto/septembri/nouēbri/decembri. Atq; omnes hi dies qui calēdas & nonas intercesserint nonarum cognominatione censentur vbi & numerū meminerimus ac nonas ipsas. & ille ablatiuo construit̄ he accusatiuo. Sed inter numerandum & prepostero vtemur ordine/& nonarum diem cōnumerabimus. At nonis exactis proximos octo dies (id quoq; in quolibet mense) iduum similiter cognominatione significabimus: sed pari ratione tum ordinis tum annumerationis: reliquos vero eius mensis quotquot

fuerint dies calendarum appellatione notabim'
qui futuri ac proximi sũt mensis: neq; ordinis ne
q; numerationis ratione i mutata. At id omne ex
emplo illustrandum est: sitq; martius nobis exẽ-
plo cuius curriculum vno actricesimo die confici-
tur. Prima itaq; dies erit calendis martij / secũda:
sexto nonas martij / tertia: quinto nonas martii /
quarta: quarto nonas / quĩta: tertio nonas sexa nõ
dicitur secũdo nonas sed pridie nonas. Septima
dies none erunt martii / octaua: octauo idus mar-
tii / nona: septimo idus martii / decima: sexto idus
martii / vndecima: quinto idus / duodecima: quarto
idus: decimatertia: tertio idus / quartadecima: pri
die idus / quintadecima: idus erunt martii / sexde-
cima: decimo sexto calẽdas aprilis quoniã is mẽ-
sis proximũ sequitur / decimaseptima: decimosex
to calendas aprilis / decimaoctaua: decimo quinto
calendas aprilis / decimanona: decimoquarto calẽ
das / vicesima: decimotertio calendas / vicesimapri
ma: duodecimo calendas / vicesima secunda: vnde
cimo calendas / vicesima tertia: decimo calẽdas / vi
cesimaquarta: nono calendas / vicesimaquĩta: octa-
uo calendas / vicesima sexta: septimo calendas / vice
sima septima: sexto calendas / vicesimaoctaua: quĩ-
to calendas / vicesima nona: quarto calendas / trice
sima: tertio calẽdas / tricesimaprima & nouissima
pridie calendas aprilis. In ceteris omnibus eadẽ
seruanda est ratio dierum. Dierum autem nume
rus haud telateat qui in promptu est omnibus.

Diem quo aut littere scripte suut aut aliqd factũ est: vulgate quidẽ more per nũerũ ordinalẽ dierũ naturali serie se cõsequẽtẽ explicare possum⁹. vt prima die ianuarii has ad te litteras dedi: quĩta die ianuarii vrbẽ accessi & sic de aliis. Sed alter modus est multo elegantior & apud veteres longe frequẽtior quẽ hoc precepto autor declarat. Pro quo notãde sunt alique regule ad litterã intelligendã multũ cõducẽtes. Prima. in vno quoq; mense tres sũt dies calendarũ nonarũ & iduũ appellationẽ sibi peculiariter vendicãtes. Nempe primus vniuscuiusq; mensis dies illius calende vocãtur: in quattuor mensibus martio maio iulio & octobri septimus dies ẽ nonarũ cũ sex habeant nonas. In ceteris aũt octo ianuario/februario/aprili/iunio/augusto/septẽbri/nouẽbri/decẽbri quintus dies est sui mẽsis none: cũ p̃dicti octo tantũ quattuor habeãt nonas. Et cum vnusquisq; mẽsis octo habeat id⁹: nonarꝝ diẽ proxie sequẽtes: quattuor p̃dicti mẽses decimũquintũ diẽ: iduũ denominatione notatũ habẽt: ceteri aũt octo decimũterciũ diẽ habẽt iduũ noie signatũ. Si eñ septẽ diebus octo adieceris protinus nascẽtur quideci. Si vero quiq; dieb⁹ adiũxeris octo cõsurgẽt tredeci. Et ex hac regula vnusquisq; calendariũ nõ notatũ his noibus vel facillie notare modico igenii p̃sidio poterit. Secũda regula Dies ĩter duas p̃dictarꝝ denoiationum extremitates ĩtercepti: a sequẽti suã appellationẽ sumũt/ & nũo eorũ ad pxie sequente hitudinẽ designãte ordinẽ: cõmode explicãtur: noie numeri in ablo singalari masculio: & calendarũ nonarũ iduũ q; noie in actõ plurari collocato. vt q inter calendas & nonas intermedii sũt: illius mẽsis none dicũtur adiecto noie nũerali: & q inter nonas & idus ĩteriecti sũt: illi⁹ mensis idus addito nũerali noie q ordinẽ significet vocãdi sunt: q vero inter idus & proxie sequẽtis mẽsis calẽdas sunt medii calendarꝝ sequẽtis mẽsis: denoiatione cũ noie nũerali addito nũcupãdi sunt: vt qui post idus ianuarii supersunt dies ianuarii: sunt dies calendarũ februarii & relato ad primũ februarii diẽ ordie denoiantur. Sic post idus februarii eiusdẽ mẽsis residui dies sunt dies calẽdarꝝ martii: & ad primũ martii diẽ collatione facta denoiationẽ sortiũtur. Sic qui post idus martii superant in martio dies: sunt dies calendarũ aprilis & ita deinceps. Quare post idus decẽbris residui dies eiusdem mensis: sicut dies calendarũ ianuarii. Quo fit vt vnusquisq; mensis vnum tãtum in se diem habeat: calendarũ nomẽ sortitum: ceteros aũt omnes a precedenti mense mutuatur & habet. id tñ ignoran

dum nõ ē:proximũ diē añ calēdas nonas vel idus nõ noīe nu
merali secũdo cũ accusatiuis p̄dictis esse noīandũ:sed hoc ad
uerbio pridie vt sequēs preceptũ apertius ostendet. vt pridie
calendas/pridie nonas/pridie idus: & nõ secundo calendas/
secundo nonas/secundo idus. Si quid autē ipsis diebus calen-
darũ nonarũ & iduũ nomē sibi primo vendicantibus factum
esse significare volumus:in ablatiuo plurali calendis nonis &
idibus nullo adiecto hec noīa ponemus : vt si prima ianuarii
die littere scripte sunt:dicendũ est eas calendis ianuarii scrip
tas esse/si quinta ianuarii:tũc nonis ianuarii scriptę sunt. si de
cimatercia ianuarii:tũc idibus ianuarii sunt perscriptę. Alios
autē istis interceptos dies explicabimus per nomē numerale
in ablatiuo singulari & masculino genere positũ: & istos pro
xime sequētes accusatiuos calēdas/nonas/idus. vt quod scđo
ianuarii die factũ fuerit:quarto nonas ianuarii factũ esse dicē
dum est. quod sexto eiusdē mēsis die:octauo idus ianuarii:qđ
penultima ianuarii:tercio calendas februarii factitatũ esse an
notandũ est. Cur autē in ablatiuo in prīa scribēdi ratiōe dica-
mus calendis nonis & idibus/& in secũda:noīa nũeralia in a-
blatiuo potiusq̃ altero casu cõstituamus:ī prōptu ē ratio ꝙ
tēpus quo aliquid fit debitę scilicet respõdendũ ad interroga
tionē per aduerbiũ qñ factã:solũ in ablatiuo cõstituendum ē.
vt siquis interroget qñ littere scripte sunt:recte respõdebitur
calendis ianuarii vel quarto nonas ianuarii:perinde atq; debi
te respõdetur prima die ianuarii. secũda die ianuarii. Cur ve-
ro in secũdo loquēdi modo hec noīa nũeralia potius in singu
lari q̃ plurali nũero/potius itē in masculīo q̃ alio quouis gñe:
& calendas nonas idus in accusatiuo ponãtur hanc arbitror
esse rationē quia hec noīa nũeralia ordinem significãt cuiusq;
diei ad ipm diē calēdarũ nonarũ & iduũ: & denotãt quotus ē
qsq; dies ante diē calēdarũ nonarũ & iduũ. quare illi adiecti-
uis noībus:numerũ ordinis exprimētibus hoc substãtiuũ die
suppresse additũ eē intelligitur quo cũ tale adiectiuũ ī debitis
accñtib9 grãmaticalib9 debet cõueīre Subaudit̃ preterea pre
positio ãte:habēs ꝓ suo casuali hec noīa calēdas nonas & id9
ob hoc ī actõ collocãda. vt si qs dicat quarto idus ianuarii trũ
cata ē orõ & īplicita:sicq; explicãda ē:quarto die ante idus ia
nuarii:sic q̃rto nonas ianuarii.i.q̃rto die añ nonas. pridie ca-
lendas ianuarii.i.priori die ante calendas & ita in reliquis.
Tercia regula est in cõnumerandis modo qui dictus ē diebus

dies calendarum nonarum & iduum debet cõnumerari. vt cũ dicimus ianuarium habere quattuor nonas intelligẽdum est ipsum diem nonarum esse vnum illarum. Et cum iterum dicimus ianuarium sicut & ceteros menses habere octo idus: dies iduum vnus de illorum numero intelligi debet. Deniqꝫ cũ dicimus. Ianuarium habere xix calendas: intelligitur hoc connũerato primo ianuarii die qui calendarum dies est. Et ita de cęteris mensibus est dicendum. Si enim non cõnumeraretur dies calendarum nonarum & iduum sed citra illos sisteretur numeratio: non perueniretur ad constitutum numerum dierũ sed semper minor esset numerus q̃ positus est. vt dempto nonarum ianuarii die nõ essent nisi tres dies nonarum / die iduũ remoto non essent nisi septem dies iduum / & die calendarum ianuarii non connumerato tantum essent xviii illius mẽsis calendę. Et sicut hec regula in connumeratione facta per numerum cardinalem declarata est ita in numero ordinali etiã habet veritatem. vt cum dicimus quarto nonas Ianuarii intelligitur annumerato nonarum die quo secluso secundus dies ianuarii non esset ab eo quartus. sed tantum tertius. Ita cum dicimus / octauo idus ianuarii. i. octauo die ãte idus: iduum dies vnus in eo ordine ponitur. quem si seclusum intellexeris: tũc sextus ianuarii dies (qui octauo idus inscribendus est) solum septimus esset a decimotertio die qui est idus ianuarii Cum itidem dicimus decimo nono calendas ianuarii primum ianuarii diem (quę sunt suę calendę) in eo ordine connumerandum esse intelligere debemus / quem si excludimus: tunc decimusquartus dies decembris (hic enim decimonono calendas ianuarii nuncupandus est) solũ esset dicimus octauꝰ a prĩa die ianuarii. Et hoc pacto de cęteris ostẽde. Quarta regula In calendarũ nonarũ & iduũ ãnũeratione ordine ꝑposito vtẽdũ ẽ: & a posterioribus ad priora ꝓcedẽdũ Vñ si naturalẽ dierũ ordinẽ & sitũ seruare volumꝰ a capite scilicet mẽsis cõtinua serie ad finẽ versus ꝓcedẽdo: vtemur ꝑpostero ordĩe numeri ordinalis explicãtis dierũ ordinem ad calẽdas nonas vel idꝰ. & priores dies posteriore maioreqꝫ nũo noĩabimꝰ / posteriores vero minore. sic ꝙ q̃tũ in dierũ serie procedimus tantum decrescat numerus ille ordinalis. in principio quidẽ numerationis maximꝰ: ĩ fine vero minimus. Et hoc pacto auctor ꝑposterũ ordinẽ sumit vt suo ipsius exẽplo aperte cõstat. vt exempli gratia secũdus dies ianuarii ẽ quarto nonas ianuarii / tertiꝰ

tertio nonas ianuarii/quartus pridie nonas ianuarii/ & quint⁹ none ianuarii. sextus octauo idus ianuarii/ septimus septimo idus ianuarii/octauus dies ianuarii/sexto idus/nonus: quinto idus/decimus quarto idus/vndecimus tertio idus/ & duodecimus pridie idus decimustertius autē idus ianuarii nūcupant. Ibi facile ē videre q̄tū est dierū naturali serie sūptorū crementū tantū est numeri. denōiantis decremētū. Si vero naturalē nūi denominantis ordinē seruare volum⁹ a minori ad maiorē procedēdo: vtemur prepostero dierum mēsis ordine: & a posterioribus in medio aut fine cōstitutis dieb⁹ ad mensis principiū numerādo reuertemur. vt quintus dies ianuarii nonę sūt eiusdem/quart⁹ pridie nonas/tertius: tertio nonas/secūd⁹: quarto nonas. Sic decimustertius dies ianuarii sūt id⁹ eiusdē/duodecimus pridie id⁹ vndecim⁹ tertio idus/decim⁹ quarto id⁹/non⁹ quinto id⁹/octau⁹ sexto id⁹/septim⁹ septimo id⁹/& sext⁹ octauo id⁹. Hic naturalis numeri denoiantis seruata est series a minori scilicet ad maiorē cōtinue procedēdo: sed dieꝶ mensis ordo conuersus est. quod liquido manifestat eoꝶ numerus ordinalis: quo ad primū mēsis diem compati denoiantur. nempe hic numerus conuerso ordine explicat⁹ est & maior āte minorem noiat⁹ imo cōuersa serie cōtinue seruata a maiori paulatim ad cōtinue minorē processit. Vnde facile est cognoscere naturalem numeꝶ ordialem dierum esse oppositum numero denoianti dies calendarū nonaꝶ & iduū: vt cum hic recto ordine procedit: ille sit prepostetus: & cū ille recta serie incedit: hic ordinē conuertit pmutatq̄. Et licet hanc ordinis conuersionē non tetigerit autor: est tamen cognitu necessaria presertim iis qui primū hac arte imbuūtur nec assidua exercitatione cognoscunt quotus est quisq̄ dies pro arbitrio sumēdus: a die calendaꝶ nonarum & idiuum: nisi a calendis nonis aut idib⁹ numerationis principiū auspicati fuerint: & cōtinua progressione ad illum qui datus est veniētes tandem eius ad calendas nonas & idus ordinē & interuallum cognoscant. vt qui non tritus ex tempore dicere nesciret quomodo nominandus est octauus dies ianuarii nisi a decimotertio qui iduū dies est icipiēs supputaret idus. pridie idus super duodecimū diem/tertio id⁹ super vndecimū quarto idus super decimū/quinto id⁹ super nonū/& sexto id⁹ super octauū & tali numeratione facta cognoscet prefixum diem nuncupandū esse sexto id⁹ ianuarii quod prius in promptu ignorauit. Prior autem mod⁹ lōgo vsu peri

tis accõmodãd⁹ est qui ex diuturna assuetudie cognoscũt qua lis cuiq; diei denoĩatio attribui debet: &ergo hunc in posterio ribus regulis seruandũ esse duximus Nunc quot quisq; mensis habet nonas & idus: & quot dies ab illis denoĩatos: dictũ est: superest ostẽdere quot dies a calẽdis denoĩatos habeat. differt enĩ(vt ex secunda patet regula) denoĩatio calendarum a denomi natione nonarum & iduũ: q dies qui denoĩantur none vel id⁹: il lius mensis(cuius sunt dies)none & idus vocantur vt in ianua rio dies nonarum & iduũ nominatione notati: sunt dies nona rũ & iduũ ianuarii. Sed dies qui nomine calendarũ censent̃ nõ sunt illius mensis in quo sunt calẽde: nisi primus cuiusq; men sis dies. Nam reliqui dies post iduscuiusq; mensis sunt dies ca lendarum mẽsis sequẽtis. vt cęteri dies post idus ianuarii sũt ca lẽdarum februarii noĩe & ordie denoĩandi & sic i cęteris. Qua re ad cognoscendũ quot dies calẽdarum noĩe in vnoquoq; mẽ se vocãtur sunthec regula est notanda quinta in ordine. Quin ta regula Mẽsiũ calẽdę secundũ numerũ nonarũ pręcedẽtis mẽ sis/et secundũ numerum dierum precedentis mẽsis variantur Ad quã intelligẽdam operepreciũ est cognoscere q̃ ~~octo~~ sũt menses vnius &trigita dierum spacio completi scilicet ianua rius/martius/maius: iulius: augustus: october/~~nouẽber~~/ decem ber. ~~Tres~~ sunt menses triginta dierum scilicet aprilis iuni⁹ sep tẽber. Solus februarius habet octo & viginti dies cũ nõ fuerit ãnus bisextilis. in anno autem bisextili(hoc est trecẽtorum & sexaginta sex dierũ cum scilicet intar diui petri &mathie apo stolorum dies festos duosdies intercedunt medii quod quarto quoq; anno contingere debere astronomica ratione explora tum est)februarius habet viginti nouẽ dies. hec itaq; quinta re gula quattuor regulis(vt clariora sunt omnia)manifestabitur.

Prima regula est cũ mẽsis pręcedens habet quattuor nonas & vnũ & triginta dies tunc sequẽs habet nouẽdecim calenda= rum dies. Nam post decimũtercium qui est dies iduũ: supersũt in eo mense octodecim dies. Nam tridecim & octodeci con= ficiunt triginta vnũ. quibus adiiciatur primus dies mensis se= quentis qui dies calendarum etiam cõnumerand⁹ est per tertiã regulam: resultant nouẽdecim dies. Quo fit vt ianuari⁹ febru= arius: september & december nouẽdecim habeãt dies calẽda= rum: cum december ianuarius augustus & nouẽber & quattu= or nonas habeãt & vnũ & triginta dies. Decimusquart⁹ ergo decẽbris dies vocatur decimonono calendas ianuarii. deci=

musquint⁹ decimo octauo calendas ianuarii:decimussextus decimo septimo calendas:decimusseptim⁹ decimo sexto calẽdas:decimusoctau⁹ decimoquinto:decimusnon⁹:decioquarto calendas/ vicesim⁹:decimo tercio calẽdas: vicesimusprim⁹ duodecimo:vicesimussecund⁹ decembris:vndecimo calendas ianuarii:vicesimustercius decimo calendas:vicesimus quart⁹ nono calendas:vicesimusquintus octauo calendas: vicesimus sextus septimo: vicesimusseptimus sexto: vicesimusoctauus quinto:vicesimusnon⁹ quarto:tricesimus decembris tercio calendas ianuarii.tricesimusprimus & vltimus decembris dies: pridie calendas ianuarii.primus autem ianuarii dies calende eiusdem mensis sunt. Secunda regula est quando mẽsis precedẽs habet sex nonas & xxxi dies:tũc sequens habet xvii calendarũ dies. Nam post decimumquintum qui dies est iduum supersunt in eo mense xvi dies. Nempe xv & xvi conficiunt xxxi:illisq; addatur primus dies mensis proxime sequẽtis q calendarum dies est:cousurgẽtq; xvii dies calendarũ.Quo fit vt aprilis iunius augustus & nouẽber xvii calendas habeãt nã ꝑcedentes proxime mẽses scilicet martius maius iulius october sex habẽt nonas & xxxi dies.vt decimussextus dies maii est decimo septio calendas iunii:decimusseptim⁹ decimo sexto calendas iunii:decimusoctauus decimo quinto:decimusnonus decimo quarto:vicesimus decimotertio: vicesimusprim⁹ maii duodecimo calendas iunii:vicesimussecundus vndecimo calendas. vicesimustercius decimo calendas: vicesimusquartus nono: vicesimus,quintus octauo calendas: vicesimus sextus septimo:vicesimusseptim⁹ sexto calẽdas:vicesimus octauus quinto calẽdas vicesim⁹non⁹quarto calendas/tricesimus tertio calẽdas iunii/tricesim⁹prim⁹&vltim⁹ dies maii pridie calẽdas iunii. Deniq; prim⁹ dies iunii sue sũt calẽde.hoc itidẽ i martio deducit autor. Tertia regl'a qñ mẽsis precedẽs habet trigita dies tũc sequẽs habet xviii calẽdas.Cũ enim oẽsmẽses qui trigita diebus cõficiũtur quattuor tantum habeant nonas/post tredecimũ diem qui est dies iduum/ restant xvii dies Nempe xiii&xvii faciũt triginta illisq; adiciatur prim⁹ dies mẽsis sequẽtis postremus calẽdarum dies/cõsurgũt xviii dies calẽdarũ.vnde patet maiũ iuliũ & octobrẽ hẽre xviii calẽdas/ nã aprilis iunius &septẽber hñt trigita dies Ergo decim⁹qñt⁹ aprilis erit decio octauo calẽdas maii/decimusquint⁹/ decioseptio/ decimussexi⁹/deciosextodecimussepti⁹ decioqnto/decim⁹ octau⁹ decio qrto dcimusnon⁹ decimotertio/ vicesim⁹

duodecimo: vicesimus prim⁹ vndecimo. vicesimus s̄cd̄s decio: vicesimus tertius nono: vicesimus quart⁹ octauo: vicesimus quītus septimo: vicesimus sext⁹ sexto: vicesimus septimus quinto: vicesimus octauu⁹ quarto: vicesimus nonus tertio. Tricesimus & postremus dies aprilis pridie calendas maii: et primus dies maii calende erūt maii. Quarta regula est quando mensis precedens habet xxviii dies: tunc sequens habet xvi calendas: & cum in eodem sūt xxix dies vt in āno bissextili: sequēs mensis habet xvii calendas. Nam post tredecimum qui est dies iduum mensis precedentis: in anno non bissextili restāt xv dies cum xiii & xv faciant xxviii: adiectoq; primo die mensis sequentis sunt xvi dies calendarum. In anno vero bisextili post tredecimum diem supersunt xvi dies huiusce mensis: cum xiii & xvi constituant xxix quibus adiectus dies calendarum perficit numerum xvii calendarum. hinc manifestum est q; sicut nūerus dierū in februario varius est (nam is solus habet xxviii dies) ita quoq; & martii calende variantur: nam modo xvi sunt dies caleudarum martii vt anno non existante bisextili modo xvii vt anno currente bissextili pro varietate numeri dierum februarii. Quare decim⁹ quartus dies februarii (modo ann⁹ non sit bisextilis) erit decimo sexto calendas martii/ decimus quit⁹ decimo quito/ decimus sextus decimo quarto/ decimus septim⁹ decimo tertio: decimus octauus duodecimo: decimus non⁹ vndecimo: vicesimus decimo calendas martii/ vicesimus prim⁹ nono: vicesimus secund⁹ octauo: vicesimus tertius februarii septio calendas martii: vicesimus quart⁹ sexto: vicesimus quit⁹ quito: vicesimus sext⁹ quarto vicesimus septimus tertio. Vicesim⁹ octauus & vltim⁹ dies februarii pridie calendas martii: & primus dies martii calende sunt martii. Cum autē annus est bisextilis tunc decimus quart⁹ dies februarii erit decimo septio calendas martii: & hoc pacto consequēter.

cc xi: Pridie calendas/ pridie nonas/ pridie id⁹.

Pridie autem calendas/ pridie nonas/ pridie id⁹ significat quod vetussimi dicebant die pristini pro aduerbio die pristino. Et sic peruenusto more die crastini & die quinti & die quinto similiter pro aduerbio. Verum nos priscā nimis & horridiorē vetustatē vbiq; fugere ac vitare debem⁹ ac

bene & preclare cęsar precipere solebat tanq̄ scopulum sic fugiendum esse in auditum atq; in solens verbum. Pro genitiuis autem mēsium rectius possessiua nomina finxerimus: vt pro calendis marcii sic venustius dixerimus calendas martias / & ita apriles / maias / iunias / iulias / aut quintiles / augustas seu sextiles / septembrias / & ita ianuarias / & februarias. Quod autem in calendis nonis & idibus ablatiuo casu iūgimus: idem possumus in accusatiuum transferre & ad proponere: sed id significat tempus fere diuturnum. vt ad decimum calendarum febroarii dedisti ad me litteras. Ego vero ad octauum idus ianuatias ad te scripseram habet enim vim temporis vehementiorem hoc posterius.

Diem p̄xime precedentē calēdas nonas & idus nō licet nominare secūdo calendas / secūdo nonas / secūdo idus. nā secundum cum a sequor deducat̄ est quod alterum sequitur: quare secundo calendas est dies sequens calendas: secundo nonas dies sequens nonas: & secūdo idus dies sequens idus. loco igit̄ huius nominis secūdo vtimur hoc aduerbio pridie quod significat priori die: vt precepto cētesimo vicesimo septimo declaratum est. Vltimus ergo cuiusq; mensis dies est pridie calendas mensis proxime sequentis. In mensibus quattuor nonas habētibus quartus dies est pridie nonas & duodecim⁹ pridie idus In habētibus aūt sex nonas sextus dies pridie nonas dicitur: & decimus quartus pridie idus. Sic dies proxime sequens calendas nonas & idus vocari pōt postridie calendas nonas & idus. Vtebantur ātiqui aduerbio pristini loco aduerbii pridie & his aduerbiis quinti sexti crastini loco adiectiuorū. Sed iā hec aduerbia ab vsu recesserūt. Verba autem vsitata amplecti / insitata vero nos fugere debere cum cesar tū Aulus gelli⁹ admonet libro decimo capite septimo dicens. Verbis vti aut nimis absoletis exculcatisq; aut insolentibus nouitatisq; dure par esse delictum videtur: concludens ibidem verbis antiquissi

Aulus gellius

mis/relictisq; & desitis que aures vix pati per insolentiã pos-
sent minime vtẽdum esse. Deniq; ponũtur ab autore duo do-
cumenta. Primũ loco nominũ substantiuorum menses signifi
cantiũ: elegãtius vtimur adiectiuis ab eis formatis: vt scriptũ
calendis ianuariis pro ianuarii: pridie nonas februarias. i. fe-
bruarii: martias pro martii: apriles pro aprilis: maias pro maii
iunias pro iunii: iulias pro iulii vel quintiles: quo noie primũ
ille mensis vocatus est quasi quint⁹ a martio. deinde senatus-
consulto iulius dictus est a iulio cesare inclyto romanorũ im-
peratore. sic augustas dicim⁹ pro augusti siue sextiles pro sex
tilis: quo nomine primũ mẽsis ille dictus fuit ꝙ a martio esset
sextus in ordine mẽsiũ. Deinde a cesare augusto dictus est au
gustusquo ipsius de republica romana bene meriti perpetua
esset apud posteros cum mẽse memoria: septẽbres vel septẽbri
as pro septembris: octobres vel octobrias pro octobris: nouẽ
bres vel nouembrias pro nouembris: decembres vel decẽbrias
pro decembris. nam a quattuor postremo℞ mensium noibus
substãtiuis duplicia formantur adiectiua scilicet tertie declina
tionis in er vel in is exeũtia & secunde declinationis in us. Se
cũdum documentum est ꝙ numerũ quẽ interdum in ablatiuo
sine prepositione ponim⁹: possum⁹ & in actõ ponere adiũcta
ꝑpositione ad: cetera non mutatis vt decio calendas martias
ad te litteras dedi sic elegãter dicitur ad decimũ calẽdas mar-
cias: tertio nonas vel ad tertium nonas: quarto idus vel ad q̃r-
tum idus sine discrimine aliquo. Cicero ad seruiũ sulpicium.
Ad tertiũ calẽdas maias cũ essẽ in cumano accepi tuas litteras
Et i cõpl'ib⁹ locis epl'a℞ eodẽ loquẽdi gñe cicero sepenume-
ro vtitur.

Operis peroratio.

Ne igit̃ plura scribã: hęc mihi sese ipresẽtiarũ ob
tulerũt quę annotatu digniora visa sũt: queq; tibi
multo plus fortasse cõducẽt: q̃ eorũ pręceptiones
qui easdẽ & epistolis & orõnibus tribuũt partes.
Quorũ pęnit⁹ eripiẽd⁹ est error/atq; ita sẽtiendũ
vt i litteris ipsis cõcine/dilucideq; ad te ꝑscriba-
mus ac nostrã sentẽtiã atq; mentẽ q̃cõmodissime
aperiam⁹: cũ hec diligẽter tenueris infinito pene
harũ rerũ numero: alia q̃dã nõ min⁹ fortasse vti-

lia sed multo grauiora subnectã. Quãobrẽ (vt facis) cupidissie studia litterarũ cõplectere atq; ea q̃ indies assequeris ad exercitationẽ accommoda.

Peroratio est qua opus perfectũ significatur in fine eius adiecta oratio & ea opus absolutũ cõpletũq; claudere solet. Oratio secũdũ artẽ rethoricã ex quinq; potissimũ partibus constat: exordio/narratione/diuisione/cõfirmatione/confutatione q b⁹ sexta additur pars scilicet cõclusio. Et has oẽs partes in ẹpistolis seruãdas esse nõnulli cõtendũt & docẽt: quos merito rephẽdit autor tanq̃ ignaros. Quid inter orationẽ & ẹpistolã intersit. Siquidem debet epistola esse breuis/multũq; paucis cõplecti sententiã ne ꝓlicitate fastidiũ ingerat. debet esse clara & dilucidis explicata sentẽtiis: vt lecte clausule sẽtẽtia ꝓtinus se offerat legẽtis animo sine repetita lectione. non paruo igit̃ errore ducunt̃ qui ẹpistolas verborũ ambagib⁹ ita inuoluũt: vt ne sphingis quidẽ domitor œdipus illas enodare posset per suasum habẽtes tũ demũ se recte scribere: cũ vir intelligẽdas scribũt epistolas. Debet postremo ẹpistola elegantie stosculis esse respersa: vt suus cuiq; sententie sit decor/sua cuiq; orationi venustas ex his preceptis desũpta: nulli tũ pro futuris nisi frequẽs assit exercitatio. Sane hãc elocutionis artẽ (vt Cicero) adipiscemur si preceptionis rationem: diligentia con seq̃mur exercitatiõis. Ea siqdẽ pria est artis oĩs magistra. Cicero

In triginta regulas elegãtiarũ Francici nigri Iudoci Clichthouei ne oportuẽsis cõmentarius.

ELegantia est venusta verborũ cõcinnitas dulcẽ auribus sonũ afferẽs. Cuius quidẽ generales regulẹ sũt trigita. Pria regula Laudabitur illa oratio que obliqua dicitur: & apo sterioribus incipiens dictionibus in verbum sepius q̃ in aliã orationis partẽ finiat. vt Cẹsar adeptus est monarchiam imperii summis virib⁹ quod elegantius dicitur. summis viribus: imperii monarchiam cẹsar adeptus est.

Sicut in corpore debita membrorum proportio adinuicem vt vnum alteri apte respondeat: illorumque ornatus & decētior cultus elegantia est: sic in oratione pulchra dictionū adinuicē ordinatio/ vniuscuiusque suo loco apta collocatio elegātia dicit. Et sicut concordantibus neruis cythara dulci modulatione p sonat: & audiētium animos magna capit ducedine. Sic oratio elegans & culta permulcet audientes/ & gratissime illorū illabitur auribus. Ad orationis ergo elegantiam recta cuiusque dictiouis cōstitutio requiritur: sicut ad placidam modulationē chordarum omnium concordia. Quod quītilian⁹ testatur libro secundo de īstitutione oratoria. Sicut cythara (in quid) ita oratio perfecta non est nisi ab imo ad summum omnib⁹ intenta neruis consentiat. Idem in nono. fœlicissimus sermo est cui & rectus ordo & apta iunctura & cum his numer⁹ oportune cadens contingit. Pro inde ad cognoscendum dictionum in oratione aptiorem situm: triginta notande sūt regulę. Quarum prima est eodē cum secundo pręcepto augustini prius posito. Oratio quidem obliqua dicitur in qua obliqui primū sibi locū vendicant rectis prepositi: & que in constructione posteriora sunt: situ priora: que vero priora cōstructione: posteriora in oratione collocētur. vt virtus cōmendat suos cultores magnis preconiis: sic elegātius: magnis preconiis suos cultores virt⁹ cōmendat. Potius itidem verbo q̄ alia quacunque dictione claudēda est oratio. Quintilian⁹ in nono. Verbo sensum claudere: multo (si cōpositio patiatur) optimū est. In verbis enim sermonis vis in est. Salustius Concordia paruę res crescunt: discordia magnę dilabunt. Manarchia/ principatus vnius: & venit a monarcha e' quod nomē gręcū vnū principē latine significat.

Quintilian⁹

Quītilian⁹

Salustius

Secunda regula.

Commendabitur quoque oratio que dictionem habeat vniuersalem affirmatiuam vel negatiuam i fine/ vel aliquod insigne nomen/ vel aduerbium. Exemplum primi. Omnes laudant ea que vir bonus facit. quod venustius dicitur. Que vir bonus facit laudant omnes. Exemplum secundi Ego neminem habeo quem magis diligan te. Quod pulchrius dicitur Quem te magis diligam: habeo ne

minem. Exēplū tertij. Egregia sūt ea que scribis ad me quod concinius est. Que ad me scribis sūt egregia. Exēplū quarti. Ego oīa diligēter perfeci q̄ iussisti michi: quod eloqnentius dicitur. Que michi iussisti perfeci omnia diligenter.

Hec regula quadripattita est. Prima pars dictiones vniuersales affirmatiue vt omnis & sui casus elegāter in fine orationis ponuntur. vt tuam virtutem mirantur omnes. Que michi iusseris exequar omnia. Secunda dictiones vniuersales negatiue vt nemo nichil/nescio/ignoro/nūq̄ nusq̄ elegāter in fine orationis ponuntur. vt me tui amantiorē habes neminē. Virtute preclarus est nichil. Et hec pars septimo augustini p̄cepto itidē declarata est. Tertia. Nomē insigne eleganter ponit̄ in fine orationis. Insigne nomē dicitur quod excellentiam & eminentiam significat: quale est preclarus/egregius/ eximi⁹ insignis/nobilis illustris/generosus prestās/ excellens/ ingenu⁹ & consiliam. Vt que Alexander ille magnus edidit opera: sūt preclara. Quis Iulii gesta negauerit esse eximia? Virtutis preconia sunt insignita. Quarta. Aduerbia eleganter in fine ponuntur presertim que qualitatem significant. vt diligenter vigilanter exacte/accurate familiariter & cetera id genus. Terētius. Faciam id equidem sedulo. Idem. Reiecit se in eum flēs q̄familiariter. Te multos annos vsus sum familiariter. Aduerbia itidem superlatiua in calce orationis apte locantur. vt tue voluntati parebo q̄libentissime. Plura de aduerbiorum situ: tertio augustini precepto requirenda sunt. Terentius

Tertia regula.

Nomē adiectiuū elegātius substātiuo p̄ponit̄ vt virt⁹ sūma/iperiū magnū/cōsiliū vtile: melius enī dicit̄: sūma virtus/magnū iperiū/ vtile consilium & huiusmodi.

Hec regula sexto augustini p̄cepto cōsonat: & de adiectiuis noīalibus pronoīalib⁹ & pticipialib⁹ intelligēda traditur: nōmin⁹ in carmīe q̄ i p̄sa. vt sincer⁹ amor: sūma beniuolētia. laudata virtus crescit. Quītilian⁹ in duodecīo: Nihil ē tā occupatū: tā m̄ltiforme tot ac tā variis affectib⁹ cōcilū atq₃ laceratū q̄ mala mēs. Quis ītē hęc litteris aut vlli bonę arti cult⁹? Nō

hercle magis q̃ frugibus in terra sentibus ac rubis occupata

Quarta regula.

Inter adiectiuum & substãtiuũ semper aliqd ē i terponēdum vt maxīa virtus cęsaris summa laude sēper extollenda est: quod elegantius dicitur. maxīa cęsaris virtus sũma sēꝑ laude extollēda ē.

Hec regula quattuor habet partes. Prima ĩter adiectiuum & substãtiuũ venuste ponitur genitiuꝰ aut alius casus ab adiectiuo aut substãtiuo rectus vt magna virtutis claritas mirũ in modũ relucet. Secunda inter adiectiuũ & substãtiuũ ĩ gtō casu posita eleganter ponitur genitiuus vel alius casus regens illius substãtiui. vt tui beniuolentiã aĩ haud satis laudare possem. Magnę viꝝ sapiētię cōmēdare solēt oēs. Et has duas ꝑtes quĩtũ augustini preceptũ explicuit. Tercia est ĩter adiectiuũ & substantiuũ elegãter prepositio(cuius substantiuũ ē casuale)aut prepositio cũ suo casuali inter seritur vt tuã propter hũanitatē magnũ ĩ omnes amorē ostēdis. Sũma in deũ religio obseruãda est Et hanc ꝑtē quarto precepto augustinus tradit. Quarta pars. ĩter adiectiuũ & substãtiuũ elegãter ĩtercedit ꝓnomē/verbũ/aduerbiũ/aut altera a supradictis pars orōnis vt perpetuo tibi obsequio deuictꝰ sũ. Modesto & ĩgœnio: q laudare magis q̃ laudari petit. Magno videtur honore dignus q honorē parui facit Quĩtilianus. in decio. Pigri est ingœnii cōtentũ esse his quę sunt ab aliis inuēta. Idē in duodecio. Breuiꝰ ē institutio vitę honestę beatęq; si credas: natura eñ nos ad mentē optimã genuit: adeo dicere meliora volētibus prōptũ ē: vt viuere intuēti mirũ sit illud magis malos esse tam mltos.

Quinta regula.

Quotiēscũq; ab apposito alicuius verbi secũdarij orō ĩcipit quod subito relatiuũ sequaᵗ: elegantius ĩter relatiuũ & an̄s secũdariũ verbũ poniᵗ. vt Gneum pōpeiũ: q romanorũ auxit ĩperiũ: sũmopere diligo. Venustius enĩ dicitur. Gneũ pōpeiũ summopere diligo: qui romanorum imperium auxit.

Appositum est obliquꝰ post verbum rectus: a quo incipere

dicitur orõ: cum in principio orationis nullo precedente po=nitur. & illud frequētius est antecedens. Verbum autem secundarium: est quod secundum in oratione inter verba locum habet: & tale verbum est a quo obliqu⁹ ille in pricipio orationis positus regitur: quare non imerito ātecedentis verbum appellatur. Verbum autem primarium est āte quod nullū aliud ponitur verbum: quasi primum locum obtinens: & tale in otõe prima & nõ eleganti est verbum relatiui. Dicit ergo regula ꝙ quando oratio incipit ab antecedente obliquo recto a verbo alterum verbum sequente: & post talem obliquum i mediate. sequitur relatiuum cum suo verbo quasi parenthesi inclusum: eleganter verbum secundarium ponitur inter obliqui illū & relatiuum: fitq; verbum primarium/ & verbum relatiui fit secundarium vt amicitiam (que sūmum est inter hoīes bonū) i primis laudo. Elegātius dicitur. Amicitiam imprimis laudo q̄ sūmū est inter hoīes bonū. Ibi verborū situs mutatus est.

Sexta regula.

Si fuerit relatiuū ī obliquo casu positū venustius antecedēs i relatiui casu positū postponet vt virtutes: quibus ab incūte ętate studuisti: immortalitati nomen tuum commendabunt quod elegantius dicitur: quibus virtutibus ab ineunte etate studuisti immortalitati nomen tuum cõmendabūt.

Hec regula vndecimo augustini precepto respondet: docet q; cum oratio ab antecedēte noīatiui casus incipit: verbi aut adiectiui in calce orationis positi supposito vel substantiuo: & post antecedens ponatur relatiuū in obliquo: ꝙ elegantius antecedens mutatur in eundem obliquum casum cum suo relatiuo: q̄uis tunc cum adiectiuo aut verbo postremo dissidere videatur. Et licet illud antecedens mutatum in casum relatiui preponi posset. Terentius in eunucho. Eunuchū quem dedisti nobis quas turbas fecit: elegantius tamē postponitur antecedens suo relatiuo. Et hec regula presertim locum habet i hoc relatiuo qui que quod: vt littere quas ad me dedisti fuerūt gratissime. Sic elegantius dicitur: quas ad me litteras dedisti fuerunt gratissime.

Septima regula.

Quādo ē aliquod substātiuū cū prępositiōe aliq̄ iunctū qđ sit de natura precedētis vł subsequētis

clausule: ꝑpositionẽ i relatiuũ vertimus & verbũ substãtiuũ adiũgimus: vt ꝓ tua hũanitate mlta in me beneficia cõtulisti. quod elegãtius dicit̃. q̃ tua hũanitas ẽ mlta i me bñficia cõtulisti. & sic i cetis

Si nomẽ substantiuũ accusatiui vel ablatiui casus ponat̃ cũ prepositione: potissimũ cũ istis/ob/propter/secundũ/pro & similibus: elegãtius mutabitur illa prepositio i relatiuũ qui que quod noĩatiui casus eiusdẽ nũeri & generis cum noie substãtiuo casuali prepositionis: & illud nomẽ substantiuũ etiã ĩ noĩatiuũ trãsferri debet vt relatiuo in genere nũero & persona respondeat: deniq; adiungendum est verbum substantiuũ sum es est: cuius hoc substantiuũ erit suppositum. vt secundum benignitatẽ sua christus nos redẽit. sic elegantius dicitur. quę sua benignitas est/christus nos redemit. Sic pro mea in te beniuolentia hoc te munere donare volo. Sic elegantius: quę mea in te beniuolentia est hoc te munere donare volo.

Octaua regula.

Sępius relatiuũ quod verbo primario additũ est: ad secundariũ transferimus. vt Cicero q̃ eloquentissimus fuit: ceteris oratoribus in dicẽdo prestitit quod elegantius dicemus. Cicero eloquentissimus fuit: q̃ ceteris oratoribus in dicẽdo prestitit

Antecedẽs & relatiuũ cũ diuersis verbis cõstrui debere aut eodem geminato notũ est: cũ ergo relatiuũ additur verbo primario id est primo loco posito & antecedẽs verbo secũdario & secundũ verborũ locũ sortio: elegantius relatiuũ ad verbũ secũdariũ transfertur & antecedens ad primariũ. vt quod prim⁹ fuerat verbũ relatiui: fiet verbũ antecedentis: & verbũ antecedentis fiet verbũ relatiui. vt virgilius qui poetarũ doctissimus fuit: ceteros poetas carmĩe antecellit. sic elegãtius dicitur. virgilius poetaꝝ doctissimus fuit: qui ceteros poetas carmine antecellit. Ibi verba eodẽ suo seruato situ sua supposita permutãt. in cuita quidẽ regula antecedẽtis & relatiuũ sua seruabãt verba: verboꝝ tñ ordo mutatus ẽ. hic vero cõtra idẽ ordo verboꝝ seruatus ẽ. sed adiũcta eoꝝ scilicet antecedens & relatiuũ variata sunt. Nempe verbum antecedentis cum relatiuo: & verbũ relatiui cum antecedente posterius iungitur.

Nona regula.

Si aliquod habuerimus vel nomē vel aduerbiū i signe: elegantius illud cū qdē vel idē pnoīe post ponemus. Exēplum primi vt marcus tullius ora tor singularis fuit: quod venustius dicitur. Mar= cus tullius orator fuit & quidem singularis. Exē plum secundi. que michi iussisti omnia libenter p feci. quod elegātius dicitur: quę michi iussisti om nia perfeci & quidem libenter.

Duabus partibus hec regula partita est. Prima est q adiectiuum insigne excellentiam denotans elegāter suo substā tiuo postponitur cum pronomine idem hic vel is/vel cū con iunctione quidem vt accepi ex te litteras michi gratissimas: sic elegantius dicitur. ex te litteras accepi & easdē michi gra tissimas. Cicero orator est pręcipu9 sic elegantius. Cicero ora tor est: & quidem pręcipuus. Et id in omnibus quoq adiecti uis seruandum est etiam non significātibus excellētiā. Secū= da pars. Aduerbium insigne elegāter suo verbo postponitur intercedente hac cōiunctione quidem. vt iohannes me amat singulariter: sic elegantius iohannes me amat & quidem sigu lariter. Et hoc ī omnibus aduerbiis qualitatis obseruare ope= precium est: vt que tibi profutura cognoscam exequar & qui= dem diligenter.

Decima regula.

Sicut in mediocri stilo dicēdi a re nuda prius in= cipere oportet deinde illam exornare: sic in stilo graui ab exornatu incipere debemus. Exemplū primi. Pompeius omnium romanorum tum ar= mis tum consilio facile princeps fuit. Exemplum secundi. Omnium romanorū tum armis tum con silio facile princeps magnus pompeius fuit.

Duplex est stilus id est scribendi caracter & modus: vnus qui dem grauis/sublimis/altiloquus/ grādiloquus quo res magne & prope modum diuinę memorantur. vt hic historiographis aut diuina conscribentibus peculiaris est Alius est facilis & le uis/quo res familiares & pro temporis conditione oblatas a micis scribimus: quo in ępistolis vtendum est & hic inferior & familiaris: ille vero superior appellatur. In stilo ergo medio cri primo res nuda & sine aliqua ferme elegantia componi de

bet:deinde rudis oratio paulatim exornari. pinde atq; picto-
res indigestam primũ figuram & confusa trahunt lineamen
ta: postea singulis membris suum addunt decorem & singula
verius: distinctiusq; efformãt. In stilo autem graui ab ornatu
exordiendum est: nichilq; dicendũ nisi cultum & seruatis ele
gantię regulis decoratum. vt nullus posset satis exprimere di
gnitatem vere amicitię: sic i stilo facili exornatur. Vere digni
tatem amicitię verbis cõsequi posset nemo. In graui vero sic.
Sũmam veri amoris dignitatem ne humana quidem lingua
eloqui satis poterit.

Vndecima regula.

Genitiuus casus sẽp ceteris ꝑponit̃ vt cõsiliũ op-
timi viri qđ elegãtius dicitur optimi viri cõsiliũ.

Hec regula octauo augustini precepto cõcordat. Cũ dictio
recta elegantius precedat dictionem regentem q̃ regẽs rectã
siue sit nomen siue altera pars orationis: genitiuus ab altero
casu rectus elegantius preponitur sue dictioni regenti. vt Ro
manorum virtus totius mundi imperium adepta est: melius
q̃ virtus romanorum adepta est imperium totius mũdi. Quin
tilianus in septimo Probi vero mores & anteactę vitę integri
tas nũq̃ non plurimum profuerũt. Cum autem dictio regens
genitiuum est casuale alicuius prepositionis: eleganter inter
prepositionem precedentẽ & suũ casuale ille genitiuus rectus
interponitur. vt ob virtutis excellentiam debẽt illam omnes
colere. Pro animi tui beniuolentia hoc fecisti melius q̃ ob ex
cellentiam virtutis: vel q̃ virtutis ob excellentiam.

Duodecima regula.

Si gerundiũ verbũ habuerinus cũ suo apposito:
illud in gerũdij casu ponemus ac ambo inuicẽ cõ-
cordabimus vt veni gratia amãdi virtutem quod
venustius dicitur veni amandę virtutis gratia.

Hec regula nono augustini precepto conuenit. & docet ꝙ
cum gerundium vel genitiui vel accusatiui vel ablatiui casus
a verbo transitiuo veniens ponitur ĩ oratiõe latina cũ actõ ca
su: ille accusatiuus elegantius mutatur in eundem casum cuiꝰ
est gerundium: & gerundium in eundem numerum & genus
cuius est ille casus substantiuus: & ex gerundio cum suo appo
sito (est enĩ appositũ gerundii obliquus post gerundiũ rectꝰ)

constituetur oratio ex adiectiuo & substantiuo. vt homines nati sunt gratia acquirendi virtutem sic elegantius: homines virtutis acquirēdę gratia nati sunt: vel hoies acquirēdę virtuti nati sunt. Similiter ad consequendum artem exercitium est necessarium: sic elegantius. Ad consequendā artem exercitiū est necessarium. Sic in cōponēdo ępistolis breuitati studendū est potius q̄ in cōponēdo ępistolas. Gerundiū quidem si noīatiui casus est: adiungitur verbo substantiuo sequente presertī datiuo aut casu sui verbi vt ab eundum est michi id est debeo abire. Ouidius. vtendum est ętate: cito pede labitur etas. Gerundia in di ponuntur cum nominibus substantiuis aut adiectiuis genitiuum postulantibus vt miro afficior desiderio te videndi vel sum cupidus te videndi. Quintilianus in xii. Neq; enim video quę iustior acquirēdi ratio q̄ ex honestissimo labore: & ab his de quibus optime meruerint cum & Xeno/cleantes/chrisippus mercedes a discipulis acceptauerint. Gerūdia in dum accusatiui casus ordinantur cum prepositionibus ad/circa/ob/propter/inter/ante/ & in: vt ad colendum litteras opus est labore circa instituendum iuuenum animos magna cura adhibenda est. Virgilius in georgicis Et ante domandū ngentes tollent animos Gerundia in do datiui casus verbo ïsine prepositione iunguntur. vt dedi operā agro colendo. Sed ablatiui casus ponuntur cum istis prepositionibus de/ex/a/vł ab/cū/i. Vt quid de veniēdo statueris scire velim. Ex patiēdo q̄ ex vindicādo maior gła cōparatur. A colēdo virtutē nūq̄ animū itermittere debem⁹. Tertiadecima regula. Ouidius Quītilianus

Si fuerit aliquod relatiuū īter duo substantiua: illud poti⁹ cū sequēti q̄ cū precedēti cōcordamus.

Hanc regulā decimū augustini p̄ceptū edocet. Cū relatiuum presertim qui quę quod duob⁹ substātiuis diuersoꝝ generꝝ āt nūeroꝝ interponitur: quoꝝ sequēs fuerit ꝑpriū cuiuspiā rei nomē: relatiuū cū sequēte sēper cōuenire debet nec cū p̄cedente latine cōuenire potest. vt ē locus ī carcere quod tullianum appellatur. Si vero sequens nomē nō fuerit alicuius rei ꝑpriū nomē: tūc cū vtrolibet qdē cōuenire pōt sed cū sequēte elegātius. vt colenda ē virt⁹ q̄ sūmū ē hoīs bonū. vł qd sūmū ē hoīs bonū & hoc posteri⁹ venusti⁹ ē. Quartadecīa regula.

Si dictionis alicuius significationem augere volumus: positiuo ꝑ aut per q̄/cōparatiuo lōge vel multo/superlatiuo autē q̄ iungere debemus. Exēplū

omniū vt per beatus vel per q̄ beatus fuit cesar/sed longe beatior augustus/q̄ beatissimus aūt traian⁹.

Hec regula duodecimum: decimūtertium: & decimū quartum augustini preceptū complectitur: docetq; grad⁹ cōparationis adiectione aduerbiorum augere quo vehemētius significent. Positiuis quidem siue noīa sint siue aduerbia: dictio per pro valde (vt duodecimum augustini preceptū tradit) vl p q̄ pro valde (vt sextū & quadragesimū eiusdē p̄ceptū docet) iungi debet: vt per gratus est michi tu⁹ aduentus: vel per q̄ gratus est michi de tua valitudine nuncius. Comparatiuis autē longe aut multo aduerbia adiungenda: vt longe ditior est qui nichil cupit q̄ qui multa habet. longe fęlicior est qui contēnit opes q̄ qui eas possidet: quod decimoquarto augustini precepto itidem docetur. Superlatiuis autē q̄ pro valde aduerbiū adiungendū est vt q̄ beatissimus est qui fluxas mundi diuitias cōtēnit/q̄ felicissimus est qui caduca mūdi bona floccifacit. Quintilianus in decimo. q̄ maximū silentiū scribentibus maxime conuenire nemo dubitauerit. Neq; enim se bona fide in multa simul intendere animus totum potest: & quocūq; respexerit desinit ītueri quod propositum fuerat: & id quoq; decimo tertio augustini precepto diffusius apertū est.

Quintilian⁹

Quintadecima regula.

Nomina tertię declinationis gręca si peritosyllaba fuerit ad secundam declinationem referūtur. vt delphin delphinis delphinus ni/elephas elephantis/elephantus elephanti.

Hec regula decimoquinto augustini precepto consona est. Peritosyllaba noīa sunt quo℞ genitiui singulares noīatiuū singularē syllabis excedunt que appellatione latina excrescētia siue supercrescentia dicere possumus. Cū ergo grecū occurrerit nomen vel a greca lingua in latinam traductum tertię declinationis noīatiuū syllabis minorem q̄ obliquos habens: elegantius ex illius obliquo alterius declinationis nomē formauerimus: quod rectum tercię declinationis gręci nominis etiā syllabis superet. vt delphin tercię declinationis nomen grecū est: & ī genitiuo format delphinis: ex hoc itaq; genitiuo pulchre formatur nomen secundę declinationis delphinus ni. Sic ab elephas antis/elephantus elephanti masculini generis nomen & secundę inflexionis deducitur.

Sexta decima regula.

Si aliquod adiectiuū habuerimus significans laudem vel vituperium vtile vel inutile: illud potius in datiuum substantiui vertemus cum sum es est vt virtutes sunt mihi iucūditati.

Hec regula decimosexto augustini precepto cōformis est: & p̄cipit cum verbū substātiuū iungit̄ noī adiectiuo significātiuū vtile vel inutile: delectabile vel triste: hōestū vel turpe āt q̄cq̄ huiusmodi: elegātius illud adiectiuū mutat̄ in suū substātiuum abstractum datiui casus. vt hic liber erit tibi vtilis: elegantius: hic liber erit tibi vtilitati. malicia est hoibus dānosa: sic meli⁹ malicia est hoibus damno. littere tue mihi iucūde fuerūt: pulchrius littere tue fuerunt mihi iocūditati. Quītilianus ī quarto. Faciētib⁹ iter multum detrahūt fatigationis notata īscriptis lapidib⁹ spacia. Nam & exhaustis laborib⁹ nosse mēsurā voluptati ē: & hortatur ad reliqua fortius exequenda scire q̄tū supersit. Nihil enī lōgum videri necesse est in quo quid vltimū sit certum est.

Decimaseptima regula.

In rebus paribus tū vel et geminatum ponimus: ī iparibus vero cū & tū sed leuius p̄ponit̄. Exemplum primi. Cicero tū laude tū re⁊ scientia valet Vel ęneas & fortis & pius fuit Exemplum secundi. Cęsarem plurimū valuisse cum populus tū senatus affirmat.

Hec regula decimo octauo & decimonono p̄ceptis augustini cōtinetur. Res pares dicuntur que eiusdem precii: momentiq̄ apud homines censentur. vt diuicię & generositas si eādē apd̄ hoies extimationē habent pares dicūtur. Impares vero qua⁊ vna alteri dignitate & perfectione pręstat vt diuitie & virtus. Nam qui sana sunt mente pluris faciunt virtutem q̄ diuitias. Itaq̄ res pares in eadē oratione posite: particula tū vel cōiunctione & cōiungende sūt. vt hic tū diuitia⁊ copia tū generis nobilitate prestat. Cesar & viribus & ingenio valuit. Impares vero his particulis cum & tum vt cum preponatur rei leuiori & minori: tum vero postpositum rei grauiori maioriq̄ adiiciatur. vt cum sciencia tum virtus expetenda est.

Decima octaua regula.

Si aliquã personã aut laudare ãt vituperare voluerimus: id trifariã facere poterimus: ãt cũ gtõ qđ magis poeticũ ẽ. vt marcus catho vir ẽ magne virtutis. ãt cũ ntõ & abltõ vt marcus catho vir ẽ magnus virtute aut cũ ablatiuo solo vt marcus catho vir est magnus virtute.

Quid ad aliquẽ laudãdũ ãt vituperãdũ reqrat̃ vicesimũ augustini preceptum huic regule respõdẽs luculẽter oñdit: tripliciterq; fieri posse ibidẽ mõstratũ ẽ. Primo ponẽdo adiectiuum & substãtiuũ in gtõ. vt Cicero ẽ acris igenii p̃clare. idolis magne sapiẽtie. Secũdo ponẽdo adiectiuũ i ntõ & substãtiuũ sequẽs i abltõ. vt Cicero est acer igenio. p̃clar9 idole: magn9 sapiẽtia. Tercio ponẽdo tã adiectiuũ q̃ substãtiuũ i ablõ. vt Cicero ẽ acri igenio p̃clara idole: magna sapiẽtia. Interdũ poete adiectiuũ i ntõ ponũt & substãtiuũ i gtõ loco ablti. Virgili9. Vritur ifelix aimi. Et idẽ. O p̃stãs aimi iuuenis qũtũ ipse feroci virtute exuperas: tanto me impensius equũ est consulere.

Decimanona regula.

Sepenũero verbum ĩfinitiuũ vertimus in participiũ tã ablti q̃ acti casus: si verbũ aliqđ precedat. Exemplum primi mihi opus est consulere. quod melius dicit̃ mihi opus est consulto Exemplũ secũdi. bonã tibi fortunam iuenire curabo quod venustius dicit̃ bonam fortunam iuentem curabo.

Vicesimũprimũ augustini p̃ceptũ eãdem quã hec regula elegãtiã edocet. Si verbũ infinitiui modi actõ iunctũ postpona t verbo finiti modi accusatiuũ secum admittẽte: elegãtius illud verbum infiniuũ mutabimus i pticipiũ preteriti tẽporis accusatiui casus ipsumq; vt adiectiuũ cum illo actõ substantiuo cõcordabimus. Terentius. Adolescẽti morem gestum oportuit progerere. Non oportuit hanc rem facere. elegantius hanc rem factam oportuit Curabo hanc rem expedire/pulchrius dicitur. hanc rem expeditam curabo. Aliqua tamen verba loco infinitiui habent accusatiuum participii futuri temporis i dus qualia sunt mando/loco/habeo/puto/duco/decerno/ statuo/ existimo. Virgilius. Threicio regi furtim mandarat alendũ. hanc

Terentius

Virgilius

domũ habitãdam locaui. Negocium difficile admodum expediendum habui. Meam valitudinem tibi litteris significandam dixi. Meos tibi successus pãdẽdos existimaui. hanc tibi fortunam aperiandam decreui &c. At vero si dictioni op⁹ iũgatur verbum ĩfinitiuum sine sequentis casus consortio: elegãter mutat̃ illud in ablatiuum singularem neutri generis participii preteriti tẽporis. vt quid op⁹ est facto ꝓ facere

Vicesima regula.

Cũ adiectiuũ & substãtiuũ in eodem casu posita acciderint substãtiuũ ĩ gtõ casu ponemus: adiectiuum vero in eo casu ĩ quo poni debet: sed in numero singl'ari & genere neutro locamus. vt multa pecunia / ꝑua sapiẽtia / aliquas litteras qđ melius dicitur mltũ pecunię / parum sapientię / aliqd litterarꝫ

hãc regulã tertiũ & vicesimũ augustini preceptũ affirmat.

Cum adiectiuum & substantiuum adinuicem iunguntur ĩ oratione a quo quidem adiectiuo possit efformari substantiuũ secum genitiuum casum recipiẽs: elegantius illud adiectiuum in substantiuum singularis numeri neutri generis & eiusdẽ casus cuius fuerat adiectiuum couertimus: presertim in ntĩ & accusatiuũ cum in his duobus potissimũ hec regula locum habere cõspiciatur. Substantiuum vero in genitiuum casum eiusdẽ numeri cuius fuerat prius: secundum cuius substantiui nũerũ tota orõ vel sĩgularis vel pluralis dicẽda ẽ: si singulare substãtiuũ fuerit orõ singularis / si pl'ale pl'alis / & per numerũ pluralem resoluenda vt nullas ad me litteras dedisti: elegãtius nihil ad me litterarꝫ dedisti / hic multas habet pecunias sed paucã prudẽtiã. eleganti⁹ hic multũ habet pecuniarꝫ sed parꝫ vel paucũ prudẽtie. Quitilian⁹ in decio. Studendũ vero semper & vbiqꝫ Neqꝫ enim fere tam vllus est dies occupatus: vt nihil lucratiuę operę ad scribendum aut ad legendum aut ad dicẽdũ rapi aliquo momento temporis possit.

Vicesimaprima regula.

Cum duobus substãtiuis idẽ adiectiuũ asciscí debeat: adiectiuum in pricipio oratõis collocamus: & substãtiua cum & / vel tum geminato postponimus vt cęsar fuit magnus vir & magnus imperator: quod ornatius dicit̃. Cesar fuit magnus & vir & imperator

Vicesimumquartum augustini preceptum huic regule conso nat Quando idem adiectiuum duob⁹ substātiuis adiungit: nō est illud ad singulum eoꝝ repetendū sed in oratōis principio ponendum: & substantiua partum particulam aut cōiunctio nē & copulata: postponē da. Maiorem siquidem sententię gra uitatē affert geminata cōiunctio: & venustiorē elegantiam se mel posita quę ad duo refertur dictio. vt Alexāder fuit magn⁹ rex & magnus imperator: elegantius dicitur. Alexander fuit magnus & rex & imperator. & ita in ceteris exemplis.

Vicesimasecunda regula.

Cum adiectiuum & substantiuum sil fuerit: quorū substātiuū ab adiectiuo formatū fuerit diuerse significatiōis a prio substātiuo: i duo sūt poti⁹ sb stātiua trāsferenda. vt cauendū ē ab honestate naturali discedamus: quod melius dicitur. Cauēdū est ab honestate/naturaqȝ discedamus

Hec est regula postreme parti vicesimiquarti precepti augustini concordat. Cum data oratione de adiectiuo & substantiuo: illud adiectiuū possit resolui in substātiuum alterius significationis diuersęqȝ naturę a primo substantiuo: elegantius illud adiectiuum mutabitur in substantiuum & iter illa duo sub stātiua ponetur cōiunctio &. Vt rex clamide purpurea indutus est: sic elegantius dicitur. Rex clamide & purpura indut⁹ est. honestos iuuenū mores probo/sic elegantius iuuenū hōestatem & mores probo.

Vicesimatertia regula.

Cū gerundium accusatiue vocis habuerimus: potius illud in supim ablatievocis trāsferamus. vt hoc est mirabile ad videndum: quod elegantius dicitur hoc est mirabile visu.

Gerūdiū accusatiuę vocis autor vocat gerūdiū i dū i actō casu cū ꝑpositone ꝓserti ad: positū. Supim vero actiuę vocis appellat supim posteri⁹ i u termiatū: ꝙ ei⁹ termiatio ablatiuo sigl'ari tertię declinatōis assimilet. Itaqȝ si noi adiectiuo adiūgatur gerundiū accusatiui casus cū ꝑpositōe positū: elegātius illud trāsferet iultim supim. vt hoc ē facile ad dicēdū sed difficile ad faciendū: sic elegāti⁹ dr̄ hoc ē facile dictu sed difficile factū vt vicesimqntū augustī ꝓceptū itidē declarat Quītilian⁹ i prio

Omne cōuiuiū obscœnis cāticis strepit:pudēda dictu sed ctāt Fit ex hi cōsuetudo deīn natura. Discūt hec miseri pri⁹ q̄ sciant vicia esse. inde soluti ac fluentes non accipiūt ī scolis mala ista sed in scolas afferunt.

Vicesima quarta regula.

Si aliqđ suplatiuū duri⁹ acciderit: ꝓ eo positiuum ponem⁹:ac ei aduerbiū suplatiuū adiiciem⁹. vt necessariissimus qđ elegāti⁹ dicit̄ maxīe necessarius

Vicesimūsextū augustini p̄ceptū hāc regulā cōfirmat Durioris soni & aspe ꝓnūciatōis dictōes sūmope vitādas eē notū ē. Quare cū nomē suplatiui grad⁹ aspū & ꝓlatōe durū occurrit: loco eius positiuū suū ponēdū ē cū aduerbio maxīe. Suplatiu⁹ em̄ ois:positiuo & maxīe aduerbio explicād⁹ ē. vt mēorabilissim ędidit facin⁹. meliusdicit̄ maxīe mēorabile ędidit facin⁹.

Vicesimaquinta regula.

Si aliquē maxiopere laudare vel vituperare voluerimus laudatōis vel vitupatōis causā in genitiuo cōstituemus ac huiusmōi noia splendorē/fulgorē gloriā/vel laudē: viciū/facinus/crimen/aut scelus addemus. Exēplū primi marcus ātonius plurim eloquētia valuit. qđ melius dicit̄. marcus ātonius plūrimū eloquētię gloria valuit. Exēplū secundi. lucius catilina cōiuratione damnatus est:quod elegantius dicit̄. lucius catilina coniurationis scelere damnatus est.

Huic regl'e vicesimūseptim augustini preceptū cōsētaneum est. Mediocriter quidē laudātes aut vituperātes. causā laudationis aut vituperationis in ablatiuo cū verbo accōmodato ponem⁹. vt Cicero imprimis eloquētia claruit. Trachius diomedes crudelitate notatus est. Cū vero vehemēter & īpense laudare quēq̄ aut vicio dare volum⁹:laudationis āt culpationis causā in genitiuū transferemus:ac laudādo ablatiuos laudē denotātes vt gloria/decore/fama/laude/splendore:vituperando vero ablatiuos vituperiū significātes vt vicio:scelere:faciore:flagicio:addem⁹. vt cicero īprimis eloquētie gloria claruit. Trachi⁹ diomedes crudelitatis scelere:ac tyrānidis vicio notat⁹ ē.

Vicesimasexta regula.

Quotiẽs noĩa singularis: vel pluralis & sigularis nũeri adiuicẽ cõnectunt: viciniori rñdẽdum est. Si vero p̃lalis numeri fuerit: ad nobilius trãseundum erit. Exẽplum primi. Cęsar & respublica romana merito Põpeio infesta fuit. Exemplum secundi. vt Senatores populusq̃ romanus cesarem secutus est Exemplum tercii: Vt exercitus nostri romanoru nq̃ turmę turpiter fugati sunt.

Vicesimũ octauũ augustini p̃ceptũ hãc reg lã q̃ tripartita ẽ latius aperit. Pria pars cũ duo noĩa sigl'aris nũeri connectunt ad verbũ vl' adiectiuũ sigl'are: illud cũ viciniore cõuenire dẽt. Si vero itercedat verbũ vel adiectiuũ vtriq̃ ęque p̃pinquũ: cũ pręcedẽte. vt quãtũ frater tãtũ germana mihi dilecta est. Sicut tu me ita ego te amo. Secũda pars cũ duo noĩa vnũ sigl'aris & alter p̃lalis numeri cõnectũt adiuicẽ ad vnũ verbũ vel adiectiuum sigl'are illud cũ viciniori cõueit. Vt milites & iperator validus in bello fuit Non data munera sed dantis animus magnipẽdẽdus est. Virgilius. Nihil hic nisi carmĩa desunt. Tertia pars cũ duo noĩa p̃lis numeri diuersorum accidentiũ grãmaticaliũ cõnectuntur ad verbũ vel adiectiuũ itidẽ pluralis numeri: illud debet cõuenire cũ nobiliori & digniorẽ personã aut genus hñti. Vt vos & amici fuistis mihi p̃sidio. Patres & matres debẽt eẽ filiis dilecti. Etiã si illa duo nomina singularia cõnectãtur cũ verbo vel adiectiuo plurali: ad nobilius nomẽ trãseũdũ ẽ vt ego & frater veniem⁹ Pater & mater sũt a filiis honorãdi

Vicesimaseptima regula

Nõnunq̃ comparatiua pro positiuis ponuntur: vt vehementius pro vehementer/sepius pro sepe.

Quando cõparatiuus duorum pluriũue cõparationem non denotat sed siplíciter positiui significationem retinet. tunc p̃ positiuo ponitur/maioremq̃ ornatum orationi affert. Virgilius Comites senioris a ceste. i. senis. Iohãnes ad me venit letior. i. letus. Sepius at te litteras dedi. i. sepe Quintilianus in primo. hi sunt qui parua facile faciunt: & audacia prouecti quicquid illi possunt statim ostendunt. Possunt autem id demũ: q̃d

Quitilianus

in proximo est verba continuant: hec vultu iterrito nulla tardati verecundia proferunt. Non multum pręstāt sed cito. Nō subest vera vis nec pęnitus īmissis radicibus nititur / vt quę sūmo sola sparsa sunt semina celeri⁹ se effundūt: & imitatę spicas herbulę ianibus aristis aū messem arescūt Ubi celerius pro celeriter ponitur. Quod quadragesimo augustini precepto clarius elucidatur.

Vicesima octaua regula.

Subiunctiuus modus elegātius pro īdicatiuo ponitur vt velim pro volo / fecerim pro feci.

Secundum & quadragesimum augustini preceptum hanc regulam clariorem reddit. licet quodlibet tempus coniūctiui pro tempore indicatiui sibi respōdēte poni possit: presertim tamen presens coniunctiui pro presenti indicatiui vt tibi persuasum esse velim nichil michi tuo amore gratius esse id ē volo. Pręterea pręteritum perfectum coniunctiui pro pręterito perfecto indicatiui. vt nemo se id facere posse desperet: quod alium fecisse viderit id est vidit. Deniq; futurum coniunctiui pro futuro indicatiui. Vt si meis precibus acquieueris me tibi perpetuo deuictum reddideris. i. reddes. Si aliquid ad me litterarū dederis: rē michi profecto gratissimā feceris. i. facies.

Vicesimanona regula.

Si verbum finitum habuerimus cum q̄ coniunctione: ea remota eleganter illud ad infinitiuum reducemus: vt gaudeo q̄ tribunitiam potestatem cōsecutus fueris: quod melius dicitur Te tribunitiā potestatem consecutum fuisse gaudeo.

Primum & octogesimū augustini preceptū eādē cū hac regula sententiā exprimit. Verbū finiti modi cum particula q̄ in oratiōe positū: elegantius abiecta coniunctione mutatur ī verbū infinitiui modi & nōiatiuus in accusatiuū. Obseruādū tamē est sūmopere q̄ eadē tēporis ratio seruetur vt presēs in presens / pręteritū ī pręteritū / & futurū ī futurū cōmutetur. vt audiui quod pater adest / audiui patrē adesse / accepi q̄ pater rediit / patrē rediisse accepi. Iohannē huc propediē venturum esse intellexi. Et hec regula in verbis actiuis passiuis neutralibus deponētibus & cōmunibus veritatē habet & locum.

Cum aliquod adiectiuũ exornare voluerimus ꝓferemus illud per suũ oppositũ addita negatione vt Cicero fuit litterarũ peritus: quod elegãti⁹ dicitur. Cicero fuit haud nescius litterarum.

Centesimũ sexagesimũ sextũ augustini p̄ceptũ hanc postremã regulã manifestat. Si adiectiuũ nomẽ qđ alterꝫ habet adiectiuũ sibi oppositũ i oratõe positũ fuerit: elegãter loco ei⁹: adiectiuũ ei oppositũ p̄posito aduerbio negãdi non ponet. vt cicero ẽ peritus eloquẽtię: sic elegãter dicit. Cero haud ẽ eloquẽtię iperitus Magno affect⁹ sũ gaudio: melius sic dixerit oẽs: Non mediocri affect⁹ sum gaudio. Quĩtilianus i scđo. Disertũ pręceptorẽ prudẽtẽ quoqꝫ & nõ ignarꝫ docẽdi eẽ oportebit submittẽtẽ sed ad mẽsurã discẽtis. vt velocissim⁹ quis si forte iter cũ paruulo faciat: det manũ / & gradum suũ minuat: nec ꝓcedat vltra q̄ comes possit.

Quintilian⁹

Nomina magistratuũ dignitatũqꝫ veterꝫ romanorꝫ: Iudoci Clichthouei neoportunensis expositiõe declarata.

Reges romani

PRimo iperiũ romanum reges habuere. quorũ primus fuit romulus / secũdus numa pompilius / tertius tullus hostilius / quartus ancus martius / quĩtus tarquinius priscus / sextus seruius tullius / septimus tarquinius superbus. Post cuius exactionẽ consules creati sũt Senatus erat societas ac collegiũ senatorũ qui centũ primo numero per romulũ stabiliti sũt: deinde regibus exactis senatus numero ducẽtum adauctus ẽ & omnes patres conscripti nominati sũt siue ętate. siue cura siue similitudine ꝙ sicuti parens liberos ita ipsi rẽpublicam regebãt: eorũ dignitas tota eorꝫ vita ꝑdurabat eorũqꝫ filii patricii dicebãt

Senatus Senator

Patres conscripti.

Patricii

Cum roma auspiciis romuli condita esset: septem subinde reges eius imperium tenuerunt: de quibus florus libro epithomatum primo. Hec est primo etas populi romani & quasi infantia: quam habuit sub regibus septem quadam factorum in-

Lucius Flotus

dustria tā variis ingœnio: vt reipublicę ratio & vtilitas postu labat. Nā quid romulo ardētius? tali opus fuit vt inuaderet regnū. Quid numa religiosius? ita res poposcit vt ferox popul⁹ deo℞ metu mitigaretur. Quid ille milite artifex tullus? bellatoribus viris ꝗ necessarius vt acueret ratione virtutem. Quid edificator ancus? vt vrbē colonia extenderet & pōte iūgeret & muro tueretur. Iā vero Tarquini ornamēta & insignia quā tam principi populo addiderunt ex ipso habitu dignitatem? Auctus a seruio census quid effecit? nisi vt ipsa se nosceret res publica. Postremo superbi illius in portuna domiatio non nichil imo vel plurimū profuit. Sic em̄ effectū ē vt agitatus ī iuriis populus: cupiditate libertatis incenderetur. hec ille. Ex actis/expulsis ob stuprū illatū lucretię a sexto tarquinio: filio tarquini superbi. Senat⁹ nomē collectiuū aliqñ ē m̄ltitudo & collectio senato℞ vt. Senat⁹ hoc agendū decreuit. Erant em̄ senatores viri ętate graues & prudētia insignes/q cōsilio rēpublicā tuebātur. Dimisit em̄ Romulus populū romanū ī maiores nos senatores ab ętate nūcupabat vt prudētia & consilio reipublicę ꝑess̄et: & iuniores quos bello gerēdo deputabat. In de senatorius a um vt hic ē vir ordīs senatorii. Senatores etiā dicebāt ꝑtes cōscripti. Salusti⁹. Delecti qbus corp⁹ ānis infirmū igœniū sapiētia validū erat: reipublicę cōsultabant. hi vel ętate/vel curę siłitudīe ꝑtes appellabāt̃. Vocabāt̃ aūt cōscripti: ꝙ eo℞ noīa litteris aureis ī ꝗdā tabula īscribebant̃: eo℞ꝗ filii patricii vocabant̃. Vn̄ virū patriciū vocabāt romani q de sāguīe senato℞ patrūqꝫ cōscripto℞ esset. Et ad senat⁹ romani siłitudinē: parisii senatus īstitutus ē: & q illi⁹ ascribūtur numero (quos vulgo dn̄os de plamēto vocāt) recte senatores dicūtur. Nōnūꝗ senat⁹ capit̃ ꝑ loco quo senatores cōueniebant ad consultandū de reipublicę negociis Vt hic orōnem habuit in senatu quod sępe apud Ciceronem est inuenire: & tunc per methonymiā capitur contētum pro continente. Salustius

Cōsules duo erāt & eo℞ officiū āni spacio ꝑdurabat: āno cōplecto populus roman⁹ cōgregabat̃ ī cāpo martio ī comitiis: & de cōsulibus eligēdis ꝑtractabat Officiū cōsulū id erat: exeq diligētia & opa volūtatē & iussa senat⁹. Eis data ꝑtās erat dānādi atqꝫ absoluēdi: queqꝫ cōsulē duodeci homines secures maībus gestātes precedebāt: & hi lictores appellati sūt. Dicctator erat officialis po Consules Dictator

puli romani q̄ supra cęteros mgrātus p̄ferebant̄ honore atq̧ potētia: quoniā nemī fas erat de sētētia dictatoris q̄relā agere āt sibi cōtradicere: nec dictator eligebat̄ n̄ vbi maxīa necessitas ad hoc agendū rēpublicā coegesset. ¶Quilibet etiā dictator sub se mgrātum militū hēbat quē ipse sibi elegisset. dictatura sexto mēse finiebat̄: cuius tn̄ aliqn̄ āt tardi⁹ ꝑut picula & necessitas exposcebāt.

Imperator.

Imperatoris dicebat̄ q̄ ꝑdurāte bello prąerat exercitui fact⁹ cōi cōcordia vl' cōsul vl' dictator vl' q̄sp iā ali⁹ mgrāt⁹. Et qlibet iperator vel dux in suo exercitu officiales hēbat q̄ legati dicebantur. Hi omnib⁹ aliis antepositi vbi imperator interesse non poterat: eius vice potiebantur.

Legati.

Cōsules ꝙ p̄l'm reipublice cōsulerēt dicti sūt. Bini sīgulis annis creabāt̄. hic romani āno℞ supputationē: rerūq̧ gesta℞ seriē p cōsules designabāt gręci p olympiades. Tp̄s em̄ quo qd factū eēt p eos q̄ tū cōsules erāt significauerūt. hi p oia regia ptātē sibi vēdicarēt lege lata institutū ē: vt ꝓuocatio ab eis ad pp̄l'm eēt neue possēt ī caput ciuis romani aīaduertere iīussu populi: solo hoc eis relicto vt cohercere possēt & ī vīcula publica duci iuberēt. In̄ cōsultat⁹ dignitas cōsulis. Marti⁹ cāp⁹ rome erat sic dict⁹ ꝙ marti cōsecrat⁹ eēt. De quo titus liuius. Ager tarqnio℞ q̄ ' iter vrbē & tiberī erat: marti cōsecrat⁹: martius deīde cāpus fuit. In eo (ꝙ m̄l'titudīs capax erat) populus roman⁹ ad eligēdos mgrātus cōuenire solebat. Lictor mgrātuū mīster ac satelles erat sic dict⁹ (vt nōnulli volūt) a ligādo vel ꝙ virga℞ fasces ligatos gerebāt lictores: vel ꝙ cū mgrātus populi romani virgis quēq̄ verberari iussissent: crura eius ac man⁹ ligare lictores solebāt. Alii lictorē a lino vel litis appellatū dicūt ꝙ lictores litio ex trāsuerso cincti erāt. ¶Erant cōsuli lictores dudecī. Ceteris vero mgrātib⁹ q̄les sūt procōsules (q̄ extra ordīariū gerūt cōsulatū p̄sides p̄tores & cęteri id gen⁹ tm̄ sex. Dictator ꝙ a cōsule dicebat̄ cui⁹ dicto audiētes oēs essēt appellat⁹ ē. Eratq̧ extra ordīari⁹ mgrāt⁹: tn̄ solū cū vis aliq̄ maior repēte oborta ingētē vrbi cladē minitari videret̄ creari solit⁹. hēbat dictator ius aīaduertēdi ī cuiusq̧ ciuis romani capud nec ad ea prouocādi ius erat. lictores &

Martius Campus
Titus liuius
Lictor

Magister equitum.

vniuerſa regũ ĩſignia hẽbat. Dictatori ceteros mgrãtꝰ eligere
licebat a qbꝰ dictãdis qdẽ volũt dictatorẽ appellatũ. Dicebat
ſibi dictator mgr̃m eqtũ qui talis apud dictatorẽ erat: q̃les a=
pud reges tribuni eqtũ celerũq;: vtq; dictatori ius ſũmũ in po
pulũ erat: ita mgrõ equitũ ĩ oẽs milites. Cuiꝰ officiũ dictatura
appellat. Imperii appellatio tãetſi diu militare officiũ ĩ bello
fuiſſet: cõſuetudĩe tñ ĩductũ ẽ vt ii q reipublice romanę guber
nacula ſoli tenebãt ĩpatoriũ nomẽ ad dignitatẽ trãſtulerĩt: re
gio noĩe reiecto qđ poſt exactos reges odio romanis hẽbat.
Quippe ĩpatores dicebãt qui ſenatꝰ & populi rõani iuſſu vel
ducebãt exercitꝰ/vl̃ ꝓuĩcias admĩſtrabãt: ſĩguli duos legatos
hẽbãt. Itaq; hi nõ dñi erãt ſed mĩſtri: q̃uis poſtea in tyrannidẽ
verſus ſit hic magiſtratus: & imperatoris nomen in eum trãſ
latum ſit qui romani imperii gubernacula tenet.

Tribuni plebis erãt officiales ad plebis tutamen Tribuni
ꝓcreati Hi liberi erãt & exẽpti ĩ vrbe & extra vr Plebis
bẽ romã ꝑ vnũ ĩ miliare: & ſacroſcti dicebant Et ſi
qs mgrãtꝰ aliꝰ eos cõtumelia vlla affeciſſet: trũca
eiꝰ ceruix in tẽplo iouis cõſecrabat: quoꝝ miſtri
ſeu ſatellites viatores appellabãt. Pretor erat of= Viatores
ficialis q iuſticiã populo tribuebat/malos coerce= Pretor
bat/ĩnocue viuẽtes tutabat: ſicut ptãtes ſiue p̃po=
ſiti ſiue baliui faciũt. Et id officium ideo reptũ ẽ:
quia ĩ bellis cõſules admodũ occupati iuri reddẽ
do vacare nõ poterãt Prefectus erat mgrãtus cu Prefectus.
ius erat munire ac ꝓuidere neceſſitatibꝰ reipubli
cę p̃cipue tñ ãnonę: ac reſtaurare oẽs defectus vr
bis aduenĩẽtes: & cũ ſuperiores mgrãtꝰ vrbe ex
ceſſerãt is ſũmꝰ admĩſtrator cum rege manebat.

Põtifices dicebãtur prĩcipes antiſtitũ & ſacroꝝ
auguriorũ: inter quos vnus ſũmus põtifex maxi Pontifices.
mus ſiue pontificũ rex & ſacrorum habebatur.

Tribuni erarii prĩo dicti ſũt quibꝰ tributa ſoluebãt: poſtea ve
ro tribuni etiã vocati ſũt: qui mgrãtũ gerebãt: vt regũ tp̃e tri
buni celerũ equitũq; qui cẽturiis p̃erãt: poſtea facti ſũt tribuni
militũ ĩ caſtris qui parẽ fere cũ cõſulibus hẽrẽt poteſtatẽ. & in
diſſenſione plebis a patribus facti ſũt tribuni plebis quibꝰ ma

xima ẽ tradita ptãs:quippe & ꝓuocabaẽ ad eos & oĩa senatus cõsulta nisi p eos approbata & subscriptõe. T. litterę a tergo signata fuissẽt irrita habebãtur. hi potissimum plebem ne a patrib⁹ opprimeretur tutabãtur: nobiliorũ impetũ reprimẽtes. Prętor quasi preitor: mgrãtus populi romani creatus: qui (est cõsules ab vrbe belloꝝ grã auocarẽtur) institutus est vt ĩ vrbe ius redderet/ flagiciosos plectebat ĩnoxios subleuabat/ & vni cuiqꝫ iusticiã admĩstrabat: sicut nũc vrbiũ ꝑpositi & ptãtes. i. fũgunẽ auctoritate iuris reddẽdi Quippe ptãs aliqñ abstracte dignitatẽ significat: aliqñ cõcrete eũ q dignitate & ꝑtura fũgitur. Iñ pretoriũ/ locus vbi ius reddebaẽ a pretore. Prefectus erat qui ãnonę pro ipsius vrbis alimonia cõparãde ꝑpositus fuit. hic emẽdi frumẽti curã hẽbat. Aduehi vndecũqꝫ & aduectũ iusto precio venire vẽdiqꝫ faciebat. Siqs vltra necessitatẽ hẽbat: ĩ mediũ coiebat ꝓferre. Et hic peculiari noĩe ꝑfectus ãnonę dictus ẽ prefectus vrbis. Erat preterea apud romanos prefectus vrbis qui toti⁹ vrbis admĩstrationẽ absẽtibus maioribus mgrãtibus hẽbat: & prefectus vigiliũ qui mlto presidio munit⁹ vrbẽ noctu circuire/ prohibere ĩcẽdia/ ãt ex citata extinguere/ effractores fures & ceteros id genus hoĩes noctu nequitiã exercẽtes cõprehẽdere: & ĩ vicula cõiicere hẽbat: qualẽ gallico sermõe vocãt le cheualier du guet.

Pontifex

Pontifex appellatus ẽ a posse & facio vt pleriqꝫ volũt. vel poti⁹ a põte & facio vt varro tradit: nã a põtificibus p ons sublicius primũ ẽ fact⁹ & postea sepe reparatus: necnõ ceteroꝝ pontiũ restituẽdorũ cura eis data erat Erãt aũt minores & maiores põtifices iter quos vn⁹ sũmus qui põtifex maximus siue sũmus põtifex dicebaẽ: quod a romanis veterib⁹ sũptũ: nostre quoqꝫ religionis hoĩes seruãt. Nã mĩores põtifices episcopos vocãt: maiores põtifices archiepiscopos: & papã: sũmũ maximũqꝫ põtificẽ (ꝙ ecclesię catholicę presit) appellãt: ĩde põtificatus ipsius põtificis dignitas: & põtifici⁹ & põtificalis adiectiua deducũẽ.

Censores

Cẽsores erãt mgrãt⁹ maxĩe auctoritatis & prudẽtię: hoꝝ cura fuit ęstĩationes/ stateras/ põdera/ vias/ ornamentaqꝫ cetera ciuitas & suburbioꝝ/ & municipioꝝ vrbi finiti moꝝ vt debite hẽrẽtur ꝑ tractare/ vrbis & ciuiũ ĩpẽsas superuacuas resecare/ morib⁹ ꝑesse. hi mgrãtus ĩ iitio suo qnquẽnio perdurabãt/ postea decẽ & octo mẽsiũ terminus

Questores

sibi statutus ē. Queſtoꝝ erat officiū:iqrere reip
blicę ratões/vrbis romanę vectigalia prouētusq̃
exigere/cōtrouerſię ciuiū hiscorā agebāt/ab his
queſtionibus & litibus finis aut ſētētiis āt aliter

Interrex

iponebāt. Interrex erat officialis cui plena & ite
gra ptās erat eligēdi mgrātus/q disceptatōis vi
comitiis eligi nō poterāt Ea dignitas ſicut popu
li volūtate dabatur:ita ꝑdurabat: & facta electiōe
ceſſabat. Ediles erant officiales/qb⁹ cura tēplorū
cōmittebāt/pōdeꝝ mēsuraꝝ & a sordibus expur
gande ciuitatis/mlītarūq̃ reꝝ aliarū. Sedebant in
currilibus. Cōtrouerſię de vſuris/eis coram age=
bantur/loca tantum publica & reſpublicas / nihil
q̃ priuatum curabant.

Cenſores a cēſendo vocitati ſūt:q̄ rē ſuā quiſq̃ tāti eſtimare
ſolitus ſit q̄tū illi cenſuiſſent.i.exiſtimaſſēt. Hi(cū proter diu
turna bella cenſus eſtimatioq̃ rerū ac bonorū ſecundum quā
tributa pēdebātur:facta nō eſſet:cōſuleſq̃ bellis iplíciti id p̄=
ſtare nō poſſēt)cēſores creati ſunt qui quito quoq̃ āno cēſum
agerēt:ciuiūq̃ romanoꝝ nūerū/facultateſq̃ recēſerēt:& a cē
ſu agēdo cēſores appellati ſūt.Cura deide moꝝ ac diſciplinę
romanę huic mgrātui tradita:i tm̄q̃ autoritas eoꝝ creuit:vt
ſub ptāte cēſoria eēt ius priuatoꝝ publicorūq̃ locoꝝ/vecti=
gal populi romani in ſenatū legere/ſenatus principē deſcribe
re/cēſu agere/luſtrū cōdere/equū adimere/& quos putaſſet pa
rum dignos ſenatu amouere. Inde cēſura:dignitas cēſoris ē.

Virgilius
Queſtores

Queſtores per ſyncopā quaſi q̄ſitores dicti ſūt. Virgili⁹ Queę=
ſitor minos vrnā mouet:hi pecunię publicę querende p̄poſiti
erāt/vectigalia exigebāt/& ęrarii curā hēbāt. Maleficia quo
q̃ iquirere ſolebāt.ꝑpter quod a quęſtionib⁹exercēdis nōnul
li putant quęſtores appellatos Legit etiā quęſtores a populo
creatos fuiſſe qui capitalib⁹ rebus preeſſēt: & hi quęſtores pa

Interrex

tricidii nūcupabāt. Inde quęſtura:officiū quęſtoris. Interrex
ē qui populi cōſenſu loco mgrātus cōſtituitur propter tumul
tuationē & diſſenſionē eligētiū nō electi: cū t n̄eligēdus eſſet.
Vel qui poteſtatē habet talē mgrātū eligēdi: quod ſecūdū ra=

rius ē illi⁹ dictionis significatū. Inde interregnū ē cū loco ma
Titus liuius gistratus interrex creatur Titus liui⁹. Cū sine curruli mgrātu
respublica eēt: patricii coiere & interregē creauere: cōtētion:
cōsules ne an tribuni militū crearētur in interregno rē cōplu
res dies tenuit. Proprie tñ īterregnū appellatur id tp̄s quo re
gnū vacat rege hoc ē anteq̄ i demortui locū nouus rex p̄ficia
Ediles tur: & interrex qui interea regis locū tenet. Ediles ab edib⁹
dicti sunt: mgrātus erāt qui nō modo sacrarū sed etiā priuata
rū ediū curā gerebāt: ludos quoscūq; & ex quacūq; causa isti
tuere ad eos ptinebat. Comedie quoq; & tragedię ediliū iuſ=
su recitabātur/ & loca in theatro assignabāt. Siquis seruū aut
iumētū morbosū/ viciosū ne pro ītegro sanoq; vēdidisset: edi=
cto ediliū ēptori succurrebat. Hi etiā curā gerebāt vt cloacę
& aquę duct⁹ cęteraq; ędificia tā priuata q̄ publica: lauta mū
da & ītegra seruarētur. Deniq; quicquid viciosū pro sincero/
fractū pro ītegro venūdabat: ędiliū īperio reddebat idq; ędi
litiū edictū dicebat. Et quia ediles sella curuli vtebāt saltē pa
tricii: ędiles curules dicti sūt. Alii ex plebe ędiles plebei sunt
dicti: & hi nō sedebāt in curulibus. Edilitas/ędilitatus: & ędi
Chiliarche. litium est officium dignitasq; edilis.
Cēturiones Chiliarche mille millitib⁹ p̄sidebāt: centuriones
decuriones Populus. cētū militib⁹ p̄erāt. Decuriones decē militū pri=
cipes hēbant. popul⁹ dicebat vniuersa collectio
ciuiū romanoꝝ: pleriq; tñ opināt neq; senatores
Plebs neq; patricios ī pplo nūerari. Plebs ppli ps erat
ex abiectiorib⁹ cōstans: scilicet populus minutus
Comitium. cui⁹ plebis tribuni tutores erāt Comitiū dicebat
Mgrātus. electio mgrātuū siue officialiū. itē loc⁹ & tp̄s elec=
tōis comitia dicebāt. Mgrāt⁹ gñaliter dicebat q̄
Milites libet dignitas āt officiū romanoꝝ q̄q̄ iter dū offi=
cialē āt officialium collectionē designat. Milites
gñaliter dicebātur qcūq; iureiurādo accepto mi=
Turma litiā p̄gebāt: siue pedites siue equites p̄ficiscerē
Ala tur. Turma siue ala erat trigita equitū cōtuberri=
Manipulus nium sicut manipulus decē militū erat cōsortiū.

Chiliarchꝰ a chilos quod ē mille & archos qđ ē prīceps dici
tur:quasi mille militū prīceps. Chilias em̄ mille annorū ē spa
ciū Mātuanꝰ Ex horis nox atq3 dies:ex nocte dieq3 lunige= Mantuanꝰ.
ne surgūt mēses:ex mēsibus āni:lustra & olympiades nemo
ris de noīe dicte. Et q̄ cētuplici voluūtur secula cursu. Chilia
desq3 cadūt:quarꝫ iā quita recessit:Sic hecatōtarchus qui cen Hecatō
tū militibus preest & hic latine cēturio dicitur. & pēthaton= tarchus
tarchus qui quiquagita militū ē prīces & decharchus q decē. Pentaton
& hic latine decurio appellatur. Populus collectiuū nomē ē tarchus
sua appellatōe rhomanos oēs tā nobiles q̄ ignobiles cōplec= Decarchus
tēs. Et diuidebat̄ i ptes patriciosq3 viros:qui nobiliori gn̄e or
ti & melioris erāt cōditōis & i plebē q̄ erat ignobiliū mīmeq3
sortis virorꝫ mltitudo. ide plebei qui erāt de plebe. qui tn̄ pa=
tricios & senatores a populi nūcupatōe secludunt: populum
solā plebē significare ponāt necesse ē. Comitiū a cō & itio si Comitis
ue eo dictū ē ꝙ populus coibat cōueniebatq3 statutis tēpori=
bus ad eligēdos mgrātꝰ. Illa igit̄ populi cōgregatio comitiū
dicebat̄:siue electio mgrātus/siue locus quo fiebat electio si=
ue tps electōis qui dies comitiales dicti sūt. Mgrātus aliqn̄ Magistratꝰ
cōcretū ē & nō collectiuū & ē aliquis officialis & dignitate
fūgēs:aliqn̄ cōcretū & collectiuū & tūc ē officialiū collectio:
aliqn̄ abstractū & tūc dignitatē ipsā significat vt hic gerit in
vrbe mgrātū. Miles a militādo dictus quicūq3 ꝑ istipēdio mi Miles
litaret nec dignitatis nomē ē vt vsurpāt aliqui:equitē auratū/
equestrisq3 ordis virꝫ militē appellātes. sed potiꝰ nomē ē mi
nistri inde militia & militaris deducit̄. Manipulus ps cēturie Manipulus
erat q̄ vnū signū sequebat̄ ex decē militibꝰ cōstās sic dicta ꝙ
sub romulo milites fasciculos herbe manuales(q proprie ma=
nipuli dicūt̄)hastis alligatos pro signis gerebāt. ide maipula
ris miles. Ouidiꝰ. Partica suspēsos portabat lōga maniplos. Ouidius.
Vn̄ maip'ares noīa miles habet. inde mīpulati.i.per singulos
maipulos sicut a turma dicit̄ turmatim.i.ꝑ sigulas turmas. Legio

Legio erat cetꝰ militū ordiatꝰ a sex milibꝰ i septē
milia nō vltra procedēs:q̄q̄ pleriq3 nūerꝫ sex mi=
lium sexcētorum & sexagita sex militum bellato
rum legioni ascribāt quorꝫ sexagita sex erāt offi Cohors
ciales. Cohors erat cetꝰ quigētorꝫ militū armato=
rū:q̄dā tn̄ dixerūt ꝙ nō nisi ex quiquagita cōsta

Cornua
Triumph⁹

bat. Cornua sũt extremitates acieꝝ pugnãtiũ & hostiũ. Triũph⁹ dicebaẗ sũm⁹ honor q romanis ĩ patorib⁹ exhibebaẗ: q strẽnue pugnãdo hostes ĩ

Ouatio

gẽti clade ꝓstrauerant. Ouatio erat honor q illis fiebat q egregie pugnãdo nõ nimis victoriã reportauerãt.

Iusticiam

Iusticiũ erat tp̃s qñ iura ĩ vrbe troma na nemini reddebatur: ꝑiculosis reipublicę temporib⁹ & dubiis certamib⁹: sed iura claudebãẗ & iurgia tacebãt quousq; instans ꝑiculũ tolleretur.

Legio erat militũ cetus vltra sex milia & citra septẽ milia neq; scilicet plures septẽ milib⁹ neq; sex milib⁹ pauciores sed itra duos illos extremos termios ĩterceptũ quẽlibet nũerũ cõplectẽs. Dicũt alii ꝙ sex milia sex cẽtos & sexagitasex contineerit milites q̃ prie significatõ s ꝑticula ẽ. Aliis placet (qb⁹ magis assẽtior) ꝙ legio hẽbat peditũ sex milia cẽtũ: & equites septingẽtos trigita: decẽq; cohortib⁹ firmata erat & numero militũ & robore ĩpares. pria eñi cohors mille cẽtũquiq; peditib⁹ cõstabat: & eqtib⁹ loricatis quadragita duob⁹ & hec miliaria dicebaẗ. scđo quigẽtos quiquagitaquiq; hẽbat pedites: equites sexagita sex & hec quigẽtaria dicebaẗ. Tertia eodem nũero cõstabat. Quarta & cetere oẽs eodẽ quo scđa nũero cõstituebanẗ vt ex Petoiti viri latine lingue ꝑitissimi ĩ martialẽ cõmẽtariis videre licet. Et sicut reꝝ quarũcũq; extremitates vt mõtiũ & lũe cornua vocãẗ: ita quoq; ĩ acie extremitates exercit⁹ vocãrur cornua: erãtq; gemia ĩ acie scilicet dextrũ cornu & leuũ siue sinistrũ. Triũphus ingẽti victoria ꝑta & graui clade hostib⁹ illata duci cõcessa gl'a ẽ. Itaq; q trium phabãt: quattuor albis eqs vehebãẗ senatu preeũte ducebanẗ ĩ capitoliũ & ex tauris sacrificabãt. Ouatio aũt quotiẽs non ĩterfectis sed fugatis hostib⁹ ĩcruẽta fuit victoria duci ꝑ̃staba tur. Itaq; q̃ ouabãt/vno vtebãẗ equo/& a plebeis siue eqtib⁹ ĩ capitoliũ deducti ex oue sacrificiũ faciebãt. Iustitiũ q̃si iuris statio/quies & cessatio dicta ẽ: ꝙ tũc ius staret & quiesceret.

Priuati
Publici

Priuati ciues dicebãẗ q nullũ officiũ publicũ/ nullũ mgrãtũ exercebant: eoꝝ oppositi .i. q mgrãtũ

Colonia

exercebãt publici vocabãẗ Colonia erat cet⁹ãt ml'titudo ciuiũ trãsmissa iussu senat⁹ ad ĩhabitãdũ ciuitates alienas ãt gr̃a custodiẽdi aut possidendi

Et hi noui hitatores coloni dicebāť. Lex erat populi romani cōstitutio Senatuscōsultū erat decretū a senatu cōstitutū. Plebiscitū erat cōstitutio cōsēsu plebis a tribunis ordiata. Decretū dicebať ipatoris edictū. Et quodlibet hoꝝ vi legis obtinebat. Et similiter sicuti lex firmiter seruabant edicta p̄toris / prefecti / cēsorum / questorū / & editū. Coloni Lex Senatus consultum Plebiscitū Decretum

Priuati ciues q publico munere nō fungebāť. Hinc agere priuatā vitā dicūť: q nō gerūt publicū m̄grātū publici vero q officiū gerūt Cū aūt vrbs romana tāte m̄ltitudis quāta ad ipaꝫ cōfluebat capax nō eēt: ipio senat⁹ ps ciuiū traducebať ad ihitāda loca aliena: q̄ vel icolis vacua / vel armis capta erāť, vt fugatis hostib⁹ illa loca capta: ab amicis hitarēť. āt idigenis i deditionē acceptis romani ciues illuc hitatū missi deditos a defectōe phiberēt: & talis ciuiū m̄ltitudo colonia dicebāť & ciues illi coloni Virgili⁹. vrbs ātiqua fuit tyri tenuere coloni. Senat⁹ cōsultū & plebiscitū noīa sunt ex obliquo & recto cōposita & illud a senatu cōstitutōem factā significat: qñqdē cōsultū ti decretū ē: hoc vero a tribunis plebis: ipsa plebe cōuocata pri⁹ & cōsētiēte: nā scitū i. statutū vt i prio augustini dati p̄cepto dictū est Decretū a decerno sicut edictū ab edico: noīa nota sunt. Virgilius

Ciues romani iter i trib⁹ noib⁹ vocabāť. sicut publi⁹ corneli⁹ scipio Vñ etiā vt qdē aiūt primū ē p̄nomē / scd̄m nomē / tertiū cognomen vel agnomē. Et quia in romanis historiis sepi⁹ noīa breuiter notāť: op⁹ ē scire ꝙ p A aulus itelligiť / p Ap. appi⁹ / p Fl. flaui⁹ / p M. marcus. p S Sext⁹ p T titus / p C. celius per G gaius / p p. publius / per D decius p L. luci⁹ p Q: quit⁹ / p Sp spurius / p R. roma. p Ro romani / p Pl. plebs / p Rp respublica / p Cō cōsul / p Se senat⁹ / per Tr tribun⁹. per Se cōsenat⁹ cōsultum / per B. brutus / p iu Iudices p Q quirites.

Prenomē ē qd̄ pprio noī p̄positū gēte familiāqꝫ indicat. Nomē: ppriū quo vnusqsqꝫ notať vocabulū. Cognomē qd̄ pprio noī sbiūctū adiicit. A nōnullis addit & agnomē qd̄ ex aliquo euētu / aduēticiaqꝫ cā cuiq̄ attribuiť. vt scipio dict⁹ ē african⁹ a deuicta africa. paul⁹ emili⁹ macedonic⁹: a macedonia supa Prenomen Nomen Cognomen

ta. & cõsuetudie tractũ ẽ ĩhistoriarũ libris ipõrũ noim solũ capitales/priasq; lr̃as notari que nõ solũ hic exp̃ssas: veꝶ alias quoq; noim appellatões notãt vt p.C: aliqñ curi⁹/aliqñ cat⁹/aliqñ cicero. p L mõ leli⁹/mõ lepid⁹ per M. aliqñ mari⁹ significat. per Gn. gne⁹. p P: põpei⁹/ãt põponi⁹. & cetera id gen⁹ noia significãt: q̃ apd historiaꝶ scriptores passim ĩueniũtur.

Sequitur tabula huius libelli perq̃ necessaria ad ĩueniendum vnamquãq; elegantiã secundũ ordinẽ alphabeti.

Et primo de littera A.

De E

De F.

De G.

De H.

De N.

De O.

De P littera.

De T

De V

In hoc libello continētur Augustinꝰ datus cum familiari commentario.

Regule elegātiarum Francisci nigri facili expositione declarare Nomina dignitatum magistratuūqȝ romanorum breui declaratione dilucidata Exaratū parrhisii pro Dionisio Roce In vico beati Iacobi incolentis .·.

